

Latvijas Universitāte
Sociālo zinātņu fakultāte
Politikas zinātnes nodaļa

Ilze Balcere

**POPULISMS LATVIJAS POLITISKO PARTIJU DISKURSĀ LAIKA
PERIODĀ NO 1993. LĪDZ 2011. GADAM**

Promocijas darbs

Doktora zinātniskā grāda iegūšanai Politikas zinātnes nozarē

Apakšnozare: Salīdzinošā politika

Promocijas darba zinātniskais vadītājs: Dr.sc.pol., prof. Jānis Ikstens

RĪGA 2015

Šis darbs izstrādāts ar Eiropas Sociālā fonda atbalstu projektā «Atbalsts doktora studijām Latvijas Universitātē».

Anotācija latviešu un angļu valodā

Promocijas darba nosaukums: **Populisms Latvijas politisko partiju diskursā laika periodā no 1993. līdz 2011. gadam**

Promocijas darba autore: Mg.sc.pol. Ilze Balcere

Promocijas darba vadītājs: prof. Dr.sc.pol. Jānis Ikstens

Promocijas darba mērķis ir noskaidrot populisma līmeņa izmaiņas partiju priekšvēlēšanu programmās un noteikt tā saistību ar partiju rezultātiem likumdevēja vēlēšanās. Autore izvirza trīs hipotēzes: populisma līmenis politisko partiju priekšvēlēšanu programmās laika periodā no 1993. gada Saeimas vēlēšanām līdz 2011. gada Saeimas vēlēšanām ir palielinājies; to politisko partiju, kam ir iepriekšēja pieredze Saeimā, priekšvēlēšanu programmās ir konstatējams zemāks populisma līmenis, nekā to partiju priekšvēlēšanu programmās, kuras iepriekš Saeimā nav bijušas pārstāvētas; jo augstāks ir populisma līmenis attiecīgās partijas priekšvēlēšanu programmā, jo lielāku balsu skaitu tā iegūst vēlēšanās. Darbā veikta no 5. līdz 11. Saeimas vēlēšanām reģistrēto sarakstu priekšvēlēšanu programmu kontentanalīze. Tiek secināts, ka populisma klātbūtnei partiju programmās ir tendence pieaugt, augstāks populisma līmenis ir sastopams to politisko spēku programmās, kam nav iepriekšējas pieredzes Saeimā, un starp populisma līmeni un vēlēšanu rezultātiem pastāv negatīva sakarība.

Atslēgas vārdi: populisma līmenis, politiskās partijas, priekšvēlēšanu programmas, kontentanalīze

The title of the thesis: **Populism in the discourse of Latvian political parties in the period from 1993 till 2011**

The author of the thesis: Mg.sc.pol. Ilze Balcere

The supervisor of the thesis: Prof. Dr.sc.pol. Jānis Ikstens

The goal of the dissertation is to analyse the changes of the level of populism in the electoral programmes of Latvian political parties and to estimate its relation with the electoral results. Author proposes three hypothesis: the level of populism within Latvian party manifestos has increased in the period from 1993 till 2011; higher level of populism can be observed within manifestos of those political parties who have not previously received deputy seat in the Saeima; the higher the degree of populism, the better that party's performance in elections is. Author concludes that the level of populism has increased, level of populism is higher in the manifestos of parties without previous parliamentary experience, and that there is a negative correlation between the degree of populism and electoral results.

Key words: level of populism, political parties, election manifestos, content analysis

Lietotie saīsinājumi

BBBND – Brīvība. Brīvs no bailēm, naida un dusmām
BP – Brīvības partija
CVK – Centrālā vēlēšanu komisija
DCP – Demokrātiskā centra partija
DL – Daugava – Latvijai
DP – Demokrātu partija
DP–KDS–LZaP – Darba partijas, Kristīgi demokrātiskās savienības, Latvijas Zaļās partijas apvienība
DPS – Demokrātiskā partija “Saimnieks”
Dz – Dzimtene
E – politiskā partija “Eiroskeptiķi”
H–86 – Helsinki–86
JD – Jaunie demokrāti
JL – Jaunais laiks
JP – Jaunā partija
KDS – Kristīgi demokrātiskā savienība
KNDS–DIC–BKP – Krievu nacionālais demokrātiskais saraksts (Demokrātiskās iniciatīvas centrs – Baltijas konstitucionālā partija)
KP – Konservatīvā partija
KrP – Krievu partija
KZ – Konservatīvie un zemnieki
L – Kustība “Līdztiesība”
LA – Liberālā alianse
LAP – Latvijas Atdzimšanas partija
LARP – Latvijas Apvienotā republikāņu partija
LaZS – Latviešu Zemnieku savienība
LC – “Latvijas ceļš”
LDDP – Latvijas Demokrātiskā darba partija
LDDP–LSDSP–LACAPT–DT – Latvijas Demokrātiskās darba partijas (LDDP), Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas (LSDSP) un Latvijas Apkrāpto cilvēku aizsardzības partijas "Taisnība" (Taisnība) koalīcija "Darbs un taisnīgums"
LG – Latgales gaisma
LKDS – Latvijas Kristīgo demokrātu savienība

LKPP – Latvijas Krievu pilsoņu partija
LL – Latvijas Laime
LLNPLAO – “Latviešu Latvija” nacionālpolitiska latviešu aizstāvības organizācija
LLP – Latvijas Liberālā partija
LNDP – Latvijas Nacionāli demokrātiskā partija
LNNK – Latvijas Nacionālā Neatkarības kustība
LNNK – LZaP – Latvijas Nacionāli konservatīvā partija LNNK un Latvijas Zaļā partija
LNRP – Latvijas Nacionālā reformu partija
LP – Latviešu partija
LPP – Latvijas Pirmā partija
LPP/LC – Latvijas Pirmās partijas un „Latvijas ceļš” vēlēšanu apvienība
LSDA – Latvijas Sociāldemokrātu apvienība
LSDSP – Latvijas Sociāldemokrātiskā strādnieku partija
LSP – Latvijas Sociālistiskā partija
LTF – Latvijas Tautas fronte
LVP – Latvijas Vienības partija
LZS – Latvijas Zemnieku savienība
LZS–LKDS–LDP – Latvijas Zemnieku savienības, Latvijas Kristīgo demokrātu savienības un Latgalē Latgales Demokrātiskās partijas apvienotais saraksts
MāZ – Māras zeme
MPA – LNP – Maznodrošināto politiskā apvienība un Latviešu neatkarības partija
MZ – „Mūsu zeme”
MZ – PA – „Mūsu Zeme” un „Pretkomunistu apvienība”
NPP – Nacionālā progresā partija
NS – Neatkarīgo savienība
NSS – Nacionālā spēka savienība
PA – Pretkomunistu apvienība
PAC – Politiskā apvienība “Centrs”
PCP – Progresīvi centriskā partija
PCTVL – Par cilvēka tiesībām vienotā Latvijā
PLL – Par Labu Latviju!
PP – Pēdējā partija
PPR – Par prezidentālu republiku
PSP – Pensionāru un senioru partija
RL – Ražots Latvijā

RP – Republikas platforma
SC – Saskaņas centrs
SDLP – Sociāldemokrātiskā Labklājības partija
SDPPAA – Sociāldemokrātiska politisko partiju apvienība “Atbildība”
SDS – Sociāldemokrātu savienība
SDSO – Sociāldemokrātiskā sieviešu organizācija
SL–AT – “Saskaņa Latvijai – atdzimšana tautsaimniecībai”
SRL – Saimnieciskās rosības līga
STP – Sociālā taisnīguma partija
ŠRP – Šlesera Reformu partija
TB – Vēlēšanu apvienība “Tēvzemei un brīvībai”
TB/LNNK – “Tēvzemi un brīvībai”/LNNK
TK – Tautas kontrole
TKB – Tautas kopa “Brīvība”
TKL–ZP – Tautas kustība Latvijai (Zīgerista partija)
TP – Tautas partija
TPAT – Tautsaimnieku politiskā apvienība “Tautsaimnieks”
TS – Tēvzemes savienība
TSP – Tautas saskaņas partija
V – Vienotība
VL – „Visu Latvijai!”
VL–TB/LNNK – „Visu Latvijai!”-„Tēvzemei un brīvībai”/LNNK
ZRP – Zatlera Reformu partija
ZS – Zaļais saraksts
ZZS – Zaļo un Zemnieku savienība

Saturs

Ievads	9
1. Populisma jēdziens	24
1.1. Populisma vēsturiskā attīstība: pasaules konteksts un Latvijas specifika	28
1.2. Populismu raksturojošās pazīmes	38
1.3. Populisma klasifikācija: organizatoriska forma, stils vai plānā ideoloģija	56
1.4. Populisma cēloņi	63
2. Populisma līmeņa noteikšanas iespējas	74
2.1. Kontentanalīzes izmantošana priekšvēlēšanu programmu izpētē	74
2.2. Populisma līmeņa mērīšana	79
2.3. Promocijas darba metodoloģiskais ietvars un analīzes matrica	88
3. Populisma līmenis politisko partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmās	101
3.1. Populisma līmeņa izmaiņas Latvijas politisko partiju diskursā	101
3.2. Populisma līmeņa atšķirības atkarībā no politisko partiju pieredzes likumdevējā....	139
3.3. Sakarība starp populisma līmeni un vēlēšanu rezultātiem	155
Secinājumi	169
Nobeigums	176
Literatūras saraksts	182
Pielikumi	194
1. pielikums Promocijas darba analīzē iekļautās politiskās partijas un to dalība Saeimas vēlēšanās	195
2. pielikums Korelācijas aprēķins starp populisma līmeni un iegūto balsu skaitu	200
3. pielikums Korelācijas aprēķins starp populisma līmeni un iegūto mandātu skaitu.....	203
Attēli	
1. attēls Promocijas darba konceptuālais ietvars.....	19
Tabulas	
1. tabula Saeimas vēlēšanas un tajās oficiāli reģistrēto sarakstu skaits (1993–2011).....	17
2. tabula Kontentanalīzes pieejas un to būtiskākās atšķirības.....	78
3. tabula Analīzes matrica populisma līmeņa partiju priekšvēlēšanu programmās noteikšanai.....	89
4. tabula 5.–11. Saeimas vēlēšanām reģistrēto vēlēšanu sarakstu priekšvēlēšanu programmu vidējais garums.....	97
5. tabula Populisma līmenis 5. Saeimas vēlēšanās kandidējošo politisko partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmās.....	102
6. tabula Populisma līmenis 6. Saeimas vēlēšanās kandidējošo politisko partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmās.....	106
7. tabula Populisma līmenis 7. Saeimas vēlēšanās kandidējošo politisko partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmās.....	111

8. tabula Populisma līmenis 8. Saeimas vēlēšanās kandidējošo politisko partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmās.....	117
9. tabula Populisma līmenis 9. Saeimas vēlēšanās kandidējošo politisko partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmās.....	121
10. tabula Populisma līmenis 10. Saeimas vēlēšanās kandidējošo politisko partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmās.....	128
11. tabula Populisma līmenis 11. Saeimas vēlēšanās kandidējošo politisko partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmās.....	132
12. tabula Populisma līmeņa partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmās izmaiņas laika posmā no 5. līdz 11. Saeimas vēlēšanām.....	136
13. tabula Proporcija starp partiju skaitu, kuru programmās tika konstatēta populisma klātbūtne, un kopējo Saeimas vēlēšanās reģistrēto sarakstu skaitu.....	138
14. tabula Populisma līmenis 5. Saeimas koalīcijas un opozīcijas partijās %.....	140
15. tabula Populisma līmenis 6. Saeimas vēlēšanās kandidējošo politisko partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmās ar un bez iepriekšējas parlamentārās pieredzes.....	141
16. tabula Populisma līmenis 6. Saeimas koalīcijas un opozīcijas partijās %.....	142
17. tabula Populisma līmenis 7. Saeimas vēlēšanās kandidējošo politisko partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmās ar un bez iepriekšējas parlamentārās pieredzes.....	143
18. tabula Populisma līmenis 7. Saeimas koalīcijas un opozīcijas partijās %.....	144
19. tabula Populisma līmenis 8. Saeimas vēlēšanās kandidējošo politisko partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmās ar un bez iepriekšējas parlamentārās pieredzes.....	145
20. tabula Populisma līmenis starp 8. Saeimas koalīcijas un opozīcijas partijās %.....	146
21. tabula Populisma līmenis 9. Saeimas vēlēšanās kandidējošo politisko partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmās ar un bez iepriekšējas parlamentārās pieredzes.....	146
22. tabula Populisma līmenis 9. Saeimas koalīcijas un opozīcijas partijās %.....	148
23. tabula Populisma līmenis 10. Saeimas vēlēšanās kandidējošo politisko partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmās ar un bez iepriekšējas parlamentārās pieredzes.....	148
24. tabula Populisma līmenis 10. Saeimas koalīcijas un opozīcijas partijās %.....	149
25. tabula Populisma līmenis 11. Saeimas vēlēšanās kandidējošo politisko partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmās ar un bez iepriekšējas parlamentārās pieredzes.....	150
26. tabula Populisma līmenis 11. Saeimas koalīcijas un opozīcijas partijās %.....	151
27. tabula Populisma līmenis politisko partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmās ar un bez iepriekšējas pieredzes likumdevējā (6.-11. Saeima).....	151
28. tabula Populisma līmenis opozīcijas un koalīcijas partijām (no 5. līdz 11. Saeimai)....	154
29. tabula Populisma līmenis politisko partiju un to apvienību priekšvēlēšanu	

programmās ar un bez pārstāvniecības 5. Saeimā.....	156
30. tabula Populisma līmenis politisko partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmās ar un bez pārstāvniecības 6. Saeimā.....	157
31. tabula Populisma līmenis politisko partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmās ar un bez pārstāvniecības 7. Saeimā.....	158
32. tabula Populisma līmenis politisko partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmās ar un bez pārstāvniecības 8. Saeimā.....	159
33. tabula Populisma līmenis politisko partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmās ar un bez pārstāvniecības 9. Saeimā.....	159
34. tabula Populisma līmenis politisko partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmās ar un bez pārstāvniecības 10. Saeimā.....	160
35. tabula Populisma līmenis politisko partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmās ar un bez pārstāvniecības 11. Saeimā.....	161
36. tabula Populisma līmenis partiju priekšvēlēšanu programmās ar un bez pārstāvniecības attiecīgajā Saeimā.....	162
37. tabula Proporcija starp Saeimā ievēlēto partiju skaitu, kuru programmas uzrādīja populisma klātbūtni, un kopējo partiju skaitu, kuru programmas uzrādīja populisma klātbūtni.....	164
38. tabula Par „populistiskām” un „nepopulistiskām” partijām nodoto balsu skaita atšķirības %.....	165
39. tabula Sakarība starp populisma līmeni un iegūto balsu skaitu vēlēšanās.....	167
40. tabula Sakarība starp populisma līmeni un iegūto mandātu skaitu.....	168

Diagrammas

1. diagramma Populisma līmeņa priekšvēlēšanu programmās izmaiņas laikā no 1993. līdz 2011. gadam.....	137
2. diagramma Populisma līmenis 6.–11. Saeimas vēlēšanās kandidējošo politisko partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmās ar un bez iepriekšējas parlamentārās pieredzes.....	152
3. diagramma Populisma līmenis koalīcijas un opozīcijas partiju priekšvēlēšanu programmās laikā no 5. līdz 11. Saeimai.....	155
4. diagramma Populisma līmeņa izmaiņas partiju priekšvēlēšanu programmās ar un bez pārstāvniecības Saeimā.....	163

Ievads

Mūsdienās populisms ir kļuvis par plaši lietotu jēdzienu gan akadēmiskajā vidē, gan arī publiskajā telpā. Publiskajā diskursā, visbiežāk plašsaziņas līdzekļos, to pieņemts attiecināt uz dažādām, nereti krasi atšķirīgām parādībām.¹ Tas tiek lietots, gan raksturojot politiskās partijas un politiķus, gan viņu retoriku, gan arī dažādas rīcībpolitikas iniciatīvas, kas saskaņā ar attiecīgā autora priekšstatu mērķētas uz ātru sabiedrības simpātiju iegūšanu, taču ir pretrunā ar sociālo un ekonomisko realitāti. Akadēmiskajā vidē jēdziena “populisms” lietojums, jo īpaši pēdējā desmitgadē, ir ieguvis daudz konkrētāku nozīmi. Agrāk pētnieki to vairāk izmantoja, atsaucoties uz radikāli labējā spārna partijām, kas Rietumeiropā strauju popularitāti piedzīvoja 20. gadsimta 80. un 90. gados. Šeit parasti min Nacionālo fronti Francijā (*Front National*), Austrijas Brīvības partiju (*Freiheitliche Partei Österreichs*), Ziemeļu līgu Itālijā (*Lega Nord*), Flāmu intereses Beļģijā (*Vlaams Belang*) u.c. radikālās partijas. Galvenā šo partiju kritika ir vērsta pret valdošo eliti, vainojot to tautas interešu un vēlmju ignorēšanā. Nereti to retorika balstās arī neiecietībā pret imigrantiem un citām minoritātēm.

Būtisku pavērsiena punktu iezīmēja nīderlandiešu politikas zinātnieka Kasa Mudes (*Cas Mudde*) 2004. gadā publicētais raksts “Populisma laikmeta gars” (*The Populist Zeitgeist*)², kurā autors norādīja, ka 21. gadsimtā populisms vairs nav tikai radikāli labējās partijas raksturojoša pazīme, un to sekmīgi izmanto arī tradicionālās (angļu valodā – *mainstream*) partijas. Lai uzsvērtu savu argumentu, Mude to ilustrēja ar Lielbritānijas piemēru, kur 2001.gada vēlēšanu kampaņas laikā Konservatīvās partijas līderis Viljams Hāgs (*William Hague*) vainoja Darba partiju, nodēvējot to par “daļu no augstprātīgās liberālās elites”, kura ir pilnībā atsvešināta no parastajiem britiem. Netieši ietekmējoties no Mudes argumenta, citi pētnieki ir uzsvēruši populisma un politikas ciešās attiecības. Šajā kontekstā, piemēram, Ernesto Laklaus (*Ernesto Laclau*) pat ir teicis, ka mums vajadzētu visu politiku uzlūkot kā zināmā mērā populistisku, jo populisms un politika būtībā ir sinonīmi.³

¹ Pētnieki Tims Beils, Stijns Van Kesels and Pauls Tagarts 2011.gadā publicēja pētījumu “*Thrown around with abandon? Popular understandings of populism as conveyed by the print media: A UK case study*”, kurā tika salīdzināts populisma jēdziena lietojums Lielbritānijas drukātajā presē un šī jēdziena izpratne sociālajās zinātnēs. Pētnieki secināja, ka plašsaziņas līdzekļos populisms lietots plaši un nekonsekventi, attiecinot to uz ļoti dažādām, atšķirīgām parādībām. Publikācija atrodama žurnālā *Acta Politica* (2011), 46, pp.11–131.

² Mudde, Cas. 2004. *The Populist Zeitgeist. Government & Opposition*. 39 (4), pp.541–563.

³ Ernesto, Laclau. 2005. *Populism: What's in a Name?* University of Essex, Mimeo.

Turpinot šo domu, Pauls Tagarts (*Paul Taggart*) ir norādījis, ka “populisms ir pārstāvnieciskās politikas iezīme”.⁴ Autors secina, ka “populisma jēdziena izmantošana, lai analizētu galēji labējās partijas, tiek apšaubīta un kritizēta, jo tiek apgalvots, ka populisms paplašinās un pāriet uz citām parādībām, kuras tradicionāli netiek klasificētas kā populistiskas”.⁵

Līdz ar uzstādījumu par populisma potenciālo klātbūtni jebkuras politiskās partijas, neatkarīgi no tās piederības konkrētam ideoloģiskajam spārnam, diskursā, attīstījās arī jauna pieeja populisma empīriskā pētniecībā. Tika apšaubīts normatīvais skatījums, proti, partiju klasifikācija kategorijās „populistiska” vai „ne-populistiska”, to aizstājot ar uzskatu, ka dažādas partijas praktizē populismu dažādās pakāpēs. Angliski to dēvē par „gradualist approach” jeb pakāpenisko pieeju. Šī pieeja populisma pētniecībā pētnieku uzmanību ir saistījusi tikai pēdējos gados un vēl joprojām ir jauna. Pētījumi, kuros tā izmantota, galvenokārt analizē politisko partiju programmas vai politiķu runas, lietojot kontentanalīzes metodi.

Pirmais pētījums, kas ar kontentanalīzes metodes starpniecību analizēja populisma pakāpi, tika publicēts 2007. gadā. Tā autori bija Jans Jagerss (*Jan Jagers*) un Stefāns Volgreivs (*Stefaan Walgrave*),⁶ kuri analizēja sešu Beļģijas politisko partiju programmas, novērtējot tajās populisma klātbūtni dažādās pakāpēs. Divus gadus vēlāk klajā nāca Kirka Hokina (*Kirk Hawkins*)⁷ publikācija, kurā viņš izvēlējās analizēt Venecuēlas prezidenta Čavesa runas. Gluži nesen, 2012. gadā, tika publicēts pirmais starpvalstu salīdzinošais pētījums, kurā pētīts populisma līmenis vairāku Rietumeiropas valstu politisko partiju programmās.⁸ Sīkāk par šiem un citiem pētījumiem, kas pievēršas populisma līmeņa kvantitatīvam novērtējumam, tiks stāstīts darba gaitā.

Iepriekš veiktie pētījumi⁹ ietver vairākus ierobežojumus. Pirmkārt, lielākā daļa šo pētījumu populisma pakāpi un izplatību analizē Rietumeiropas valstīs (Jagers un Walgrave 2007; Pauwels 2011; Rooduijn un Pauwels 2011; Rooduijn et.al. 2012) vai Latīņamerikā (Hawkins 2009). Izņēmums ir vienīgi Kevina Dīgana – Krauses (*Kevin Deegan – Krause*)

⁴ Taggart, Paul. 2004. Populism and representative politics in contemporary Europe. *Journal of Political Ideologies*. 9 (3), p.269.

⁵ *Ibid.*, p.271.

⁶ Sīkāk skatīt: Jagers, Jan and Walgrave, Stefaan. 2007. Populism as political communication style: An empirical study of political parties' discourse in Belgium. *European Journal of Political Science*. 46, pp.319–345.

⁷ Hawkins, Kirk A. 2009. Is Chavez Populist? Measuring Populist Discourse in Comparative Perspective. *Comparative Political Studies*. 42, pp.1040–1067.

⁸ Rooduijn, Matthijs, Sarah L de Lange, Wouter van der Brug. 2012. A populist *Zeitgeist*? Programmatic contagion by populist parties in Western Europe. *Party Politics*. Published online 20 April 2012, pp.1–20.

⁹ Šeit nav uzskaitīti visi. Plašāka analīze sniegta darba 2. nodaļā.

un Tima Hotona (*Tim Haughton*) pētījums,¹⁰ kuri populisma līmeni un tā veidus analizē Slovērijas partiju diskursā. Austrumeiropas valstis līdz šim nav saistījušas pētnieku uzmanību. Otrkārt, līdzšinējie pētījumi populisma izplatību ir aplūkojuši tikai atsevišķu partiju diskursā, galvenokārt izvēloties analizēt lielākās vai populārākās partijas. Rezultātā šie pētījumi var sniegt visai aptuvenus secinājumus par populisma klātbūtni un izplatību partiju sistēmā kopumā. Treškārt, pētījumi vairāk tiecas noskaidrot populisma klātbūtnes pakāpi, taču mazāku uzmanību pievērš citiem svarīgiem faktoriem, piemēram, populisma līmeņa atšķirībām starp dažādu partiju grupām (valdības vs. opozīcijas partijas, partijas ar parlamentāro pieredzi un bez tās), kā arī neanalizē saistību starp populisma līmeni un partijas sniegumu vēlēšanās.

Ņemot vērā minēto, promocijas darbā pētnieciskā **problēma ir populisma līmeņa izmaiņas partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmās un saistība ar likumdevēja vēlēšanu rezultātiem Latvijā laika periodā no 1993. gada līdz 2011. gadam.**

Bieži tiek norādīts, ka tieši Austrumeiropas reģiona valstis ir daudz vairāk pakļautas populismam. Tomēr līdzšinējie pētījumi par populistiska diskursa izplatību pārsvarā ir koncentrējušies uz Rietumeiropas vai dažām Centrāleiropas valstīm, radot situāciju, ka informācija ar Austrumeiropu ir ļoti ierobežota. Latvijas partiju analīzes nolūks ir papildināt šo nepilnīgo informāciju, skaidrojot, cik izplatīts ir populisms politisko partiju diskursā, kā tas atšķiras starp dažādām partiju grupām, atkarībā no to pieredzes likumdevējā un valdībā, kā arī fiksēt saistību starp populisma klātbūtni un partijas sekmēm vēlēšanās. Pēdējie divi jautājumi līdz šim nav pētīti arī Rietumeiropas valstu gadījumos.

Populismam raksturīga izteikta nepatika pret eliti, kas politiskajā diskursā var izpausties kā norāde uz elites atsvešinātību no tautas. Šajā kontekstā tieši padziļināta Latvijas gadījuma izpēte ir pamatojama ar vairākiem apsvērumiem, kuri literatūrā bieži tiek norādīti kā populisma rašanās iemesli. Latvijā ir vērojams augsts sabiedrības neuzticēšanās līmenis politiskajām institūcijām. Saskaņā ar pēdējiem Eiropabarometra aptaujas datiem, politiskajām partijām drīzāk neuzticas aptuveni 90 procenti Latvijas pilsoņu, kamēr Eiropas Savienības vidējais rādītājs ir 82 procenti.¹¹ Tieši nepatika pret politiskajām partijām tiek

¹⁰ Deegan-Krause, Kevin, Tim Haughton. 2009. Toward a More Useful Conceptualization of Populism: Types and Degrees of Populist Appeals in the Case of Slovakia. *Politics & Policy*. 37 (4), pp.821–841.

¹¹ Eiropas Komisija. 2013. *Standarta Eiropabarometrs 80: Sabiedriskā doma Eiropas Savienībā: Nacionālais ziņojums: Latvija*. 7.lpp. [Skatīts: 17.06.2014.] Pieejams: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb80/eb80_lv_lv_nat.pdf

norādīts kā viens no būtiskākajiem iemesliem, kas var sekmēt populisma rašanos.¹² Latvijas sabiedrība ir visai skeptiski noskaņota arī pret citām pārstāvniecības institūcijām. Proti, nacionālai valdībai drīzāk neuzticas 75 procenti pilsoņu (ES vidējais rādītājs ir 72 procenti), savukārt Saeimai – 79 procenti pilsoņu (ES vidējais rādītājs ir 69 procenti).¹³ Lai gan šie rādītāji tiešā veidā nemēra sabiedrības attieksmi pret politisko eliti, tie viennozīmīgi attēlo sabiedrībā valdošo noskaņojumu pret galvenajām pārstāvniecības institūcijām Latvijā. Populisma rašanās tiek saistīta arī ar dažādiem sociālekonomiskiem faktoriem, piemēram, iedzīvotāju labklājības līmenis, ienākumu apmērs u.tml. Šajā kontekstā jāmin, ka Latvijas sabiedrības struktūru raksturo augsta ienākumu nevienlīdzība, kas parāda plaisu starp turīgajiem un trūcīgajiem. Eurostat dati par 2012. gadu ierindo Latviju, salīdzinājumā ar pārējām ES dalībvalstīm, pirmajā vietā ienākumu nevienlīdzības ziņā, ko parāda Džini indekss¹⁴. Latvijā ir augstākais šī indeksa rādītājs – 35,7, kamēr ES vidējā indeksa vērtība ir 30,6.¹⁵ Populisma izplatība tiek saistīta arī ar korupciju. Piemēram, ja vairums cilvēku uzskata, ka korupcija ir izplatīta valsts pārvaldē un politiskajā vidē kopumā, tad tas potenciāli sabiedrībā var radīt negatīvu noskaņojumu gan pret politisko, gan arī administratīvo eliti. 2012. gadā veiktā aptaujā noskaidrots, ka iedzīvotāji visbiežāk kā negodīgas attiecībā uz korupciju vērtē tieši politiskās institūcijas. Piemēram, Saeimu 44,4 procenti respondentu raksturoja kā ļoti vai diezgan negodīgu, kamēr valdību – 41 procenti¹⁶.

Promocijas darba metodoloģiskais ietvars

Pastāv vairākas metodes, kā pētīt un noskaidrot partiju pozīcijas dažādu jautājumu vai jomu griezumā: ekspertu pētījumi, sabiedriskās domas aptaujas un partiju programmu analīze. Ekspertu pētījumi un sabiedriskās domas aptaujas tiek plaši izmantoti, taču to iespējas ir ierobežotas apstākļos, kad nepieciešams pētīt partiju pozīcijas ilgākā laika periodā. Šajā promocijas darbā tiks izmantota pēdējā pieeja, proti, partiju priekšvēlēšanu programmu analīze, izmantojot kvalitatīvo kontentanalīzes metodi.

¹² Uz to ir norādījis, piemēram, Žanfanko Paskīno (*Gianfranco Pasquino*) 2008. *Populism and Democracy* (in: Albertazzi, Danielle and Duncan Macdonnell (eds.)) *Twenty-first Century Populism: The Spectre of Western European Democracy*. Palgrave Macmillan, Hampshire, New York, pp.15–29.

¹³ Eiropas Komisija. 2013. *Standarta Eiroparometrs 80: Sabiedriskā doma Eiropas Savienībā: Nacionālais ziņojums: Latvija*. 7.lpp. [Skatīts: 17.06.2014.] Pieejams: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb80/eb80_lv_lv_nat.pdf

¹⁴ Džini indekss (*Gini index*) (saukts arī par koeficientu) parāda ienākumu nevienlīdzību, kur 0,0 nozīmē, ka pastāv vienlīdzīga ienākumu sadale, savukārt 1,0 nozīmē, ka pastāv galēja ienākumu nevienlīdzība, kur visi ienākumi koncentrējas viena vai dažu indivīdu rokās.

¹⁵ European Commission. 2012. *Eurostat: Income and living conditions: Gini coefficient of equivalised disposable income*. [Skatīts: 17.06.2014.] Pieejams: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tessi190&plugin=1>

¹⁶ Latvijas Fakti. 2012. *Attieksme pret korupciju Latvijā: Sabiedriskās domas aptauja*. [Skatīts: 18.06.2014.] Pieejams: http://www.knab.gov.lv/uploads/free/attieksme_pret_korupciju_2012.pdf

Balstoties uz teorētiskās literatūras analīzi un līdzšinējiem pētījumiem, priekšvēlēšanu programmu analīzei tiks definētas analīzes kategorijas un to kodi, ietverot tos analīzes matricā, tai skaitā, sniedzot to raksturojumu un vārdu virkni (jeb vārdnīcu), pēc kuriem tiks meklēta attiecīgas pazīmes esamība partijas vai to apvienību priekšvēlēšanu programmās. Būtiski norādīt, ka pazīmes esamība netiks fiksēta, tikai pamatojoties uz konkrēta atslēgas vārda klātbūtni, jo, kā tiks norādīts darba turpinājumā, populisma empīriskai mērīšanai rūpīgi jāiedziļinās vēstījumu kontekstā.

Līdz šim viens no plašākajiem projektiem, kas ietver partiju programmu satura analīzi ir “Comparative Manifestos Project”¹⁷, kas joprojām ir visplašāk izmantotais datu avots partiju pozīciju pētīšanai skaitliski visaptverošu jomu griezumā, jo satur datus par vairāk nekā 50 valstīm un vēlēšanām kopš 1945. gada. Diemžēl šajā pētījumā nav ietvertas kategorijas, ko varētu lietot populisma izpētē. Vienlaikus autore ir izvēlējusies izmantot daļu no minētajā projektā izstrādātās kodēšanas rokasgrāmatas principiem, tos attiecinot un piemērojot promocijas darbā veiktajai partiju priekšvēlēšanu programmu analīzei.

Par *kodēšanas vienību* darbā ir izraudzīts teikums. Šāda izvēle pamatojas apsvērumā, ka vairākumā gadījumu viena konkrēta pozīcija vai doma ir izteikta teikuma robežās. Vienlaikus ir iespējami divi gadījumi, kad vienā teikumā var būt ietverti divi argumenti: 1. teikums satur divus argumentus, kas ir savstarpēji pilnīgi nesavienojami, izslēdzoši; 2. teikums satur divus argumentus, kas ir savstarpēji saistīti, piemēram, tie nāk no vienas politikas jomas, taču attiecas uz dažādiem aspektiem. “Comparative Manifesto Project” kodēšanas stratēģija paredz teikumu sadalīt, ja pastāv kāds no šiem abiem nosacījumiem. Taču autore šādu stratēģiju nav izvēlējusies, turklāt jāņem vērā, ka minētajā projektā tiek mēģināts noteikt partiju novietojumu uz kreiss – labējs skalas, attiecīgi mērot partiju nostāju dažādās rīcībpolitikas jomās. Tādējādi var rasties nepieciešamība vienu teikumu sadalīt divos, ja, piemēram, vienā daļā ir izteikta pozīcija vienā politikas jomā, bet otra teikuma daļa attiecas uz pilnīgi citu politikas sektoru. Savukārt promocijas darbā netiek analizēta partijas nostāja par kādu rīcībpolitikas sektoru, tāpēc teikumu sadalīšana lielā mērā zaudē savu loģisko pamatojumu un nepieciešamību.

Analīzes vienība darbā ir Saeimas vēlēšanas, savukārt *mērījuma vienība* ir politisko partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmas. Priekšvēlēšanu programmas tiek ņemtas par indikatoru partiju politiskajām preferencēm un idejiskajai bāzei noteiktā un fiksētā laika periodā un ir uztveramas kā oficiāls dokuments, kas atspoguļo partijas politisko

¹⁷ Volkens, Andrea, Onawa Lacewell, Pola Lehmann, Sven Regel, Henrike Schultze and Annika Werner. 2011. *The Manifesto Data Collection*. Manifesto Project (MRG/CMP/MARPOR), Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung, Berlin.

piedāvājumu un solījumus saviem vēlētājiem. Priekšvēlēšanu programmas atspoguļo partijas vai to apvienības vienojošo viedokli, turklāt priekšvēlēšanu programmas pārsvarā tiek izstrādātas un publicētas pirms kārtējam vēlēšanām, kas savukārt ļauj pētīt arī partijas pozīciju izmaiņas konkrētu jomu/jautājumu griezumā ilgākā laika posmā. Tādējādi priekšvēlēšanu programmas būtībā ir vienīgais dokuments, kas ir savstarpēji salīdzināms arī vairākās valstīs.

Ar *populisma līmeni* darbā tiek saprasta attiecība starp teikumu skaitu, kuru saturs ietver populismam raksturīgu pazīmi, kas definēta atbilstoši kādai no populisma kategorijām un apzīmēta ar noteiktu kodu, un kopējo teikumu skaitu attiecīgās partijas vai partiju apvienības priekšvēlēšanu programmā, rezultātu izsakot procentuāli.

Ņemot vērā, ka tiks kodēti visi partijas priekšvēlēšanu programmas teikumi, atsevišķs kods jeb t.s. tukšais kods ir paredzēts, lai kodētu teikumus, kuru saturā nebūs iespējams identificēt kādu no populisma pazīmēm. Attiecīgi tie teikumi, kas netiks klasificēti kā populistiski, tiks iekļauti šajā kategorijā. Šajā darbā partiju programmu satura analīzes galvenais mērķis ir noskaidrot, kāds ir populistisko teikumu procentuālais īpatsvars attiecībā pret visu programmu. Populisma līmeņa aprēķins palīdzēs noskaidrot, cik populistiska ir attiecīgās partijas priekšvēlēšanu programma. Kodēti netiks virsraksti, t.sk. programmas nosaukumus, programmu sadaļu virsraksti, tabulas, grafiki un atsauces (ja tādi būs). Būtiski norādīt, ka populisma līmeņa aprēķins tiks veikts tikai to partiju priekšvēlēšanu programmām, kur vienlaikus tiks konstatēta visu definēto populisma pazīmju klātbūtne.

Promocijas darbā tiek lietota Mudes *populisma definīcija*, kas populismu konceptualizē kā plāno “ideoloģiju, kas uzskata, ka sabiedrība ir sadalīta divās homogēnās un antagoniskās grupās – “nevainīgā tauta” pret “korumpēto eliti”, un kura uzskata, ka politikai jābūt visas tautas gribas izpausmei”.¹⁸ Mudes piedāvātā definīcija atbilst t.s. minimālās definīcijas pazīmēm. Saskaņā ar Džovanni Sartori (*Giovanni Sartori*) minimālās definīcijas ietver tikai būtiskās – nepieciešamās un pietiekamās – attiecīgā jēdziena pazīmes. Sartori norāda – jo vairāk pazīmju jēdziens ietver, jo tas attiecas uz mazāku gadījumu skaitu.¹⁹ Literatūrā tiek norādīts, ka “lai saglabātu tā zinātnisko nozīmi, populismu nevar lietot kā frāzi, ar kuru apzīmēt pilnīgi visu”.²⁰ Ņemot vērā, ka minimālās definīcijas ir

¹⁸ Mudde, Cas. 2004. The Populist Zeitgeist. *Government and Opposition*. 39 (4), p.543.

¹⁹ Sartori, Giovanni. 1970. Concept Misformation in Comparative Politics. *American Political Science Review*. 64 (4), pp.1033–1053.

²⁰ Von Beyme, Klaus. 2007. Populism and Right-Wing Extremism in Modern Democracies. Nekvapil, Vaclav and Maria Staszkiwicz (eds.) *Populism in Central Europe*. Association for International Affairs, Prague, p.26.

“balstītas uz ierobežotu skaitu pazīmju, tās var izmantot, analizējot lielu skaitu gadījumu”.²¹ Tā kā promocijas darbā populisma jēdziens tiek uzlūkots kā potenciāli attiecināms uz ik vienu politisko partiju, minimālās definīcijas izmantošana ir loģiska un pamatota izvēle.

Balstoties uz Mudes definīciju (un teorētiskās literatūras analīzi kopumā), populisma jēdziens tiek operacionalizēts kā divu pazīmju apvienojums: 1) pret eliti vērsta kritika (šeit elites grupas var būt dažādas, visbiežāk – politiskā elite, arī ekonomiskā, mediju vai intelektuālā elite); 2) ideja par tautu kā centrālo varas subjektu. Sīkāk par šīm pazīmēm, un kā tās tiks empīriski mērītas, tiks runāts darba turpinājumā.

Promocijas darba mērķis, izpētes jautājumi un hipotēzes

Promocijas darba **mērķis** ir pētīt populisma līmeņa izmaiņas partiju priekšvēlēšanu programmās un noteikt tā saistību ar partiju rezultātiem likumdevēja vēlēšanās. Atbilstoši mērķim, ir definēti trīs **izpētes jautājumi**, uz kuriem autore centīsies rast atbildi darba gaitā:

- 1) Kā populisma līmenis partiju priekšvēlēšanu programmās ir mainījies laika posmā no 1993. gada līdz 2011. gada Saeimas vēlēšanām?**
- 2) Vai populisma līmenis atšķiras starp partijām ar iepriekšēju pieredzi Saeimā un partijām bez iepriekšējas pieredzes Saeimā?**
- 3) Vai pastāv sakarība starp populisma līmeni partijas priekšvēlēšanu programmā un partijas rezultātiem Saeimas vēlēšanās?**

Darbs balstās uz šādām hipotēzēm, kas pakārtotas katram izpētes jautājumam:

- 1) Populisma līmenis politisko partiju priekšvēlēšanu programmās laika periodā no 1993. gada Saeimas vēlēšanām līdz 2011. gada Saeimas vēlēšanām ir palielinājies.**

Atkarīgais mainīgais šajā hipotēzē ir populisma līmenis; neatkarīgais mainīgais – Saeimas vēlēšanas. Hipotēzes pamatā ir pieņēmums par populisma pieaugošo izplatību jeb “populist Zeitgeist” tēzi, kuru formulēja Mude. Tiek norādīts, ka pēdējā desmitgade ir pierādījusi populistiska diskursa izplatību, jo īpaši Rietumeiropas demokrātijās, kad populisms vairs nav tipiska radikāli labējo partiju iezīme, bet tiek plaši izmantots arī tradicionālo partiju retorikā. Minētais galvenokārt ir saistīts ar pieaugošo sabiedrības neuzticēšanos politiskajām partijām un neapmierinātību ar politiskās elites darbu, pārmetot

²¹ Mudde, Cas and Cristobal Rovira Kaltwasser. 2013. Exclusionary vs. Inclusionary Populism: Comparing Contemporary Europe and Latin America. *Government and Opposition*. 48 (2), p.149.

tai nespēju vai nevēlēšanos risināt sabiedrībai aktuālas problēmas. Populisma līmeņa īpatsvara izmaiņas tiks noteiktas katru Saeimas vēlēšanu griezumā, aprēķinot vidējo aritmētisko vērtību.

2) Politisko partiju, kam ir iepriekšēja pieredze Saeimā, priekšvēlēšanu programmās ir konstatējams zemāks populisma līmenis nekā to partiju priekšvēlēšanu programmās, kuras iepriekš Saeimā nav bijušas pārstāvētas.

Neatkarīgais mainīgais – iepriekšēja pieredze Saeimā; atkarīgais mainīgais – populisma līmenis. Hipotēzē tiek pieņemts, ka populismu aktīvāk izvēlas praktizēt tie politiskie spēki, kuri iepriekš nav ieguvuši pārstāvniecību likumdevējā; turpretim, tās partijas vai partiju apvienības, kuras darbojas vai savas pastāvēšanas laikā kaut reizi ir iekļuvušas parlamentā, populismu praktizē mazāk. Ņemot vērā, ka viena no populismam raksturīgām pazīmēm ir vērsšanās pret pastāvošo eliti (politisko, ekonomisko, mediju un citām elites grupām), partijām, kuras šobrīd ir vai ir bijušas politiskās elites daļa (pārstāvētas likumdevējā) pret eliti vērstu retoriku praktizēt ir problemātiskāk. Pretējā gadījumā, tām varētu pārnest vērsanos pašām pret sevi, savu bijušo statusu, kas varētu būt grūti pamatojama nostāja. Turpretim, partijām bez iepriekšējas klātbūtnes likumdevējā ir daudz legītīmāks pamats kritizēt pie varas esošās partijas, kā arī distancēt sevi no politiskās elites.

Pārbaudot šo pieņēmumu, populisma atšķirības abās partiju grupās ne tikai tiek fiksētas un raksturotas (kas ir primārais nolūks šajā darbā), bet arī zināmā mērā skaidrotas. Tiek pieņemts, ka populisma esamība politiskā spēka diskursā varētu būt atkarīga arī no tā atrašanās vietas partiju sistēmā (neapgalvojot, ka tas ir vienīgais izskaidrojošais faktors). Būtiski, ka līdzšinējie pētījumi, kuros aprēķināts populisma līmenis jeb pakāpe, nav analizējuši populisma izplatību atkarībā no partiju atrašanās vietas partiju sistēmā.

3) Jo augstāks ir populisma līmenis attiecīgās partijas priekšvēlēšanu programmā, jo lielāku balsu skaitu tā iegūst vēlēšanās.

Neatkarīgais mainīgais ir populisma līmenis, atkarīgais mainīgais – balsu skaits vēlēšanās, kas izteikts ar attiecīgās partijas iegūto balsu skaitu (absolūtos skaitļos) Saeimas vēlēšanās. Ir svarīgi uzsvērt, ka līdzšinējie pētījumi nav analizējuši sakarību starp populisma līmeni un vēlēšanu rezultātiem. Līdz šim pētījumi vairāk ir koncentrējušies uz to, kā populistisko partiju panākumi ietekmē un liek mainīt tradicionālo partiju retoriku. Vairāki pētnieki²² ir uzsvēruši, ka populisms potenciāli varētu uzrunāt lielu daļu elektorāta un būt saistošs tai. Ņemot vērā, ka populisms akcentē ideju par tautas interešu pārkāpumu un kritizē

²² Piemēram, Kanovana 1981; De la Tore, 2010; Menijs un Surels 2002 u.c. autori.

elīti, vainojot to tautas interešu ignorēšanā, tas varētu uzrunāt lielu daļu Latvijas elektorāta. Turklāt Latvijā salīdzinājumā ar citām Eiropas valstīm ir viens no augstākajiem neuzticēšanās līmeņiem politiskajām partijām, likumdevējvarai un izpildvarai. Tādēļ populisma paustā dihotomija starp elīti un tautu potenciāli varētu atbilst vēlētāju priekšstatam par varas attiecībām Latvijā un ietekmēt viņu balsošanas izvēli.

Ņemot vērā, ka darbā tiks analizētas vēlēšanas gandrīz 20 gadu periodā, ievērojama daļa partiju un to apvienību vairs nepastāv, tāpēc nav iespējams iegūt to priekšvēlēšanu programmu garās versijas, turklāt ne visas partijas pirms kārtējām vēlēšanām tādas izstrādā. Tā, piemēram, 2011. gada Saeimas vēlēšanās tikai trijām no 13 vēlēšanās kandidējošajām partijām un to apvienībām bija izstrādātas priekšvēlēšanu programmu garās versijas. Turklāt būtiski, ka šādu garo versiju neesamība nav raksturīga tikai mazām partijām. Piemēram, ZZS un SC vēlētājiem 2011. gadā piedāvāja tikai īsās 4000 zīmju programmas. Ņemot vērā šos apsvērumus, kā arī nolūkā padarīt datus savstarpēji salīdzināmus, tiek analizētas 4000 zīmju programmas, kuras uzkrāj CVK (izņemot 1993. gada Saeimas vēlēšanas, kurās partiju programmas publicētas laikrakstā „Latvijas Vēstnesis”). Saskaņā ar Saeimas vēlēšanu likuma 11. panta 2. daļu, iesniedzot kandidātu sarakstu vēlēšanām, partijai vai partiju apvienībai līdztekus ir jāpievieno “visu sarakstā ietvertu kandidātu parakstīta priekšvēlēšanu programma, kuras apjoms nedrīkst pārsniedz 4000 iespaidzīmes”.²³ Likums noteic, ka CVK ir pienākums šīs programmas publicēt arī laikrakstā “Latvijas Vēstnesis”.

1. tabulā ir apkopots promocijas darba empīriskajā analīzē ietvertu gadījumu skaits, proti, katrās Saeimas vēlēšanās oficiāli reģistrēto sarakstu skaits²⁴ (ekvivalents ar priekšvēlēšanu programmu skaitu).

1. tabula

Saeimas vēlēšanas un tajās oficiāli reģistrēto sarakstu skaits (1993–2011)

Vēlēšanas (gads)	Vēlēšanām reģistrēto sarakstu skaits (priekšvēlēšanu programmu skaits)
1993	23
1995	19

²³ Saeimas vēlēšanu likums. 11.pants, 2.daļa. [Skatīts: 19.04.2013.] Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=35261>

²⁴ Vēlēšanās reģistrētais saraksts un politikā partija, vai to apvienība nav viens un tas pats, jo zem viena vēlēšanu saraksta var kandidēt vairākas politiskās partijas.

1998	21
2002	20
2006	19
2010	13
2011	13
Kopā: 7 vēlēšanas 128 priekšvēlēšanu programmas	

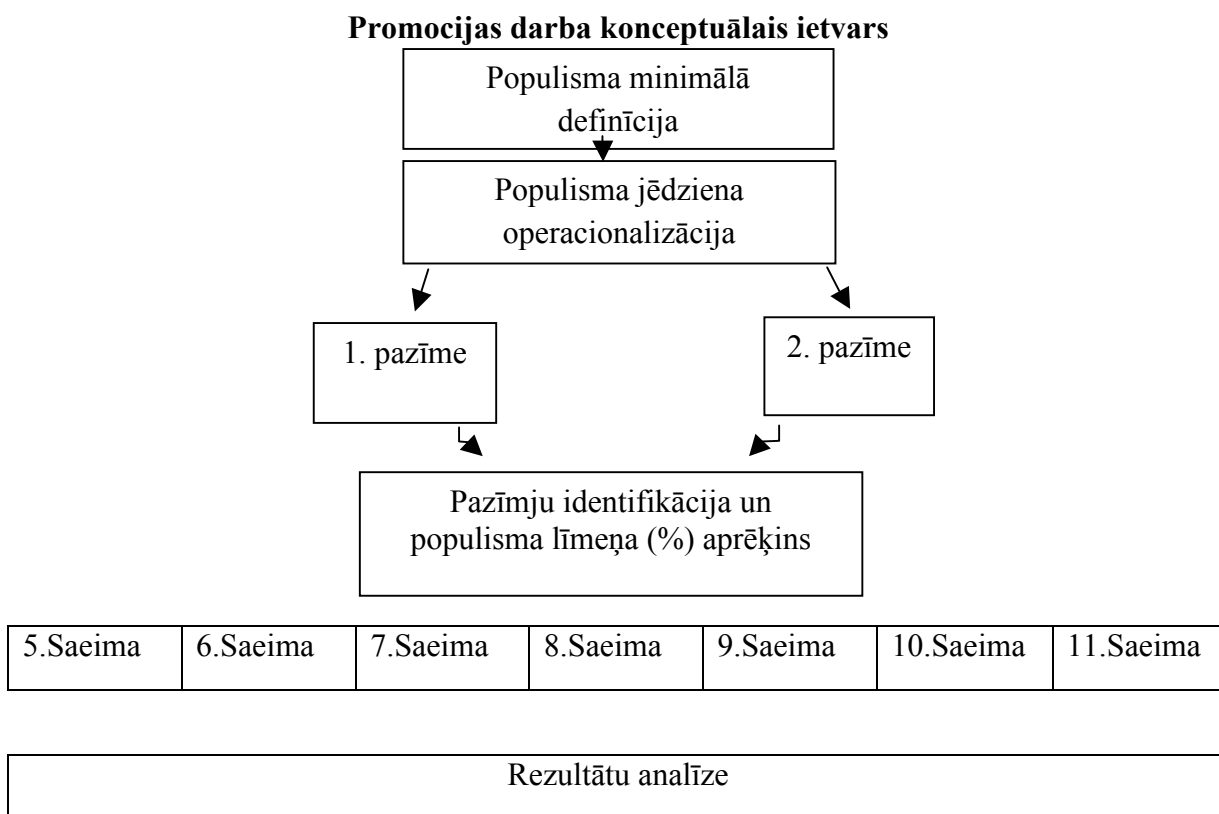
Avots: Informācija apkopota no LR Centrālās vēlēšanu komisijas mājas lapas sadaļā “Vēlēšanas/Saeimas vēlēšanas” pieejamās informācijas (www.cvk.lv).

Analīzē iekļauto sarakstu izlase detalizētāk ir apkopota darba 1. pielikumā. Saskaņā ar 1. tabulā norādīto kopumā tiks analizētas Saeimas vēlēšanās kandidējošo partiju un to apvienību 128 priekšvēlēšanu programmas. Lai pārbaudītu, vai iegūtie rezultāti ir ticami²⁵, katru vēlēšanu griezumā tiks aprēķināts Kapas koeficients (angļu valodā – *kappa coefficient*). Tiek pieņemts, ka mērījums ir ticams (ar augstu ticamības pakāpi), ja koeficienta vērtība ir $\geq 0,70$. Koeficients tiks aprēķināts, dalot kategoriju skaitu (šajā gadījumā – teikumu skaitu, jo mērījuma vienība pētījumā ir teikums), kas divās kodēšanas reizēs ir apzīmēta ar vienu un to pašu kodu, ar kopējo kategoriju skaitu (kopējo teikumu skaitu) attiecīgajā priekšvēlēšanu programmā. Lai atvieglotu aprēķina veikšanu, Kapas koeficients tiks aprēķināts katrai analizētajai priekšvēlēšanu programmai individuāli, pēc tam aprēķinot vidējo aritmētisko koeficienta vērtību.

Promocijas darba konceptuālais ietvars shematiski ir attēlots 1. attēlā. Konceptuālais ietvars norāda arī darba izstrādes loģisko gaitu.

²⁵ Ticamības (*reliability*) jēdziens raksturo to, vai atkārtota mērījuma veikšana ļauj iegūt tādus pašus rezultātus, kādi iegūti mērījuma veikšanas pirmajā reizē.

1. attēls

Lai sasniegtu promocijas darba mērķi, tālāk ir formulēti **galvenie uzdevumi**:

1. Veikt teorētiskās literatūras izpēti un analizēt:
 - 1.1. populisma jēdziena vēsturisko attīstību;
 - 1.2. populismu raksturojošās pazīmes;
 - 1.3. populisma klasifikāciju;
 - 1.4. populisma rašanās cēloņus.
2. Analizēt līdzšinējos pētījumus, kuros veikts populisma līmeņa kvantitatīvs aprēķins, kā arī aplūkot kontentanalīzes metodes.
3. Atbilstoši 2. punktā sniegtajam kontentanalīzes metodes izklāstam (darbā izmantojamās metodes pamatojumam) un atbilstoši populismu raksturojošajām pazīmēm (skat. 1.2. apakšpunktu), izstrādāt partiju programmu kodēšanas matricu (jeb kodēšanas rokasgrāmatu), nosakot kodus un sniedzot to paskaidrojumu.
4. Veikt visu Saeimas vēlēšanu laikā no 1993. līdz 2011. gadam reģistrēto sarakstu priekšvēlēšanu programmu (kopumā 128 programmas) satura analīzi un aprēķināt populisma līmeni.
5. Analizēt populisma līmeņa izmaiņas gan starp partijām attiecīgo vēlēšanu ietvaros, gan starp vēlēšanām (Pirmās hipotēzes pārbaude).

6. Analizēt populisma līmeņa atšķirības (vai tādas pastāv) starp partijām ar un bez iepriekšējas pieredzes likumdevējā (Otrās hipotēzes pārbaude).
7. Aprēķināt sakarību (nosakot tās ciešumu un virzienu) starp populisma līmeni un vēlēšanu rezultātiem (Trešās hipotēzes pārbaude).

Promocijas darba struktūra

Promocijas darbs iekļauj trīs daļas, neņemot vērā ievadu, secinājumus un nobeigumu. Darba pirmā nodaļa piedāvā populisma jēdziena teorētisku analīzi, uzmanību pievēršot četriem svarīgiem aspektiem. Pirmā apakšnodaļa pievēršas populisma jēdziena vēsturiskās izcelsmes un evolūcijas analīzei, skaidrojot gan jēdziena izpratnes maiņu vairāk nekā gadsimta griezumā, kā arī tā lietojumu dažādos pasaules reģionos, gan arī iezīmē tā iespējamus iedīgļus starpkaru periodā Latvijā. Otrā apakšnodaļa detalizēti analizē populismam raksturīgās pazīmes, mēģinot nonākt pie galveno iezīmju – nepieciešamo un pietiekamo iezīmju – identifikācijas, kas ļauj, izmantojot minimālu pazīmju skaitu, analizēt populismu ilgākā laika periodā dažādu politisko aktieru diskursā. Trešā apakšnodaļa teorētiskās daļas ietvaros padziļināti pievēršas populisma klasifikācijas pieeju analīzei, aplūkojot trīs visbiežāk sastopamās populisma konceptualizācijas stratēģijas: populisms kā stratēģija, partijas organizatoriskā forma un populisms kā plānā ideoloģija. Savukārt ceturta sadaļa pirmās nodaļas ietvaros detalizētāk apskata populisma rašanās iespējamus cēloņus un iemeslus. Otrā nodaļa ir atvēlēta darba metodoloģiskā ietvara izklāstam. Tā iekļauj izvērstu promocijas darba metodes un metodoloģijas aprakstu, ietverot arī līdz šim veikto empīrisko pētījumu par populisma līmeņa mērīšanu ciešāku aplūkojumu; vispārīgi raksturo kontentanalīzes metodi, kā arī piedāvā izvērstu partiju priekšvēlēšanu programmu kontentanalīzes veikšanas pieejas aprakstu.

Trešā nodaļa piedāvā empīrisko datu analīzi un sākotnējos secinājumus. Nodaļa ir organizēta, atbilstoši trijām ievadā formulētajām hipotēzēm. Pirmā apakšnodaļa analizē populisma līmeņa izmaiņas laikā no 1993. (5. Saeima) līdz 2011. (11. Saeima) gada parlamenta vēlēšanām. Otra sadaļa šīs nodaļas ietvaros pēta populisma līmeņa saistību ar partijas atrašanos partiju sistēmā, proti, nodalot partijas ar un bez iepriekšējas pieredzes Saeimā, kā arī starp koalīcijas un opozīcijas partijām. Trešā apakšnodaļa savukārt detalizēti analizē saistību starp populisma līmeni un partijas panākumiem vēlēšanās, rēķinot korelāciju starp populisma līmeni un iegūto balsu skaitu, kā arī starp populisma līmeni un mandātu skaitu. Iegūto rezultātu apkopojums, tai skaitā, atbildes uz pētnieciskajiem jautājumiem,

iekļauts secinājumu daļā, bet rezultātu plašākai interpretācijai un turpmāko pētniecisko virzienu iezīmēšanai atvēlēta nobeiguma sadaļa.

Promocijas darba novitāte un zinātniskā vērtība

Promocijas darbam ir gan empīrisks, gan metodoloģisks piensums populisma pētniecībā. Darba novitāte galvenokārt ir ietverta populisma līmeņa izpētes metodoloģijas attīstībā un populisma izpētē Latvijas partiju sistēmā, analizējot visās Saeimas vēlēšanās kandidējošo sarakstu priekšvēlēšanu programmas. Liela uzmanība darbā ir pievērsta metodoloģiskā ietvara definēšanai un kodēšanas stratēģijas aprakstam, lai to varētu lietot arī turpmākos pētījumos, analizējot citu dokumentu saturu, cita līmeņa vēlēšanas vai piemērot to citu valstu izpētē. Promocijas darbs sniegs svarīgu ieguldījumu arī plašākā – empīriskā – nozīmē. Proti, tiks novērtēts, cik populistiskas ir Latvijas politisko partiju priekšvēlēšanu programmas, un mērīta populisma līmeņa saistība ar vēlēšanu rezultātiem, ļaujot spriest, vai populistisks politiskais piedāvājums spēj uzrunāt vēletājus un atnest partijai gaidītos panākumus. Pētījumam ir piedēvējama arī sabiedriska nozīmība. Tas ļaus iepazīstināt plašāku auditoriju ar Latvijas partiju diskursa kvalitāti un to, cik potenciāli nozīmīga loma populismam ir balsošanas izvēles veikšanā. Šis darbs veic arī zināmas skaidrošanas funkcijas. Teorētisko diskusiju analīze apliecina, ka sabiedriskajā telpā populisma jēdziens ir iemantojis pavisam citu izpratni, nekā to pieņemts definēt akadēmiskajā sfērā. Šis darbs precīzi iezīmē jēdziena būtību un saturu.

Promocijas darbs pretendē uz vienīgā pētījuma statusu, kas analizē populismu un tā lomu Latvijas politisko partiju sistēmā divdesmit gadu periodā. Kā jau norādīts ievada pirmajā daļā, 21. gadsimta sākums iezīmēja jaunu pavērsiena punktu populisma jēdziena empīriskā analīzē, arvien vairāk mazinot normatīvās pieejas pārsvaru. Pētījumi, kuri izstrādāti normatīvās tradīcijas ietekmē, klasificē partijas kategorijās “populistiskas” un “nepopulistiskas”. Mūsdienās šīs pieeju vietu pakāpeniski ieņem pētnieciskā tradīcija, kas uzlūko populismu kā potenciāli jebkurai partijai piemītošu pazīmi, un pētnieki var mērīt un novērtēt populisma gradācijas dažādu partiju diskursos (programmās, līderu runās, plašsaziņas līdzekļos un citviet). Tomēr joprojām pētījumu klāsts, kas izstrādāti šī virziena ietvaros, ir salīdzinoši neliels.

Sākotnēji populisma lietojums galvenokārt iezīmēja pozitīvu kontekstu, raksturojot tā laika progresīvās politiskās kustības, bet kopš 20. gadsimta 70. un 80. gadiem šis jēdziens galvenokārt tiek lietots kā sinonīms demagoģijai un nerealizējamiem solījumiem. Šī darba pieeja paredz maksimāli norobežoties no subjektīviem aizspriedumiem un bināras opozīcijas

par to, vai populisms ir labs vai slikts. Vienlaikus, ņemot vērā populisma saturiskā vēstījuma raksturu, kas vienkāršoti ietverams frāzē: „Nost ar korumpēto, ļauno eliti un atdot varu tautai!”, tas nenoliedzami attālina politikas procesu no racionālas un pragmatiskas lēmumu pieņemšanas. Paralēli metodoloģiskajam un empīriskajam pienesumam, šis darbs sniedz pienesumu arī teorētiskajām debatēm par populisma jēdziena saturu un galvenajām iezīmēm. Promocijas darbā liela uzmanība ir atvēlēta tieši teorētisko diskusiju apkopošanai, analīzei un secinājumiem par empīriskai izpētei piemērotāko populisma konceptualizācijas un operacionalizācijas pieeju tā, lai tas būtu empīriski piemērojams populisma mērīšanai dažādās politiskajās sistēmās un atšķirīgos laika periodos.

Jāatzīmē, ka šis darbs pamatā ir aprakstošs. Tā nolūks ir konstatēt un raksturot populisma līmeni Latvijas partiju programmās, fiksēt tā atšķirības starp dažādām partiju grupām un noteikt saistību ar vēlēšanu rezultātiem. Promocijas darbā mazāka uzmanība tiek atvēlēta skaidrojumam, kāpēc populisma līmenis ir tieši tāds un kādu apstākļu ietekmē tam ir tendence vēlēšanu starpā atšķirties. Izskaidrojuma meklēšana ir nākamo pētniecisko darbu uzdevums.

Promocijas darba rezultātu aprobācija

Doktorantūras studiju laikā darba autore ir uzstājusies vairākās starptautiskās un vietējās līmeņa konferencēs, kā arī iepazīstinājusi plašāku auditoriju ar sava darba secinājumiem. Par promocijas darba tēmu ir publicēti vairāki zinātniskie raksti.

Starptautiskās un vietējās konferences:

- Balcere, Ilze. Populism in the discourse of Latvian political parties in the period from 1993 till 2011. ECPR Summer School on Political Parties and Democracy, Center for the Study of Democracy, Leuphana University Luneburg, Germany, September 7–22, 2013;
- Balcere, Ilze. Populisms Latvijas politisko partiju diskursā: 2002–2011. Latvijas Universitātes 71. konference, Politikas zinātnes sekcija, Rīga, 2013. gada 14. februāris.
- Balcere, Ilze. The Renaissance of Populism in the Baltic States: An Evidence from Post-Millennium Elections. Conference “Populist Political Parties in East Central Europe”, International Institute of Political Science of Masaryk University, Brno, Czech Republic, 4th December, 2012;

- Balcere, Ilze. Comparing Populist Political Parties in the Baltic States and Western Europe. The 6th ECPR General Conference in Reykjavik, Iceland, August 25–27, 2011;
- Balcere, Ilze. Populistiskās politiskās partijas Baltijas valstīs. Latvijas Universitātes 69. konference, Politikas zinātnes doktorantu sekcija, Rīga, 2011. gada 11. marts;

Atklātās lekcijas:

- Balcere, Ilze. Populisms Latvijas politisko partiju diskursā laika periodā no 1993. līdz 2011. gadam. Atklātais seminārs LU Sociālo zinātņu fakultātē, Rīga, 2014. gada 7.maijs.
- Balcere, Ilze. Populisms Eiropā, Baltijas valstīs un Latvijā. Vieslekcija Vidzemes Augstskolā, Valmiera, 2014. gada 6. maijs;

Publikācijas:

- Balcere, Ilze. 2014. Populism in the Manifestos of Latvian Political Parties: Increasingly Used but Ineffective? *Journal of Baltic Studies*. DOI: 10.1080/01629778.2014.937819 (publicēts elektroniski 2014. gada 29. jūlijā; tiks publicēts žurnālā drukātā formā 2015. gadā).
- Balcere, Ilze. 2013. Perceptions of Populism: Analysis of Media Discourse in Latvia. *Baltic Journal of Political Science*, No.2, pp.85–97.
- Balcere, Ilze. 2012. Baltic Countries. In: *Populist Political Parties in East-Central Europe*. Havlik, V., Pinkova A. (eds.) MuniPress, Brno: pp.39–71.
- Balcere, Ilze, Mari-Liis Jakobson, Oudekki Loone, Anu Nurk, Tonis Saarts, Rasa Zakeviciute. 2012. *Populism in the Baltic States: A Research Report*. Tallinn University Institute of Political Science and Governance / Open Estonia Foundation: Tallinn, pp.177.

1. Populisma jēdziens

Populisms mūsdienās ir viens no pretrunīgākajiem jēdzieniem politikas zinātnē. Diskusijas koncentrējas ne tikai ap jautājumu, kas to raksturo, bet – vai tas vispār pastāv.²⁶ Pirmais nopietnais mēģinājums nonākt pie vienotas populisma definīcijas pieder Gitai Ionesku (*Ghita Ionescu*) un Ernestam Gelnoram (*Ernest Gellner*), kuri 1969. gadā izdeva monogrāfiju ar nosaukumu „Populisms: tā nozīme un nacionālās pazīmes” (angļu – *Populism: Its Meaning and National Characteristics*), kurā apkopoti Londonas Ekonomikas augstskolā 1967. gadā notikušās konferences „Definējot populismu” (*To Define Populism*) prezentētie referāti. Šajā grāmatā Ionesku un Gelnors trāpīgi norāda: “Mūsdienās populisma nozīme ir neapšaubāma. Bet nevienam nav īstas skaidrības, kas tas ir. Tas parādās visur, taču daudzās un pretrunīgās formās. Vai šim jēdzienam ir kādi vienojoši elementi, vai arī tas iekļauj virkni savstarpēji nesaistītu parādību?”²⁷ Diemžēl grāmatas ambiciozais mērķis – formulēt populisma kodolu – tā arī netika sasniegts, jo nespēja piedāvāt vienotu populisma definīciju un lielā mērā aprobežojās ar populisma empīrisku izpaušmju analīzi dažādos pasaules reģionos. Jau tad Pīters Veils (*Peter Wiles*), viens no grāmatas autoriem, ar zināmu ironiju rakstīja: “(..) katram savu populisma definīciju, saskaņā ar viņa akadēmiski savtīgajiem mērķiem.”²⁸

Akadēmiska interese par populismu atdzima tikai 1980. gados. Šeit noteikti jāpiemin Margaretas Kanovanas (*Margaret Canovan*) 1982. gadā publicētais raksts. Kanovana, vairākkārt uzsverot populisma konceptualizācijas problemātiku, piedāvāja divas iespējamās stratēģijas jeb pieejas, kā populisma pazīmju haosā nonākt pie iespējami skaidras šī jēdziena nozīmes. Pirmo stratēģiju pētniece raksturoja kā “centienus apvienot visus atšķirīgos gadījumus zem viena teorētiskā jumta, identificējot populisma galvenās pazīmes (..)”.²⁹ Savukārt otru stratēģiju viņa raksturoja kā fenomenoloģisku, kas lielāku uzmanību pievērš “raksturošanai un atšķirīgo parādību grupēšanai”.³⁰ Kritizējot pirmo pieeju, norādot, ka šāda definīcija būtu ārkārtīgi plaša un līdz ar to akadēmiski maznozīmīga un empīriski nederīga, viņa daudz lielākas cerības lika tieši uz otru pieeju. Tā paredzēja nevis piedāvāt vienotu

²⁶ Mudde, Cas and Cristobal Rovira Kaltwasser. 2013. Populism. *Oxford Handbook of Political Ideologies*, p.293.

²⁷ Ionescu, Ghita and Gellner, Ernest (eds.). 1969. *Populism: Its Meanings and National Characteristics*. Weidenfeld and Nicolson, Hertfordshire, p.1.

²⁸ Wiles, Peter. 1969. A Syndrome, Not a Doctrine: Some Elementary Theses on Populism. Ionescu, Ghita and Gellner, Ernest (eds.). *Populism: Its Meanings and National Characteristics*. Weidenfeld and Nicolson, Hertfordshire, p.166.

²⁹ Canovan, Margaret. 1982. Two Strategies for the Study of Populism. *Political Studies*. 30 (4), p.545.

³⁰ *Ibid.*

populisma definīciju, bet gan izvirzīt populisma veidus, ļaujot šķietami atšķirīgas parādības klasificēt pa grupām.

Populisma definēšanas problemātika saistās ar vairākiem apstākļiem. Populisms ir ticis attiecināts uz dažādām atšķirīgām – gan laika, gan telpas ziņā – parādībām (...).³¹ “Latīņamerika, Amerikas Savienotās Valstis, Kanāda, Krievija un Āfrika – tās visas ir pieredzējušas ietekmīgas populistu kustības. No *narodņiku* pieredzes pirmsrevolūcijas Krievijā, populistiem ASV 1870. gados, līdz Huanam Peronam (*Juan Peron*) Argentīnā, Sociālā kredīta partijai (angļu – *Social Credit*)³² Albertā 1930. gados un līdz pat Tanzānijai – tās visas ir liecības par populistu uzvaras gājienu ārpus Eiropas.”³³ Eiropā turpretim to pierasts attiecināt uz radikāli labējām partijām, piemēram, Austrijas Brīvības partiju vai Nacionālo fronti Francijā. Populisma jēdziens ticis izmantots arī raksturojot procesus postpadomju telpā. Piemēram, “Boriss Jeļcins, Krievijas pirmais prezidents, un Vladimirs Žirinovskis, Liberāli demokrātiskās partijas dibinātājs un līderis, plašsaziņas līdzekļos un politiskajās debatēs ir dēvēti par populistiem”.³⁴ Šāda asociatīvā daudzveidība ievērojami apgrūtina centienus atrast starp tām kādas vienojošas iezīmes. Tās partijas, kuru retorikā var saskatīt populistiem raksturīgās pazīmes, publiski nepozicionē sevi kā populistus. „Pretēji tādām ideoloģijām kā liberālisms vai sociālisms, tikpat kā neviena no Eiropas partijām publiski nedēvē sevi par populistēm.”³⁵ Tas tāpēc, ka populisms ir ieguvis izteikti negatīvu nozīmi un visbiežāk tiek lietots, lai raksturotu kaut ko nevēlamu.

Populisms ir izteikti normatīvs jēdziens, ko praksē ir problemātiski definēt, klasificēt un, pats būtiskākais – izmērīt³⁶. Kā norāda Bens Stenlijs (*Ben Stanley*), „populisma kritiķi parasti populistus apsūdz demagoģijā: par spēlēšanu uz tautas emocijām, par bezatbildīgiem un nereāliem solījumiem un par naidīguma un neticības vairošanu pret politiskajām elitēm”.³⁷ Tagarts pie jēdziena definēšanas problemātikas pievieno arī populistisko partiju epizodisko raksturu, norādot, ka “tās rodas ātri, iegūst uzmanību, taču tām ir grūti noturēties

³¹ Ionescu, Ghita and Gellner, Ernest (eds.). 1969. *Populism: Its Meanings and National Characteristics*. Weidenfeld and Nicolson, Hertfordshire, p.219.

³² Sociālā Kredīta (*Social Credit party*) partija tika dibināta 1934.gadā Albertā, Kanādā. Savu politisko piedāvājumu tā galvenokārt balstīja uz neapmierinātību ar esošo situāciju, īpaši periodā pēc Lielās Depresijas.

³³ Taggart, Paul. 2004. Populism and representative politics in contemporary Europe. *Journal of Political Ideologies*. 9 (3), p.270.

³⁴ Houwen, Tim. 2011. *The non-European roots of the concept of populism*. Working Paper No.120, The Sussex European Institute, p.28.

³⁵ De Raadt, Jasper, Hollanders, Davidand Krouwel, Andre. 2004. *Varieties of Populism: An Analysis of the Programmatic Character of Six European Parties*. Working Papers Political Science No.2004/04 ISSN 1569–3546, Amsterdam, August.

³⁶ Jānorāda, ka līdzīgas diskusijas par piemērotas definīcijas meklējumiem norisinās arī demokrātijas jēdziena gadījumā.

³⁷ Stanley, Ben. 2008. The Thin Ideology of Populism. *Journal of Political Ideology*. 13 (1), p.101.

pie varas, un tādējādi tās parasti arī ātri pazūd. Tas nozīmē, ka populisms ir epizodisks, tāpēc noteikt populistiskās partijas un to pazīmes ir grūti, taču tas ir iespējams.”³⁸

Paliekot pie šādas pieejas, rodas pamatoti jautājumi, piemēram, kā pateikt, vai kāds politiskais solījums ir populistisks vai nav? Vienlaikus tieši publiskajā diskursā visbiežāk sastopamais populisma jēdziena lietojums to tiecas piedēvēt, lai ikdienas politiskajā procesā raksturotu sabiedrībā plašu atbalstu gūstošu ideju paušanu jeb retoriku bez objektīvas sociālekonomiskās iespējamības. Piemēram, sabiedriskajā telpā par populistiskiem bieži vien tiek dēvēti politisko partiju priekšvēlēšanu laikā paustie solījumi, iestājoties par bezmaksas augstāko izglītību visiem vai krasu minimālās algas paaugstināšanu. Citiem vārdiem, par populistisku visbiežāk tiek dēvēta retorika, kuras pamatā ir vēlme iegūt sabiedrības simpātijas uz racionāli nepamatotu un pat esošajā sociālajā, ekonomiskajā un politiskajā realitātē neīstenojamu solījumu pamata. Akadēmiskajā vidē populisms pakāpeniski ir ieguvis daudz konkrētāku nozīmi.

Populisma jēdziena pētniecība sistemātiski aizsākās 20. gadsimta 90. gados, kad galvenokārt pētnieki centās sniegt jēdziena teorētisku, nevis empīrisku skaidrojumu. Mēģinājumi piedāvāt vienotu definīciju pārsvarā cieta neveiksmi. Minēto pamato arī Mude un Kristobals Kaltvasers (*Christobal Kaltwasser*), sakot: “Populisms Eiropā līdz pat 1990. gadiem nekļuva par nozīmīgu akadēmisko pētījumu objektu; vienlaikus diskutējams ir jautājums, vai interesi par šo jēdzienu sekmēja populisma masu izplatība. Pēdējās divās desmitgadēs literatūra par populismu ir piedzīvojusi eksploziju, aizstājot līdzšinējo interesi par populismu Ziemeļamerikas un Dienvidamerikas reģionos. Kamēr virkne jautājumu vēl gaida savu atbildi, pētnieki tomēr ir spējuši vienoties par populisma iezīmēm Eiropā – tas pārsvarā ir labējā spārna un galvenokārt bāzēts uz etnisko identitāti.”³⁹

1990. gados bija izkristalizējies pieņēmums, ka populisms ir raksturīgs radikāli labējā spārna partijām, kas šajā laikā Eiropā piedzīvoja strauju popularitāti. Šo partiju publisko izteikumu pamatā bija klaja neapmierinātība ar valdošo eliti, tās īstenoto politiku, kas, saskaņā ar šo partiju pausto, nebija vērsta uz tautas interešu pārstāvēšanu; un atklāta neiecietība pret imigrantiem. Taču arī šis konsensus izrādījās tikai epizodisks. Tjitske Akermane (*Tjitske Akkerman*) norāda, ka mūsdienās populismu pieņemts interpretēt kā daudz plašāku parādību, kas nevar tikt sašaurināta, identificējot to vienīgi ar galēji labējā

³⁸ Taggart, Paul. 2004. Populism and representative politics in contemporary Europe. *Journal of Political Ideologies*. 9 (3), p.270.

³⁹ Mudde, Cas and Christobal Rovira Kaltwasser. 2011. *Voices of the Peoples: Populism in Europe and Latin America Compared*. Working Paper No.378, p.2.

spārna politiskajiem spēkiem.⁴⁰ Andrejs Skolkajs (*Andrej Skolkay*) pauž uzskatu, ka arī liberālās partijas var pārņemt un praktizēt populistiem raksturīgas idejas un uzskatus, piemēram, norādot uz varas institūciju un sabiedrības lielo atsvešinātību. Skolkajs secina, ka tās partijas, kuras nav populistiskas, taču ir pārņēmušas un praktizē populistiem raksturīgu retoriku kā daļu no savas politiskās komunikācijas, primāri pārstāv kādu noteiktu ideoloģiju – liberālismu, konservatīvismu, sociālismu⁴¹. Arī Dans Haugs (*Dan Hough*) un Mihaels Koss (*Michael Koß*) norāda, ka “populisms var tikt identificēts gan kreisā, gan labējā, gan centriskā spārna partijās”.⁴² Populisma saderība ar dažāda ideoloģiskā flanga politiskajiem spēkiem tikai atkārtoti apliecina, cik problemātiski ir definēt šo jēdzienu.

Populisma jēdziena *kreisā* un *labējā* izpratne attīstījusies, paralēli pastāvot diviem atšķirīgiem pētniecības laukiem – Latīņamerikai un Eiropai. Tiesa gan, agrāk politikas zinātnieki tik tiešām būtisku uzmanību veltīja Latīņamerikas reģionam, bet šobrīd izpētes fokuss ir mainījies un par galveno pētniecības objektu ir kļuvas Rietumeiropas demokrātijas. Politikas zinātnieki, kuri populismu pēta Latīņamerikas valstīs (piemēram, Venecuēlā, Čīlē vai Meksikā), populismu piedēvē kreisā spārna partijām, savukārt Eiropā – labējā spārna partijām. Šī reģionālā atšķirība vēl vairāk sekmē spekulācijas par populismu vienojoša kodola esamību. Lai gan kritikas objekti abu reģionu gadījumā ir līdzīgi – galvenokārt politiskā elite – atšķirības vērojamas ideoloģiskajā bāzē. Proti, Rietumeiropas labējā spārna partijas pamatā atbalsta brīvo tirgu, kamēr Latīņamerikas gadījumā populisms cieši saistīts ar kreisā spārna idejām, noraidot liberālos tirgus principus. Kanovana, runājot par populisma definēšanas grūtībām, ir atzīmējusi, ka “populisma gadījumā nepastāv vispāratzītas kopējas vēstures, ideoloģijas, programmas vai sociālās bāzes (...)”.⁴³

Populisma definēšanu apgrūtina arī dažādu autoru lietotā atšķirīgā terminoloģija. Par populisma klasifikācijas jautājumiem tiks runāts šīs nodaļas turpinājumā, taču jau te ir svarīgi norādīt, ka nepastāv vienotas pieejas, kā populismu klasificēt – vai tā ir stratēģija, retorikas veids, partijas iekšējās organizācijas forma, vai plānā ideoloģija. Katra no pieejām populismam piedēvē atšķirīgas iezīmes. Neskatoties uz konceptuāliem strīdiem un debatēm, pēdējā desmitgade tomēr ir apliecinājusi pakāpeniskas kopīgas izpratnes veidošanos.

Diskusijas par populisma kodolu vairākumā gadījumu noved pie secinājuma, ka populisma centrā ir konflikts starp tautu kā politiskās varas turētāju un eliti, kurai ir uzticēta šīs varas realizācija, ievērojot tautas intereses un vajadzības. Diskusijas par populisma

⁴⁰ Akkerman, Tjitske. 2003. Populism and Democracy: Challenge or Pathology? *Acta Politica*. 38, p.148.

⁴¹ Skolkay, Andrej. 2000. Populism in Central Eastern Europe. *IWM Working Paper* No.1, Vienna, p.3.

⁴² Hough, Dan and Michael Koß. 2009. Populism Personified or Reinvigorated Reformers? The German Left Party in 2009 and Beyond. *German Politics and Society*. 27 (2), p.79.

⁴³ Canovan, Margaret. 2004. Populism for political theorists? *Journal of Political Ideologies*. 9 (3), p. 243.

pazīmēm centrā izvirza tautas un elites antagonismu jeb nošķirumu. Nereti pētnieki ir izvēlējušies populismu sašķelt vairāku pazīmju veidā, nevis to ietvert noteiktas definīcijas rāmjos.

1.1. Populisma vēsturiskā attīstība: pasaules konteksts un Latvijas specifika

Šīs sadaļas mērķis ir aplūkot populisma vēsturisko izcelsmi un evolūciju gan pasaules kontekstā, gan arī atsevišķi pievērsties iespējamajiem populisma iedīgļiem Latvijā. Primāri šīs apakšnodaļas nolūks ir izprast tos vēsturiskos procesus, aktierus un idejas, kas tradicionāli tikuši saistīti ar populisma jēdzienu. Mude and Kaltvasers populisma vēsturiskās izcelsmes kontekstā ir izdalījuši trīs vispārīgus populisma ideāltipus, kas raksturo katru no populisma attīstības posmiem. Viņi nodala agrāro populismu Krievijā un ASV 19. gadsimta un 20. gadsimta mijā; sociālekonomisko populismu Latīņamerikā 20. gadsimta vidus periodā; un ksenofobisko populismu Eiropā 20. gadsimta beigās un 21. gadsimta sākumā.⁴⁴ Tādējādi lielos vilcienos populisma vēsture ir skaidrojama kā trīs lieli viļņi, kas radās gan atšķirīgos pasaules reģionos, gan dažādos laika periodos, un katrs iezīmēja noteiktu specifiku. Lai gan mūsdienās populisma pētniecība galvenokārt koncentrējas uz Rietumeiropas valstīm, mazākā mērā uz Latīņameriku, tā vēsturiskā izcelsme tomēr ir meklējama citviet. Tiek uzskatīts, ka populisma vēsture aizsākas 19. gadsimtā ar divām līdzīgām, taču savstarpēji nesaistītām parādībām. Šeit ir runa par 19. gadsimta vidus un beigu agrārajām kustībām – narodņiku kustību Krievijā un Tautas partiju (*The People's Party*) Ziemeļamerikā.

Populisma vēsturiskā izcelsme: no narodņikiem Krievijā līdz radikāli labējām partijām Eiropā

Krievijā 19. gadsimta vidū radās narodņiku kustība, kuras nosaukums parasti tiek tulkots kā “populisms” (*narodņičestvo*). Kustības ideju pamatā bija uzskats, ka “zemnieki ir bioloģiski un morāli visveselīgākie cilvēki un ka sabiedrībai vajadzētu balstīties uz zemkopības idejām, pašorganizējoties un veidojot kooperatīvus”.⁴⁵ Tāpat šīs kustības pārstāvji izteica neapmierinātību ar carisko režīmu, kurš, pēc narodņiku uzskatiem, klaji ignorēja vienkāršās sabiedrības daļas – zemnieku – intereses. Šīs kustības kodolu

⁴⁴ Mudde, Cas and Cristobal Rovira Kaltwasser. 2013. Populism. *Oxford Dictionary of Political Ideologies*. p.494.

⁴⁵ *Ibid.*, p.495.

galvenokārt veidoja tā laika inteliģence, Rietumos izglītību ieguvusī elite, kas aicināja novērst turīgo zemju īpašnieku kundzību pār zemniekiem. Narodņiki iestājās par industrializācijas nepieciešamību, taču noliedza, ka Krievijai būtu piemērojams Rietumu pasaules industrializācijas modelis. Ņemot vērā, ka narodņiku kustības pamatlicēji bija tā laika intelektuālā elite, tās darbības laikā nebija iespējams runāt par plašu zemnieku interesi un līdzdalību kustības ideju popularizēšanā un atbalstīšanā.

Raksturojot šo kustību, Kanovana ir norādījusi: “Krievijas populisma būtiska iezīme bija tā, ka šī kustība nekādā ziņā nebija “tautas kustība”, proti, kustība, ko veidoja zemnieki, kas tajā laikā bija Krievijas iedzīvotāju lielākā daļa. (..) narodņiku mērķis bija sabiedrība, kuras pamatā ir zemniecības tradīcijas; viņi cerēja un aģitēja par revolūcijas nepieciešamību. (..) Krievijas populisms bija mazas radikāli noskaņotu intelektuāļu grupas kustība, kuri bija atsvešināti ne tikai no pastāvošā režīma, bet arī no cilvēkiem (..).”⁴⁶ 1872. gadā šī intelektuāļu grupa devās uz Krievijas laukiem, lai mobilizētu zemniekus revolūcijai.⁴⁷ Tai vajadzēja kļūt par līdzekli, lai zemi nodotu zemnieku komūnu īpašumā un tā tiktu kolektīvi apsaimniekota. Lieki piebilst, ka šāda revolūcija tā arī netika īstenota praksē.

Līdzīga kustība 19. gadsimta otrajā pusē radās arī otrpus okeānam – ASV, kur pirmo reizi tās vēsturē zemnieki apvienojās pret kapitāla koncentrēšanos pilsētās un valdības nevēlēšanos risināt šīs sabiedrības grupas aktuālās problēmas. Tautas partija, saukta arī par Populistu partiju, ASV oficiāli tika dibināta 1892. gadā kā pretvara tā laika politiskajai un ekonomiskajai elitei – Republikāņu un Demokrātu partijai – kuras saskaņā ar partijas viedokli bija nodevušas tautas intereses. Amerikas pilsoņu karš, kas risinājās laikā no 1861. līdz 1865. gadam, aiz sevis bija atstājis ievērojamu skaitu lauksaimnieku, kuru īpašumā gan bija zeme, tomēr liela daļa bija spiesta dzīvot trūkumā.

Vēl pirms partijas oficiālās dibināšanas, kustības līderi, kritizējot pastāvošo situāciju, savā retorikā bija uzvēruši, ka “valsts pieder Volstrītai. Tā vairs nedarbojas tautas, bet gan Volstrītas labā. Šis valsts vienkāršie cilvēki ir vergi, bet monopoluzņēmumi ir valdnieki.”⁴⁸ “Lēmums politisko organizāciju nosaukt tieši par Tautas partiju nebija nejaušs. Partijas pārstāvju centrā bija vēstījums, ka viņi runā cilvēku vārdā, vienkāršo Amerikas cilvēku vārdā. Savā retorikā viņi konstanti norādīja uz cīņu starp cilvēkiem, no vienas puses, un miljoniem, no otras puses.”⁴⁹ Viens no galvenajiem mērķiem, uz ko aicināja šī partija, bija institucionālās reformas un vēlēšanu sistēmas maiņa, ieviešot tieši vēlētus senatoru posteņus,

⁴⁶ Canovan, Margaret. 1981. *Populism*. Harcourt Brace Jovanovich, New York, p.60.

⁴⁷ Houwen, Tim. 2011. *The non-European roots of the concept of populism*. Working Paper No.120, The Sussex European Institute, p.13.

⁴⁸ Canovan, Margaret. 1981. *Populism*. Harcourt Brace Jovanovich, New York, p.33.

⁴⁹ *Ibid.*, p.51.

nosakot ierobežojumus prezidenta kandidēšanai uz otru prezidentūras termiņu, kā arī pieprasot valstij pārņemt savā kontrolē monopoluzņēmumus. Atšķirībā no narodņikiem, kuri iestājās par zemes kolektīvizāciju un nodošanu zemnieku komūnu rīcībā, ASV kustība, lai gan pieprasīja Federālās valdības lomas palielināšanu, stingri aizstāvēja privātīpašuma saglabāšanu.

Paša jēdziena “populisms” lietojuma pirmsākumu fiksēt ir problemātiski, tomēr vairāki pētnieki to piedēvē tieši Tautas partijai. Piemēram, Pīters Vorslijs (*Peter Worsley*) norāda, ka “vārdu “populisms” pirmo reizi savā oficiālajā nosaukumā izmantoja tieši ASV Tautas partija, turpretim citas politiskās un sociālās kustības, kas izveidojās vēlāk, sevi nemēģināja tieši saistīt ar populistiem. Bet uz Krievijas narodņikiem populisma apzīmējums tika transformēts.”⁵⁰ Amerikāņu vēsturnieks Džons Hiks (*John Hicks*), spriežot par jēdziena lietojumu, ir vēl precīzāks, piedēvējot to Tautas partijas pārstāvim Overmeijeram (*Overmyer*). Hiks savā 1931. gadā izdotajā grāmatā *The Populist Revolt* atsaucas uz gadījumu Demokrātu un Tautas partijas kopīgi rīkotā kongresa laikā 1982. gada oktobrī (sākotnēji Tautas partija apsvēra iespēju pievienoties Demokrātu partijai). Šajā kongresā Overmeijers raksturoja grūtības, kādas viņam radušās, lietojot nosaukumu Tautas partija ikdienas sarunās ar vēlētājiem. Proti, dēvēt Republikāņu vai Demokrātu partijai piederošu attiecīgi par republikāni vai demokrātu nav nekādu grūtību, bet Tautas partijai piederošu – par “tautieti” bija dīvaini, tāpēc konferencē tika apspriesta nepieciešamība atrast viegli lietojamu un uztveramu jēdzienu, ar kura palīdzību partijas biedri un atbalstītāji varētu sevi identificēt. Overmeijers, viens no Tautas partijas priekšstāvjiem, ierosināju vārdu “populists”.⁵¹ Kopš tā laika populisms un populists ieguva plašu lietojumu un Tautas partiju nereti sāka dēvēt par Populistu partiju.

Kanovana, raksturojot agrīnās populistu kustības, ir norādījusi: “Populisti vienmēr uzsvēra, ka bezpersoniskā monetārā sistēma bija to galvenais ienaidnieks. Zemnieki un strādnieki bija bezpalīdzīgi šīs sistēmas priekšā, bet apvienojoties, iegūstot politisko varu, viņi ticēja, ka varēs šo sistēmu mainīt. Viena no pārsteidzošākajām populistu vīzijām bija ticība “tautas valdībai” un viņu vēlme pēc lielākas federālās valdības ietekmes.”⁵² Būtiski pasvītrot, ka tā laika Amerikā zemnieku intereses un prasības politiskā līmenī pārstāvētas nebija. Apmēram pēc desmit gadiem kopš partijas izveidošanās, tā izjuka, tomēr reformu programmu pārņēma un tālāk centās turpināt Progresā kustība.

⁵⁰ Worsley, Peter. 1961. The Concept of Populism. Ionescu, Ghita and Gellner, Ernest (eds.). *Populism: Its Meanings and National Characteristics*. Weidenfeld and Nicolson, Hertfordshire, p.219.

⁵¹ Hicks, John. 1931. *The Populist Revolt: A History of Farmers' Alliance and the People's Party*. Greenwood Press, Westport.

⁵² Canovan, Margaret. 1981. *Populism*. Harcourt Brace Jovanovich, New York, p.52.

Lai gan populistu kustības abās valstīs uzrādīja vairākas līdzīgas iezīmes, starp tām bija arī fundamentālas atšķirības. Narodņiku kustība radās kā tā laika intelektuālās elites iniciatīva, turpretim ASV zemnieku kustība savā būtība bija pašu zemnieku iniciēta un vadīta. Jau minētais Vorslijs, salīdzinot narodņikus ar ASV populistu kustību, ir rakstījis: “Ziemeļamerikas populistu, pretēji narodņikiem, runas vīri nebija augsti izglītoti intelektuāļi, līdz ar to Ziemeļamerikas populistu ideoloģiju veidoja pati zemnieku kopiena. Atšķirībā no narodņikiem, viņiem nebija jāmeklē ceļš pie cilvēkiem, jo viņi paši bija šīs kustības kodols.”⁵³ Tims Hauvens (*Tim Houwen*) ir trāpīgi norādījis, ka jēdziena “populisms” attiecināšana uz šīm divām kustībām ir drīzāk uzskatāma par “vēsturisku nejaušību”.⁵⁴ Mūsdienās agrārā populisma “Eiropā vai ASV gandrīz vairs nav. Pirmajās desmitgadēs pēc Otrā pasaules kara gan parādījās dažas agrāras populistiskas partijas, piemēram, (...) nīderlandiešu Zemnieku partija and somu Lauku partija (...).”⁵⁵

Starpkaru perioda sākuma posmā populisma jēdziens tā politiskajā nozīmē, piemēram, atsaucoties uz politiskajām partijām vai kustībām, praktiski lietots netiek, izņemot vienīgi vēsturniekus, kuri pēta un analizē ASV Tautas partiju un narodņiku kustību Krievijā. Šajā laikā populisma lietojums iegūst nozīmi gluži citā kontekstā. Grupa franču rakstnieku 1920. gadu beigās un 1930. gadu sākumā pieņem šo apzīmējumu, pretojoties t.s. elitārajām mākslas kustībām.⁵⁶

„1930. gados, sākoties Lielajai depresijai, populismu sāk attiecināt arī uz Latīņamerikas valstīm. Tieši šajā pasaules daļā jēdziena lietojums iegūst savu popularitāti 20. gadsimtā.”⁵⁷ Jo īpaši 1960. un 1970. gados populismu primāri sāk asociēt ar notikumiem mazattīstītajās valstīs⁵⁸, jo īpaši ar Latīņamerikas prezidentālajām republikām. Šeit tas ne tik daudz tiek attiecināts uz partijām, vai kustībām, bet gan uz to līderiem, kuri spēja mobilizēt lielas, iepriekš no politiskajām aktivitātēm izolētas iedzīvotāju masas pret tā laika valdošās elites struktūrām. Par populistiskiem tradicionāli tiek dēvēti tādi līderi kā, piemēram, Lazaro Kardenas (*Lazaro Cardenas*) Meksikā, Viktors de la Tore (*Victor de la Torre*) Peru un Huans Perons (*Juan Peron*) Argentīnā. “Lai gan šīs populisma manifestācijas nepārprotami

⁵³ Worsley, Peter. 1969. The Concept of Populism. Ionescu, Ghita and Gellner, Ernest (eds.). *Populism: Its Meanings and National Characteristics*. Weidenfeld and Nicolson, Hertfordshire, p.221.

⁵⁴ Houwen, Tim. 2011. *The non-Eeuropean roots of the concept of populism*. Working Paper No.120, The Sussex European Institute, p.16.

⁵⁵ Mudde, Cas and Cristobal Rovira Kaltwasser. 2013. Populism. *Oxford Dictionary of Political Ideologies*. p.495.

⁵⁶ Houwen, Tim. 2011. *The non-Eeuropean roots of the concept of populism*. Working Paper No.120, The Sussex European Institute, pp.17–18.

⁵⁷ Mudde, Cas and Cristobal Rovira Kaltwasser. 2012. Populism and (liberal) democracy: a framework for analysis. Mudde, Cas and Cristobal Rovira Kaltwasser (eds.) *Populism in Europe and the Americas: Threat or Corrective for Democracy?* Cambridge University Press, New York, p.3.

⁵⁸ Houwen, Tim. 2011. *The non-Eeuropean roots of the concept of populism*. Working Paper No.120, The Sussex European Institute, p.20.

ietver virkni atšķirību, nav noslēpums, ka tās vienoja uzskats par valsts lomu ekonomikā. Proti, tās uzskatīja, ka Latīņamerikas valstīm ir jāklūst pašpietiekamām, kas panākams, sekmējot vietējo ražošanu, tomēr ilgtermiņā šāda stratēģija izrādījās nesekmīga. (..) 1990. gados radās jauna populistu kustība, kas sekoja neolīberālai ekonomikas politikai. Šeit jāmin Brazīlijas prezidens Fernando Kolars de Melo (*Fernando Collar de Mello*), Alberto Fudžimori (*Alberto Fujimori*) Peru un Karloss Menems (*Carlos Menem*) Argentīnā. (..) Krasi atšķirīgas populisma izpausmes raksturo mūsdienu Latīņamerikas valstis. Tādi līderi kā Evo Morales (*Evo Morales*) Bolīvijā un Ugo Čavess (*Hugo Chávez*) Venecuēlā, asi kritizē liberālo ekonomikas politiku un sevi pozicionē kā “sociālistu” līderus.”⁵⁹

Populisms jaunu saturisko nozīmi un lietojumu atkal iegūst 20. gadsimta 80. un 90. gados, kad to primāri sāk asociēt ar Rietumeiropas valstīm. „Šeit gan jānorāda daži izņēmumi, piemēram, Pujadisms (vārds atvasināts no kustības dibinātāja Pjēra Pujada (*Pierre Poujade*) – aut. piezīme) Francijā, kas bija populistiska kustība ar neskaidru ideoloģiju un piedzīvoja popularitāti 1950. gados, taču neieguva nozīmīgu politisku ietekmi valstī.”⁶⁰ Tomēr “Eiropas publiskajās debatēs populisms parādās 1980. gadu vidū, laikā, kad liberālā demokrātija piedzīvo triumfu iepretim citiem politiskajiem režīmiem (autoritārie režīmi, komunisms). Šajā laikā jēdziens “populisms” pirmo reizi tika izmantots, atsaucoties uz tādiem politiķiem kā Mārgareta Tečere Lielbritānijā un Ronalds Reigans ASV.”⁶¹ Taču visplašāk to lieto, lai apzīmētu radikāli labējā spārna partijas, kas šajā periodā gūst straujus panākumus vairākās Rietumeiropas demokrātijās. Klasisks piemērs ir Jorgs Haiders (*Jörg Haider*), kurš 1986. gadā izveidoja vienu no redzamākajām radikāli labējām partijām mūsdienās – Austrijas Brīvības partiju, tāpat arī Lepēns (*Le Pen*) Francijā 1972. gadā dibināja Nacionālo fronti. Populisms tiek lietots, lai raksturotu politiķus un partijas arī citās Eiropas valstīs, piemēram, Ziemeļu līgu Itālijā un tās līderis Umberto Bosi (*Umberto Bossi*), vēlāk arī Silvio Berluskoni (*Silvio Berlusconi*), kā arī Šveices Tautas partijas līderi Kristofu Blokeru (*Christoph Blocher*). Vairums šo politiķu uz politiskās skatuves parādījās 1990. gados, veltot asu kritiku pie varas esošajiem politiķiem un, izmantojot ksenofobisku retoriku, vērsās pret dažādām minoritātēm.

Populisma lietojuma robežas kārtējās transformācijas piedzīvo 20. gadsimta beigās un 21. gadsimta sākumā. “1990. gadu sākumā populisms tiek saistīts ar politiskajiem

⁵⁹ Mudde, Cas and Cristobal Rovira Kaltwasser. 2013. Populism. *Oxford Dictionary of Political Ideologies*. p.496.

⁶⁰ Mudde, Cas and Cristobal Rovira Kaltwasser. 2012. Populism and (liberal) democracy: a framework for analysis. Mudde, Cas and Cristobal Rovira Kaltwasser (eds.) *Populism in Europe and the Americas: Threat or Corrective for Democracy?* Cambridge University Press, New York, p.4.

⁶¹ Houwen, Tim. 2011. *The non-European roots of the concept of populism*. Working Paper No.120, The Sussex European Institute, p.27.

līderiem, kustībām vai partijām, kuras distancē sevi no politiskās elites vai arī nav tās daļa, taču 1990. gadu vidū jēdzienu sāk piedēvēt arī tradicionālajiem politiskajiem aktieriem.”⁶² 20. gadsimta pēdējā desmitgade ievieš izmaiņas šī jēdziena izpratnē un lietojumā. To izmanto, lai raksturotu ne tikai radikāli labējas vai ekstrēmi labējas partijas un politiķus, bet arī lai atsauktos uz tradicionālajām jeb mērenajām (*mainstream*) partijām. Kā bieži piesaukts piemērs literatūrā tiek minēts Leiboristu partijas līderis, bijušais Lielbritānijas premjers, Tonijs Blērs (*Tony Blair*), kurš “izmantoja “tautas” jēdzienu par atslēgu savās politiskajās runās”.⁶³ Populisma lietojuma robežu paplašināšana un aktīvāka tā izmantošana gan publiskajā telpā, gan akadēmiskajā disciplīnā, saasināja debates par šī jēdziena būtību un nozīmi. Līdz pat 20. gadsimta beigām politikas zinātnieki un arī sociologi, kuri pievērsās populisma jēdziena teorētiskai analīzei, nebija spējīgi vienoties par kopīgu definīciju, kas vismaz daļēji apmierinātu tos, kas uzmanību veltīja populisma empīriskai izpētei.

Populisma izcelsme tiek cieši saistīta ar jēdzieniem “tauta” un “demokrātija”, jo arī pats populisma jēdziens ir aizgūts no latīņu vārda *populus*, kas tulkojumā nozīmē „tauta”, savukārt izskaņa *-isms* norāda uz tā saistību ar ideoloģiju. Hauvens, analizējot populisma jēdziena vēsturisko evolūciju, uzlūko to ciešā kopsakarībā ar šo radniecīgo jēdzienu attīstību, proti, jēdzienu “tauta” un “demokrātija” izpratnes pārmaiņām, kas notika 19. gadsimta pirmajā pusē. Viņš norāda, ka “kopš 19. gadsimta vidus demokrātijas negatīvo uztveri nomainīja pozitīva šī jēdziena izpratne. (...)”.⁶⁴ Līdzīgas pārmaiņas skāra jēdziena “tauta” lietojumu. Šajā kontekstā Hauvens vērs uzmanību, ka kopš 18. gadsimta beigām līdz ar pilsoņu revolūcijām ASV un Francijā tauta “kļuva par galveno atslēgas vārdu mūsdienu politikā. (...) Jēdziens “populisms” radās 19. gadsimta beigās, laikā, kad “tauta” ir kļuvusi par galveno atskaites punktu modernajā politikā un “demokrātija” ir atguvusi savu pozitīvo nozīmi.”⁶⁵ Hauvens arī uzsver, ka “populisma jēdziens dziļi sakņojas asimetriskajos radniecīgajos jēdzienos “tauta” un “elite””.⁶⁶ Ja palūkojas Tautas partijas pārstāvju paustajā 19. gadsimta beigās, piemēram, akcentējot ekonomiskās varas pārsvaru pār vienkāršo Amerikas iedzīvotāju vajadzībām, tad iezīmējas uzskatāma līdzība ar daudzu politiķu izteikumiem mūsdienās. Tādējādi var teikt, ka elites (lai kas arī ar šo jēdzienu tiktu saprasts) un tautas pretnostatījums ir aktuāls arī šodienas politiķu retorikā.

⁶² Houwen, Tim. 2011. *The non-European roots of the concept of populism*. Working Paper No.120, The Sussex European Institute, p.30.

⁶³ *Ibid.*, p.31.

⁶⁴ *Ibid.*, p.7.

⁶⁵ *Ibid.*, p.8.

⁶⁶ *Ibid.*, p.11.

Par būtisku 19. gadsimta populistu kustību rašanās avotu Vorslijs min divu ideoloģiju – nacionālisma un sociālisma – ietekmi. Autors norāda: “Populistiskās kustības ciešā veidā attīstījās ap nācijas veidošanās un centralizācijas idejām, kā arī ap sociālā taisnīguma ideju, kur mazie zemnieki un lauku teritorijas tika nostatītas kā nacionālās identitātes stūrakmeņi. Šo ideju pamatā bija tautas gribas pārākuma apziņa (..) pat pār tradicionālajām institūcijām (..).”⁶⁷ Pēc Vorslija domām, par populistiskām šīs kustības padarīja ne tik daudz to nacionālistiskā vai sociālistiskā ievirze, cik komunitārisms jeb “ideja par sīkzemnieku sadarbību kā veiksmīgas attīstības modeli un īpašais uzsvars, ko šīs kustības piešķīra komunitārisma. Tieši pēdējais ļāva pētniekiem raksturot šo kustību programmas kā populistiskas, nevis vienkārši nacionālistiskas”.⁶⁸ Līdzīgi kā Krievijā un ASV, vēlāk arī Austrumeiropā, saskaņā ar Juraju Buzalku (*Juraj Buzalka*), populisma rašanos ietekmēja zemkopības attīstīšanās un, jau pieminētais, nacionālisms. Šīs zemnieku kustības pieprasīja kārtību, morāles principu ievērošanu un taisnīgumu.⁶⁹

Līdz ar savu vēsturisko attīstību, izmaiņas ir piedzīvojis arī populisma lietojuma konteksts un šī jēdziena nozīme kopumā. Mūsdienās populisma jēdziena lietojuma konteksts no pozitīva ir mainījies uz negatīvu, un šobrīd tas visbiežāk tiek lietots, lai apzīmētu kaut ko nevēlamu vai pat bīstamu, piemēram, radikāli labējās partijas. Kā norāda Mudde un Kaltvasers, „populisma negatīvā izpratne ir priekšstats, kas attīstījies laika gaitā, taču nav bijis raksturīgs tā rašanās pirmsākumiem”.⁷⁰ Sākotnēji, 19. gadsimta beigu posmā, populisms un populistu nozīmēja ja ne gluži jaunas ēras sākumu, tad noteikti tiekšanos uz pārmaiņām. Piemēram, amerikāņu vēsturnieks Čārlzs Postels (*Charles Postel*) savā grāmatā “Populistu vīzija” (*The Populist Vision*), rakstot par Tautas partiju, vairākkārt akcentē, ka cilvēki, kas šo kustību (un vēlāk partiju) veidoja, bija “moderni un progresīvi, kuri neatlaidīgi ticēja zinātnes un tehnoloģiju ietekmei, kas var uzlabot pasauli. Savās rindās populistu iekļāva arī strādniekus un pilsētu vidusšķiras pārstāvjus, kurus populistu tad arī uzskatīja par kapitālisma upuriem.”⁷¹ Nereti, atskatoties uz narodņiku kustību Krievijā, ASV Tautas partiju, kā arī Latīņamerikas agrārajiem populistiskajiem līderiem, “populismam tiek piedēvēta pozitīva ietekme uz iedzīvotāju mobilizāciju ekonomiski atpalikušajās valstīs,

⁶⁷ Worsley, Peter. 1969. The Concept of Populism. Ionescu, Ghita and Gellner, Ernest (eds.). *Populism: Its Meanings and National Characteristics*. Weidenfeld and Nicolson, Hertfordshire, p.230.

⁶⁸ *Ibid.*, pp.230–231.

⁶⁹ Buzalka, Juraj. 2008. Europeanisation and Post-Peasant Populism in Eastern Europe. *Europe-Asia Studies*. 60 (5), p.761.

⁷⁰ Mudde, Cas and Cristobal Rovira Kaltwasser. 2012. Populism and (liberal) democracy: a framework for analysis. Mudde, Cas and Cristobal Rovira Kaltwasser (eds.) *Populism in Europe and the Americas: Threat or Corrective for Democracy?* Cambridge University Press, New York, p.16.

⁷¹ Miller-Worth, Robert. 2009. The Populist Vision: Roundtable Discussion. *Kansas History: A Journal of Central Plains*. Spring, p.18. [Seen on: 13.12.2010.]

Available at: http://www.kshs.org/publicat/history/2009spring_miller.pdf

tostarp, Argentīnā, Bolīvijā un Peru, kā pāreja no agrāras uz industriālu sabiedrību. Latīņamerikas valstu populistiskie līderi, pretēji ASV Tautas partijai vai narodņikiem, nevērsās pie zemniekiem, bet gan uzrunāja tieši pilsētās dzīvojošos iedzīvotājus, lielā mērā vērsties pret rietumiem, uzsvaru liekot uz sociālekonomiskiem jautājumiem, jo īpaši uz valsts lomu ienākumu sadalē (..).⁷² Tomēr šāds populisma skatījums mainās, un “1970. gadu beigās tiek noraidīts pieņēmums par populistisko kustību izšķirošo lomu sabiedrības mobilizēšanā pārejā uz industriāli attīstītu, modernu sabiedrību”.⁷³ Eiropā negatīvo fonu jo īpaši pastiprināja populisma asociācija ar radikāli labējam partijām, kuras asi vērsās ne tikai pret valdošo eliti, bet arī pret imigrantiem un citām minoritātēm, kas raisīja diskusijas par šo politisko spēku saderību ar liberālās demokrātijas vērtībām.

Populisma negatīva izpratne ir pamatojama ar vairākiem apstākļiem. 20. gadsimta 70. gadi iezīmēja strauju sabiedrības uzticēšanās kritumu pārstāvnieciskajām institūcijām. Šo notikumu kontekstā daudzviet Rietumeiropā uzplaukumu piedzīvoja dažādas radikāli noskaņotas sociālās kustības, kuras solīja izvest valstis no krīzes, sludinot nepieciešamību atdot varu tautai, pozicionējot sevi kā īstenos sabiedrības interešu aizstāvjus. Šo periodu kā lūzuma punktu raksturo arī politikas zinātnieks Andrejs Zaslove (*Andrej Zaslove*), norādot: “1970. gados Rietumeiropā pēckara ekonomiskais un politiskais modelis sāka klibot, atverot telpu jaunām politiskām partijām. Pēckara ekonomiskā krīze un pārmaiņas nodarbinātības struktūrā (..) sekmēja radikāli labējo populistisko partiju veidošanos. Pirmo reizi kopš Otrā pasaules karas beigām ekonomiskā izaugsme stagnēja, bezdarbs pieauga, un pēckara ekonomiskais un sociālais modelis, kas balstījās uz keinsianisma labklājības valsti, izrādījās neefektīvs, lai atrisinātu 80. un 70. gadu ekonomisko un sociālo krīzi. Līdz ar atbalsta samazināšanos labklājības valstij un elites spējai tikt galā ar krīzi, vēlētajiem sāka meklēt alternatīvu.”⁷⁴

Vienlaikus sabiedrības atmiņā bija palicis Otrais pasaules karš, kura izraisīšanā lielā mērā bija vainojama tieši šādu radikāli nacionālistisku politisko spēku varas iegūšana un to masu popularitāte. Tā iemesla dēļ daudzviet šādas sabiedriskās kustības un politiskās partijas tika aizliegtas un to darbība ierobežota. Nav pamata apgalvot, ka 1970. gadu krīzes rezultātā šīs partijas Rietumeiropā ieguva kādus vērtīgus panākumus, tomēr kopš tā laika to klātbūtne, variējot atkarībā no valsts, ir konstanta. Līdz ar šo partiju rašanos,

⁷² Učen, Peter. 2010. Approaching National Populism. Petocz, Kalman (ed.) *National Populism in Slovakia and Slovak – Hungarian Relations 2006 – 2009*. Forum Minority Research Institute, Šemorin – Somoņa, pp.16–17.

⁷³ Houwen, Tim. 2011. *The non-Euroean roots of the concept of populism*. Working Paper No.120, The Sussex European Institute, p.24.

⁷⁴ Zaslove, Andrej. 2011. *The Re-invention of the European Radical Right: Populism, Regionalism, and the Italian Lega Nord*. McGill-Queen's University Press, Montreal & Kingston, p.48.

attīstījās arī pret tām vērsta kritika, dēvējot tās par draudu demokrātijai, un to sludināto ideju potenciāli negatīvo ietekmi uz liberālās demokrātijas pamatprincipiem, jo īpaši minoritāšu tiesībām. Ņemot vērā, ka šīs partijas un sabiedriskās kustības centrā izvirzīja tautas pašnoteikšanās tiesības, nepastarpinātas saiknes nepieciešamību starp varu un tautu, kā arī vērša asu kritiku pret politiskajām institūcijām un norādīja uz nepieciešamību veikt tajās reformas, tas radīja pamatu uz tām attiecināt populisma jēdzienu. Rezultātā populisms ieguva dziļi negatīvu nozīmi, kas saglabājusies arī šodien. Vēlāk to plaši sāka izmantot ne tikai atsaucoties uz radikālā spārna partijām, bet arī lai raksturotu šķietami nepamatotas un nerealizējamas rīcībpolitikas iniciatīvas.

Populisma iezīmes starpkaru periodā Latvijā

Pirms pāriet pie populisma jēdziena definēšanas un tā pazīmju identifikācijas, ir būtiski raksturot populisma iezīmes arī Latvijā. Populisms Centrālās un Austrumeiropas reģionā neparādījās pēkšņi līdz ar padomju sistēmas sabrukumu. To lielā mērā ietekmēja radikālā agrārā populistu jeb narodņiku kustība Krievijā, kuru idejas vēlāk izplatījās arī Centrālajā Eiropā.⁷⁵ “Narodņiku un šī reģiona populistisko kustību līdzība sakņojās agrāras sabiedrības idejas aizstāvībā, kur zemniecība tika uzlūkota par galveno sabiedrības un ekonomikas pīlāru.⁷⁶” Narodņiku kustības idejas Centrālajā un Austrumeiropā materializējās zemnieku partiju veidolā.

Autores skatījumā antipolitiskas tradīcijas, neuzticēšanās un negatīva attieksme pret pārstāvnieciskajām institūcijām, kas pamatā raksturo populisma ideju, Latvijas gadījumā sakņojas 20. gadsimta starpkaru periodā. Populisms Latvijas politiskajā vidē neparādījās pēkšņi līdz ar valstiskās neatkarības atjaunošanu, bet bija raksturīgs arī starpkaru laikā. Latvijas politisko realitāti starpkaru periodā raksturoja izteikta partiju sistēmas sadrumstalotība un partiju savstarpējās nesaskaņas. Ņemot vērā, ka tajā laikā Saeimas vēlēšanu likums neparedzēja vēlēšanu barjeru, pārstāvniecību parlamentā ieguva liels skaits partiju. Tā, piemēram, 1. Saeimā mandātu ieguva 20 saraksti un vēlētāju grupas, 2. Saeimā – 25, bet 3. un 4. Saeimā – jau 27.⁷⁷ Šāda sadrumstalotība traucēja un reizēm pat paralizēja efektīvu likumdevēja darbu, turklāt tas apgrūtināja arī valdības veidošanas procesu un

⁷⁵ Rytko M., Maria. 2007. Populism in Central Europe: Theoretical Problems. Nekvapil, Vaclav and Maria Staszkievicz (eds.) *Populism in Central Europe*. Association for International Affairs, Prague, p.46.

⁷⁶ Mudde, Cas and Cristobal Rovira Kaltwasser. 2012. Populism and (liberal) democracy: a framework for analysis. Mudde, Cas and Cristobal Rovira Kaltwasser (eds.) *Populism in Europe and the Americas: Threat or Corrective for Democracy?* Cambridge University Press, New York, p.3.

⁷⁷ Centrālā vēlēšanu komisija. Saeimas vēlēšanas. [Skatīts: 20.05.2013.] Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/27427.html>

funkcionēšanu, kā rezultātā notika salīdzinoši biežas valdību maiņas. Politisko partiju savstarpējās nesaskaņas radīja piemērotu augsni sabiedrības un atsevišķu politiķu neapmierinātībai ar valdošo eliti. Šo neapmierinātību aktīvi tiecās izmantot vairākkārtējs ministru prezidents un tā laika lielākās partijas – LZS – līderis Kārlis Ulmanis.

Nepatika pret politisko eliti – galvenokārt politisko partiju veidolā – kļuva par 1930. gadu Latvijas politiskās vides raksturīgu iezīmi, jo īpaši pamatojot Ulmaņa 1934. gada 15. maija apvērsuma nepieciešamību. Populistisks diskurss, pretnostatot tautu elitei, spilgti iezīmējas LZS tā laika vēstījumos drukātajā presē. Tieši LZS tajā laikā atklāti pauda neapmierinātību ar Saeimas un jo īpaši politisko partiju darbu. Tā, piemēram, 1933. gadā LZS oficiālais laikraksts „Brīvā Zeme” klaji pauda savu nepatiku pret pastāvošo politisko situāciju. Laikraksts vēstīja: „Mūsu tauta bezgala apsēsta ar dažādām grupām un partijām, kas tagad nostājas valsts „glābēju” lomā, un aiz greizsirdības, ka šo svinīgo misiju uzņēmusies Zemnieku savienība ar Latvijas pirmo prezidentu un nemitīgo cīnītāju Kārli Ulmani priekšgalā, visādā veidā cenšas labi sāktos darbus nobeigt.”⁷⁸ Līdzīgi izteikumi lasāmi arī citās šī izdevuma publikācijās. Kādā numurā vēstīts: „Un kas par to, ka apkārt mums ložņā valsts grāvēji aunu drēbēs, ja mēs zinām, ka mūsu partijas priekšgalā ar drošu roku stāv Kārlis Ulmanis.”⁷⁹

Nepatika pret politiskajām partijām lielā mērā bija saistīta ar sociālekonomiskajiem procesiem, kas neizbēgami skāra Latviju 1920. gadu beigās pasaules ekonomiskās krīzes iespaidā. Raksturojot šo periodu, vēsturnieks Ādolfs Šilde ir norādījis: “Par spīti 1928. gada smagajai neražai un saimnieciskajām grūtībām, Saeima darbojās stabili. 1929. gadā jaunām saimnieciskām grūtībām pievienojās vēl plūdi, un 1930. gadā bija jāpiedzīvo lauksaimniecības galveno ražojumu cenu sabrukums. (..) Tas nepalika bez pēdām valsts politiskajā dzīvē (..)”.⁸⁰ “Politisko partiju nemitīgās ķildas un visāda veida patvaļības laupīja tautai ne tikai uzticību pret saviem vēlētiem pārstāvjiem, bet pat ticību grūtību pārvarēšanai. (..) Plašās aprindās, un it sevišķi jaunatnē, auga īgnums un sašutums pret tautas vēlēto Saeimu, pret politiskajām partijām.”⁸¹

Pēc Ulmaņa vēsturiskā apvērsuma 1934. gada 15. maijā, kad Latvijā pārstāvniecisko demokrātiju aizstāja autoritārs režīms, politiskās partijas tika aizliegtas, Saeimas vēlēšanas nenotika un prese tika pakļauta cenzūrai. Laikrakstu publicētajos Latvijas valdības, kas pildīja arī Saeimas funkcijas, paziņojumos aktīvi tika uzsvērts, ka jaunā Ministru kabineta

⁷⁸ Laikraksts *Brīvā Zeme*, 1933. gada 3. novembris.

⁷⁹ Laikraksts *Brīvā Zeme*, 1933. gada 7. novembris.

⁸⁰ Šilde, Ādolfs. 1993. *Pirmā Republika*. Elpa, Rīga, 305.lpp.

⁸¹ *Ibid.*, 315.lpp.

locekļi pārstāv Latvijas tautas intereses un nepieder pie politiskajām partijām. Tūlīt pēc apvērsuma, 1934. gada 16. maijā, Ulmanis nāca klājā ar uzrunu, kurā pamatoja apvērsuma vitālo nepieciešamību un apliecināja skaidru nepatiku pret bijušo eliti. Šajā runā viņš norādīja: “(..) bet 15. maijs ir tikai diena, ir tikai ārējā pazīme, pazīme, ka ir laužts vecais naida un nepateicības gars, kas draudēja iznīcināt latvju tautas veselīgās attīstības pamatus un pazudināt viņas neatkarības cīņu sasniegumus. (..) Tautas un valsts lietas līdz šim izšķīra partijas, izšķīra savās egoistiskās interesēs, dažkārt negausīgās interesēs. Maz bija to, kam pirmā vietā stāvēja visa tauta un valsts. Tagad tas būs citādi. Valdības locekļi nav vairs partiju vīri.”⁸²

Raugoties no šodienas perspektīvas, nav iespējams nepārprotami apgalvot, ka zemais uzticēšanās līmenis partijām un citām institūcijām tiešā veidā sakņojas starpkaru perioda pieredzē. Vienlaikus 1920. gadu beigu un 1930. gadu sākumu Latvijas sabiedriski politiskajā diskursā pavadīja nopietnas diskusijas par elites (politisko partiju, Saeimas un valdības veidolā) mazspēju efektīvi pildīt tām deleģētās funkcijas.

1.2. Populismu raksturojošās pazīmes

Šīs apakšnodaļas nolūks ir apkopot un analizēt populismam piedēvētās pazīmes, kritiski izvērtējot un atlasot tās, kas populisma kontekstā ir pieminētas visbiežāk, proti, definēt populisma kodolu jeb nepieciešamo un pietiekamo pazīmju kopumu. Uz šīs sadaļas pamata būs balstīta empīriskās analīzes matrica, kas tiks izmantota darba praktiskajā daļā, veicot vēlēšanu sarakstu priekšvēlēšanu programmu kontentanalīzi.

Kurts Veilands (*Kurt Weyland*) norāda, ka pastāv trīs stratēģijas, kā iespējams definēt tik neskaidrus jēdzienus, kāds ir populisms. Viņš izdala kumulatīvo (*cumulative*), papildinošo (*addition*) un pārdefinēšanas (*redefinition*) stratēģiju. Kumulatīvā pieeja nozīmē, ka tikai tos gadījumus jeb parādības, kas uzrāda visas populisma pazīmes, par kurām autori ir vienojušies, ir iespējams klasificēt kā attiecīgo jēdzienu paskaidrojošus piemērus. Papildinošā pieeja turpretim balstās uz definīciju, kas ietver vairākas attiecīgā jēdziena pazīmes, un gadījumi, kas izpilda vien dažas no šīm pazīmēm, var tikt klasificēti kā attiecīgo jēdzienu paskaidrojoši. Savukārt pārdefinēšana nozīmē, ka autori vienojas par dažu

⁸² Ministru prezidenta K. Ulmaņa runa radiofonā 1934.gada 18.maijā. *Kara Invalīds*, 1934. gads, 1 (16), 2–3. lpp.

galveno pazīmju piemērošanu jēdziena definēšanā, bet citas pazīmes neņem vērā,⁸³ kas starp gadījumiem var atšķirties. Ilgu laiku populisma pētniecībā plaši tika izmantota tieši pirmā – kumulatīvā – stratēģija, kur populisma definējumā tika iekļauts plašs šī jēdziena iezīmju kopums, un tikai tie gadījumi (piemēram, tikai tās politiskās partijas), kas vienlaicīgi uzrādīja visas šīs pazīmes, tika klasificēti populisma kategorijā.

Arī Nikoss Mouzelis (*Nicos Mouzelis*) runā par vairākām iespējamām populisma definēšanas pieejām. Pirmā pieeja paredz klasificēt visas parādības, kas tikušas apzīmētas kā populistiskas, vienā kategorijā ar nolūku atrast to raksturojošas kopīgas iezīmes. Otrā pieeja savukārt paredz definīciju balstīt uz prototipu. Bet trešā pieeja paredz izraudzīties iespējami plašu definīciju, kuru iespējams attiecināt uz maksimāli plašu gadījumu skaitu.⁸⁴ Mūsdienās daudz lielāku aktualitāti pētnieku vidū ir izpelnījušies tieši t.s. pārdefinēšanas stratēģija jeb pieeja, kurā pētījuma ietvaros tiek formulēts kāds minimālo populisma pazīmju kopums, neņemot vērā tās pazīmes, par kurām pētnieki nav vienojušies vai kuras netiek uzskatītas par galvenajām jēdzienu raksturojošajām iezīmēm, atstājot tās ārpus analīzes fokusa.

Lai gan par populisma rašanos uzskata 19. gadsimtu, centieni sistemātiskāk pievērsties tā izpētei nopietni aizsākās tikai 20. gadsimta vidū, kad zinātnieki sāka pievērsties skaidrojumu meklēšanai – kas īsti ir populisms, kas to raksturo, kāpēc tas pastāv un kā to empīriski pētīt. Tiesa gan, sākotnēji populisma pētījumi vairāk fokusējās uz dažādu reģionu izpēti, it īpaši Latīņamerikas valstīm. Tas radīja situācijas, kad populisma definējums tika īpaši pielāgots konkrētā reģiona apstākļiem. Piemēram, Latīņamerikas gadījumā populisma definējumā liels uzsvars bija tieši uz sociālekonomiskiem faktoriem. Pirmie sistemātiskie mēģinājumi piedāvāt noteiktu populisma definīciju, kas būtu izmantojama tā pētniecībā dažādos pasaules reģionos, nebija veiksmīgi. Pat mūsdienās literatūrā sastopami klaji skeptiski viedokļi par iespējamību nonākt pie skaidras un vienotas populisma definīcijas. Jānorāda, ka šī jēdziena definējumam ir pievērsušies pētnieki no dažādām zinātnes disciplīnām – politikas zinātnes, socioloģijas, filozofijas un arī vēstures. Tas bieži ir radījis sajukumu populisma definīciju klāstā, jo katras disciplīnas pārstāvis priekšplānā ir mēģinājis virzīt noteiktas iezīmes un uzlūkot šo parādību no atšķirīga rakursa.

“Populisms ir jēdziens, kuru ir ārkārtīgi problemātiski definēt, jo tas variē atkarībā no valstīm (..) un vēsturiskiem laika periodiem.”⁸⁵ Šādu viedokli pauž ne tikai šeit citētais

⁸³ Weyland, Kurt. 2001. Clarifying a Contested Concept: Populism in the Study of Latin American Politics. *Comparative Politics*. 40 (1).

⁸⁴ Mouzelis, Nicos. 1985. On the Concept of Populism: Populist and Clientelist Modes of Incorporation in Semiperipheral Politics. *Politics & Society*. 14 (3), pp.329–348.

⁸⁵ Howard, Marc Morje. 2000. Can Populism Be Suppressed in a Democracy? Austria, Germany, and the European Union. *East European Politics and Societies*. 14, p.19.

Marks Hovards (*Marc Howard*), šāds skatījums lielākoties ir tiem politikas zinātniekiem, kuri nodarbojas ar populisma empīrisku izpēti. Attīstot domu tālāk, Hovards vērs uzmanību uz nespēju populismu asociēt ar kādu noteiktu ideoloģisko virzienu. Viņš norāda, ka “Latīņamerikā populistu kustības tiek asociētas ar ideoloģiskā spektra kreiso spārnu, kuras bauda lielu pilsētās strādājošo iedzīvotāju atbalstu. Turpretim Eiropā populistu kustības vairāk tiek saistītas par labējo spārnu (...). Taču šāds nošķīrums ir neskaidrs, tāpēc ka kreisā spārna populistu kustības var ietvert pazīmes no labējā spārna nacionālistu ideoloģijas, jo pat mūsdienu Eiropas fašistu un nacistu kustību politiskajā dienas kārtībā ir daļa ideju ar sociālistisku ievirzi.”⁸⁶ Tas ilustrē vēl vienu populisma definēšanas problemātiku – tā variācijas reģionu starpā un nespēju šīs parādības sarindot uz vienas ideoloģiskās ass.

Meklējot pamatojumu, kāpēc populismu vajadzētu precīzi definēt, tiek norādīts, ka “politikas zinātnes nespēja vienoties par populisma kopējām pazīmēm, un skaidras definīcijas neesamība noved pie tā, ka ir problemātiski veikt šī jēdziena praktisku izpēti”.⁸⁷ Arī Kanovana ir skeptiska, norādot, ka, pretēji citiem jēdzieniem, par kuru saturu pētnieki ir spējuši panākt daudz maz kopīgu izpratni, “nepastāv vienotas izpratnes par populisma kodolu. Jēdziens vienlaikus tiecas apzīmēt neparasti daudz dažādu parādību.”⁸⁸ Daļēji tam piekrīt arī Alans Siks (*Allan Sikk*), kurš apgalvo, ka populisma analītiskā vērtība tā pašreizējā lietojumā ir apšaubāma un pētniekiem, kuri, ignorējot šī jēdziena problemātiku, tomēr izvēlas to lietot, ir jābūt ļoti uzmanīgiem.⁸⁹

Tomēr, neraugoties uz sastopamo skepsi, daudzi pētnieki ir ļāvušies izaicinājumam un ir piedāvājuši populisma definīcijas. Bez pieminētās Ionesku un Gelnera monogrāfijas, kas nāca klajā 1969. gadā, otrs agrīnais populisma definēšanas mēģinājums ir Kanovanas 1981. gadā izdotā grāmata “Populisms” (*Populism*). Arī šī izdevuma nolūks bija visnotaļ ambiciozs. Grāmatas mērķis bija noskaidrot, vai tām daudzajām parādībām (politiskajām partijām, sociālajām kustībām, konkrētiem politiķiem u.tml.), kuras dažādos laika periodos dēvētas par populistiskām, ir iespējams identificēt kādas vienojošas iezīmes. Kanovana, akcentējot fundamentālās atšķirības starp, piemēram, Čavesu Venecuēlā un Džimiju Kārteru (*Jimmy Carter*) ASV, ir norādījusi, ka “nav iespējams identificēt vienojošu ideoloģiju vai specifisku sociālekonomisko pamatu, kas būtu veicinājis šo dažādo populisma formu

⁸⁶ Howard, Marc Morje. 2000. Can Populism Be Suppressed in a Democracy? Austria, Germany, and the European Union. *East European Politics and Societies*. 14, p.19.

⁸⁷ Rode, Martin and Revuelta, Julio. 2011. *Populism and economic freedom across countries*. p.17 [Seen on: 28.04.2011] Available at: http://www.pubchoicesoc.org/papers_2011/Rode_Revuelta.pdf

⁸⁸ Canovan, Margaret. 1982. Two Strategies for the Study of Populism. *Political Studies*. 30 (4), p.544.

⁸⁹ Sikk, Allan. 2009. *Parties and Populism*. Working Paper, CEPsi Centre for European Politics, Security & Integration. [Seen on: 28.01.2014.] Available at: <http://www.ucl.ac.uk/ssees/docs/research-publications-documents/cepsi-working-papers/parties-and-populism.pdf>

rašanos. Tomēr divas pazīmes ir raksturīgas tām visām. Visas populisma formas bez izņēmuma ietver sava veida vēršanos pie “tautas”, un visas ir dažādās pakāpēs negatīvi noskaņotas pret eliti.”⁹⁰ Kanovana gan uzsver šo abu pazīmju nekonkrēto raksturu, jo tās var ieņemt dažādas formas. Viņa norāda, ka antielitisms salīdzinājumā ar ideju par tautas centrālo lomu politikas procesā ir daudz konkrētāks un empīriski vieglāk novērojams. Un patiešām, aplūkojot dažādās literatūrā atrodamās populisma definīcijas (dažas no tām minētas darba turpinājumā), neraugoties uz dažādiem aspektiem, ko katra no tām akcentē, vairākums centrā izvirza (vai vismaz piemin) jēdzienus “tauta” un “elite”. Tomēr ir arī izņēmumi, proti, pastāv definīcijas, kurās šīs iezīmes minētas netiek.

Piemēram, Kenets Minogs (*Kenneth Minogue*) norāda, ka populistiskajām kustībām raksturīga, “pirmkārt, ideja par daudzsološu nākotni pēc tam, kad kapitālistu vara ir mazināta, otrkārt, sociālās spriedzes retorikas uzturēšana, treškārt, vēsturiskās sazvērētības teorijas eksistence, savukārt, ceturta iezīme ir naudas jeb materiālā nodrošinājuma primārais raksturs.”⁹¹ Tiesa gan, pēdējo iezīmi autors attiecina specifiski uz populistu kustību ASV, norādot, ka citviet šāda veida kustībām tas nav tik aktuāli. Filozofs Jesaja Berlins (*Isaiah Berlin*) ir piedāvājis sešas pazīmes, ap kurām ir bāzēta populisma ideja, – sasaiste ar kopieni, abstrahēšanās no institūcijām, ideja par cilvēku atgriešanu pie sākotnējā stāvokļa, pirms viņi tika pakļauti morālam sabrukumam, orientācija uz pagātņi, proti, ideālās sabiedrības organizācijas saskatīšana pagātnē, tiekšanās pozicionēt sevi kā sabiedrības vairākuma gribas izpausmi. Kā sesto pazīmi Berlins norāda uz populisma rašanos sabiedrībās, kurās notiek vai kuras drīzumā skars modernizācija.⁹²

Mēģinot definēt populisma jēdzienu 20. gadsimta 50. gados, Edvards Šils (*Edward Shils*) runāja par populisma rašanās iemesliem. Šils sprieda, ka galvenais populistisku kustību rašanās iemesls ir tautas neapmierinātība ar politisko eliti jeb valdošo šķiru, kas ilglaicīgi bijusi pie varas. Gevins Kitčings (*Gavin Kitching*) pēc vairāk nekā četrdesmit gadiem formulēja līdzīgu tēzi, ka populisms ir reakcija uz industrializācijas radītajām sekām, proti, industrializācijas rezultātā daļa sabiedrības kļuva turīga, taču daļai sociālekonomiskais stāvoklis neuzlabojās. Endrjū Heivuds (*Andrew Heywood*) populismu definē kā “uzskatu, ka cilvēku instinkti un vēlmes ir politiskās rīcības galvenais leģitimitātes avots. Populisms ir mēģinājums mobilizēt masu instinktus vai atbildēt uz tiem, bieži paužot neuzticēšanos vai negatīvu attieksmi pret politisko eliti.”⁹³ Stenlijs definē populisma jēdzienu kā politisko

⁹⁰ Canovan, Margaret. 1981. *Populism*. Harcourt Brace Jovanovich, New York & London, p.294.

⁹¹ Minogue, Kenneth. 1969. *Populism as a Political Movement*. Ionescu, Ghita and Gellner, Ernest (eds.). *Populism: Its Meanings and National Characteristics*. Weidenfeld and Nicolson, Hertfordshire, p.206.

⁹² Taggart, Paul. 2000. *Populism*. Open University Press, Philadelphia, p.17.

⁹³ Heywood, Andrew. 1992. *Political Ideologies: An Introduction*. Macmillan, Hong Kong, p.317.

aģentu artikulētu ideoloģiju ar mērķi mobilizēt “tautu”.⁹⁴ Abts Koens (*Abts Koen*) un Stefāns Ramens (*Stefan Rummens*) uzlūko populismu kā “plāno ideoloģiju, kas aizstāv tautas kā homogēna kopuma suverēno varu”.⁹⁵ Savukārt, Roberts Bars (*Robert Barr*) populismu raksturo kā “masu kustību, ko vada līderis, kurš tiecas iegūt vai saglabāt varu, izmantojot retoriku, kas kritizē pastāvošo institucionālo sistēmu”.⁹⁶ Līdera esamību populisma definīcijas centrā izvirza arī Veilands, kurš norāda, ka populisms ir “politiska stratēģija, caur kuru līderis tiecas realizēt vai realizē varu, kas balstīta uz liela skaita sekotāju tiešu, nepastarpinātu, neinstitutionalizētu atbalstu”.⁹⁷

Kodolīgs savā definīcijā ir viens no populisma klasiķiem – Laklaus, norādot, ka populisms nozīmē tautas centralitāti (*populism is the centrality of people*). Vienlaikus viņš uzsver, ka ar atsaukšanos uz “tautu” vien nepietiek, lai identificētu populismu, jo pretējā gadījumā mūsdienu pasaulē šajā jēdzienā iekļautos vairākums politisko diskursu (Laklaus populismu uzskatīja par diskursu – *autores piezīme*). Šī iemesla dēļ viņš akcentēja arī otra kritērija nozīmi populistiska diskursa nošķiršanā no cita veida diskursiem. Pēc Laklausa domām, populisms sadala sabiedrību starp dominējošo un dominējamo – „(..) populisma diskursā pastāv politiskās vides dalījums, kas savukārt vienkāršo politisko cīņu, pārvēršot to antagonismā starp “mēs” un “viņi”, labo un ļauno”.⁹⁸ Vienlaikus Laklaus norāda, ka “jautāt, vai šī kustība ir populistiska, patiesībā nozīmē uzdot nepareizu jautājumu. Jautājums, kuru mums vajadzētu uzdot, ir – kādā pakāpē šī kustība ir populistiska?”⁹⁹ Tādējādi viņš uzsver populisma potenciālo klātbūtni ikviena politiskā spēka diskursā.¹⁰⁰

Jagerss un Volgreivs savukārt piedāvā definīciju, kas nošķirt populisma dažādos veidus. Viņi piedāvā populisma šauru (*thin*) un plašo (*thick*) definīciju. Šaurākajā nozīmē, autoruprāt, populisms ir uzskatāms par komunikācijas stratēģiju, kas centrā izvirza atsaukšanos uz tautu. Plašākā nozīmē populisms kā komunikācijas stratēģija apvieno tautas centralitāti ar vēršanos pret eliti, kā arī kādu noteiktu grupu izslēgšanu.¹⁰¹ Tautas un elites pretstats ir arī Daniela Albetraci (*Daniele Albertazzi*) un Dankana Makdonela (*Duncan McDonnell*) piedāvātās definīcijas centrā, kuri populismu raksturo kā “ideoloģiju, kas

⁹⁴ Stanley, Ben. 2008. The Thin Ideology of Populism. *Journal of Political Ideology*. 13 (1), p.98.

⁹⁵ Abts, Koen and Stefan Rummens. 2007. Populism versus Democracy. *Political Studies*. 55 (2), p.409.

⁹⁶ Barr, Robert. 2009. Populists, Outsiders and Anti-Establishment Politics. *Party Politics*. 15 (1), p.44.

⁹⁷ Weyland, Kurt. 2001. Clarifying a Contested Concept: Populism in the Study of Latin American Politics. *Comparative Politics*. 40 (1), p.14.

⁹⁸ Stavrakakis, Yannis. 2004. Antinomies of formalism: Laclau's theory of populism and the lessons from religious populism in Greece. *Journal of Political Ideologies*. 9 (3), pp.256–257

⁹⁹ Laclau, Ernesto. 2005. Populism: What's in a Name? Panizza (ed.) *Populism and the Mirror of Democracy*. Verso, London, p.11.

¹⁰⁰ Stavrakakis, Yannis. 2004. Antinomies of formalism: Laclau's theory of populism and the lessons from religious populism and Greece. *Journal of Political Ideologies*. 9 (3), p.263.

¹⁰¹ Jagers, Jan and Stefaan Walgrave. 2007. Populism as political communication style: An empirical study of political parties' discourse in Belgium. *European Journal of Political Research*. 46.

pretnostata tikumīgo un homogēno tautu pret elitēm un bīstamajiem “citiem”, kuri cenšas atņemt tautai tās suverēnās tiesības, apdraud vērtības, labklājību, identitāti un vājina tautas ietekmi”.¹⁰²

Īve Menijs (*Yves Meny*) un Īve Surels (*Yves Surel*) uzskata, ka populismu raksturo trīs pazīmes: atsaukšanās uz “tautu”, pārlicība, ka pie varas esošā elite ir nodevusi sabiedrību un uzurpējusi varu savu savtīgo interešu realizācijai, un, treškārt, populistu iestājas par reformām visos varas līmeņos, lai mainītu pastāvošo netaisnību un “atdotu varu tautas rokās”.¹⁰³ Tagarts, kurš izdala līdzīgas populisma iezīmes, trešās pazīmes vietā pievieno kritiku, kuru attiecībā pret pārstāvniecisko demokrātiju pauž populistu¹⁰⁴. Tie pētnieki, kuri populismu vairāk analizē kontekstā ar Latīņamerikas valstīm, šī jēdziena definējumā lielāku uzmanību pievērš tieši līdera lomai. Piemēram, Veilands populismu asociē ar trim iezīmēm: “Līderis vēršas pie saviem atbalstītājiem, kuri jūtas atstāti ārpus politiskās sistēmas; šis līderis vēršas pie sekotājiem tiešā, nepastarpinātā veidā, apejot ierastos institucionālos kanālus; ja līderis veido jaunu vai atjauno populistisku partiju, tās organizācija saglabā zemu institucionalizācijas pakāpi.”¹⁰⁵

Neraugoties uz daudzajām literatūrā atrodamajām populisma definīcijām, mūsdienās visbiežāk citētā un lietotā ir Mudes piedāvātā definīcija. Viņš populisma definēšanas problemātikas kontekstā ir uzsvēris, ka “visticamāk, pie tādas definīcijas, kas apmierinās visas puses, nonākt nebūs iespējams, taču akadēmiskajā sfērā tas nav nekas neparasts. Tomēr ir iespējams formulēt definīciju, kas ir spējīga precīzi iekļaut galveno pagātnes un tagadnes populisma izpausmju kodolu, vienlaikus tai esot pietiekami precīzai, lai izslēgtu parādības, kurām ar populismu nav nekāda sakara.”¹⁰⁶ Mude populismu dēvē par plāno “ideoloģiju, kas uzskata, ka sabiedrība ir sadalīta divās homogēnās un antagoniskās grupās – “nevainīgā tauta” pret “korumpēto eliti” –, un kura uzskata, ka politikai jābūt visas tautas gribas izpausmei”.¹⁰⁷ Lai gan Mude savā definīcijā atsaucas uz ideoloģiju, vēlākās publikācijās viņš akcentē¹⁰⁸, ka populisms ir plānā ideoloģija (sīkāk par populisma

¹⁰² Albertazzi, Daniele and Duncan McDonnell. 2007. Introduction: The Sceptre and the Spectre. Albertazzi, Daniele and Duncan McDonnell (eds.) *Twenty-First Century Populism: The Spectre of Western European Democracy?* Palgrave Macmillan, New York, p.3.

¹⁰³ Yves Meny and Surel, Yves. 2002. The Constitutive Ambiguity of Populism. Meny, Yves and Yves Surel (eds.) *Democracies and the Populist Challenge*. Palgrave Macmillan, New York.

¹⁰⁴ Taggart, Paul. 2002. Populism and the Pathology of Representative Politics. Meny, Yves and Yves Surel (eds.) *Democracies and the Populist Challenge*. Palgrave Macmillan, New York, p.60.

¹⁰⁵ Weyland, Kurt. 1999. Neoliberal Populism in Latin America and Eastern Europe. *Comparative Politics*. 31 (4), p.381.

¹⁰⁶ Mudde, Cas and Cristobal Rovira Kaltwasser. 2013. Populism. *Oxford Dictionary of Political Ideologies*, p. 494.

¹⁰⁷ Mudde, Cas. 2004. The Populist Zeitgeist. *Government and Opposition*. 39 (4), p.543.

¹⁰⁸ Piemēram, šajā pētījumā: Cas, Mudde. et.al. *Measuring Populist Attitudes*. Working Papers No.55, 2012. [skatīts: 13.04.2013.] Pieejams: http://works.bepress.com/cas_mudde/72

klasifikāciju rakstīts darba 2.3. apakšnodaļā). Mude, pamatojot šīs definīcijas derīgumu, uzsver, ka, “izmantojot plānās ideoloģijas jēdzienu, mēs uzskatām, ka populisms gandrīz vienmēr rodams kombinācijā ar ļoti dažādām (plānām un pilnām) ideoloģijām, kā, piemēram, konservatīvismu, liberālismu.”¹⁰⁹

Populisma definējuma sakarā Mude piekrīt Satori idejai par minimālajām definīcijām, kuras iekļauj tikai attiecīgā jēdziena galvenās – nepieciešamās un pietiekamās – pazīmes, ārpus definīcijas ietvara atstājot tās iezīmes, kas nav tik būtiskas. Saskaņā ar Mudi un Kaltvaseru, šādi pieejai ir būtiska priekšrocība: “Ņemot vērā, ka šī definīcija iekļauj ierobežotu skaitu pazīmju, to ir iespējams attiecināt uz plašu gadījumu skaitu.”¹¹⁰ Tādējādi šī definīcija ir pietiekami precīza un neitrāla, lai to parocīgi varētu izmantot dažādu valstu gadījumu izpētē atšķirīgos vēstures posmos. Arī šī promocijas darba ietvaros tiek izmantota Mudes formulētā populisma definīcija, kas centrā izvirza divas populisma pazīmes – tautas centralitāti apvienojumā ar vēršanos pret eliti. Sīkāk par šīm pazīmēm sadaļas turpinājumā.

Lai gan populisms nozīmē ideju par tautas centrālo lomu politikas procesā, “nav īsti skaidrs, kas ietilpst šajā kategorijā, un partijas bieži vien nav sevišķi konkrētas par savu mērķauditoriju”.¹¹¹ Visnotaļ skeptisku nostāju par “tautas centralitātes” pazīmi populisma definējumā pārstāv Tagarts. Viņaprāt, tas ir pārāk izplūdis un nekonkrēts jēdziens. Tagarts ir pārliecināts, ka “tauta” nav nekas vairāk kā tikai iedomātas kopienas (*heartland*) ļaužu masa un, lai saprastu, ko katrs populists domā ar “tautu”, mums vajag saprast, ko viņi domā ar šo iedomāto kopienu”.¹¹² Tagarts pauž, ka “populisti sevi identificē ar šo iedomāto kopienu, kura simbolizē sabiedrības ideāltipu, ko populisti tiecas pārstāvēt. Tā ir iedomāta teritorija, uz kā pamata populisti iztēlojas tautu.”¹¹³ Vienlaikus, pēc Tagarta domām, populistu partijas ir epizodiskas un rodas kā reakcija uz krīzi. Līdz ar to viņš šīs partijas dēvē par hameleoniem, kuri spēj savu retoriku un politiku pielāgot atkarībā no situācijas un nepieciešamības.¹¹⁴ Tagarta ideja par iedomāto kopienu nav plaši izmantota, ja runājam par

¹⁰⁹ Mudde, Cas and Christobal Rovira Kaltwasser. 2011. *Voices of the Peoples: Populism in Europe and Latin America Compared*. Working Paper, No.378, p.5

¹¹⁰ Mudde, Cas and Cristobal Rovira Kaltwasser. 2013. Exclusionary vs. Inclusionary Populism: Comparing Contemporary Europe and Latin America. *Government and Opposition*. 48 (2), p.149.

¹¹¹ Van Kessel, Stijn. 2013. A Matter of Supply and Demand: The Electoral Performance of Populist Parties in Three European Democracies. *Government and Opposition*. 48 (2), p.177.

¹¹² Taggart, Paul. 2004. Populism and representative politics of contemporary Europe. *Journal of Political Ideologies*. 9 (3), p.274.

¹¹³ Taggart, Paul. 2002. Populism and the Pathology of Representative Politics. Meny, Yves and Yves Surel (eds.). *Democracies and the Populist Challenge*. Palgrave, New York, p.67.

¹¹⁴ Di Tella, Torcuato S. 2011. The Transformations of populism in Latin America. [Seen on: 01.01.2014.] Available at: http://www.educ.ar/educar/lm/1188919582098/kbee/educar/content/portal-content/taxonomia-recursos/recurso/788c872b-ff31-4306-98d0-f37da879c499.recurso/04185328-8250-4ecc-8b03-88b65a063bdd/the_transformation_of_populism.pdf

empīriskiem pētījumiem, jo arī šīs idejas praktiska manifestācija ir visai abstrakti formulēta un grūti novērojama tiklīdz ir vēlme pētīt populisma izpausmes reālajā pasaulē.

Tautas (*the people*) idejai un saturam atsevišķi ir pievērsusies Kanovana, kura identificē trīs šī jēdziena nozīmes: “tauta kā suverēns, tauta kā nācija un kā “vienkāršie cilvēki” pretstatā valdošai elitei”.¹¹⁵ Turklāt pētniece īpaši akcentē, ka tulkojumā no angļu valodas *the people* nenozīmē tikai tautu plašākā nozīmē, bet arī indivīdus. Populisms akcentē tautas centrālo lomu politikas procesā. Tas “vēršas pie “vienkāršo cilvēku” kopienas”.¹¹⁶ Ar tautu, populistu skatījumā, tiek saprasts monolīts sabiedrības kopums bez iekšējām šķirtnēm, par tautu dēvējot tieši vienkāršos cilvēkus.¹¹⁷ Vairāki autori kā būtisku norāda tieši šo homogenitāti, kas raksturīga populistu izpratnei par tautas kopumu. Piemēram, Zaslove pauž, ka tauta populistu skatījumā ir “vienskaitlīgas (..) un homogēnas grupas (..). Tādējādi tauta netiek definēta, balstoties uz piederību kādai šķirai vai uz ideoloģiskā (kreisie vai labējie) pamata.”¹¹⁸ Līdzīgi domā arī Krista Deiwiks (*Christa Deiwiki*), norādot, ka „populisti akcentē kopienas nozīmi, ignorējot horizontālas šķirtnes, piemēram, „kreisie–labējie”, bet akcentējot “vertikālās šķirtnes” elite–sabiedrība”.¹¹⁹ Rodžers Gibins (*Roger Gibbins*) un Lolīns Jangmens (*Loleen Youngman*) norāda, ka “tautas kopumu populistu skatījumā veido relatīvi nedefinējams veselums, kas nav asociējams ar vienu noteiktu sabiedrības grupu”.¹²⁰ Šis aspekts ir ļoti būtisks, jo nozīmē, ka praksē populisms iekļauj vēršanos pie tautas kā organiska, viengabalaina sabiedrības kopuma, specifiski neizdalot kādas noteiktas grupas pēc to sociālās izcelsmes vai piederības. Ir jāsaprot, ka tautas centralitāte ir empīriski grūti identificējama populisma iezīme. Kā norāda Šantāla Mufe (*Chantal Mouffe*): “Problemātika nav populistu atsaukšanās uz “tautu”, bet gan tajā, kā šī atsaukšanās uz “tautu” ir konstruēta.”¹²¹

Tas, kā tieši izpaužas atsaukšanās uz tautu, var būt atkarīgs arī no politiskās partijas ideoloģiskās piederības. “Kreisā spārna populistu, iespējams, identificēs tautu uz sociālo un

¹¹⁵ Canovan, Margaret. 2004. Populism for political theorists? *Journal of Political Ideologies*. 9 (3), pp.247–248.

¹¹⁶ Van Kessel, Stijn. 2013. A Matter of Supply and Demand: The Electoral Performance of Populist Parties in Three European Countries. *Government and Opposition*. 48 (2), p.177.

¹¹⁷ De Raadt, Jasper, Hollanders, David and Krouwel, Andre. 2004. Varieties of Populism: An Analysis of the Programmatic Character of Six European Parties. *Working Papers Political Science* No.2004/04 ISSN 1569-3546, Amsterdam.

¹¹⁸ Zaslove, Andrej. 2011. *The Re-invention of the European Radical Right: Populism, Regionalism, and the Italian Lega Nord*. McGill-Queen's University Press, Montreal & Kingston, p.24.

¹¹⁹ Deiwiki, Christa. 2009. Populism. *Living Reviews in Democracy*. Zurich, p.2 [Seen on: 03.11.2010.] Available at: <http://lrd.ethz.ch/index.php/lrd/article/view/lrd-2009-3/11>

¹²⁰ Gibbins, Roger and Loleen Youngman. 1996. *Mindscapes: Political Ideologies Towards the 21st Century*. McGraw-Hill Ryerson Limited, Toronto, p.198.

¹²¹ Mouffe, Chantal. 2005. The “End of Politics” and the Challenge of Right-wing Populism. Panizza, Francisco (ed.) *Populism and the Mirror of Democracy*. London, Verso, p. 69.

ekonomisko attiecību pamata, dalot to strādniekos vai zemniekos. Savukārt labējā spārna vai konservatīvie populistī, visticamāk, atsauksies uz to, ko Pauls Tagarts ir apzīmējis ar vārdu *heartland* – kā pagātnē sakņots kopienas ideāls. Ekstrēmāki politiskie spēki varētu nodalīt tautu uz dažādu etnisko principu pamata.”¹²² Mude un Kaltvasers ir konstatējuši, ka veids, kā tieši populistī savā retorikā konstruē šo tautas jēdzienu, atšķiras arī politiskajās sistēmās. Ņemot par pamatu Eiropas un Latīņamerikas valstīs, viņi ir secinājuši, ka “relatīvi pārtikušās un egalitārās sabiedrībās (kā, piemēram, Austrijā, Beļģijā, Kanādā, Čehijā un Slovākijā) populistī tiecas “tautu” definēt uz etniskā pamata, pārstāvēt ideju, ka politiskā līdzdalība primāri ir pamatiedzīvotāju kompetencē. Turpretī relatīvi nabadzīgās sabiedrībās (piemēram, Meksikā, Peru un Venecuēlā) populistiskie spēki parasti “tautu” definē kā sabiedrības zemākos slāņus, tiecoties zem šī jēdziena iekļaut plašas sabiedrības grupas, kuras iepriekš no politiskās līdzdalības ir bijušas izslēgtas.”¹²³ Tas, kas tieši katrā gadījumā veido tautu, lielā mērā būs atkarīgs no tā, pret ko šī tauta tiek pretnostatīta, jo populisms akcentē antagoniskas attiecības starp tiem, kas pieder pie “tautas” kopuma, un tiem, kas paliek ārpus tā. Atkarībā no tā, kā populistī portretē tautu, šīs grupas var būt, piemēram, kultūras vai ekonomiskās elites, ārzemnieki, minoritātes, pabalstu saņēmēji un citi.¹²⁴

Elites un tautas attiecību antagonismu akcentē arī Stenlijs. Viņš norāda, ka populismu raksturo četri atšķirīgi, taču savstarpēji saistīti jēdzieni: “pastāv divas homogēnas analīzes vienības, proti, elite un tauta; abu minēto antagoniskās attiecības; ideja par tautas suverenitāti; tautas glorifikācija un elites nomelnošana”.¹²⁵ Arī Stenlijs norāda, ka tautas un elites antagonisms praksē var ieņemt dažādas formas, un tas lielā mērā izriet no konteksta. Viņš pauž: “Tur, kur etniskā izcelsme nav aktuāla, populistī var nevirzīt savu retoriku uz kādas noteiktas etniskās grupas pārākuma akcentēšanu.”¹²⁶ Šajā kontekstā viņš piemin Poliju, kur, pateicoties katoļu baznīcas ietekmei, populistī nereti izvēlas nošķirumu: ticīgie un tauta, no vienas puses, un neticīgie un elites – no otras.

Populisms vērš asu kritiku pret eliti kopumā vai dažādām elites grupām. Populistu retorika balstās uz uzskatu, ka tauta atrodas antagoniskās, vertikālās attiecībās ar eliti. Parasti šī elite tiek vainota tajā, ka tās rokās atrodas pārāk liela vara, kas negatīvi ietekmē tautas tiesības, labklājību un attīstību. Precīzi, kuras sociālās grupas (..) visvairāk cieš no

¹²² Abts, Koen and Stefan Rummens. 2007. Populism versus Democracy. *Political Studies*. 55, pp.415–418.

¹²³ Mudde, Cas and Cristobal Rovira Kaltwasser. 2012. Populism: corrective and threat to democracy. Mudde, Cas and Cristobal Rovira Kaltwasser (eds.) *Populism in Europe and the Americas: Threat or Corrective for Democracy?* Cambridge University Press, New York, p.207.

¹²⁴ Abts, Koen and Stefan Rummens. 2007. Populism versus Democracy. *Political Studies*. 55, p.409.

¹²⁵ Stanley, Ben. 2008. The thin ideology of populism. *Journal of Political Ideologies*. 13 (1), p.102.

¹²⁶ *Ibid.*, p.105.

elites darbības, var variēt atkarībā no politiskās sistēmas.¹²⁷ Kā atzīmēts iepriekš, lai saprastu, kas tieši attiecīgajā gadījumā tiek domāts ar tautu, ir nepieciešams vērtēt tā pretmetu, proti, kam tieši tauta tiek pretnostatīta. Literatūrā nereti tiek minēts, ka šī pretstata konstruēšana praksē var notikt arī uz tautas iekšējo šķirtņu atklāšanu, par ko pārsvarā kļūst dažādas minoritāšu grupas jeb, kā citviet tiek norādīts, “bīstamie citi” (*the dangerous others*).¹²⁸ Hanss Georgs Betz (*Hans Georg Betz*) pat lieto jēdzienu “izslēdzošais populisms” (*exclusionary populism*), lai raksturotu jaunās Rietumeiropas populistiskās partijas, kuras savā retorikā atklāti uzbrūk imigrantu kopienām un etniskajām minoritātēm.¹²⁹

Diskusijās par populismu nereti izskan viedoklis, ka „populisti noliedz visu, kas ierobežo sabiedrības gribas paušanu, tostarp konstitucionālo aizsardzību minoritātēm un pārvaldes iestāžu pārāk lielo neatkarību”.¹³⁰ Tagarts savukārt norāda, ka “kreisā spārna populistiem galvenais fokuss būs saistīts ar kritiku pret lielajām korporācijām, savukārt labējā spārna populistiem – dažādas minoritāšu grupas, kuras sava statusa dēļ vēlas iegūt kādas īpašas priekšrocības”.¹³¹ Stijns Van Kesels (*Stijn Van Kessel*) atzīst, ka “populisms, vismaz Rietumeiropā, visbiežāk tiek saistīts ar radikāli labēju un ksenofobisku politiku”.¹³² Šeit jānorāda, ka nepatika pret minoritātēm, tostarp imigrantiem, ir raksturīga radikāli labējā spārna partijām un to nevar uzskatīt par vispārīgu populisma iezīmi. Turklāt šīs pazīmes izmantošana empīriskā izpētē var radīt situāciju, kad analizē tiek iekļautas tikai radikāli labējā spārna partijas.¹³³ Ņemot vērā šo apstākli, promocijas darba ietvaros šī pazīme netiek izmantota.

Lai gan pārsvarā populisms kritizē tieši politisko eliti (politiskās partijas, valdību, parlamentu u.tml.), realitātē populistu var kritizēt arī citas elites grupas. “Populistu diskursā elites jēdziens ir tik atvērts un izplūdis, ka var ietvert dažāda veida atšķirīgas elites grupas – gan politisko eliti, kultūras eliti, mediju, akadēmisko vai pat ekonomisko eliti.”¹³⁴ Piemēram, populisms var uzskatīt, ka „valdība atrodas korumpētu politiķu un savtīgu

¹²⁷ Jansen, Robert. 2011. Populist Mobilization: A New Theoretical Approach to Populism. *Sociological Theory*. 29 (2), p.84.

¹²⁸ Taguieff, P.A. 1995. Political science confronts populism: From a conceptual mirage to a real problem. *Telos*, p.103.

¹²⁹ Betz, Hans-Georg. 2001. Exclusionary Populism in Austria, Italy, and Switzerland. *International Journal*. 56 (3).

¹³⁰ Mudde, Cas. 2004. The Populist Zeitgeist. *Government and Opposition*. 39 (4), p.561.

¹³¹ Taggart, Paul. 2000. *Populism*. Open University Press, Philadelphia, p.93.

¹³² Van Kessel, Stijn. 2013. A Matter of Supply and Demand: The Electoral Performance of Populist Parties in Three European Countries. *Government and Opposition*. 48 (2), p.178.

¹³³ Rooduijn, Matthijs, Sarah de Lange and Wouter van der Brug. 2012. A populist Zeitgeist? Programmatic contagion by populist parties in Western Europe. *Party Politics*. Published online April 2012.

¹³⁴ Vossen, Koen. 2010. Populism in the Netherlands after Fortuyn: Rita Verdonk and Geert Wilders Compared. *Perspectives on European Politics and Society*. 11 (1), p.24.

miljonāru rokās un darbojas kā Starptautiskā Valūtas Fonda instruments”.¹³⁵ “Populistu retorika var būt vērsta arī pret medijiem, intelektuāļiem, ierēdņiem, arodbiedrībām, kā arī citiem, kuri pēc populistu domām, izmanto varu savu individuālo ambīciju un iegribu realizēšanai.¹³⁶ “Populistu sauklis “Atdot varu tautai!” parāda populistu ambiciozitāti, saskaņā ar kuru “tauta”, pirmkārt, tiek saprasta kā kontrasts varas turētājiem.”¹³⁷ Populisms uzskata, ka elite ir atsvešināta no tautas, tāpēc populistu var norādīt uz nepieciešamību izveidot “tautas valdību”, kas ietvertu cilvēku praktiskās zināšanas un izskaustu nebeidzamās birokrātiskās procedūras.¹³⁸

“Populisms ir kritisks arī attiecībā uz valsts pārvaldes aparātu, proti, birokrātiju, uzskatot to par instrumentu politiskās elites interešu realizācijā. Tāpēc populistu var piedāvāt mainīt šo netaisnīgo kārtību un atdot varu suverēnam – tautai. Populistisko partiju pārmaiņu diskurss nav asociējams ar vēlmi nostāties pret demokrātisku valsts pārvaldes modeli. Tā vietā šo partiju stratēģija nokļūšanai pie varas ir konstanta nostāšanās opozīcijā un distancēšanās no valdošajām partijām. Lai gan elites kritizēšana raksturo populistisko partiju būtību, šo pazīmi nedrīkst uzlūkot atrauti no tautas centralitātes idejas. Kā to precīzi uzsver Bars, tad pret eliti vērstu retoriku nedrīkst uzskatīt par vienīgo izšķirošo pazīmi populisma jēdziena definēšanā, drīzāk populisms ir vairāku pazīmju kombinācija.¹³⁹ Turklāt populistu retorikā pavisam noteikti aktuāla ir tēze par esošās politiskās sistēmas korumpētību un tautas mobilizēšanas nepieciešamību ar mērķi to izskaust. Tieši atsaukšanās uz tautu savienojumā ar vēršanos pret politisko, ekonomisko vai kultūras eliti ir tās iezīmes, kas visspilgtāk atšķir populistus no citām partijām¹⁴⁰. Vēl plašāku interpretāciju par to, pret ko īsti populisms vēršas, piedāvā Kanovana. Viņsprāt, populisms ietver „vēršanos gan pret pastāvošo varas struktūru, gan arī pret sabiedrībā dominējošajām idejām un vērtībām. (..) Vērtības, kas uzskatāmas par populistiskām, variē atkarībā no konteksta, atkarībā no elites dabas un politiskā diskursa.¹⁴¹”

¹³⁵ Canovan, Margaret. 1999. Trust the People! Populism and the Two Faces of Democracy. *Political Studies*. 47 (1), p.12.

¹³⁶ De Raadt, Jasper, David Hollanders and Andre Krouwel. 2004. *Varieties of Populism: An Analysis of the Programmatic Character of Six European Parties*. Working Papers Political Science No.2004/04 ISSN 1569-3546, Amsterdam, p.7.

¹³⁷ Canovan, Margaret. 2004. Populism for political theorists? *Journal of Political Ideologies*. 9 (3) p.249.

¹³⁸ Vossen, Koen. 2010. Populism in the Netherlands after Fortuyn: Rita Verdonk and Greet Wilders Compared. *Perspectives on European Politics and Society*. 11 (1).

¹³⁹ Barr, Robert. 2009. Populists, Outsiders and Anti-Establishment Politics. *Party Politics*. 15 (1).

¹⁴⁰ Papadopoulos, Yannis. 2004. National-populism in Western Europe: An Ambivalent Phenomenon. *Science and Society*. 12, p.4 [seen on: 03.01.2011.] Available on: <http://www.unil.ch/webdav/site/iepi/users/epibiri1/public/papadopoulos1.pdf>

¹⁴¹ Canovan, Margaret. 1999. Trust the People! Populism and the Two Faces of Democracy. *Political Studies*. 47 (1), p.4.

Mude, skaidrojot, kas ir populisms, norāda, ka “tas kaut ko pasaka par attiecībām starp eliti un tautu, un tam ir divi pretmeti jeb populisma antitēzes – elitisms un plurālisms. Taču populistu necenšas mainīt sabiedrību, tie vēlas mainīt tautas statusu politiskajā sistēmā.”¹⁴² Tādējādi Mudes skatījumā populisma konceptuālās robežas iespējams izgaismot, mēģinot raksturot, ko nozīmē elitisms un plurālisms. Elitisms uzskata, ka sabiedrība ir pārāk neizglītota, lai pati sevi pārvaldītu, tāpēc pārvaldes funkcijas ir jāuzņemas šaurai, taču prasmīgai un kompetentai sabiedrības grupai. “Plurālisms, atšķirībā no elitisma un populisma, piedāvā gluži pretēju skatījumu uz sabiedrību. Plurālisms nevis uzsver morālo nošķirumu starp homogēno tautu un eliti, bet ieņem pozīciju, ka sabiedrību veido dažādas sociālās grupas ar atšķirīgām idejām un interesēm.”¹⁴³ Tādējādi plurālisms vērsas pret elites varu, uzskatot, ka elite nevar pārzināt sabiedrības īstenās vēlmes, jo tās nav organiskas, bet gan katrai grupai atšķirīgas un pat konfliktējošas. Plurālisms pieņem, ka sabiedrībā pastāv virkne savstarpēji sāncensīgas grupas, un katra no tām pārstāv noteiktu interešu loku. Līdz ar to “plurālisms noliedz iespējamību, ka pastāv kaut kas līdzīgs tautas “vispārējai gribai””.¹⁴⁴

Tautas un elites antagonismu var papildināt dažādas sazvērētības teorijas, proti, ka elite laika gaitā pakāpeniski ir konsolidējusi gan politisko, gan arī ekonomisko ietekmi, atņemot to patiesajam suverēnam – tautai. Populisms izmanto sazvērētības teorijas, lai skaidrotu, kāpēc demokrātiskajās sistēmās šauru grupu intereses spēj dominēt pār vairākuma interesēm. Koens Vosens (*Koen Vossen*) papildina: “Saskaņā ar populistu viedokli visas problēmas, kuras elite uzskata par neatrisināmām, var tikt risinātas, tiklīdz ir izveidota tautas valdība, kurai, no vienas puses, piemīt cilvēciskas īpašības, piemēram, veselais saprāts un praktiskas zināšanas, bet, no otras puses, tā ir spējīga nepakļauties starptautiskajiem līgumiem, konstitucionālajiem ierobežojumiem un birokrātiskajām procedūrām.”¹⁴⁵

Ņemot vērā, ka populisms var ietvert kritisku skatījumu uz dažādām institucionalizētām, birokrātiskām procedūrām, literatūrā nereti tiek norādīts, ka tas var paust arī skeptisku attieksmi pret pārstāvniecisko demokrātiju, aicinot paplašināt tiešās demokrātijas formu izmantošanu lēmumu pieņemšanas procesā. „Populisti ir neapmierināti ar pārstāvnieciskās demokrātijas funkcionēšanu un tiecas palielināt sabiedrības iespējas tiešā veidā iesaistīties lēmumu pieņemšanā, atbalstot tādas tiešās demokrātijas izteiksmes formas

¹⁴² Mudde, Cas. 2004. The Populist Zeitgeist. *Government and Opposition*. 39 (4), pp.543–546.

¹⁴³ Mudde, Cas and Cristobal Rovira Kaltwasser. 2013. Exclusionary vs. Inclusionary Populism: Comparing Contemporary Europe and Latin America. *Government and Opposition*. 48 (2), p.152.

¹⁴⁴ *Ibid.*, p.152.

¹⁴⁵ Vossen, Koen. 2010. Populism in the Netherlands after Fortuyn: Rita Verdonk and Geert Wilders Compared. *Perspectives on European Politics and Society*. 11 (1), p.25.

kā referendumus”,¹⁴⁶ iniciatīvas vai amatpersonu atsaukšanu no amata. Abts un Ramens, definējot populisma pazīmes, norāda: “Populistu ideoloģija atbalsta tiešās līdzdalības formas, kā, piemēram, vairākuma gribu vai referendumus, kam būtu jāaizvieto esošās pārstāvnieciskās un pastarpinātās institūcijas.”¹⁴⁷ Uzsverot nepieciešamību lielāku varu deleģēt tieši vēlētajiem, populistu var iestāties par plašāku „referendumu, tautas iniciatīvu, konsultāciju izmantošanu, tiešo vēlēšanu rīkošanu un pašas vēlēšanu sistēmas reformas ideju aizstāvību.”¹⁴⁸ Ņemot vērā, ka populisms akcentē tautas primāro lomu politikas procesā, vēlme paplašināt tiešo demokrātijas formu lietojumu lēmumu pieņemšanā varētu šķist loģiska. Tomēr, atkārtoti uzsverot apstākli, ka realitātē populismu var praktizēt dažādas partijas, gan labējas, gan kreisas, ne vienmēr tās var likt akcentu uz tiešo demokrātiju. Darins Bārnijns (*Darin David Barney*) un Deīvids Leikoks (*David Laycock*) vērš uzmanību uz atšķirībām starp kreisā un labējā spārna populistiem, norādot, ka kreisie īstenībā ir daudz ieturētāki pret tiešās demokrātijas kanālu izmantošanu¹⁴⁹ un var iestāties par lielāku valsts lomu pilsoņu un pārstāvniecisko institūciju attiecību regulējumā.

Diskusijas par populismu bieži nonāk pie jautājuma par tā attiecībām ar demokrātiju. Lai gan arī demokrātijas jēdziens, gluži tāpat kā populisms, nav viendimensijas un ietver dažādus modeļus, analizējot populisma un demokrātijas attiecības, parasti to salīdzina tieši ar liberālo demokrātiju. Turklāt arī „ikdienas lietojumā ar demokrātiju parasti saprot liberālo demokrātiju (jeb konstitucionālo demokrātiju) (...). Liberālo demokrātiju raksturo brīvas un godīgas vēlēšanas, tautas suverenitāte, vairākuma vara, kā arī konstitucionāla aizsardzība minoritāšu grupu tiesībām.”¹⁵⁰ Balstoties uz minēto un saskaņā ar līdzšinējo praksi, promocijas darbā, aplūkojot populisma un demokrātijas attiecības, akcentēta tieši liberālās demokrātijas modeļa izpratne.

Populisma un demokrātijas attiecības vienmēr ir raisījušas plašas, taču pretrunīgas diskusijas. Tas lielā mērā izriet no abu jēdzienu normatīvas izpratnes un lietojuma, proti, ar populismu parasti saprotam kaut ko negatīvu, taču jēdziens “demokrātija” automātiski

¹⁴⁶ Browler, Shaun, Denemark, David, and Donovan, Todd. 2003. *Populist Parties and Support for Direct Democracy*. University of Tasmania, Hobart, (Research paper presented to the Australasian Political Studies Association Conference, September 29 – October 1). [Seen on: 05.11.2010] Available at: www.utas.edu.au/government/APSA/BowlerDenemarkfinal.pdf

¹⁴⁷ Abts, Koen and Stefan Rummens. 2007. Populism versus Democracy. *Political Studies*. 55 (2), p.408.

¹⁴⁸ De Raadt, Jasper, David Hollanders and Andre Krouwel. 2004. *Varieties of Populism: An Analysis of the Programmatic Character of Six European Parties*. Working Papers Political Science No.2004/04 ISSN 1569-3546, Amsterdam, p.6.

¹⁴⁹ Barney, Darin David and David Laycock. 1999. Right-Populists and Plebiscitary Politics in Canada. *Party Politics*. 5 (317), p.335.

¹⁵⁰ Mudde, Cas and Cristobal Rovira Kaltwasser. 2012. Populism and (liberal) democracy: a framework for analysis. Mudde, Cas and Cristobal Rovira Kaltwasser (eds.) *Populism in Europe and the Americas: Threat or Corrective for Democracy?* Cambridge University Press, New York, pp.11–13.

izpelnās pozitīvu izpratni.¹⁵¹ Vairāki pētnieki, piemēram, Antons Derks (*Anton Derks*), šo jēdzienu attiecības raksturo kā ambiciozas, norādot, ka populisms vēlas “regulēt sabiedrisko dzīvi saskaņā ar tautas gribu un noliedz jebkuras pastarpinātas sabiedriskās gribas izpausmes, tostarp parlamenta institūciju”.¹⁵² Analizējot liberālās demokrātijas un populisma atšķirības, Frenks Dekers (*Frank Decker*) ir norādījis, ka “demokrātija ietver sevī divu būtisku principu apvienojumu: tautas jeb cilvēku suverenitāti un valsts konstitucionālo ietvaru. Kamēr suverenitātes princips postulē tādu pārvaldes formu, kurā vara vienmēr tiek realizēta cilvēku jeb vairākuma vārdā, tikmēr konstitucionālisma princips noteic, ka pastāv individuālo tiesību regulējums neatkarīgi no vairākuma gribas. Konstitūcija ietver normas, kas uzliek par pienākumu respektēt katra indivīda tiesības.”¹⁵³ Līdz ar to pastāv uzskats, ka populisms kritizē pārstāvnieciskās demokrātijas modeli, uzskatot, ka jebkura sabiedrības interešu pastarpināta pārstāvēšana tikai vairo netaisnību un patiesībā rada šķēršļus sabiedrības interešu realizēšanai. Tādējādi par piemērotāku un taisnīgāku populisms uzskata sabiedrības tiešu iesaisti lēmumu pieņemšanā, kā ideāltipu saskatot tiešo demokrātijas modeli.

Līdz ar to var secināt, ka konstitūcija kalpo par ierobežojošo instrumentu, ar to saprotot, ka ne vienmēr vairākuma interešu vārdā ir iespējams upurēt mazākuma vajadzības. Tas, kas nereti tiek piedēvēts populismam, ir tieši šo vairākuma interešu prioritāte, proti, uzsvars uz vairākuma, nevis mazākuma gribas pārkāpumu. Mūsdienu demokrātijās redzam aizvien pieaugošu ekspertu lomu lēmumu pieņemšanā. Risināmo jautājumu lokam paplašinoties, kompleksāks top arī to raksturs. Ne vienmēr sabiedrība ir pietiekami kompetenta par tiem lemt, tāpēc par būtisku faktoru kļūst ierēdniecības kompetence un jautājumu, procedūru pārzināšana. Tas rada objektīvu barjeru sabiedrības vairākuma iesaistes iespējamībai ikreiz, kad tiek pieņemts lēmums kādā jautājumā. Turklāt, ņemot vērā, ka lēmumi (par dažāda rakstura un satura politiskiem jautājumiem) tiek pieņemti regulāri, rodas jautājums par reāli īstenojamu sabiedrības iesaisti šo lēmumu pieņemšanā.

Lai gan populistiska retorika var tikt vērsta pret pārstāvniecības institūcijām, aicinot plašāk praktizēt tiešu vēlētajū iesaisti lēmumu pieņemšanā, populisms neapšaubā demokrātiju kā vienīgo iespējamo valsts pārvaldes formu. Tam piekrīt arī Džaspers de Rāts

¹⁵¹ Mudde, Cas and Cristobal Rovira Kaltwasser. 2012. Populism and (liberal) democracy: a framework for analysis. Mudde, Cas and Cristobal Rovira Kaltwasser (eds.) *Populism in Europe and the Americas: Threat or Corrective for Democracy?* Cambridge University Press, New York, p.15.

¹⁵² Derks, Anton. 2006. Populism and the Ambivalence of Egalitarianism. How Do the Underprivileged Reconcile a Right Wing Party Preference with Their Socio-Economic Attitudes? *World Political Science Review*. 2 (3), p.179. [Seen on: 01.01.2011.] Available at: http://www.vub.ac.be/TOR/main/publicaties/downloads/t2006_32.pdf

¹⁵³ Decker, Frank. 2005. Introduction: Populism and Democracy. Ociepa, Beata (ed.) *Populism and Media Democracy*. Hector, Wrocław, pp.12–13.

(*Jasper De Raadt*), Deivids Holanders (*David Hollanders*) un Andrē Krauvēls (*Andre Krouwel*), kuri ir analizējuši populisma un demokrātijas attiecības. Pētnieki norāda, ka „populisms neapšaubā demokrātijas pamatu, bet gan tās organizatorisko formu, veidu, kādā tā funkcionē. Populisti nepiedāvā visaptverošu alternatīvu iepretim pastāvošai sabiedrības pārvaldes formai. Populistu skatījumā, pārstāvnieciskajai demokrātijai vienkārši ir nepieciešama akcentu maiņa.”¹⁵⁴ Ivans Krastevs (*Ivan Krastev*) un Daniels Smilovs (*Daniel Smilov*) pamato: „Pretēji 20. gadsimta 30. gadu ekstrēmajām partijām (fašistiem un komunistiem), jaunie populistu neplāno aizliegt vēlēšanas un ieviest diktatūru. Tas, ko viņi noliedz, ir uz partijām balstītas pārstāvniecības forma, minoritāšu tiesību aizsardzība un jebkas, kas ierobežo tautas suverenitāti.”¹⁵⁵

Mude un Kaltvasers vērš uzmanību uz populisma pozitīvo, kā arī tā negatīvo ietekmi uz demokrātiju. Proti, „teorētiskajā līmenī populisms savā būtībā ir izteikti demokrātisks. (..) Vismaz teorijā populisms atbalsta tautas suverenitāti un vairākuma varas principus. (..) Rezultātā tiktu sagaidīts, ka populismam būtu īpaši pozitīva loma demokratizācijas sākotnējā fāzē, dodot varu cilvēkiem, uzbrūkot autoritārā režīma varas struktūrām un aicinot ieviest brīvas un godīgas vēlēšanas.”¹⁵⁶ Turpretim daudz ambiciozākas veidojas populisma attiecības tieši ar liberālo demokrātiju, kas „lielā mērā sakņojas pašas liberālās demokrātijas iekšējās pretrunās, jo, no vienas puses, šis modelis pasvīturo vairākuma varu, taču, no otras, – aizstāv minoritātes. Šajā cīņā populisms acīm redzami nostājas vairākuma pusē.”¹⁵⁷ Rezumējot savu pozīciju, Mude un Kaltvasers pauž, ka populismam var būt gan pozitīva, gan arī negatīva ietekme uz demokrātiju. Pozitīvais devums, piemēram, ir tas, ka „populisms var mobilizēt to vēlēšanu daļu, kuri nejūtas pastāvošās elites pārstāvēti; tas var arī mobilizēt iepriekš no politikas izslēgtu sabiedrības segmentu; populisms var pārstāvēt šo iepriekš izslēgtu daļu, ieviešot rīcībpolitikas, kādas šī grupa vēlētos; populisms var piedāvāt tiltu starp dažādām ideoloģijām, veidojot lielas politiskās un sociālās koalīcijas.”¹⁵⁸

Savukārt kā iespējamo negatīvo populisma iespaidu uz demokrātiju autori norāda tādus procesus kā „vairākuma varas izmantošana nolūkā ignorēt minoritāšu grupu intereses

¹⁵⁴ De Raadt, Jasper, David Hollanders and Andre Krouwel. 2004. *Varieties of Populism: An Analysis of the Programmatic Character of Six European Parties*. Working Papers Political Science No.2004/04 ISSN 1569-3546, Amsterdam, p.3.

¹⁵⁵ Smilov, Daniel and Ivan Krastev. 2008. The Rise of Populism in Eastern Europe: Policy Paper. Mesežnikov, Grigorij, Olga Gyarfašova and Daniel Smirnov (eds.). *Populism Politics and Liberal Democracy in Central and Eastern Europe*. Institute for Public Affairs, Bratislava, p.7. [Seen on: 12.01.2011.] Available at: http://www.ivo.sk/buxus/docs/publikacie/subory/Populist_politics.pdf

¹⁵⁶ Mudde, Cas and Cristobal Rovira Kaltwasser. 2012. Populism and (liberal) democracy: a framework for analysis. Mudde, Cas and Cristobal Rovira Kaltwasser (eds.) *Populism in Europe and the Americas: Threat or Corrective for Democracy?* Cambridge University Press, New York, pp.16–17.

¹⁵⁷ *Ibid.*, p.17.

¹⁵⁸ *Ibid.*, p.21.

un tiesības; var rasties jauna politiskā šķirtne starp populistiem un nepopulistiem; var novest pie morāles lomas pieauguma politikā, kas var apgrūtināt kompromisa sasniegšanu; populisms var mazināt politisko institūciju (partiju, parlamentu u.c.) un neievēlēto institūciju (organizāciju, centrālās bankas u.c.) leģitimitāti un varu, taču tās ir svarīgs labas pārvaldības priekšnoteikums.”¹⁵⁹

Populismu bieži mēdz lietot, lai raksturotu vienkāršotu retoriku, piedāvājot kompleksām problēmām vienkāršotus risinājumus. Nereti populisms tiek jaukts ar politisko oportūnismu. Kā uzskata Tagarts: “Bieži populistisks stils tiek jaukts ar vēlmi vienkārši būt populāram – uzrunāt lielu sabiedrības daļu”.¹⁶⁰ Arī Mude norāda, ka “populisma jēdziens regulāri tiek izmantots pilnīgi atšķirīgā nozīmē, lai atsauktos uz ļoti emocionālu un vienkāršotu diskursu”.¹⁶¹ Tomēr šāda populisma izpratne un lietojums vairāk ir raksturīgs tieši publiskajai videi, jo īpaši plašsaziņas līdzekļiem un pašiem politiķiem, kuri, kritizējot savus konkurentus, lieto populisma jēdzienu, tādējādi norādot, ka attiecīgais politikas piedāvājums nav reāli īstenojams. Politisko aktieru solījumi, kuru īstenošana attiecīgajā sociālajā un ekonomiskajā realitātē nav iespējama, kā populismam raksturīga pazīme šajā darbā netiek aplūkota. Dans Haugs un Koss, diskutējot par populisma jēdziena definējumu, ir norādījuši: “Viena lieta, kas populisms *nav*, ir populāru, taču neīstenojamu rīcībpolitiku virzīšana, lai mobilizētu vēlētājus. Tas (...) nav nekas cits kā oportūnisms.”¹⁶²

Pastāvošās atšķirības populisma jēdziena lietojumā plašsaziņas līdzekļos un akadēmiskajā sfērā ir saistījušas arī pētnieku uzmanību. Tims Beils (*Tim Bale*), Van Kesels un Tagarts ir pētījuši populisma jēdziena lietojumu Lielbritānijas drukātajā presē, mēģinot noskaidrot vai un kā tas atšķiras no tā, kā to pieņemts izmantot akadēmiskajā disciplīnā. Rezultātā pētījums pierāda, ka medijos šis jēdziens tiek lietots plaši, attiecinot to uz virkni savstarpēji nesaistītu parādību. Pētnieki ir pārliecināti, ka tas ievērojami apgrūtina arī akadēmiskās debates par šo jēdzienu.¹⁶³

Šķetinot populisma pazīmju kodolu, vairākums pētnieku ir izvairījušies piedēvēt tam kādu konkrētu nostāju ekonomikas, tai skaitā nodokļu politikas, ienākumu sadales un pat sociālās politikas kontekstā. Jo īpaši attiecībā uz Latīņameriku pētnieki ir pārliecināti

¹⁵⁹ Mudde, Cas and Cristobal Rovira Kaltwasser. 2012. Populism and (liberal) democracy: a framework for analysis. Mudde, Cas and Cristobal Rovira Kaltwasser (eds.) *Populism in Europe and the Americas: Threat or Corrective for Democracy?* Cambridge University Press, New York, p.21.

¹⁶⁰ Taggart, Paul. 2000. *Populism*. Open University Press, Buckingham and Philadelphia, p.5.

¹⁶¹ Mudde, Cas. 2004. The Populist Zeitgeist. *Government and Opposition*. 39 (4), p.542.

¹⁶² Hough, Dan and Michael Koß. 2009. Populism Personified or Reinvigorated Reformers? The German Left Party in 2009 and Beyond. *German Politics and Society*. 27 (2), p.79.

¹⁶³ Bale, Tim, Stijn van Kessel and Paul Taggart. 2011. Thrown around with abandon? Popular understandings of populism as conveyed by the print media: A UK case study. *Acta Politica*. 46, pp.111–131.

demonstrējuši, ka populisms ir veiksmīgi savienojams gan ar neoliberālisma idejām, gan idejām, kas lielāku lomu ekonomikas regulācijā piešķir valstij.¹⁶⁴ Piemēram, Kaltvasers uzsver, ka “pētnieki ir demonstrējuši, ka populisms Latīņamerikā ir savienojams gan ar neoliberālo, gan uz valsti balstītu ekonomikas modeli, kā rezultātā nav pamata uzskatīt, ka kāda noteikta ekonomikas doktrīna ir populismu definējoša pazīme”.¹⁶⁵ Gluži līdzīga nenoteiktība iezīmējas arī saistībā ar Eiropas valstīm. Piemēram, Mude, rakstot par radikāli labējām populistiskām partijām Rietumeiropā, norāda, ka “ekonomika šo partiju ģimenei ir sekundārs jautājums (...)”.¹⁶⁶ „Tas nozīmē, ka populismu nav jēgas definēt uz specifiskas ekonomikas un/vai sociālās politikas pamata.”¹⁶⁷

Tomēr mēģinājumi definēt populismu tieši uz ekonomisko jautājumu pamata ir atrodami. Šajā kontekstā īpaši jāpiemin Adrians Kuzminskis (*Adrian Kuzminski*). Piekrītot uzskatam, ka populisma centrā atrodas tautas un elites pretnostatījums, paralēli, pēc Kuzminska domām, populistiskās kustības piedāvā arī noteiktu skatījumu uz sociālo taisnīgumu un ienākumu sadali. Raksturojot mūsdienu pasaules kārtību, autors ir tiešs, norādot, ka “šī ir korporatīvo finanšu kapitālisma pasaule, kurā politiskā atbildība ir minimāla (...), oligarhisko valdošo elites grupu ietekme ir netieša, taču izšķirīga un bagātība ir koncentrējusies dažu cilvēku rokās (...)”.¹⁶⁸ Kuzminskis uzskata, ka “jebkurā sabiedrībā pastāv un pastāvēs bagātākas un nabadzīgākas sabiedrības grupas, pieņemot, ka cilvēki ir atšķirīgi, ar dažādām spējām, talantiem, motivāciju un zināšanām (...). Taču saskaņā ar populistu vīziju par demokrātiju, tajā būtu nedz ļoti bagāto, nedz izteikti nabadzīgo, nedz tādu, kas būtu pietiekami spēcīgi, lai izveidotu valdošo šķiru, nedz arī tik atkarīgu cilvēku, kas veidotu saskaņotu un pašpietiekamu klientu šķiru. (...) Populisti iestājas par tādu īpašumu sadali, kas ir pietiekama, lai radītu indivīdu relatīvu ekonomisko neatkarību. Populisti redz tādu sabiedrības modeli, kurā neviens nav pietiekami bagāts, lai dominētu pār citiem ekonomiski, vai arī tik nabadzīgs, lai būtu tāds, pār kuru varētu dominēt (...)”.¹⁶⁹ Autors turpina, norādot, ka populistu skatījumā ienākumu sadalei vajadzētu balstīties uz vienlīdzības principiem, proti, tos sadalīt iespējami vienādi visiem sabiedrības locekļiem. Uz to, ka populisms iestājas par stingrāku valsts lomu ekonomisko procesu regulācijā, norāda

¹⁶⁴ Mudde, Cas and Cristobal Rovira Kaltwasser. 2012. Populism and (liberal) democracy: a framework for analysis. Mudde, Cas and Cristobal Rovira Kaltwasser (eds.) *Populism in Europe and the Americas: Threat or Corrective for Democracy?* Cambridge University Press, New York, p.2.

¹⁶⁵ Kaltwasser, Cristobal Rovira. 2010. *Explaining the (Re)Emergence of Populism in Europe and Latin America*. Paper presented at the IPSA/ECPR Conference, Sao Paulo, Brasil, p.3.

¹⁶⁶ Mudde, Cas. 2007. *Populist Radical Right Parties in Europe*. Cambridge University Press, Cambridge.

¹⁶⁷ Mudde, Cas and Cristobal Rovira Kaltwasser. 2012. Populism and (liberal) democracy: a framework for analysis. Mudde, Cas and Cristobal Rovira Kaltwasser (eds.) *Populism in Europe and the Americas: Threat or Corrective for Democracy?* Cambridge University Press, New York, p.2.

¹⁶⁸ Kuzminski, Adrian. 2008. *Fixing the System: A History of Populism, Ancient and Modern*. Continuum, New York, p.7.

¹⁶⁹ *Ibid.*, pp.4–10.

Martins Rode (*Martin Rode*) un Hūlio Revuelta (*Julio Revuelta*). Viņi pauž, ka “populistiskas valdības cenšas ierobežot brīvo tirgu un stiprināt ekonomikas regulējumu”.¹⁷⁰ Lai gan minētie piemēri apliecina mēģinājumus sistematizēt populisma un ekonomikas attiecības, pārsvarā pētnieki, definējot populisma kodolu, izvairās populismam piedēvēt konkrētu nostāju ekonomikas jautājumos. Ņemot vērā, ka šis darbs fokusējas uz populisma minimālo pazīmju identifikāciju, ar ekonomiku saistīti aspekti (par kuriem pētnieku starpā nav vienprātības) jēdziena konceptualizācijā iekļauti netiek.

Ņemot vērā, ka populisms neapšaubāmi pretendē uz vienu no problemātiskāk definējamajiem jēdzieniem politikas zinātnē, autore uzskata, ka lietderīgāk ir klasificēt populisma pazīmes, izmantojot to pazīmju kopumu, kam politikas zinātnieki ir piedēvējuši izšķirošu nozīmi jeb minimāli nepieciešamo pazīmju komplektu (*the lowest common denominator*). Mude un Kaltvasers ir norādījuši, ka “visas populisma izpausmes balstās uz morālu nošķirumu starp “šķīsto tautu” (*pure people*) un “korumpēto eliti”.”¹⁷¹ Sekojot minētajai loģikai, par populismu tiek uzskatīta divu pazīmju kombinācija:

1. ideja par tautas centralitāti un atsaukšanās uz tautas interesēm, kurām jākalpo par pamatu lēmumu pieņemšanas procesā;
2. kritiska (nereti pat noliedzoša) attieksme pret pastāvošo eliti vai dažādām tās grupām.

Priekšstats par tautas un elites dihotomiju var ieņemt dažādas formas, sākot ar aicinājumu reformēt pārvaldes sistēmu kopumā un beidzot ar nepieciešamību veikt valdošās elites nomaiņu. Tas, ko populistu skatījumā tieši ietver tautas jēdziens, variē atkarībā no konteksta, taču savu nozīmi iegūst vienīgi pretstatā elitei. Opozīcija elitei var būt mērķēta uz dažādām tās grupām (visbiežāk politisko, arī ekonomisko, mediju, inteliģenci u.c). Līdztekus diskusijām par populisma kodolu jeb minimālo nepieciešamo pazīmju kopu, kas raksturo populismu, aktuālas ir debates par to, kas tad īsti ir populisms – ideoloģija, plānā ideoloģija, diskurss, noteikta partijas organizatoriskā forma, vai retorika. Tam ir veltīta darba nākamā apakšnodaļa.

¹⁷⁰ Rode, Martin and Julio Revuelta. 2011. *Populism and economic freedom across countries*. p.17. [Seen on: 28.04.2011] Available at: http://www.pubchoicesoc.org/papers_2011/Rode_Revuelta.pdf

¹⁷¹ Mudde, Cas and Cristobal Rovira Kaltwasser. 2013. Exclusionary vs. Inclusionary Populism: Comparing Contemporary Europe and Latin America. *Government and Opposition*. 48 (2), p.151.

1.3. Populisma klasifikācija: organizatoriska forma, stils vai plānā ideoloģija

Lai gan mūsdienās populisma pētnieki ir panākuši daudz maz līdzīgu skatījumu uz populismu raksturojošo pazīmju kodolu, vēl aizvien aktualitāti nav zaudējušas diskusijas par to, kā īsti klasificēt populismu. Pamatā mēdz nošķirt trīs iespējamās pieejas. Populismu var konceptualizēt kā noteiktu partijas organizatorisko formu; stilu jeb stratēģiju; vai kā noteiktu ideju kopumu.¹⁷² Pie pēdējās pieejas pieder mūsdienās bieži sastopamā ideja populismu uzlūkot kā plāno ideoloģiju vai diskursu.

Šī sadaļa ir izstrādāta nolūkā apkopot teorētiskās debates par populisma klasifikāciju un pamatot pieeju, kā populisms tiks konceptualizēts promocijas darbā. Populisma klasifikācija ir īpaši svarīga, raugoties no jēdziena tālākas empīriskās analīzes iespējām. Piemēram, ja populisms tiek uzlūkots kā noteikta partijas organizācijas forma, tad izpēte, visticamāk, koncentrēsies uz partijas organizatoriskās struktūras analīzi (kā partija tiek pārvaldīta, kā notiek lēmumu pieņemšana, cik centralizēta vai decentralizēta ir tās struktūra, kāda ir līdera un partijas biedru loma u.tml. jautājumi). Turpretim, ja populisms tiek definēts kā noteikta komunikācijas stratēģija, tad izpēte varētu pievērsties, piemēram, priekšvēlēšanu kampaņu analīzei vai partijas komunikācijai ar vēlētājiem. Bet uzlūkojot populismu, kā plāno ideoloģiju, primāri nozīmētu koncentrēt uzmanību uz partijas diskursa izpēti, piemēram, aplūkojot partiju programmas vai partijas pārstāvju runas.

Daļa autoru populismu definē kā specifisku partijas organizācijas formu, pieņemot, ka populismu raksturo noteikts veids, kādā tiek organizēta partija. Šīs pieejas aizstāvji tiecas definēt tās populisma pazīmes, kas specifiski raksturo tieši populistu organizācijas iezīmes, visbiežāk akcentējot līdera lomu. Veilands ir vērsis uzmanību, ka populistu organizācija balstās uz spēcīgu līderi, kas atrodas tās centrā.¹⁷³ Šādu skatījumu ir aizstāvējis arī Tagarts, norādot ka “populisms ir attiecināms uz noteiktu partijas iekšējās organizācijas veidu, kurš ir izteikti centralizēts un kura priekšgalā ir harismātisks līderis”.¹⁷⁴ Tagarts norāda, ka populismam trūkst precīzas to raksturojošas iezīmes, tāpēc to nekādi nevar uzskatīt par ideoloģiju. Pētnieks atzīst: “Pamatvērtību trūkums nozīmē, ka populisms tiecas būt ārkārtīgi

¹⁷² Rooduijn, Matthijs. 2013. The Nucleus of Populism: In Search of the Lowest Common Denominator. *Government and Opposition*. Published online 11 September 2013, pp. 1–27.

¹⁷³ Weyland, Kurt. 2001. Clarifying a Contested Concept: Populism in the Study of Latin American Politics. *Comparative Politics*. 40 (1).

¹⁷⁴ Taggart, Paul. 1995. New populist parties in Western Europe. *West European Politics*. 18 (1), pp.34–51.

daudzveidīgs. Konteksts, kurā populisms rodas, noteiks formu, kādu tas ieņems.”¹⁷⁵ Tagarts ir pārliecināts, ka skaidras ideoloģiskas ievirzes trūkums neļauj populismu uzlūkot kā pilntiesīgu ideoloģiju, jo tam raksturīgo retoriku var viegli pārņemt dažāda ideoloģiskā spārna politiskie spēki; tā vietā daudz derīgāk ir populismam piedēvēt noteikta partijas organizatoriskā modeļa īpašības. „Vēl viena no iezīmēm, kas tiek attiecināta uz populismu kā noteiktu organizatorisko struktūru, ir vēlme pēc nepastarpinātas saiknes starp tās līderi un sekotājiem. Tas nozīmē, ka populistu vēlas atbrīvoties no dažādām starpniekinstitūcijām un organizācijām, kuras stāv ceļā tiešām attiecībām starp viņiem un viņu sekotājiem. Tādējādi populistiskas partijas parasti neizvēlas veidot struktūru, kas ir līdzīga dominējošajam partiju organizācijas modelim.”¹⁷⁶

Populisms ir ticis definēts arī kā noteikta politikas stratēģija, tai skaitā stils un komunikācijas forma, kas primāri uzsver „noteiktas saiknes pastāvēšanu starp politiskajiem līderiem un vēlētājiem, saikni, kas strukturēta ap neskaidru un oportūnistisku vēršanos pie „tautas” nolūkā iegūt un/vai realizēt politisko varu”.¹⁷⁷ Šādu populisma skatījumu aizstāv, piemēram, Pjērs Tagifs (*Pierre Taguieff*), Pauls Bloklers (*Paul Blokker*), kā arī Jagerss un Volgreivs. Šīs pieejas aizstāvji ir pārliecināti, ka “populisms ir politikas stils, kurā politiķi izmanto vienkāršotu, tiešu valodu, ko gandrīz ir iespējams pielīdzināt demagoģijai”.¹⁷⁸ Bloklers populismu definē kā “noteiktu argumentācijas formu”,¹⁷⁹ bet Elizabete Kārtere (*Elisabeth Carter*) norāda, ka „populisms pārstāv specifisku politikas veidu, un tas nevar tikt izmantots par kritēriju noteiktu politisko partiju veida identificēšanā”.¹⁸⁰ Savukārt Veilands norāda, ka populisms “vislabāk ir definējams kā politikas stratēģija, caur kuru līderis tiecas realizēt vai realizē varu, kas balstīta uz liela skaita vāji organizētu atbalstītāju tiešu, nepastarpinātu, neinstitutionalizētu atbalstu”.¹⁸¹

Tomēr par galveno populisma kā noteikta stila iezīmi tiek izvirzīta vienkāršotas retorikas lietošana. „Ņemot vērā, ka populisms glorificē tautu un pauž nepatiku pret eliti,

¹⁷⁵ Taggart, Paul. 2004. Populism and representative politics in contemporary Europe. *Journal of Political Ideologies*. 9 (3), p.275.

¹⁷⁶ Rooduijn, Matthijs. 2013. The Nucleus of Populism: In Search of the Lowest Common Denominator. *Government and Opposition*. Published online 11 September 2013, p.6.

¹⁷⁷ Mudde, Cas and Cristobal Rovira Kaltwasser. 2012. Populism and (liberal) democracy: a framework for analysis. (Mudde, Cas and Cristobal Rovira Kaltwasser, eds.) *Populism in Europe and the Americas: Threat or Corrective for Democracy?* Cambridge University Press, New York, pp.5–6.

¹⁷⁸ Taguieff, P.A. 1995. Political Science confronts populism: From a conceptual mirage to a real problem. *Telos*, 103, pp.9–43.

¹⁷⁹ Blokker, Paul. 2005. Populist Nationalism, Anti-Europeanism, Post-nationalism, and the East-West Distinction. *German Law Journal*. 6 (2), p.386.

¹⁸⁰ Carter, Elisabeth. 2005. *The Extreme Right in Western Europe: Success or Failure?* Manchester University Press, Manchester.

¹⁸¹ Weyland, Kurt. 2001. Clarifying a Contested Concept: Populism in the Study of Latin American Politics. *Comparative Politics*. 40 (1), p.14.

populisti tiecas izmantot vienkāršu valodu, kas ir saprotama „normālajiem” cilvēkiem un kas atšķiras no sarežģītās un formālās valodas, kuru izmanto elite.”¹⁸² Līdz ar šīs vienkāršotās valodas lietojumu, populistu cenšas maksimāli apiet tradicionālos komunikācijas kanālus, piemēram, partiju programmas vai parlamentu; tā vietā tiecoties sasniegt savus vēlētajus tiešā veidā caur plašsaziņas līdzekļiem, jo īpaši televīziju.

Mathijs Roduijns (*Matthijs Rooduijn*) populisma kā noteikta politikas stila skatījumam pievieno vēl divas iezīmes, proti, retorikas polarizāciju un pašdistancēšanos no politikas. Polarizācijas iezīme sakarā autors norāda, ka, lai piesaistītu lielāku uzmanību un rezonansi, populistu nereti polarizē dažādus jautājumus. Tāpat, lai gūtu iespējami vērienīgāku sabiedrības interesi, populistiem ir tendence sevi maksimāli distancēt no līdzšinējiem politiķiem un politiskā procesa.¹⁸³ Šāda distancēšanās gan ne vienmēr ir objektīvi pamatojama, un nereti populismu praktizē tie, kuri ir vai iepriekš ir bijuši politiskās elites daļa.

Šāds populisma skatījums ir ticis kritizēts. Di Tella ir uzsvēris, ka šāda populisma konceptualizācijas pieeja “var rezultēties tajā, ka populisms tiek piedēvēts gandrīz katram politiķim, kurš ir spējīgs uzvarēt vēlēšanās”¹⁸⁴. Mudde un Kaltvasers ir kritiski komentējot gan populisma skatījumu kā partijas organizācijas formu, gan noteiktu stratēģiju. Viņi norāda: “Lai gan mēs nenoliedzam, ka vairākām populisma izpausmēm var būt saistība ar noteiktiem organizatoriskiem aspektiem, piemēram, harismātisks līderis, un komunikācijas forma, ko raksturo uzsvars uz nepastarpinātu komunikāciju, mūsu skatījumā šīs organizatoriskās īpašības nav galvenās populismu raksturojošās pazīmes. Īpaši ņemot vērā, ka vairāku partiju, kas literatūrā tiek klasificētas kā populistiskas, priekšgalā neatrodas harismātisks līderis (kā tas ir, piemēram, ASV Tautas partijā) vai arī tās neraksturo difūza organizatoriskā struktūra (piemēram, Eiropas populistiski radikāli labējās partijas).”¹⁸⁵ Citā publikācijā Mudde un Kaltvasers, turpinot kritiski vērtēt populisma konceptualizāciju kā noteiktu politikas stilu, norāda: „Galvenā šīs pieejas problēma ir tā, ka tādas parādības kā

¹⁸² Rooduijn, Matthijs. 2013. The Nucleus of Populism: In Search of the Lowest Common Denominator. *Government and Opposition*. Published online 11 September 2013, p.6.

¹⁸³ *Ibid.*

¹⁸⁴ Di Tella, Torcuato. 1997. Populism into the Twenty-First century. *Government and Opposition*. 32 (2), p.188.

¹⁸⁵ Mudde, Cas and Cristobal Rovira Kaltwasser. 2013. Exclusionary vs. Inclusionary Populism: Comparing Contemporary Europe and Latin America. *Government and Opposition*. 48 (2), p.154.

demagoģija un oportūnisms tiek klasificētas kā populisms, tādējādi gandrīz visi politiskie aktieri, jo īpaši priekšvēlēšanu periodā, var tikt nosaukti par populistiem.”¹⁸⁶

Mūsdienās populismu bieži traktē kā noteiktu ideju kopumu. Šīs pieejas ietvaros populisms parasti tiek konceptualizēts kā plānā ideoloģija vai diskurss. Tiek norādīts, ka starp diskursu un plāno ideoloģiju populisma definējumā nepastāv fundamentālas atšķirības, un tie ir drīzāk sinonīmi¹⁸⁷, jo, kā minēts, abi skatījumi populismu uzlūko kā noteiktu ideju kopumu.¹⁸⁸ Tomēr laika gaitā lielāku pētnieku ievērību ir iemantojis populisma kā plānās ideoloģijas skatījums. Šādu skatījumu pārstāv, piemēram, Mudde, Kaltvasers, Derks, Stenlijs, kā arī Abts, Ramens un Pīters Učens (*Peter Učen*). Plānās ideoloģijas jēdzienu 1996. gadā formulēja Mihails Frīdens (*Michael Freedon*), attiecinot to uz dažādiem idejiskiem strāvojumiem, piemēram, ekoloģismu un feminismu. Plānās ideoloģijas parasti tiek pretnostatītas pilnajām ideoloģijām. Pilnās ideoloģijas, par kādām uzskatāms liberālisms, konservatīvisms vai sociālisms, piedāvā aptverošu skatījumu uz sabiedrības dzīves organizāciju, sākot ar galvenajām vērtībām, kurām vajadzētu sekot, un beidzot ar ekonomikas, drošības, sociālās politikas un citu politikas jomu organizāciju. Ideoloģija savā klasiskajā izpratnē piedāvā iekšēji un ārēji nepretrunīgu uzskatu sistēmu, kā arī risinājumu, kā politiskai sistēmai kopumā vajadzētu funkcionēt. Par plāno ideoloģiju uzskatāms, piemēram, feminisms, kurš pauž noteiktu skatījumu uz dzimumu līdztiesību, taču tam nevar piedēvēt vienojošu skatījumu uz valsts nodokļu politiku. Par plāno ideoloģiju tiek dēvēts arī ekoloģisms, kurš akcentē ar vides aizsardzību saistītās problēmas.

Turpretim populisms drīzāk ietver esošās sistēmas kritizēšanu un galveno pretrunu identifikāciju, taču ir mazāk tendēts uz nākotnes sabiedrības organizācijas modeļa piedāvājumu. Ārpus antielitisma un tautas centralitātes idejas ir grūti identificēt citas populistus vienojošas iezīmes, piemēram, sociālajā politikā, ekonomikas organizācijā un citos būtiskos jautājumos. Iespējams, tas ir saistīts ar pieņēmumu par populisma epizodisko raksturu. Tiek uzskatīts (uz to norādījis, piemēram, Tagarts), ka populistiskas partijas ir īslaicīga parādība, kas savu darbību parasti pārtrauc pēc panākumiem vēlēšanās, jo to tālākā darbība ārpus politiskās opozīcijas kļūst bezjēdzīga un pat nonāk pretrunā ar tās postulētajām idejām.

¹⁸⁶ Mudde, Cas and Cristobal Rovira Kaltwasser. 2012. Populism and (liberal) democracy: a framework for analysis. Mudde, Cas and Cristobal Rovira Kaltwasser (eds.) *Populism in Europe and the Americas: Threat or Corrective for Democracy?* Cambridge University Press, New York, p.6.

¹⁸⁷ Hawkins, Kirk, Scott Riding, Cas Mudde. 2012. *Measuring Populist Attitudes*. Working Papers No.55.

[Skatīts: 13.04.2013.] Pieejams: http://works.bepress.com/cas_mudde/72

¹⁸⁸ *Ibid.*

Pilnās ideoloģijas statusa piedēvēšanu daļēji apgrūtina populisma neviendabīgais raksturs. Pirmkārt, politiskās partijas izvairās sevi definēt par populistiskām. Otrkārt, nepastāv arī starptautiskas populistu kustības vai organizācijas, kas specifiski integrētu sevi tieši populistiskās partijas. Treškārt, nepastāv vēsturiski radīta populistu ideoloģijas priekšraksta, kurā būtu sniegts detalizēts un koncentrēts populisma ideju izklāsts. Tiek uzsvērts, ka populisms nepiedāvā visaptverošu sabiedrības organizācijas vīziju. Tā vietā tas koncentrējas uz ļoti šauru jautājumu loku: vēršanos pret eliti un tautas aizstāvību kā vienīgo politikas procesa pašmērķi.

Stenlijs, viens no populisma kā plānās ideoloģijas skatījuma aizstāvjiem, ir norādījis: “Populisma izpēte ir jāsāk ar principu, ka tam piemīt potenciāls savienoties ar dažādām pilnajām ideoloģijām.”¹⁸⁹ Arī Kanovana uzsver: “Šī jēdziena forma norāda uz tā saistību ar tādām ideoloģiskām kustībām kā sociālisms, liberālisms vai nacionālisms, taču, lai gan šie citi “ismi” ietver vairākus novirzienus, katru no tiem raksturo viendabīgs ideju kopums, ko devusi šo ideoloģiju vēsturiskā izcelsme, sekotāju vēlme sevi identificēt ar šīm kustībām, principi, politikas un tā tālāk. Populisms neiekļaujas šajā modelī. Nepastāv vispāratzītas kopīgas populisma vēstures, ideoloģijas, programmas vai sociālās bāzes, turklāt šis apzīmējums parasti kustībām tiek piešķirts, nevis pašu lietots.”¹⁹⁰ Tātad plānajām ideoloģijām nav raksturīgs visaptveroša sabiedrības organizācijas modeļa piedāvājums. Tā vietā populisma saturs fokusējas ap vairākiem pamatjēdzieniem, tādiem kā „tauta”, “demokrātija” vai “suverenitāte”, un tā centrā ir vēstījums par varas struktūru un sabiedrības attiecībām”.¹⁹¹

“Populisma kodolu veido tā galveno jēdzienu mijiedarbība. Tomēr tā plāno dabu nosaka nespēja pastāvēt, kā praktiskai politiskai ideoloģijai: populismam trūkst kapacitātes, lai izvirzītu plašu un vienotu programmu, kas piedāvātu risinājumus būtiskiem politiskiem jautājumiem.”¹⁹² Stenlijs akcentē, ka “ideoloģija sevī ietver virkni ar savstarpēji savienojamiem jēdzieniem, kuri veido relatīvi atšķirīgu, taču saistītu idejisku ietvaru (rāmi) ar lielu dzīvotspēju laikā.”¹⁹³ Turpretim par plānām ideoloģijām Stenlijs raksta: “Plānās ideoloģijas ir tādas, kuru idejiskā struktūra ir ierobežota ap dažiem pamatjēdzieniem, kuri katrs pats par sevi nespēj piedāvāt saprātīgi plašas, ja ne visaptverošas, atbildes uz politiskiem jautājumiem, kādus sabiedrība pieprasa.”¹⁹⁴

¹⁸⁹ Stanley, Ben. 2008. The thin ideology of populism. *Journal of Political Ideologies*. 13 (1), p.108.

¹⁹⁰ Canovan, Margaret. 2004. Populism for political theorists? *Journal of Political Ideologies*. 9 (3), p.243.

¹⁹¹ Abts, Koen and Stefan Rummens. 2007. Populism versus Democracy. *Political Studies*. 55, p.408.

¹⁹² Stanley, Ben. 2008. The thin ideology of populism. *Journal of Political Ideologies*. 12 (1), p.95.

¹⁹³ *Ibid.*, p.99.

¹⁹⁴ *Ibid.*

Ir būtiski uzsvērt, ka tieši plānās ideoloģijas statuss ļauj izskaidrot, kāpēc populismam raksturīgās idejas praktizē arī liberālās, nacionālistiskās vai sociālistiskās partijas. Plānās ideoloģijas statuss paredz, ka tas gandrīz vienmēr būs apvienots ar kādu no pilnajām ideoloģijām. Mude norāda, ka tas, ar kādu ideoloģiju populisms būs saistīts, ir atkarīgs no attiecīgās valsts sociāli politiskā konteksta, kurā notiek politiskā konkurence.¹⁹⁵

Minētajam piekrīt arī Učens, sakot, ka uzlūkot populismu kā nošķirtu, atšķirīgu ideoloģiju, nozīmē “censties apzināt populisma galveno jēdzienu klātbūtni partiju programmās un to līderu runās; identificēt dažādās formas, ko šādi jēdzieni var nozīmēt; un, visbeidzot, pētīt to mijiedarbību ar citu ideoloģiju komponentiem, kas atrodami partiju programmās un līderu runās”.¹⁹⁶ Pētnieks uzsver: “Lai gan visiem populistiem ir jābūt savstarpēji līdzīgiem, proti, tos ir jāvieno pamatjēdzieniem, tie var arī atšķirties savās izpausmēs un intensitātē. Piemēram, populistu var izmantot atšķirīgus veidus, kā definēt tautu un eliti (kas šīm grupām ir piederīgs, kas nav un kāpēc) un kādas ir to antagoniskās attiecības (kā elite var kaitēt tautai).”¹⁹⁷

Piekrītot viedoklim, ka starp populismu un ideoloģiju nav liekama vienādības zīme, Žanfranko Paskīno (*Gianfranco Pasquino*) piedāvā lietot vārdu “mentalitāte”. Viņš norāda, ka “populisma gadījumā ir jēgpilni runāt par “mentalitātēm” (.), nevis par ideoloģijām, līdzīgi kā Lincs¹⁹⁸ šo jēdzienu lietoja, runājot par ideoloģiju klātbūtni autoritāros režīmos”¹⁹⁹. Paskīno norāda, ka ir nepieciešams noskaidrot šo mentalitāšu komponentus, citiem vārdiem, pazīmes, kas kopīgas dažādām populistu kustībām un partijām. Par šādu galveno mentalitāti autors atzīst “skaidru, antagonisku šķirtni starp eliti un tautu”.²⁰⁰ Tomēr šī pieeja nav guvusi plašu atzinību un populisma kā mentalitātes izpratne praktiski lietota netiek. Paskīno pieejas galvenā atšķirība vairāk sakņojas jēdzienu izvēlē un lietojumā, nevis saturā, jo būtībā mentalitāte ne ar ko īpaši neatšķiras no skatījuma uz populismu kā plāno ideoloģiju.

Vairāki pētnieki populismu ir definējuši kā pilntiesīgu ideoloģiju. Šādu viedokli aizstāv, piemēram, Gibins un Jangmans, piebilstot, ka zināmas atšķirības starp populismu un

¹⁹⁵ Mudde, Cas and Cristobal Rovila Kaltwasser. 2011. *Voices of the Peoples: Populism in Europe and Latin America Compared*. Working Paper No.378, p.1.

¹⁹⁶ Učen, Peter. 2010. Approaching National Populism. Petocz Kalman (ed.) *National Populism in Slovakia and Slovak–Hungarian Relations 2006–2009*. Forum Minority Research Institute, Šemorin – Somoņa, p.5.

¹⁹⁷ *Ibid.*, p.19.

¹⁹⁸ Politikas zinātnieks Huans Lincs (*Juan Linz*), rakstot par autoritāru režīmu iezīmēm, ir norādījis, ka tajos nepastāv vienotas ideoloģijas; tā vietā ir iespējams runāt par mentalitāti jeb atsevišķām idejām (piemēram, patriotismu, nacionālismu, uzsvāru uz pakļaušanos līderim u.c. idejām), uz kā režīms balstās.

¹⁹⁹ Pasquino, Gianfranco. 2008. *Populism and Democracy*. Albertazzi, Danielle & Duncan Macdonnell (eds.) *Twenty-first Century Populism: These Spectre of Western European Democracy*. Palgrave Macmillan, New York, p.20.

²⁰⁰ *Ibid.*

ideoloģiju tomēr pastāv. Abi pētnieki uzskata, ka populismam piemīt ideoloģijām raksturīgais mērogs, iekšējais nepretrunīgums, ilgspējība, normatīvais ietvars, kā arī praktisks redzējums par politisko procesu. Par visvājāko no šīm iezīmēm viņi tomēr uzskata populisma ideoloģijas iekšējo nepretrunīgumu. Populistu kustību galvenā ideja rotē ap elites kritiku un tautas varas pilnvaru palielināšanu, taču problēma sakņojas tajā, ka trūkst tieša un saprotama skaidrojuma, ko tautas vara īsti nozīmē praksē un kā tautas varas ideja sader ar rīcībpolitiku formulēšanas procesu,²⁰¹ kas vairāk atrodas tieši izpildvaras kompetencē.

Neskatoties uz vairākiem būtiskiem apsvērumiem (piemēram, populisma pamatā nav visaptveroša skatījuma uz sabiedrības dzīves organizāciju), kas liedz populismu nostāties blakus konservatīvismam, liberālismam vai sociālismam, ideoloģiju ietekmi, īpaši nacionālisma, un saistību ar populisma vēsturisko izcelsmi, apstrīdēt nevar. Šajā kontekstā, piemēram, Enguss Stjuarts (*Angus Stewart*) raksta, ka “vienīgais izņēmums, kur populismā ietvertas pazīmes no citām ideoloģijām vai kustībām, ir nacionālisms. (..) Populisms pat var tikt uzskatīts par atsevišķu nacionālisma paveidu, kur vienīgā atšķirība starp abiem ir populisma pārlietu izteiktā atsaukšanās uz tautu.”²⁰²

Papildus šeit norādītajām populisma konceptualizācijas stratēģijām viens no pēdējiem pienesumiem pieder amerikāņu sociologam Robertam Jansenam (*Robert Jansen*). Viņš kritizē pārējos pētniekus par pārlietu lielu koncentrēšanos populisma definīcijas meklējumos uz neaktuālu teoriju un pieeju pamata un uzskata, ka tieši socioloģijai piemīt vajadzīgā kapacitāte, lai beidzot sniegtu ieguldījumu šīs parādības skaidrošanā. Savā populisma *rekonceptualizācijā*, kā viņš pats to dēvē, Jansens norāda, ka “populismu ir nepieciešams pētīt kā politiskās prakses veidu jeb izteiksmi – kā specifisku darbību kopumu, ko politiķi un viņu atbalstītāji izmanto, nevis uzlūkot to kā specifisku kustību, partiju, režīmu vai ideoloģiju. Es piedāvāju izmaiņas terminoloģijā, no jēdziena “populisms” uz “populistu mobilizāciju.””²⁰³ Līdz ar to Jansens vēlas mainīt līdzšinējo pieeju piedēvēt populismu teorētiskām konstrukcijām, tostarp ideoloģijai, bet liek uzsvāru uz politisko praksi. Ar jēdzienu “mobilizācija” Jansens saprot “jebkuru ilgstošu, liela mēroga politisku projektu, kas mobilizē marginālos sabiedrības slāņus publiski redzamā politiskā darbībā, līdztekus uzsverot pret eliti vērstu nostāju un nacionālistisku retoriku, kas īpaši tiecas uzrunāt vienkāršos cilvēkus.”²⁰⁴ Ļoti būtiski, ka, neraugoties uz jaunu pieeju populisma

²⁰¹ Gibbins, Roger and Loleen Youngman. 1996. *Mindscapes: Political Ideologies Towards the 21st Century*. McGraw-Hill Ryerson, Toronto. p.207.

²⁰² Stewart, Angus. 1969. *The Social Roots*. Ionescu, Ghita and Gellner, Ernest (eds.). *Populism: Its Meanings and National Characteristics*. Weidenfeld and Nicolson, Hertfordshire, p.183.

²⁰³ Jansen, Robert B. 2011. *Populist Mobilization: A New Theoretical Approach to Populism*. *Sociological Theory*. 29 (2), p.82.

²⁰⁴ *Ibid.*

definējumā, tā tomēr, līdzīgi kā skatījums uz populismu kā plāno ideoloģiju, liek uzsvāru uz tām pašām iezīmēm, proti, antielitisms un vēršanās pie tautas.

Šis sadaļas mērķis bija analizēt populisma klasifikācijas pieejas un pamatot, kā populisms tiks uzlūkots promocijas darbā. Politikas zinātnieki populismu ir klasificējuši dažādi. Parasti nodala populisma kā stratēģijas, partijas iekšējās organizācijas veida, diskursa, ideoloģijas vai plānās ideoloģijas pieeju. Pieejas izvēle var ietekmēt to, kā populisms tiek empīriski pētīts. Autore noliedz iespēju populismam piedēvēt pilntiesīgas ideoloģijas statusu, jo tas nepiedāvā visaptverošu un nepretrunīgu pasaules skatījumu. Tāpat problemātiski ir pierādīt, ka populisms ir pielīdzināms kādai specifiskai, atšķirīgai partijas iekšējās organizācijas formai. Ņemot vērā, ka šajā darbā tiks analizēti partiju priekšvēlēšanu programmu saturs, autore uzskata, ka visatbilstošākā pieeja ir uzlūkot populismu kā plāno ideoloģiju. Plānās ideoloģijas jēdziens paredz, ka realitātē populisms var atrasties apvienojumā ar kādu no pilnajām ideoloģijām. Nākamajā darba sadaļā autore vēlas detalizētāk aplūkot cēloņus, kas, iespējams, sekmē populisma rašanos un nostiprināšanos.

1.4. Populisma cēloņi

Diskusijas par populismam raksturīgām pazīmēm un tā klasifikāciju ieņem būtisku vietu šai tēmai veltītajā literatūrā, tomēr atsevišķs izpētes jautājumu loks centrējas ap iemesliem, kādu faktoru ietekmē populisms, tai skaitā populistiskas partijas, rodas. Šiem aspektiem ir atvēlēta turpmākā darba sadaļa. Lai gan šis darbs aizstāv pozīciju par populisma potenciālu klātbūtni ideoloģiski dažādu politisko partiju diskursā, analizējot populisma rašanās un panākumu iemeslus, tiek apkopoti secinājumi no pētījumiem, kuros analīze koncentrējas uz radikāli labējām populistiskām partijām. Līdzīgu viedokli aizstāv van Kesels, norādot: “Tiek sagaidīts, ka populistiskās partijas daudzos aspektos ir līdzīgas citām “autsaideru” partijām tiktāl, cik tas skar šo partiju vēlēšanu panākumus vai neveiksmes.”²⁰⁵

Līdz šim veiktos pētījumus nosacīti var iedalīt vairākās lielās grupās, atkarībā no pētnieciskā fokusa – diskursa jeb diskursīvo iespēju struktūras pētījumi, politisko iespēju struktūras pētījumi, demogrāfiskie pētījumi, integrētie pētījumi un pētījumi, kuri īpaši uzlūko populisma un demokrātijas attiecības. Tālāk par katru no pētījumu veidiem tiks sniegts detalizētāks ieskats.

²⁰⁵ Van Kessel, Stijn. 2013. A Matter of Supply and Demand: The Electoral Performance of Populist Parties in Three European Countries. *Government and Opposition*. 48 (2), p.178.

Diskursīvo iespēju struktūras kontekstā plaši tiek pētīta plašsaziņas līdzekļu iespējamā ietekme uz sabiedrības atbalstu radikālajām partijām. Šo pētījumu pamatā ir pieņēmums, ka plašsaziņas līdzekļi, atspoguļojot tos problēmjautājumus, kas ir radikālo partiju politiskā piedāvājuma centrā, attīsta sabiedrībā priekšstatu par to aktualitāti. Pētnieki, kuri strādā šī virziena ietvaros, kritiski vērtē sociālekonomiska rakstura mainīgo ietekmi uz vēlēšanu izvēli par labu radikāli labējiem populistiskiem spēkiem. Šeit aktuāls ir pieņēmums, ka iespēja paust savus uzskatus un viedokļus par politiskiem jautājumiem veicina radikālu uzskatu izplatību sabiedrībā un līdz ar to sekmē arī dažādu marginālu partiju uzvaru vēlēšanās. Piemēram, Volgreivs un Knuts de Swerts (*Knut De Swert*), pētot Beļģijā populārās partijas Flāmu intereses panākumus, meklē atbildi uz jautājumu, vai mediji sekmē šīs partijas popularitāti, atspoguļojot tai raksturīgas tēmas? Pētnieki, analizējot partijas programmas, identificē, ka tās galvenais tematiskais fokuss ietver četras jomas: nacionālismu, ar imigrāciju saistītus jautājumus, politiskos jautājumus un pieaugošo noziedzības līmeni. Plašsaziņas līdzekļu satura izpēte pētniekiem liek secināt, ka tos var uzskatīt par līdzatbildīgiem šīs partijas panākumos vēlēšanās, jo plaši atspoguļo divus no Flāmu intereses galvenajiem tematiem, proti, noziedzības jautājumus un ar imigrācijas tēmu saistītu problemātiku.²⁰⁶ Atšķirīgā kontekstā, tomēr sasaistot mediju diskursu ar vēlēšanu uzvedību, Rūds Kūpmens (*Rood Koopmans*) un Sjūzena Olzaka (*Susan Olzak*) analizē sasaisti starp publiskajā diskursā atspoguļoto radikāli labējo spēku īstenotajiem likuma pārkāpumiem (vardarbīgiem uzbrukumiem citādi domājošiem) un sabiedrības reakciju uz to. Pēc viņu domām, diskursīvās iespējas var savienot politisko iespēju struktūru un kolektīvo rīcību. Pētnieki analizē rasistisku motīvu vadītu uzbrukumu intensitātes sasaisti starp laikrakstā *Frankfurter Rundschau* (laikā posmā no 1990. līdz 1999. gadam) publicēto informāciju par šāda veida uzbrukumiem un varas iestāžu sniegto informāciju par šāda veida uzbrukumu skaitu. Rezultātā autori secina, ka pastāv sakarība starp uzbrukumu skaita pieaugumu un medijos atspoguļoto ziņu biežumu.²⁰⁷

Plašu popularitāti pētnieku vidē ieguvusi politisko iespēju struktūras ideja. Šīs idejas pamatā ir pieņēmums, ka pastāv kanāli, kas sekmē populistisko partiju iespējas nonākt pie varas. Viens no pirmajiem, kas piedāvāja politisko iespēju struktūras ideju, ir Herberts Kičelts (*Herbert Kitschelt*). Pēc autora domām, noteiktos politiskos apstākļos partijas var pievērsties populistiskai retorikai. Kičelts, rasturojot politisko iespēju struktūras jēdzienu, norāda: "Politisko iespēju struktūras sastāv no specifiskiem resursiem, institucionālā

²⁰⁶ Walgrave, Stefan and De Swert, Knut. 2004. The Making of the (Issues of the) Vlaams Blok. *Political Communication*. 21, pp.479–500.

²⁰⁷ Koopmans, Ruud and Olzak, Susan. 2004. Discursive Opportunities and the Evolution of Right-Wing Violence in Germany. *American Journal of Sociology*. 110 (1), pp.198-230.

regulējuma un vēsturiskiem precedentiem, kas var sekmēt sabiedrības mobilizāciju, kura savukārt sekmē dažādu protesta kustību attīstību vienā valstī, bet vājina to attīstību citās valstīs.”²⁰⁸ Attīstot Kičelta politisko iespēju struktūras ideju, Jens Raidgrens (*Jens Rydgren*) norāda, ka šis jēdziens ietver vairākus mainīgos. Pirmkārt, tā ir dažādu šķirtņu rašanās un pastāvēšana sabiedrībā, kā rezultātā partijām paveras jauns jautājumu loks, kuros tās sevi var pozicionēt. Tādējādi autors uzskata, ka šķirtņu pastāvēšana veicina populistisko partiju rašanos. Pie politisko iespēju struktūras mainīgajiem autors pieskaita arī to, cik atvērta vai slēgta ir institucionalizētā politiskā sistēma, cik ātri dažādi jautājumi nonāk mediju uzmanības lokā, cik slēgta ir partiju sistēma, piemēram, ja tradicionālās partijas atsakās sadarboties ar ekstrēmi labējiem, tas var palielināt atbalstu šīm partijām. Pie politiskās iespējas faktoriem Raidgrens pieskaita arī ekstrēmi labējo partiju pieeju plašsaziņas līdzekļiem un iespēju tajos paust un izplatīt savus uzskatus.²⁰⁹

Arī Paskīno norāda, ka galvenie populisma rašanās iemesli ir politiski. To sekmē tādi apstākļi kā politiskās pārstāvniecības krīze, politiskās varas personalizācija un pieaugošā plašsaziņas līdzekļu loma politiskajā dzīvē.²¹⁰ Paskīno skatījumā nepatika pret politiku (*anti-politics*) ir viens no galvenajiem populisma rašanās iemesliem. Viņš norāda: “Populisma panākumus veido cilvēku antipolitiskais noskaņojums. (..) Sabiedrībās, kurās dominējošā politiskā kultūra ir kritiska attieksmē pret politiku, bet kurās vienlaikus politikai ir būtiska lomu resursu sadalē, pastāv nepieciešamie priekšnoteikumi, lai šāda kritiska attieksme pret politiku veidotos.”²¹¹ Otrs populisma rašanās cēlonis, pēc Paskīno domām, ir pret politiskajām partijām vērsta negatīva attieksme (*anti-party sentiments*). Līdzīgi kā antipolitikas tēzes gadījumā, arī šeit antagonisms pret politiskām partijām kā galveno vidutāju starp sabiedrību un valsti, var sekmēt populisma izplatību.

Viedoklim, ka populisma pētniecība nevar aprobežoties vienīgi ar partiju programmu analīzi un populistisko partiju identificēšanu, pievienojas arī Menijs un Surels, norādot, ka ir nepieciešams meklēt pamatojumu, kāpēc šādi politiskie spēki rodas un spēj iegūt vēlētāju balsis. Arī viņi uzskata, ka galvenais iemesls ir politisks. Veiksmes pamatā ir sabiedrības neapmierinātība ar valsts pārvaldes funkcionēšanu.²¹² To var izraisīt politiskās partijas,

²⁰⁸ Kitschelt, Herbert. 1986. Political Opportunity Structures and Political Protest: Anti-Nuclear Movements in Four Democracies. *British Journal of Political Science*. 16 (1), p.58.

²⁰⁹ Rydgren, Jens. 2005. Is extreme right-wing populism contagious? Explaining the emergence of a new party family. *European Journal of Political Research*. 44, pp.413–437.

²¹⁰ Pasquino, Gianfranco. 2008. Populism and Democracy. Albetrazzi, Daniele and Duncan McDonnell (eds.) *Twenty-First Century Populism: The Spectre of Western European Democracy*. Palgrave Macmillan, New York, pp.15–29.

²¹¹ *Ibid.*, pp.15–29.

²¹² Yves Meny and Yves Surel. 2002. The Constitutive Ambiguity of Populism. Meny, Yves and Yves Surel (eds.) *Democracies and the Populist Challenge*. Palgrave, New York, p.13.

kuras bieži tiek apsūdzētas nespējā piedāvāt programmas, kas atbilstu sabiedrības vairākuma gaidām; atšķirības starp politisko partiju solījumiem un to reālo rīcību; politiķu nespēja iekļaut būtiskus jautājumus politiskajā dienas kārtībā un nonākt pie šo problēmu risinājuma; sabiedrības nespēja ietekmēt lēmumus; ekonomiskās un sociālās problēmas; kā arī uzticības zudums politiskajām institūcijām kopumā.²¹³ Līdzīgu secinājumu izdara arī pētnieks Sebastians Millers (*Sebastian Miller*). Viņš, pētot apstākļus, kas mudina vēlētajus Latīņamerikas valstīs balstot par populistiem, norāda: “Nav viegli izskaidrot, kāpēc populistu tiek ievēlēti, ja mēs pieņemam, ka vēlētajiem ir racionāli. (..) Tāpēc uzskatu, ka populistu tiek ievēlēti, jo pie varas esošās politiskās partijas nav spējušas realizēt vēlētajiem vēlmes un radīt labklājības valsti. To var skaidrot ar tradicionālo partiju korumpētību, atkarību no biznesa elites vai kādām interešu grupām. Turklāt, ņemot vērā, ka attiecīgā populistiskā partija iepriekš pie varas nav bijusi, tā var izvirzīt daudz vairāk solījumu.”²¹⁴

Bets, pētot labējā spārna populistu partiju panākumus Austrijā, Šveicē un Ziemeļtālrijā, ir izdarījis līdzīgus secinājumus, ka galvenā šo partiju panākumu atslēga galvenokārt ir politiskie faktori – vēlētajiem neapmierinātība ar valdošajām partijām. Pētnieks konstatējis, ka šīs partijas vērsas un tiecas uzrunāt to vēlētajiem segmentu, kuru raksturo atsvešinātība no politiskās elites.²¹⁵ Līdzīgi arī Tagarts ir paudis, ka „populistisku partiju nākšana pie varas norāda uz esošās politiskās sistēmas trūkumiem.”²¹⁶ Tādējādi šādu partiju esamība vai neesamība var liecināt par pārstāvnieciskās politikas kvalitāti.²¹⁷

Kā atsevišķs faktors tiek izdalīta vēlēšanu sistēma. Tā var sekmēt vai tieši otrādi – kavēt relatīvi mazāku vai jaunizveidotu partiju panākumus. Šajā aspektā tiek uzskatīts, ka proporcionālā vēlēšanu sistēma šādām partijām rada labākus priekšnoteikumus. Turklāt arī zemāka vēlēšanu barjera ietekmē mazu un relatīvi jaunu politisko spēku iespējas tikt ievēlētiem. Papildus tam par svarīgu faktoru var kalpot vēlētajiem attieksmes pret esošajām jeb valdošajām partijām. Stabils vēlētajiem atbalsts var garantēt to uzvaru, turpretim vēlētajiem neuzticēšanās pastāvošajām partijām var sekmēt jaunu partiju ienākšanu. Citiem vārdiem, šo partiju panākumus vēlēšanās var ietekmēt tā politiskā vide, kurā notiek partiju savstarpējā konkurence par vēlētajiem simpātijām. Vouters nav der Brugs (*Wouter van der Brug*) un

²¹³ Yves Meny and Yves Surel. 2002. The Constitutive Ambiguity of Populism. Meny, Yves and Yves Surel (eds.) *Democracies and the Populist Challenge*. Palgrave, New York, p.14.

²¹⁴ Miller, Sebastian J. 2008. *Why do Populist Outsiders get elected? The A.B.C. of Populism*. University of Maryland, p.3. [Seen on:13.02.2011] Available at: [http://econ-server.umd.edu/~miller/PopulistOutsidersMODEL\(miller\)vAug08.pdf](http://econ-server.umd.edu/~miller/PopulistOutsidersMODEL(miller)vAug08.pdf)

²¹⁵ Betz, Hans-Georg. 2001. Exclusionary Populism in Austria, Italy, and Switzerland. *International Journal*. 56 (3), pp.393–420.

²¹⁶ Taggart, Paul. 2002. Populism and the Pathology of Representative Politics. Meny, Yves and Yves Surel (eds.) *Democracies and the Populist Challenge*. Basingstoke, Pagan, p.57.

²¹⁷ *Ibid.*

Meinderts Fenema (*Meindert Fennema*) to dēvē par vēlēšanu iespēju struktūru (*electoral opportunity structure*).²¹⁸ Tā ietvaros viņi akcentē divus būtiskus apsvērumus, kas var noteikt šo partiju panākumus – konkurējošo partiju skaitu un to, vai valstī pastāv proporcionāla vēlēšanu sistēma.

Trešais pētījumu kopums, saskaņā ar autores dalījumu, ir tā saucamie demogrāfiskie pētījumi, kuru centrālais uzdevums ir atbildēt, kādi individuālā līmeņa raksturlielumi ietekmē atbalstu populistiskām partijām. Šie pētījumi tiecas konstruēt vēlētāju demogrāfisko profilu.

Kaijs Archeimers (*Kai Arzheimer*) un Kārtere ir analizējuši dažādu sociāldemokrātisko faktoru – dzimuma, izglītības līmeņa, vecuma, nodarbinātības – un strukturālo apstākļu ietekmi uz iespējamību, ka vēlētāji balsos par ekstrēmi labējām politiskajām partijām. Strukturālos faktorus autori iedala un analizē trijās grupās: ilgtermiņa institucionālie mainīgie, kuriem pieskaita vēlēšanu sistēmu; vidēja termiņa partiju sistēmas mainīgie, kuros savukārt ieskaita konkurējošo partiju ideoloģisko pozīciju, konverģences līmeni starp vadošajām (tradicionālajām) partijām un trešais mainīgais – no cik partijām sastāv valdošā koalīcija. Analizējot visu minēto faktoru ietekmi uz iespējamību, ka vēlētāji atdos savu balsi par ekstrēmi labējām partijām, viņi secina, ka tā ir ievērojami lielāka to gados jaunāku (zem 25) vīriešu grupā, kuri strādā mazkvalificētu darbu, savukārt daudz mazāka iespējamība, ka par šādām partijām balsos vidēja vecuma sievietes, kas strādā augsti kvalificētu darbu. Turklāt ievērojama ietekme ir tieši izglītības līmenim, kur personas ar vidusskolas izglītību visdrīzāk atdos savu balsi par ekstrēmi labējiem. Pārsteidzoši, taču bezdarba līmenim izrādījusies nebūtiska ietekme, jo, pēc pētnieku secinātā, tieši augstāks bezdarba līmenis palielina iespēju, ka vēlētāji balsos par tradicionālām partijām. Tas skaidrojams ar to, ka, iespējams, šādos krīzes apstākļos vēlētāji vairāk uzticas pieredzējušām partijām un politiķiem ar ilgu parlamentāro pieredzi. Par strukturālajiem faktoriem pētnieki secina, ka neproporcionāla vēlēšanu sistēma palielina ekstrēmi labējo partiju iespējas uzvarēt, tāpat to panākumus var sekmēt lielas valdības koalīcijas pastāvēšana pirms vēlēšanām.²¹⁹

Populistisko partiju elektorāta izpētei savā pētījumā, kurā gan apskatīti tikai Dānijas un Francijas gadījumi, pievērsusies Elizabete Ivarsflatena (*Elisabeth Ivarsflaten*). Autore raksta, ka 20. gadsimta 90. gados empīriskie pētījumi apliecināja, ka par populistiski

²¹⁸ Van der Brug, Wouter and Meindert Fennema. 2007. What Causes People to Vote for a Radical-right Party? A Review of Recent Work. *International Journal of Public Opinion Research*. 19 (4), p.566.

²¹⁹ Arzheimer, Kai and Elisabeth Carter. 2006. Political opportunity structures and right-wing extremist party success. *European Journal of Political Research*. 45 (3), pp.419–443.

radikālajām partijām visbiežāk balso divas vēlētāju grupas (kuras vienlaikus atbalsta pilnīgi atšķirīgu ekonomikas politikas modeli). Tie bija strādnieki, kuri iestājas par valsts kontroli pār ekonomikas sektoru, un mazu uzņēmumu īpašnieki, kuri atbalsta brīvā tirgus principu ievērošanu un noraida valsts iejaukšanos tirgus procesos. Šis paradokss ir padarījis populistiskās partijas par interesantiem analīzes objektiem, meklējot atbildes, kādā veidā šīm partijām ir izdevies savest kopā tik radikāli atšķirīgas elektorāta grupas. Dānijas un Francijas analīze norāda, ka atslēgas mehānisms, kā vienot vēlētājus, kuru uzskati par valsts lomu ekonomikā atšķiras, ir populistiski labējo partiju visai vājais uzsvars uz ekonomikas jautājumiem (*saliency of economic dimension*). Pētniece atklāja, ka principā ekonomiskajiem jautājumiem, balsojot par populistiski labējām partijām, nav izšķirošas lomas. Lai gan atšķirīgas ekonomiskajos jautājumos, abas iepriekš minētās grupas uzrāda vienotu nostāju imigrācijas, likuma varas u.c. jautājumos, kam populistu pievērš daudz lielāku uzmanību.²²⁰ Līdzīgi, kā iepriekš minētajā pētījumā, arī Dānijas un Francijas izpēte ļauj akcentēt izglītības lomu, raksturojot vēlētāju demogrāfisko profilu. Pastāv mazāka iespējamība, ka par populistiem balsos vēlētāji ar augstu izglītības līmeni, jo viņi tiecas būt daudz atvērtāki pret imigrantiem, patvēruma meklētājiem un citas ādas krāsas cilvēkiem.

Ceturtnā pētījumu grupa ietver t.s. integrētos pētījumus, kuros vienlaikus ir analizētas vairākas faktoru kopas. Šajā kontekstā jāpiemin Marsela Labersa (*Marcel Lubbers*), Meroves Gijsberta (*Merove Gijsberts*) un Pīra Šīpersa (*Peer Scheepers*) pētījums, kurā analizētas 16 Eiropas valstis. Pētnieku mērķis ir atbildēt uz jautājumu, kā izskaidrot atšķirīgo atbalstu ekstrēmi labējām partijām šajās valstīs un kā šīs atšķirības skaidrojamas ar valstu specifiskajiem apstākļiem un ar pašu ekstrēmi labējo partiju iezīmēm. Autori ņem vērā atšķirības valstu sociālajā struktūrā, sabiedrības attieksmē, valstu ekonomisko attīstību raksturojošos rādītājos un politiskajos (partiju iekšējās organizācijas faktorus) indikatoros. Pētnieki secina, ka par populistiskām politiskām partijām vairāk tendēti balstot ir bezdarbnieki, cilvēki ar zemāku izglītības līmeni, kā arī gados jaunākas personas un vīrieši (iezīme, ko demonstrējuši arī citi pētījumi – *aut. piezīme*). Tostarp autori atklāja, ka jo izplatītāks ir pret imigrantiem vērsts noskaņojums un lielāka sabiedrības neapmierinātība ar demokrātiju, jo lielāks ir atbalsts ekstrēmi labējā spārna partijām. Tomēr par būtiskākajiem mainīgiem autori uzskata tieši šo partiju iezīmes. Partijām ar harismātisku līderi, labu

²²⁰ Ivarsflaten, Elisabeth. 2005. The vulnerable populist right parties: No economic realignment fuelling their electoral success. *European Journal of Political Research*. 44, pp.465–492.

iekšējo organizāciju un plašu biedru bāzi pastāv daudz lielākas iespējas gūt vēlētāju atbalstu.²²¹

Populisma rašanās bieži ir tikusi saistīta ar ideju par krīzi, proti, ka populistu kustības un vēlāk arī partijas ir attīstījušās kā reakcija un protests pret pastāvošo situāciju, ar to saprotot virkni parādību – kādu ekonomiski satricinājumu vai krīzi, kritiski augstu korupcijas līmeni, sabiedrības neuzticību pārvaldes institūcijām, iedzīvotāju zemo materiālā nodrošinājuma līmeni u.c. Kā uzskata Mude, ir jānošķir pieprasījuma un piedāvājuma faktori. Ar pieprasījuma faktoriem viņš saprot tos sociālekonomiski strukturālos apstākļos, kas rada labvēlīgus priekšnoteikumus radikāli labēju populistisku partiju attīstībai. Pieprasījumu faktorus savukārt iedala mikro un makro līmeņa izskaidrojumos. Mikrolīmeņa skaidrojumos ietilpst – modernizācija (post-industriālo un postmoderno vērtību sadursme, kur, piemēram, Austrumeiropā pārejas procesa rezultātā liela daļa sabiedrības zaudēja savu iepriekšējo statusu), krīzes (virkne autoru atbalsta viedokli par tiešu sakarību starp ekonomisko krīzi un populistu panākumiem), etniskā spriedze (kas skaidrojams ar saspīlējumu un etnisko draudu sajūtu, kas savukārt saistīta ar imigrantu skaita pieaugumu), autoritārisma pieredze (šis faktors skaidrojams ar iepriekšējā autoritārā režīma atmiņu un lielas sabiedrības daļas atbalstu tam). Daudz lielāku ietekmi Mude tomēr piedēvē mikrolīmeņa faktoriem, norādot, ka sabiedriskajam noskaņojumam ir būtiska lomu populistisko partiju panākumos. Modernizācijas un krīzes rezultātā liela daļa sabiedrības vienkārši jūtas nedroši par savu sociālo un materiālo statusu. Šāds arguments sakņojas pašu populistisko partiju filozofijā, kuras sevi pozicionē kā globalizācijas pretiniekus.²²²

Populisma izplatību un populistisku partiju panākumus nosaka arī tradicionālo partiju reakcija, proti, kā tradicionālās partijas reaģē uz šādu marginālu partiju panākumiem. Kā norāda Deivids Arts (*David Art*), skaidrojot populistisko partiju panākumus vai, tieši otrādi, neveiksmes, “ir nepieciešams koncentrēties uz mijiedarbības dinamiku starp šīm partijām un tradicionālajiem politiskajiem aktieriem. (..) Iedomājieties, ka pastāvošās politiskās partijas saskaras ar izvēli – atteikties sadarboties ar šīm populistiskajām partijām, vai arī atstāt iespēju sadarbībai. Brīdī, kad partijas nolemj nesadarboties, situācija var attīstīties trīs virzienos. Pirmkārt, populistiem ir jāpārlicina savi vēlētāji, ka tās spēs realizēt politikas un aizstāvēt vēlētāju intereses, neraugoties uz nespēju iekļūt valdībā. Otrkārt, tradicionālās partijas var raidīt signālus vēlētājiem, ka šādas partijas ir nelegitīmas. Un trešais iespējamais efekts ir apdraudēta populistisko partiju spēja rekrutēt spējīgus

²²¹ Lubbers, Marcel, Mérove Gijssberts and Peer Scheepers. 2002. Extreme right-wing voting in Western Europe. *European Journal of Political Research*. 41, pp.345–378.

²²² Mudde, Cas. 2007. *Populist Radical Right Parties in Europe*. Cambridge University Press, Cambridge, pp.202–223.

līderus.”²²³ Rezultātā tradicionālo partiju rīcībai var būt visnotaļ būtiska ietekme uz šo partiju tālāko attīstību.

Populisma jēdziena analīze gandrīz vienmēr aizved pie jautājuma – kā tas ietekmē demokrātiju un vai demokrātija un populisms ir savstarpēji izslēdzoši vai tomēr papildinoši jēdzieni? Turklāt to attiecības ir būtiskas, vērtējot populisma raksturu, izplatību vai klātbūtni politiskajā sistēmā, un var palīdzēt skaidrot, kāpēc partijas uzrāda populistiem raksturīgas pazīmes un kā tas var ietekmēt demokrātijas funkcionēšanu īstermiņā un ilgtermiņā. Populisma un demokrātijas attiecību aplūkojums īpaši pēdējā desmitgadē ir kļuvis par atsevišķu pētniecības virzienu populisma izpētē.

Analizējot iemeslus, kāpēc populistiskās partijas rodas un spēj iegūt sabiedrības atbalstu, Kanovana ir attīstījusi ideju par demokrātijas paradoksus. Viņa raksta, ka “demokrātija sevī ietver paradoksus starp indivīdu iesaistīšanu politikā, no vienas puses, un politikas tuvināšanu indivīdiem, no otras puses. Jo vairāk cilvēku iesaistās politikā un lēmumu pieņemšanas procesos, jo pārpildītāka top politiskā arēna.”²²⁴ Tāpēc pētniece ir skeptiski noskaņota par partiju programmatisko nostādņu un sociālekonomisko rādītāju analīzi, jo, viņasprāt, populisma rašanās iemesls sakņojas pašā pretrunā, ko ietver demokrātija. Citiem vārdiem, demokrātijas ideāls nozīmē, ka suverēnā vara pieder tautai, taču praksē demokrātiju veido institūcijas, ar likumu regulētas procedūras, kā tiek nodrošināta valsts pārvaldīšana un kādā veidā sabiedrība var tajā piedalīties. Tādējādi līdztekus sabiedrības iesaistes kanālu paplašināšanai līdzī nāk arī šīs iesaistes garantēšanai nepieciešamā institucionālā un normatīvā regulējuma izveide.

Kanovanas viedokli tālāk ir attīstījusi virkne pētnieku, piemēram, Deiviksa, rakstot, ka „attiecības starp populismu un pārstāvniecisko demokrātiju ir lielākā mērā paradoksālas. No vienas puses, to attiecības ir antagoniskas. No otras puses, – populisms un pārstāvnieciskā demokrātija ir cieši saistīti.”²²⁵ Līdzīgu domu izvirzījis Platners, kurš, rakstot par liberālās demokrātijas duālo dabu, norāda, ka mūsdienu liberālajās demokrātijās viens otram blakus pastāv divi pretrunīgi strāvojumi – populisms un radikālais plurālisms. Populisms tiecas aizstāvēt sabiedrības vairākuma gribu un no vairākuma atšķirīgu grupu eksistencē saskata kavēkli vairākuma interešu realizēšanai. Turpretim radikālais plurālisms, tieši pretēji, nozīmē, ka sabiedrībā paralēli pastāv virkne dažādu grupu pēc etniskās

²²³ Art, David. 2007. Reacting to the Radical Right: Lessons from Germany and Austria. *Party Politics*. 13 (3), pp.334–335.

²²⁴ Canovan, Margaret. 2002. Taking Politics to the People: Populism as the Ideology of Democracy. Meny, Yves and Surel, Yves (eds.) *Democracies and the Populist Challenge*. Palgrave, New York, pp.26–33

²²⁵ Deiwiks, Christa. 2009. Populism. *Living Reviews in Democracy*. Zurich, p.5. [Seen on: 03.11.2010.] Available at: <http://lrd.ethz.ch/index.php/lrd/article/view/lrd-2009-3/11>

piederības, reliģiskās pārliecības vai sociālekonomiskā stāvokļa. Draudus liberālai demokrātijai var radīt abu šo ideju dominēšana vienai pār otru.²²⁶

Populismam visbiežāk tiek piedēvēts izteikti negatīvs konteksts, gan raksturojot kādu politisko partiju, gan politiķi vai politikas iniciatīvu. Turpretim demokrātijas jēdziens tiek lietots pozitīvā izpratnē, proti, kā kaut kas vēlams un aizsargājams. Šo divu jēdzienu – populisma un demokrātijas – attiecības galvenokārt tiek uzlūktas no divām perspektīvām. Viena uzskata, ka populisms ir nesavienojams ar demokrātijas idejām, savukārt otra pieeja tiecas šos abus jēdzienus uzlūkot kopsakarībās un akcentē to “dabiskās” un papildinošās attiecības.

Skaidrojot populisma un demokrātijas attiecības, Kanovana izvirza tēzi par demokrātijas divām sejām – pragmatisko un emocionālo (*pragmatic and redemptive*). Pragmatisko seju raksturo noteiktu sistēmu kopums lēmumu pieņemšanā, savukārt emocionālo – demokrātijas būtībā iestrādātā ideja par tautas varu, par tautas lemšanas tiesībām.²²⁷ Tādējādi, no vienas puses, demokrācija sludina tautas varas pārākumu un tās iesaisti, līdzdalību, tomēr, no otras puses, demokrācija funkcionē uz noteikta regulējuma un procedurālās kārtības pamata. Kanovana norāda, ka “demokrācija nozīmē masu iesaisti politikā, taču, lai tas notiktu, ir nepieciešama virkne institucionālu veidojumu, kas vairākus cilvēku šķiet kompleksi un nesaprotami. Modernās demokrātijas mehānismi, piemēram, vēlēšanu norises regulējums, kanāli, caur kuriem pilsoņi var ierosināt politikas izmaiņas, u.tml., vairākus cilvēku neko neizsaka un viņi tajā nesaskata jēgu.”²²⁸ Saskaņā ar Kanovanas tēzi, populisms izmanto šo jaušamo pretrunu starp abām demokrātijas sejām, mēģinot izjaukt līdzsvaru starp tām. Lai gan populisma rašanās uzskatāma par izaicinājumu demokrātijai, periodisks tā uzliesmojums ir pat veselīgs, neļaujot vienai no demokrātijas sejām pilnībā dominēt.

Savukārt Abts un Ramens populisma un demokrātijas atšķirības definē no šāda skatu punkta: “Lai gan abi – gan populisms, gan demokrācija – atsaucas uz tautas suverenitāti, tikai demokrātijas loģika atzīst, ka tautas gribas īstenošanai jānotiek pastarpināti. Tādējādi demokrātijas loģika atzīst modernās sabiedrības gribas ārkārtīgi lielo dažādību. Populistu loģika, no otras puses, uztur fikciju par tautas identitātes un gribas homogenitāti, tādējādi tiecoties apspiest dažādību.”²²⁹ Populisms uzskata, ka tautas gribas īstenošana var notikt bez

²²⁶ Plattner, Marc F. 2010. Populism, Pluralism and Liberal Democracy. *Journal of Democracy*. 21 (1), p.83.

²²⁷ Canovan, Margaret. 1999. Trust the People! Populism and the Two Faces of Democracy. *Political Studies*. 47 (1), pp.9–10.

²²⁸ Canovan, Margaret. 2004. Populism for political theorists? *Journal of Political Ideologies*. 9 (3), p.245.

²²⁹ Abts, Koen and Stefan Rummens. 2007. Populism versus Democracy. *Political Studies*. 55 (2), p.420.

institucionālu kanālu esamības; vai tai ir jānotiek maksimāli izvairoties no sarežģītām laikietilpīgām birokrātiskām procedūrām.

Populisma un demokrātijas saistība bieži tiek uzsvēta arī pašu populistisko partiju retorikā un to bieži lietotajā sauklī “atdot varu tautas rokās”. Uz minēto norāda Blokera, paužot, ka “populistiskās partijas bieži apgalvo, ka tās darbojas demokrātijas ietvaros”.²³⁰ Apelējot pie nepieciešamības plašāk izmantot tiešās demokrātijas formas lēmumu pieņemšanā, populistu vērš uzmanību uz pieaugošo demokrātijas deficītu. Kā bīstamu tendenci to redz Hovards. Viņš norāda: “Rietumeiropa, tāpat kā daļa no ASV štatiem, virzās tuvāk sistēmai, ko iespējams dēvēt par *hiperdemokrātiju* un ko izmanto politiskā un ekonomiskā elite, liekot tautai izlemt jautājumus, par kuriem tai nemaz nav kompetences spriest.”²³¹ Autors gan šeit noliedz antidemokrātiskas sistēmas aizstāvēšanu, tomēr uzskata, ka pārāk liela tiešo demokrātijas instrumentu izmantošana var vairo pret pašu demokrātiju vērstu politiku ieviešanu, jo īpaši attiecībā pret minoritāšu tiesībām un cilvēktiesībām kopumā. Šai sakarā Plattners raksta: “Populisms iemieso tādu demokrātijas vīziju, kura nav savienojama ar liberālismu vai konstitucionālismu. (..) Populisms ir demokrātisks tikai vairākuma izpratnē, tādā nozīmē, ka tas attaisno sevi kā tautas aģentu un iemiesojumu, izslēdzot korumpēto un privilēģēto eliti.”²³²

Uzlūkojot demokrātijas un populisma attiecības no normatīvās pieejas, savu lomu šo abu jēdzienu attiecību interpretācijā nosaka arī tas, kāda demokrātijas definīcija tiek izmantota. “Tie autori, kuri stingri aizstāv liberālās demokrātijas modeli, populismu uzskata par pataloģiju, kamēr tie, kuri simpatizē radikālās jeb tiešās demokrātijas modelim, tiecas populismu uzlūkot kā politisko līdzdalību sekmējošu.”²³³ Daļēji iepriekš minētajam uzskatam pievienojas Veilands, analizējot populisma un ekonomiskā liberālisma attiecības: “To (populisma un liberālisma) savietojamība sakņojas vienotās vīzijās un mērķos. Gan populisms, gan liberālisms kā ekonomikas un politikas galveno pamatu izvirza indivīdus, nevis grupas un aizstāv nepastarpinātu attiecību pastāvēšanu starp indivīdiem un valsti. Tādējādi šie abi jēdzieni uzsver nepastarpinātu asociāciju pastāvēšanu, kas balsta pilsonisko sabiedrību un saikni starp pilsoņiem un valsti.”²³⁴ Vienlaikus Veilands ir spiests atzīt, ka

²³⁰ Blocker, Paul. 2004. *Populist Nationalism, Anti-Europeanism, Post-nationalism, and the East-West Distinction*. Article prepared for the workshop “Reunited after bitter experiences”, Central European University, Budapest, p.377.

²³¹ Howard, Marc Morje. 2000. Can Populism Be Suppressed in a Democracy? Austria, Germany, and the European Union. *East European Politics and Societies*. 14, p.29.

²³² Plattner, Marc F. 2010. Populism, Pluralism, and Liberal Democracy. *Journal of Democracy*. 21 (1), p.87.

²³³ Kaltwasser, Cristobal Rovira. 2010. *Explaining the (Re)Emergence of Populism in Europe and Latin America*. Paper prepared for the IPSA/ECPR Conference, Sao Paulo, February 16 to 19, p.4.

²³⁴ Weyland, Kurt. 1999. Neoliberal Populism in Latin America and Eastern Europe. *Comparative Politics*. 31, p.382.

populisma un neoliberālisma koalīcija ir atrodama tikai Latīņamerikas valstīs, mazākā mērā – Austrumeiropā. Lai gan dažādās pakāpēs, populisms gandrīz vienmēr uzsver nepieciešamību veikt pārmaiņas. Pārmaiņas gan nesakņojas piedāvājumā mainīt politisko režīmu, bet gan drīzāk pievēršas nepieciešamībai mainīt tautas lomu, proti, novērst elites pārākumu un atdot varu suverēnam – tautai.

Populisma un liberālās demokrātijas nošķirums galvenokārt sakņojas populisma minoritāšu tiesību apstrīdēšanā. Uzskats sakņojas priekšstatā par kādas “ideāltipa” sabiedrības pastāvēšanu, ko Tagarts apzīmē ar jēdzienu *heartland*. Tās definēšana neizbēgami noved pie tautas definēšanas uz kādu grupu izslēgšanas pamata. Visbiežāk tās ir dažādas minoritāšu grupas. Tieši šeit izkristalizējas populisma opozīcija liberālās demokrātijas vērtībām, kas aizstāv īpašu tiesību piešķiršanu sabiedrības mazākumam – minoritātēm. Otra pretruna sakņojas tiešās demokrātijas formu izmantošanas paplašināšanā. Ja pieņem, ka liberālās demokrātijas būtība stingri aizstāv rutinizētu, vienlaikus leģitīmu kanālu esamību, caur kuriem sabiedrība var ietekmēt politisko procesu, tad populisms drīzāk apstrīd šādu procedūru pamatotību un uzstāj uz to iespējami plašāku aizvietošanu ar nepastarpinātu tautas gribas izteikšanu. Vienlaikus bieži tiek uzsvērts arī populisma (precīzāk – populistisko partiju) pozitīvais devums demokrātijas kvalitātes sekmēšanā. Nereti tiek uzsvērts, ka populistiskās partijas spēj uzrunāt un mobilizēt to vēlētāju segmentu, kuri iepriekš vēlēšanās nav piedalījušies vai kuri ir vīlušies pastāvošajās politiskajās partijās.

2. Populisma līmeņa noteikšanas iespējas

Šīs sadaļas mērķis ir apkopot un analizēt populisma jēdziena empīriskās analīzes un mērīšanas iespējas, nolūkā izveidot pētījuma metodoloģisko ietvaru un paskaidrot to. Pirmajā apakšnodaļā tiks raksturota kontentanalīzes metodes piemērotība politisko partiju programmu izpētē. Otrā apakšnodaļa pievēršas populisma līmeņa noteikšanas problemātikai, īpaši akcentējot šādas pieejas inovatīvo raksturu, kas tikai pēdējos gados pakāpeniski ir ieguvusi pētnieku atzinību. Sintezējot darba teorētiskās atziņas un līdzšinējo praksi, kā arī metodiku populisma līmeņa noteikšanā, trešā sadaļa piedāvā promocijas darba metodoloģiskā ietvara aprakstu, tai skaitā Saeimas vēlēšanām reģistrēto sarakstu priekšvēlēšanu programmu satura analizēšanā izmantoto matricu un kodēšanas stratēģiju.

2.1. Kontentanalīzes izmantošana priekšvēlēšanu programmu izpētē

Sociālajās zinātnēs laika gaitā ir attīstītas vairākas metodes, ar kuru palīdzību mērīt politisko partiju pozīcijas un attieksmi dažādos jautājumos un politikas jomās. Kopumā metodoloģiskās pieejas iedalāmas divās grupās. No vienas puses, pastāv tā saucamie attieksmju mērījumi. Tajos pārsvarā tiek lietotas ekspertu aptaujas. Ar to starpniecību attiecīgajai auditorijai tiek lūgts novērtēt politisko partiju nostāju dažādos jautājumos vienā vai atšķirīgos laika periodos. Šī pieeja ir pastarpināta, jo nefokusējas uz pašu partiju, bet gan trešo pušu spriedumu, kas bieži paver iespēju dažādām, ļoti atšķirīgām interpretācijām, jo īpaši, ja viedokli apzina no vairākiem ekspertiem vienlaikus. Savukārt otra pieeja paredz izmantot politisko aktieru pašu teikto, visbiežāk, partiju līderu intervijas, partiju programmas vai priekšvēlēšanu programmas. Šajā gadījumā pētnieks partiju nostāju mēra tieši un nepastarpināti, pamatojoties uz partiju sniegto informāciju.

“Partiju ekspertu aptaujas, kurās attiecīgās valsts ekspertiem tiek lūgts novērtēt politiskās partijas atbilstoši vienai vai vairākām dimensijām, pēdējās desmitgadēs tiek plaši lietotas. Vienlaikus, par spīti šīs metodes priekšrocībām, to ir problemātiski lietot partiju pozīciju izpētei laika griezumā jeb retrospektīvi. Ja partiju pozīcijas nepieciešams salīdzināt ilgākā laika periodā, vislabākais informācijas avots ir partiju programmas.”²³⁵ Līdz ar to ekspertu aptaujās iegūtie dati būtu derīgāki, vērtējot vēsturiski nesenus notikumus, tomēr šī pieeja ir mazāk izmantojama gadījumos, ja mērķis ir aptvert ilgāku laika posmu. Bieži vien

²³⁵ Klemmensen, Robert, Sara Binzer Hobolt and Martin Ejnar Hansen. 2007. Estimating policy positions using political texts: An evaluation of the Wordscores approach. *Electoral Studies*. 26, p.747.

tieši partiju izstrādātie un apstiprinātie dokumenti, proti, programmas vai priekšvēlēšanu programmas, tiek uzskatītas par ticamāko un derīgāko informācijas avotu, lai noskaidrotu, kāds ir partijas viedoklis konkrētajā jautājumā.

“Partiju programmas ir stratēģiski dokumenti, kurus izstrādā attiecīgās partijas elites. Partiju programmas vienmēr atstāj vietu diskusijām, vai tiešām tās ir īstais avots, kas parāda partijas “patieso” pozīciju. Vienlaikus, tā kā programmas ir oficiāls un publiski pieejams dokuments, politiķiem būtu visnotaļ problemātiski atkāpties no tajās dotajiem solījumiem. Otrkārt, programmas ir savstarpēji salīdzināmi dokumenti un dod iespēju novērtēt vienas partijas pozīciju dinamiku noteiktā laika periodā.”²³⁶ Partiju nostājas pētīšanā ilgākā laika periodā īpaši derīgi salīdzinošas analīzes nolūkiem izvēlēties tieši priekšvēlēšanu programmas. Partiju programmas parasti tiek izstrādātas un publicētas līdz ar attiecīgās partijas dibināšanu un tās pastāvēšanas gaitā var arī netikt papildinātas vai grozītas. Turpretim priekšvēlēšanu programmas ir daudz objektīvāks izejas avots, jo tiek izstrādātas (vai vismaz papildinātas) cikliski, proti, pirms katrām kārtējām vēlēšanām. Priekšvēlēšanu programma ir arī partijas oficiālais dokuments, kas ilustrē tās politisko piedāvājumu vēlēšanās un darāmo darbu sarakstu nākamajam parlamenta sasaukumam. Lai gan priekšvēlēšanu manifestus var izstrādāt visai šaurš indivīdu loks, arī pārējiem kandidātiem un partijas biedriem to saturs ir saistošs. Turklāt, visnotaļ reti ir iedomājama situācija, kad politiķis publiski atkāpjas vai noliedz priekšvēlēšanu programmā deklarēto. Cits jautājums ir par manifestā doto solījumu reālo izpildi. Lai gan priekšvēlēšanu programmas nebūt nav vienīgais iespējamais avots, uz kura pamata mērīt partiju pozīcijas dažādās politikas jomās un sabiedrībai aktuālos jautājumos, tās nepārprotami iekļauj virkni minēto priekšrocību.

Priekšvēlēšanu programmas, kā derīgs informācijas avots, īpaši piemērots ir izrādījies starptautiskos salīdzinošos pētījumos, proti, gadījumos, kad nepieciešams analizēt vairāku valstu partiju pozīcijas. Ņemot vērā, ka priekšvēlēšanu manifesti ir kļuvuši par universālu prasību, tie paver plašas salīdzināšanas iespējas. Līdz šim visaptverošākais partiju pozīciju pētījums, izmantojot partiju priekšvēlēšanu programmu kvantitatīvu satura analīzi, ir “Salīdzinošais manifestu projekts” (*Comparative Manifesto Project*).²³⁷ Kopumā projektā izdalītas 56 dažādas politikas dimensijas (piemēram, aizsardzības jomā, sociālajā politikā, attieksmē pret tirgus regulāciju, multikulturālismu u.c. jautājumos). Manifestu analīzes galvenais nolūks ir fiksēt partiju novietojumu uz kreiss – labējs ass, nosakot, cik kreisa vai

²³⁶ Laver, Michael and John Garry. 2000. Estimating Policy Positions from Political Texts. *American Journal of Political Science*. 44 (3), p.620.

²³⁷ Angļu valodā bieži tiek lietots jēdziens “manifests” vai “priekšvēlēšanu manifests”, kas ir sinonīms vārdu savienojumam “priekšvēlēšanu programma”. Promocijas darbā šie divi jēdzieni tiks lietoti paralēli.

labēja ir attiecīgā partija.²³⁸ Laika gaitā šis projekts, lai gan izpelnījies arī lielu devu kritikas par datu validitāti un ticamību, ir guvis plašu atzinību. Liela daļa pētījumu, kas analizē politisko partiju nostāju vai pēta sakarību starp vairākiem mainīgajiem, izmanto šī projekta ietvaros iegūtos datus. Tas iespējams, jo datu masīvs (periodiski papildināts) ir publiski pieejams. Jāatzīmē, ka projekta empīriskos datus nav iespējams izmantot šī darba nolūkiem, jo populisms (kā atsevišķa kategorija) vai to raksturojošās pazīmes (antielitisms un tautas centralitāte) tajā netiek analizēts.

Vairākums pētījumu, kuru nolūks, līdzīgi kā iepriekš minētā pētījuma gadījumā, ir analizēt politisko partiju vai politiķu nostāju, attieksmi vai viedokli kādā konkrētā jautājumā vai jautājumu grupā, izvēlas lietot tieši kontentanalīzes metodi, vai tai pietuvināto diskursa analīzi. Kvantitatīvā vai kvalitatīvā kontentanalīze ir derīga situācijā, kad mērījuma vienība ir tekstuālas informācijas kopums – dokumenti, interviju transkripti, publikācijas u.c. materiāli. Par kontentanalīzi pieņemts uzskatīt pētniecisko metodi, kuru piemēro tekstuālas informācijas analīzē. Galvenā šīs metodes ideja sakņojas pieņēmumā, ka vārdi, teikumi, paragrāfi (jebkas, kas attiecīgajā gadījumā ir izraudzīts par kodēšanas vienību), kas veido attiecīgo tekstu, var tikt klasificēti noteiktās kategorijās, balstoties uz kādu vienojošu pazīmi. Savukārt kodēšana ir process, ar kuras palīdzību tiek definētas kategorijas, kas visbiežāk apzīmētas ar skaitli vai simbolu, un veicot to identificēšanu attiecīgā analizējamā tekstā.

Kontentanalīze ietver vairākus secīgus soļus, sākot no kategoriju jeb mainīgo definēšanas, analizējamā materiāla izvēles, tam seko kodēšanas vienību noteikšana (kā jau minēts, kodēšanas vienība var būt vārds, frāze, teikums, paragrāfs vai pat tēma), kodēšanas rokasgrāmatas izstrāde (iespējami detalizēti un precīzi izklāsta kodēšanas procedūru, tai skaitā, aprakstot dažādas iespējamās problēmsituācijas, kas neizbēgami var rasties teksta kodēšanas laikā; sniegti piemēri, kas potenciāli atbilst un kas neatbilst attiecīgajai kategorijai), pēdējais solis ir teksta kodēšana, iegūto datu apstrāde un analīze. Īpaši būtisks posms ir tieši kodēšanas rokasgrāmatas jeb kodēšanas procedūras apraksta izstrāde. Jo detalizētāk izstrādāts kodēšanas process, jo precīzāki un ticamāki būs iegūtie dati, īpaši, ja datu analīzi veic vairāki pētnieki. Nereti tiek pieņemts, ka derīgai kodēšanas rokasgrāmatai būtu jāiekļauj seši komponenti, proti, kategorija jeb koda nosaukums, tā īsā un garā definīcija, iekļaušanas un izslēgšanas kritēriji (piemēram, kādām pazīmēm jābūt, lai attiecīgais teikums vai paragrāfs uzrādītu kategorijas klātbūtni vai tās neesamību) un

²³⁸ Vairāk informācijas par projektu pieejama *Comparative Manifesto Project* mājas lapā: <https://manifesto-project.wzb.eu/>

piemēri.²³⁹ Pats kodēšanas process ir kategoriju jeb kodu piemērošana analizējamam tekstam. Lai to varētu izdarīt, “kategorijām ir jābūt konceptuāli nozīmīgām, skaidrām, kodolīgām, un saskanīgām ar analizējamo datu kopu”.²⁴⁰ Kā būs redzams 2.3. apakšnodaļā formulētajā analīzes matricā, tās struktūra lielā mērā balstās uz šiem komponentiem.

Kategoriju (jeb kodu) definēšanai, kuru nolūks ir raksturot pētāmo parādību, var izmantot vairākas pieejas. “Kodi var tikt definēti iepriekš, balstoties uz teoriju vai konceptiem (teorijā balstīta pieeja), tie var rasties no paša analizējamā materiāla (datos balstīta pieeja), vai arī definēti, ņemot vērā attiecīgā projekta pētnieciskos mērķus un izpētes jautājumus (strukturālā pieeja). Tomēr pārsvarā kodi tiek definēti uz teorijas vai analizējamās datu kopas pamata.”²⁴¹ Promocijas darbā populisma pazīmes, kas arī ir analizējamās kategorijas, ir definētas, balstoties uz teorētiskās literatūras izpēti un iepriekšveikto pētījumu pamata.

Kontentalīzes metodē ir iespējams nošķirt vairākas pieejas – konvencionālo, tiešo un summatīvo kontentalīzi. Konvencionālā kontentalīze tiek izmantota pētījumos, kuru galvenais uzdevums ir raksturot kādu noteiktu parādību. Izmantojot šo pieeju, pētnieki parasti izvairās no iepriekšdefinētām kategorijām,²⁴² bet definē tās pēc informācijas analīzes. Šī metode ir induktīva. Tiešā kontentalīze primāri tiek izmantota gadījumos, kad pastāv jau iepriekšējas teorētiskas zināšanas, līdz ar to analīzes kategorijas var tikt definētas iepriekš. Šī metode, pretēji konvencionālai analīzei, ir deduktīva. Trešā pieeja jeb summatīvā pieeja koncentrējas uz noteiktu vārdu identificēšanu un kvantificēšanu, mērot attiecīgo vārdu jeb terminu parādīšanās biežumu analizējamajā materiālā. Visas trīs kontentalīzes pieejas sīkāk ir izklāstītas 2. tabulā. Darbā izmantoti elementi gan no tiešās kontentalīzes, gan arī summatīvās pieejas.

²³⁹ MacQueen, K. et.al. 1998. Codebook development for team-based qualitative analysis. *Cultural Anthropology Methods*. 10 (2), p.10.

²⁴⁰ DeCuir-Gunby, Jessica T., Marshall, Patricia L., McCulloch, Allison W. 2011. Developing and Using a Codebook for the Analysis of Interview Data: An Example from a Professional Development Research Project. *Field Methods*. 23 (2), p.143.

²⁴¹ *Ibid.*, pp.137–138.

²⁴² Kondracki, Nancy and Nancy Wellman. 2002. Content Analysis: Review of Methods and Their Application in Nutrition Education. *Journal of Nutrition Education and Behaviour*. 34 (4), pp.224–230.

2. tabula

Kontentanalīzes pieejas un to būtiskākās atšķirības

<i>Kontentanalīzes pieeja</i>	<i>Analīzes sākuma punkts</i>	<i>Kodu vai atslēgas vārdu definēšanas laiks</i>	<i>Kodu vai atslēgas vārdu definēšanas avots</i>
Konvencionālā kontentanalīze	Novērojums	Kodi tiek definēti datu analīzes laikā.	Kodi tiek definēti no datiem (analizējamā materiāla saturā).
Tiešā kontentanalīze	Teorija	Kodi tiek definēti pirms datu analīzes un tās laikā.	Kodi tiek definēti, pamatojoties uz teoriju vai iepriekšējiem empīriskiem pētījumiem.
Summatīvā kontentanalīze	Atslēgas vārdu formulējums	Atslēgas vārdi tiek definēti pirms analīzes un tās laikā.	Atslēgas vārdi tiek definēti pēc paša pētnieka interesēm vai literatūras pārskata.

Avots: Hsieh, Hsiu-Fang, Shannon, E.Sarah. 2005. Three Approaches to Qualitative Content Analysis. Qualitative Health Research. 15 (9), p.1286

Kontentanalīzi ir iespējams veikt divos veidos. Klasiskā (jeb manuālā) pieeja paredz, ka informācijas avotu kodēšanu veic pētnieks (vai tam īpaši apmācīts kodētājs jeb eksperts) bez jebkādu datorizētu risinājumu izmantošanas. Savukārt datorizētajā pieejā informācijas avotu, kas pārsvarā ir tekstuāla informācija, apstrādā ar tam īpaši paredzētām programmām. Nereti tiek atzīts, ka “tikai datorizētas pieejas lietošana tekstu analīzē nekad nespēs pilnībā aizvietot cilvēku veiktu teksta kodēšanu”,²⁴³ īpaši, ja analīzes specifika liek ņemt vērā kontekstu. Vienlaikus, kā to norāda Kenets Benuā (*Kenneth Benoit*), klasiskās kodēšanas galvenā nepilnība ir problēmas ar datu ticamības aprēķinu, kas ir arī viens no minētā *Comparative Manifesto Project* vājajiem punktiem, jo “kļūdas aprēķinu neesamība mazina šo datu kvalitāti un ierobežo to plašākas izmantošanas iespējas”.²⁴⁴

Abu kontentanalīzes pieeju priekšrocības un trūkumi ir analizētas arī populisma līmeņa mērīšanas kontekstā. Pēc Roduijna un Teuna Pouelsa (*Teun Pauwels*) domām, populisma pakāpes noteikšanai partiju priekšvēlēšanu programmās vienlīdz uzticamas un piemērojamas ir abas stratēģijas. Tomēr viņi vērš uzmanību, ka kontentanalīzei ar datorprogrammu ir noteiktas problēmas attiecībā uz populisma pazīmes „tautas centralitāte” identifikāciju, ņemot vērā tās ārkārtīgi lielo atkarību no izteiksmes formas un lietojuma konteksta. Izvirzot ierosinājumus turpmākiem pētījumiem, autori norāda: „Populisms ir ārkārtīgi jutīgs attiecībā pret kontekstu, tādējādi to ir vieglāk mērīt ar klasisko kontentanalīzes metodi. Vienlaikus klasiskā kontentanalīze, ja gadījumu skaits ir liels, ir ļoti

²⁴³ Benoit, Kenneth, Michael Laver and Slava Mikhaylov. 2009. Treating Words as Data with Error: Uncertainty in Text Statements of Policy Positions. *American Journal of Political Science*. 53 (2), p.495.

²⁴⁴ *Ibid.*, p.497.

laikietilpīga un dārga. Savukārt, ja pētnieka mērķis ir konstatēt analizējamo partiju kvalitatīvas atšķirības attiecībā pret populisma specifiskajām iezīmēm katrā konkrētajā gadījumā, tad piemērotāka ir klasiskā kontentanalīze.²⁴⁵ Tādējādi klasiskā kontentanalīze ietver ciešu kodētāja kontroli pār kodēšanas procesu, ļaujot izvērtēt, kurā gadījumā attiecīgais atslēgas vārds vai vārdu savienojums tiešām signalizē par pazīmes esamību un kad tas tiek lietots pilnīgi citā – atšķirīgā – nozīmē. Tomēr Pouelss vērš uzmanību, ka kontentanalīzes izmantošanai populisma pētīšanā neizbēgami ir vairākas nepilnības: „nepietiekama rezultātu ticamība; resurssietilpīgs process, kas padara salīdzinājumus laikā un telpā problemātiski realizējamus; kodētāju subjektivitāte; vienprātības trūkums par to, kurus datu avotus izvēlēties analīzei”.²⁴⁶

Ņemot vērā, ka populisma analīzē kontekstam, kā to uzskatāmi ilustrēs 2.3. apakšnodaļa, ir būtiska loma un pazīmju identifikācija ir visnotaļ sarežģīts vingrinājums ar nepieciešamību bieži interpretēt un saturiski iedziļināties vēstījumu nozīmē (šajā gadījumā – teikumu saturā), darbā tiks lietota klasiskā kontentanalīzes pieeja. Detalizētāk par populisma līmeņa empīrisku mērīšanu rakstīts darba nākamajā sadaļā.

2.2. Populisma līmeņa mērīšana

Šīs apakšnodaļas mērķis ir apkopot un izvērtēt līdz šim veiktos pētījumus, kuru nolūks ir bijis mērīt populisma līmeni. Vienlaikus jāpiezīmē, ka pētījumu klāsts, kuros piedāvāta populisma līmeņa jeb pakāpes empīriskā izpēte, izmantojot politisku tekstu kontentanalīzi, joprojām ir salīdzinoši šaurs, jo šāda pieeja savu aktualitāti ieguvusi tikai pēdējās desmitgades laikā. Pirms tam (un arī paralēli šai pieejai) pētījumos šis jēdziens tika analizēts no normatīvās perspektīvas, proti, nošķirot populistiskas partijas no pārējām, taču neparedzot populisma variācijas iespējas, tas ir, ka viena partija var būt populistiskāka nekā cits politiskais spēks. Tāpat diskusijas līdz šim vairāk centrējās ap populisma definīcijas meklējumiem, galvenajām pazīmēm u.tml. aspektiem.

„Ņemot vērā, ka populisms tikai nesen ir pievērsis zinātnieku uzmanību, tas nav iekļauts *Comparative Manifesto Project* kodēšanas shēmā vai ekspertu aptaujās. Tādējādi, noteikt to, vai partija ir vai nav populistiska joprojām ir grūts uzdevums”²⁴⁷ un ir atkarīgs no

²⁴⁵ Rooduijn, Matthijs and Teun Pauwels. 2011. Measuring Populism: Comparing Two Methods of Content Analysis. *West European Politics*. 34 (6), pp.1272–1283.

²⁴⁶ Pauwels, Teun. 2011. Measuring Populism: A Quantitative Text Analysis of Party Literature in Belgium. *Journal of Elections, Public Opinion & Parties*. 21 (1), p.102.

²⁴⁷ *Ibid.*, p.110.

pētnieka lietotās metodoloģijas. Šī virziena ietvaros vēl nepastāv skaidra vienošanās par piemērotāko metodoloģisko risinājumu populisma līmeņa noteikšanā, kas lielā mērā ir rezultējusies dažādās, atšķirīgās pētnieciskās stratēģijās. Piemēram, daļā pētījumu lieto ordinālas kategorijas, mērot populisma pakāpi attiecīgajā tekstā (pārsvarā partiju priekšvēlēšanu programmās) kā zemu, vidēju vai augstu; citi savukārt populisma līmeni nosaka kvantitatīvā skalā – no nulles un augstāk – vai arī aprēķinot vidējo populisma līmeni (piemēram, dalot teksta paragrāfu skaitu, kuru saturs uzrāda populismam raksturīgu pazīmi, ar kopējo paragrāfu skaitu, rezultātu izsakot procentuāli). Lai arī kā populisma pakāpe tiktu mērīta, galvenais princips, kas tiek ievērots ir – jo biežāk kāda partija (vai politiķis) uzrāda populismu saturošus apgalvojumus, jo populistiskāka šī partija ir (jo lielāka loma populismam ir šīs partijas ideoloģiskajā bāzē); pretēji partijai, kura tikai periodiski vai ļoti reti izsaka populistiskus vēstījumus (tādā gadījumā populisms partijas diskursā parādās epizodiski, un tam nav būtiskas vai noteicošas lomas partijas ideoloģiskajā bāzē). Lai gan daudzi pētnieki joprojām diferencē starp populistiskām un nepopulistiskām politiskām partijām, šī darba ietvaros šāds nošķirums netiek lietots²⁴⁸. Sadaļas turpinājumā tiks aplūkoti galvenie līdzšinējie pētījumi par populisma līmeņa mērīšanu un tajos lietotajām pieejām.

Viens no pirmajiem mēģinājumiem apiet dihotomo pieeju populisma izpētē pieder de Rātam, Holanderam un Krauvelam 2004. gadā. Pētnieki populismu definē kā “politisko ideoloģiju, kas pauž kritisku, bet ne antidemokrātisku attieksmi pret pārstāvniecisko demokrātiju”.²⁴⁹ Viņi operacionalizē populismu trīs dimensijās, norādot, ka “populisms apvieno vērsanos pie “tautas” ar kritiku pret pastāvošo kārtību un aicinājumu pēc daudz tiešākas saiknes starp politiskajiem līderiem un pilsoņiem”.²⁵⁰ Šāda populisma konceptualizācijas pieeja ļauj novērtēt, “cik lielā mērā visas politiskās partijas ir populistiskas”.²⁵¹ Tālāk viņi šo pazīmju klātbūtni pēta sešu partiju,²⁵² kuras literatūrā bieži tiek dēvētas par populistiskām, programmās, atklājot, ka starp tām pastāv diezgan ievērojamas atšķirības. Uz šo atšķirību pamata autori izdala vairākus populisma veidus, “atkarībā no tā, kā partija definē “tautu”, kāda ir kritika pret pastāvošo kārtību un

²⁴⁸ Tajās empīriskās daļās vietās, kur tiek minētas “populistiskas” un “nepopulistiskas” partijas, šis nošķirums tiek saprasts kā partijas, kuru diskursā populisms tika konstatēts (“populistiskas partijas”) un tās partijas, kuru priekšvēlēšanu programmas populisma klātbūtni neuzrādīja (“nepopulistiskas partijas”).

²⁴⁹ De Raadt, Jasper, David Hollanders and Andre Krouwel. 2004. *Varieties of Populism: An Analysis of the Programmatic Character of Six European Parties*. Working Papers Political Science No.2004/04, p.1.

²⁵⁰ *Ibid.*

²⁵¹ *Ibid.*, p.2.

²⁵² Pētījumā analizētas Nacionālās Frontes (Front National) (Francija), Šveices Tautas partijas (Sweizerische Volkspartei), Flāmu Bloka (Vlaams Blok) (Beļģija), Austrijas Brīvības partijas (Freiheitliche Partei Österreich), Republikāņu partijas (Die Republikaner) (Vācija) un Pima Firtuina partijas (Lijst Pim Fortuyn) (Nīderlande) programmas.

ierosinājumiem veidot ciešāku saikni starp pilsoņiem un valdību”.²⁵³ Pēc šo pētnieku pieejas, partiju programmas uzskatāmas par populistiskām tikai pie nosacījuma, ja tās ietver visas trīs minētās pazīmes: ir atrodamas atsauces uz tautu; ir piedāvājumi radīt tiešu saikni starp tautu un varas turētājiem; ietver pastāvošās kartības vai elites kritiku. Pētnieku veiktā programmu kontentanalīze ietver divus posmus. Pirmais ir kvantitatīvs, kur tiek aprēķināta teikumu proporcija (tātad kodēšanas vienība ir teikums – autores piezīme), kas ietver kādu no trijām pazīmēm; savukārt otrajā posmā autori veic padziļinātāku kvalitatīvo analīzi, vairāk vērtējot vēstījumu kontekstu.

Tomēr par pirmo nopietno mēģinājumu kvantitatīvi mērīt populisma pakāpi uzskatāms Jagersa un Volgreiva pētījums 2007. gadā. Viņi, izmantojot klasisko kontentanalīzes metodi, analizēja sešu Beļģijas politisko partiju līderu publiskās runas televīzijā. Pētnieki konstatēja, ka partija Flāmu intereses, kas bieži tiek dēvēta par vienu no redzamākajām radikāli labējā spārna populistiskajām partijām Eiropā, uzrāda ievērojami augstāku populisma līmeni salīdzinājumā ar pārējiem analizē iekļautajiem politiskajiem spēkiem. Taču pētnieku “primārais nolūks nebija novērtēt populisma izplatību Beļģijā, bet gan formulēt empīriski izmērāmu populisma jēdzienu”.²⁵⁴ Savā analīzē Jagerss un Volgreivs attīsta kodēšanas shēmu, lai varētu mērīt un nošķirt t.s. plāno populismu, kam raksturīga tautas centralitāte, un pilno populismu, kam raksturīga tautas centralitātes ideja apvienojumā ar elites kritiku un noteiktu iedzīvotāju grupu izslēgšanu. Atšķirībā no de Rāta, Holandera un Krauvēla pētījuma, Jagerss un Volgreivs populismam piedēvē komunikācijas stila jeb stratēģijas statusu, ko var izmantot dažādu ideoloģisko flangu politiskie aktieri, lai pievērstu potenciālo vēlētāju uzmanību. Īpaši aktuāli tas kļūst laikā, kad sabiedrību daudzviet pasaulē raksturo skepse pret politiku un neticība esošajiem politiķiem. Lai novērtētu t.s. plānā populisma pakāpi Beļģijas partiju komunikācijā, autori izstrādāja indeksu, kas ietver gan proporciju (jeb zīmju skaitu no analizējamā materiāla, kuras ietvēra atsauces uz tautu), gan intensitāti (raksturo, cik reizes “tauta” ir minēta analizējamajā materiālā). Līdzīgu indeksu autori izveidoja arī t.s. pilnā populisma mērīšanai. Lai gan šis pētījums iezīmēja izrāvienu centienos kvantificēt populismu, tam tiek pārņemtas ticamības un derīguma problēmas (uz to norādījis, piemēram, Pouelss²⁵⁵).

²⁵³ De Raadt, Jasper, David Hollanders and Andre Krouwel. 2004. *Varieties of Populism: An Analysis of the Programmatic Character of Six European Parties*. Working Papers Political Science No.2004/04, p.1.

²⁵⁴ Jagers, Jan and Stefaan Walgrave. 2007. Populism as political communication style: An empirical study of political parties' discourse in Belgium. *European Journal of Political Research*. 46, p.321.

²⁵⁵ Pauwels, Teun. 2011. Measuring Populism: A Quantitative Text Analysis of Party Literature in Belgium. *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*. 21 (1), p.102.

Mēģinājums sistemātiski mērīt populismu Rietumeiropas valstu kontekstā pieder arī Roduijnām, kurš veicis populisma pakāpes mērīšanu divu valstu partiju sistēmās – Lielbritānijā un Nīderlandē²⁵⁶, veicot partiju programmu kontentanalīzi. Atšķirībā no Jagersa un Volgreiva pētījuma, Roduijns par kodēšanas vienību ir izraudzījis paragrāfus, saskaņā ar lietoto populisma operacionalizācijas pieeju, fiksējot tajos trīs pazīmes – uzsvāru uz tautas homogenitāti, antielitismu un dažādu grupu (t.sk., minoritāšu) izslēgšanu. Līdzīgi kā Jagersa un Volgreiva analīze, Beļģijas gadījuma izpētei atsevišķi ir pievērsies arī Pouelss. Būtiski atzīmēt, ka tieši Pouelss bija viens no pirmajiem, kurš populisma līmeni mērīja, izmantojot nevis klasisko, bet gan datorizēto tekstu kontentanalīzi, tādējādi tiecoties sekmēt rezultātu ticamību (proti, lai arī atkārtotā mērījumā tiktu iegūti tādi paši rezultāti, kas ne vienmēr ir iespējams, ja tekstu kodē cilvēks) un ekonomētu laika resursus, kas var kļūt par diezgan būtisku ierobežojošu apstākli, ja analīzē iekļauta apjomīga materiāla apstrāde. Pouelss lieto kvantitatīvo teksta analīzi, kas ir „viens no kontentanalīzes veidiem un ir izteikti kvantitatīvs (..). Šī metode neuzlūko tekstu kā diskursu, kas būtu tālāk jāpakļauj interpretācijai, bet gan kā datus vārdu formā.”²⁵⁷ Vienlaikus pētnieks atzīst, ka, izmantojot šo metodi, „datu ticamības paaugstināšana var notikt uz datu validitātes jeb derīguma rēķina”.²⁵⁸

Lai mērītu populisma līmeni, Pouelss balstās uz vārdnīcu, kurā atlasīti tie vārdi, kas ir saistīti ar populisma jēdzienu jeb raksturo to (starp tiem ir tādi vārdi (dažādos locījumos) kā elite, nodevība, valdošie, korumpēts, mafija, šķira, referendums u.tml.).²⁵⁹ Analīzei viņš izmanto ne tikai partiju programmas, bet arī partijas biedriem paredzētās partiju avīzes. Vienlaikus Pouelss norāda uz šīs metodes ierobežojumiem: “Analīzē izmantotās vārdnīcas konstrukcija var tikt apšaubīta, un ir skaidrs, ka, izmantojot citu vārdnīcu, tiktu iegūti arī atšķirīgi rezultāti. Ņemot vērā, ka kvantitatīva teksta analīze neveic attiecīgo teksta vienību interpretāciju, ir jāapzinās, ka šī metode populisma līmeni var novērtēt par augstu vai arī par zemu. Daži populistiem raksturīgie vārdi dokumentā var nebūt interpretējami kā populismu saturoši, taču saskaņā ar šādu stratēģiju arī tie tiks iekļauti analīzē un pieskaitīti. Vienlaikus citi vārdi var netikt uzskaitīti, jo kaut kādu iemeslu dēļ vārdnīcā nav iekļauti.”²⁶⁰

Viens no lielākajiem izaicinājumiem populisma pakāpes noteikšanā ir izveidot tādu metodoloģisko ietvaru, kas ļautu to mērīt vairākām valstīm un ietvert ilgāku laika periodu.

²⁵⁶ Rooduijn, Matthijs. 2009. *A populist zeitgeist? Populist parties and mainstream parties in the Netherlands and the United Kingdom*. Paper presented at the ECPR General Conference, Potsdam.

²⁵⁷ Pauwels, Teun. 2011. Measuring Populism: A Quantitative Text Analysis of Party Literature in Belgium. *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*. 21 (1), p.98.

²⁵⁸ *Ibid.*

²⁵⁹ Pilna vārdnīca atrodama publikācijas pielikumē: Pauwels, Teun. 2011. Measuring Populism: A Quantitative Text Analysis of Party Literature in Belgium. *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*. 21 (1), p.119.

²⁶⁰ Pauwels, Teun. 2011. Measuring Populism: A Quantitative Text Analysis of Party Literature in Belgium. *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*. 21 (1), p.114.

Jaunākais pētījums šajā kontekstā pieder Roduijn, de Langei (*de Lange*) un van der Brugam, kurā analizēts populisma līmenis piecu Rietumeiropas valstu (Itālijas, Nīderlandes, Vācijas, Francijas un Lielbritānijas) partiju sistēmās, nošķirot starp populistiskajām partijām un tradicionālajām partijām, laika periodā no 1988. līdz 2008. gadam.²⁶¹ Viens no izpētes jautājumiem paredz noskaidrot, vai tradicionālās partijas šajā laika posmā ir kļuvušas populistiskākas, tādā veidā pārbaudot Mudes tēzi par populisma aktualizāciju arī tradicionālo partiju diskursā pēdējās desmitgades laikā. Ņemot vērā, ka populisma līmenis tiek analizēts vairākās valstīs divdesmit gadu periodā, autori izvēlas lietot minimālo populisma definīciju, izmantojot tikai divas pazīmes – tautas centralitāti un antielitismu –, konceptualizējot populismu kā plāno ideoloģiju, kas iekļauj “virtni apgalvojumu par attiecībām starp labo tautu un slikto eliti”.²⁶²

Lietojot klasisko kontentanalīzes pieeju, autori populisma līmeni mēra partiju priekšvēlēšanu programmās. Programmu izvēli viņi pamato ar diviem apsvērumiem: “Pirmkārt, priekšvēlēšanu programmas ir autoritatīvs dokuments, kas iekļauj partijas aizstāvētās idejas noteiktā laika brīdī. Otrkārt, priekšvēlēšanu programmas ir piemēroti dokumenti salīdzinošai kontentanalīzei, jo tās ir iespējams salīdzināt starp valstīm un ilgākā laikā.”²⁶³ Par kodēšanas vienību autori ir izraudzījušies paragrāfu, pamatojot, ka populismu saturoši apgalvojumi parasti ir iekļauti vairākos teikumos, tāpēc teikumi kā kodēšanas vienības nebūtu īsti piemēroti. Šajā pētījumā īpaši apmācīti kodētāji tika lūgti novērtēt, cik paragrāfu katrā no analizējamajiem manifestiem iekļauj tautas centralitātes un antielitisma idejas. Rezultātā tiek aprēķināts populisma pazīmes ietverošo paragrāfu procentuālais īpatsvars priekšvēlēšanu dokumentā.²⁶⁴ Būtiski, ka paragrāfs tika kodēts kā populismu saturošs tikai tad, ja tajā vienlaikus bija identificējamās abas pazīmes. Analīzes rezultātā autori secināja, ka Rietumeiropas valstīs tradicionālās partijas pēdējo divu desmitgažu laikā nav kļuvušas populistiskākas, kas savukārt liek apšaubīt Mudes tēzi par populisma izplatību. Taču šeit gan jāņem vērā, ka analīze iekļāva tikai priekšvēlēšanu programmas, atstājot ārpus uzmanības citus informācijas avotus, piemēram, partiju un to pārstāvju izteikumus plašsaziņas līdzekļos.

Populisma līmeņa empīriskā izpēte nav centrējusies tikai uz Rietumeiropas valstīm, bet aptvērusi arī Latīņamerikas reģionu. Šī reģiona valstu izpētei ir pievērsies Hokins, kura pētījuma mērķis ir „izveidot kvantitatīvu populisma diskursa mērījumu, kas būtu

²⁶¹ Rooduijn, Matthijs, Sarah L. de Lange and Wouter van der Brug. 2012. A populist Zeitgeist? Programmatic contagion by populist parties in Western Europe. *Party Politics*. Published online 20 April 2012, pp.1–20.

²⁶² *Ibid.*, p.7.

²⁶³ *Ibid.*, pp.6–7.

²⁶⁴ *Ibid.*, p.7.

piemērojams gan starpvalstu, gan vēsturiskai analīzei”.²⁶⁵ Hokins, komentējot Jagersa un Volgreiva pētījumu, norāda, ka ticamam un derīgam populisma līmeņa mērījumam ir jāfokusējas uz „vairāku valstu izpēti un jāaptver plašāks laika periods”.²⁶⁶ Savā pieejā Hokins izmanto, t.s. holistisko gradāciju (pieeja, ko diezgan plaši lieto pedagoģijas disciplīnā), analizējot vairāk nekā 200 publisko runu, kuras teikuši dažādu valstu, galvenokārt Latīņamerikas reģiona, līderi. Viņš vērš uzmanību, ka „holistiskā gradācija, atšķirībā no klasiskās vai datorizētās kontentanalīzes, paredz analīzes veicējam novērtēt visu tekstu kopumā (nevis teikumu vai vārdu līmenī), piešķirot šim tekstam attiecīgu skaitlisku vērtējumu”.²⁶⁷ Tādējādi katra analizētā runa tika novērtēta trīs punktu skalā, kur 0 nozīmē – nepopulistiska, 1 – jaukta (jeb daļēji populistiska) un 2 – populistiska runa. Analīzē iekļaujamās runas tika ņemtas no četrām kategorijām: politiskās kampaņas runas, starptautiskās runas, vēsturiski nozīmīgas runas (lielākoties inaugurācijas uzrunas) un pārējās.

Lai gan pārsvarā līdzšinējie pētījumi, kuros mērīts populisma līmenis, aplūko situāciju Rietumeiropā, mazākā mērā arī Latīņameriku, ļoti maza uzmanība ir pievērsta postkomunistiskajām valstīm, proti, Centrālajai un Austrumeiropai. Viens no retajiem izņēmumiem ir Dīgana-Krauses un Hotona pētījums, kurā analizēta populisma pakāpe un dažādi populisma veidi Slovākijas politiskajā sistēmā laikā no 1990. līdz 2008. gadam. Pētījuma autori vērš uzmanību, ka populismu vajadzētu uzlūkot kā īpašības vārdu jeb raksturotāju, nevis lietvārdu. Viņi norāda: „Uzlūkojot populismu kā īpašības vārdu, novērš mūsu uzmanību no bināras opozīcijas – partija ir populistiska vai nav – uz jautājumu par populisma pakāpi, kur partija var uzrādīt lielāku vai mazāku skaitu populistiem raksturīgu pazīmju.”²⁶⁸ Dīgans-Krause un Hotons ir vieni no retajiem, kuri paralēli populisma līmeņa mērīšanai pievēršas arī populisma pretpoliem, proti, pazīmēm, kas nošķir populismu no nepopulisma (šim nošķīrumam uzmanība tiks pievērsta šīs apakšnodaļas noslēgumā – autores piezīme). Pētnieki populismu raksturo ar sešām pazīmēm: „tautas homogenitāte, elites homogenitāte, tautas glorifikācija, elites noniecināšana, nepastarpināta saikne starp tautu un varu, un sadarbības un kompromisa noliegums (izpaužas kā „mēs”/„viņi” dihotomija)”.²⁶⁹ Analizējot populisma līmeni Slovākijas politisko partiju diskursā gandrīz 20

²⁶⁵ Hawkins, Kirk. 2009. Is Chavez Populist? Measuring Populist Discourse in Comparative Perspective. *Comparative Political Studies*. 42 (8), p.1040.

²⁶⁶ *Ibid.*, p.1048.

²⁶⁷ *Ibid.*, p.1049.

²⁶⁸ Deegan-Krause, Kevin and Tim Houghton. 2009. Toward a More Useful Conceptualization of Populism: Types and Degrees of Populist Appeals in the Case of Slovakia. *Politics & Policy*. 37 (4), p.822.

²⁶⁹ *Ibid.*, p.823.

gadu periodā, viņi secina, vidējais populisma līmenis ir saglabājies salīdzinoši nemainīgs, bet būtiskas variācijas pastāv politisko partiju līmenī.²⁷⁰

Populisma pakāpes pētījumi vairāk ir iekļāvuši politisko partiju programmu vai partiju līderu un politiķu runu izpēti (populisma klātbūtne elites līmenī), tomēr populismam raksturīgo attieksmju izplatību iespējams novērtēt arī vēlētāju (individuālā) līmenī. Hokins, Skots Ridings (*Scott Riding*) un Mude piedāvā jaunu, uz aptaujas bāzes balstītu metodi, lai mērītu populismam raksturīgo ideju izplatību individuālā līmenī, sīkāk pievēršoties ASV aplūkojumam. Autori populismu konceptualizē kā dihotomu pasaules skatījumu, kurā politika tiek uzlūkota kā konflikts starp tautas gribu un eliti.²⁷¹ Ņemot par pamatu šādu definīciju, viņi aptaujas anketā iekļauj virkni apgalvojumu, kuri potenciāli varētu raksturot šādu skatījumu uz politiku. Populisms tiek operacionalizēts ar četriem apgalvojumiem: “politika ir cīņa starp labo un ļauno; politiķiem Kongresā ir jāseko tautas gribai; tautai, nevis politiķiem, vajadzētu pieņemt svarīgākos politiskos lēmumus; dažu šauru interešu vara kavē mūsu valsts progresu”.²⁷² Respondenti, savukārt, tiek aicināti novērtēt, cik lielā mērā (balstoties uz Likerta skalas principu) viņi piekrīt vai nepiekrīt attiecīgajam apgalvojumam. Aptaujas rezultāti liecina, ka lielākā daļa respondentu ir tendēti piekrist (ļoti vai drīzāk) populismu raksturojošajiem apgalvojumiem.

Līdzšinējie pētījumi par populisma līmeni ļauj izdarīt vairākus būtiskus secinājumus. Pirmkārt, populisma jēdziens pēdējos gados ir ieguvis jaunu skatījumu, apšaubot normatīvo pieeju un uzsverot pieeju, kas ļauj mērīt populisma pakāpes intensitāti. Šī skatījuma pamatā ir pieņēmums, ka – jo vairāk populismu saturošus argumentus kāda partija pauž, jo populistiskāka tā ir. Norādītie pētījumi apliecina iespējamību populisma jēdziena pielāgot empīriskam mērījumiem, apejot dihotomo, normatīvo pieeju, kas partijas daļa populistiskās vai nepopulistiskās. Tā vietā, veicot populisma jēdziena operacionalizāciju, proti, sadalot to noteiktās pazīmēs, ir iespējams tās mērīt (to esamību un īpatsvaru) politisko partiju diskursā. Tas savukārt ļauj konstatēt populisma gradāciju, jo var pastāvēt partijas, kuru diskurss pamatā ir vērsts tikai un vienīgi uz nošķirumu starp valdošo “eliti” un “vienkāršo tautu”, mazāku uzmanību atvēlot konkrētāku rīcībpolitiku piedāvājumam. Turpretim, citu politisko spēku diskursā populisma klātbūtne var parādīties tikai epizodiski, visbeidzot tas neizslēdz iespējamību pastāvēt partijām, kuru politiskajā piedāvājumā populisma nav vispār.

²⁷⁰ Deegan–Krause, Kevin and Tim Houghton. 2009. Toward a More Useful Conceptualization of Populism: Types and Degrees of Populist Appeals in the Case of Slovakia. *Politics & Policy*. 37 (4), p.832.

²⁷¹ Hawkins, Kirk, Scott Riding and Cas Mudde. 2012. *Measuring Populist Attitudes*. Working Paper No.55. [Seen on: 29.03.2014.] Available at: http://works.bepress.com/cas_mudde/72

²⁷² *Ibid.*, p.8.

Ņemot vērā, ka populisms ir plānā ideoloģija, kas gandrīz vienmēr atrodas tandēmā ar kādu no pilnajām ideoloģijām, tas potenciāli var izpausties jebkuras partijas ideoloģiskajā bāzē – citā vairāk, citā mazākā mērā. Otrkārt, līdzšinējie pētījumi populisma definējumā galvenokārt koncentrējas uz minimālo pieeju, t.i., izdalot tikai pašas raksturīgākās jeb tipiskākās populisma iezīmes un tādējādi tiecoties formulēt populisma kodolu. Šādai pieejai ir būtiskas priekšrocības, īpaši tad, ja populisma līmeni ir paredzēts mērīt salīdzinošā kontekstā, proti, vairākos gadījumos un ilgākā laika periodā. Treškārt, prakse rāda, ka kvantifikācija jeb populisma līmeņa aprēķins pārsvarā tiek veikts tad, ja analizējamajā dokumentā jeb avotā identificējams viss populisma pazīmju kopums (saskaņā ar izvēlēto definīciju).

Paša populisma līmeņa jeb pakāpes noteikšana paver vairākas iespējas. Var izvēlēties holistisku pieeju, kad kodēšanas vienība tiek novērtēta kādā noteiktā punktu skalā, vai arī proporcijas aprēķins starp kodēšanas vienību skaitu ar populisma saturu (piemēram, teikumu vai paragrāfu) pret kopējo kodēšanas vienību skaitu attiecīgajā dokumentā. Var izvēlēties tikai kvantitatīvu pieeju, kurā tiek summēti populismu paskaidrojošie vārdi, taču var lietot arī kvalitatīvu kontentanalīzi, kura paredz iedziļināšanos vēstījumu saturā un to rūpīgāku interpretāciju. Tādējādi paša līmeņa matemātiskajā aprēķinā pētniekiem nav stingras vienošanās par labāko un derīgāko stratēģiju.

Diskusijās par populisma pakāpes noteikšanu un populisma jēdzienu kopumā būtisks ir jautājums (kam līdzšinējās publikācijās pētnieki praktiski nav pievērsušies) par to, kas *nav* populisms. Proti, kā nošķirt populistiskus izteikumus no izteikumiem, kas nav populistiski. Tam savā pētījumā pievēršas jau pieminētie Dīgans-Krause un Hotons, analizējot populisma manifestācijas Slovēnijā. Viņi populisma pakāpes analīzi un tipu veidošanu balsta uz sešu populisma pazīmju pamata, precīzāk – analizējot šo pazīmju pretstatus. Šīs pazīmes ir: “tautas homogenitāte, elites homogenitāte, tautas glorifikācija, elites nomelnošana, nepastarpināta līderība (saistīta ar tautas suverenitātes ideju) un sadarbības vai kompromisa noliegums”.²⁷³

Katras nosauktās pazīmes ietvaros pētnieki piedāvā tā detalizētāku skaidrojumu, iekļaujot arī pretstatu identifikāciju, kas palīdz nošķirt, kurā gadījumā attiecīgā pazīme pastāv vai ir novērojama tās klātbūtne partijas diskursā un kurā gadījumā ne. Attiecībā uz tautas homogenitāti viņi norāda: “Tikai daži politiķi uzdrošinās apšaubīt “tautas” pārākumu, taču ne vienmēr ir iespējams tieši novērot politiķu centienus uzrunāt tautu kā vienotu

²⁷³ Deegan-Krause, Kevin and Tim Haughton. 2009. Toward a More Useful Conceptualization of Populism: Types and Degrees of Populist Appeals in the Case of Slovakia. *Politics & Policy*. 37 (4), p.823.

organismu. Vienlaikus noteiktas grupas var veidot izņēmumu, ja tās sekmīgi tiek raksturotas kā patiesā “tauta”. Šādas grupas var būt dažādas etniskās minoritātes, sociālekonomiskās šķiras vai reliģiskās grupas.”²⁷⁴ Elites homogenitātes aspektā autori piedāvā šādu skaidrojumu: “Nepopulistu izteikumi šajā jautājumā būtu vērsti uz elites iekšējās konkurences esamības uzsvēršanu, norādot, ka daudzos jautājumos elites rīcība un viedoklis nav vienoti.”²⁷⁵ Citiem vārdiem, pēc abu pētnieku domām, nepopulistu izteikumi elites jautājumā neizslēdz šīs grupas kritizēšanu, tomēr tas, kas nošķir populistus no pārējiem, ir pirmo pārliecinošie apgalvojumi par elites viengabalainību, par eliti kā vienotu kopumu bez iekšējām šķirtnēm. Trešās pazīmes kontekstā autori uzsver iespējamību, ka partijas distancējas no tautas glorifikācijas un tās fundamentālās nozīmes akcentēšanas.

Par elites kritizēšanu kā populistiem raksturīgu pazīmi Dīgans-Krause un Hotons skaidro, ka “lai gan partijas reti norāda, ka pie varas esošie ir “pelnījuši” savu statusu, dažas partijas tomēr ir mazāk tendētas vainot eliti visās problēmās. Kamēr populistu tiecas vainot eliti personīgā labuma gūšanā no piederības šim statusam, nepopulistu argumenti drīzāk paustu uzskatu, ka elite spēj labāk pārvaldīt sabiedrību savas pieredzes, zināšanu vai kompetences dēļ.”²⁷⁶ Citiem vārdiem, nepopulistiem ir raksturīga elites statusa pieņemšana kā dabisks vai pat daļēji nepieciešams apstāklis sekmīgai valsts pārvaldīšanai.

Viena no populistiem raksturīgām pazīmēm, saskaņā ar abu pētnieku izvirzīto tēzi, ir tieši un nepastarpināti kanāli, caur kuriem sabiedrība var ietekmēt lēmumu pieņemšanu, apejot dažādu institūciju radītos ierobežojumus. “Nepopulisti atbalsta politisko institūciju nozīmi un svarīgumu”,²⁷⁷ kuru nolūks ir radīt efektīvu saikni starp sabiedrību jeb tautu, no vienas puses, un politisku lēmumu pieņēmējiem, no otras puses. Neopopulistisks diskurss drīzāk koncentrētos uz institucionalizētu kanālu, nevis referendumu plašāku izmantošanu. Visbeidzot sestās pazīmes kontekstā Dīgans-Krause un Hotons pamato: “Populisti bieži norāda, ka demokrātija ir zudusi, uzsverot, ka ir vērtīgi meklēt kompromisus ar pašreizējo eliti. Nepopulistu nostāja šajā jautājuma ir tendēta uz daudz mērenāku pieeju situācijas raksturošanā un lielāku vēlēšanos rast kompromisu. Arī šeit nepopulistu izteikumi var iekļaut elites nespēju sasniegt apsolītos mērķus, taču, pretēji populistiem, viņi neizslēdz esošo eliti kā potenciālos sadarbības partnerus”,²⁷⁸ nokļūstot pie varas.

²⁷⁴ Deegan-Krause, Kevin and Tim Haughton. 2009. Toward a More Useful Conceptualization of Populism: Types and Degrees of Populist Appeals in the Case of Slovakia. *Politics & Policy*. 37 (4), pp.823–824.

²⁷⁵ *Ibid.*, p.822.

²⁷⁶ *Ibid.* p.824.

²⁷⁷ *Ibid.*, pp.824–825.

²⁷⁸ *Ibid.*, p.825.

2.3. Promocijas darba metodoloģiskais ietvars un analīzes matrica

Pamatojoties uz teorētiskajā daļā analizētajām populismu raksturojošām pazīmēm un līdz šim veiktajiem populisma līmeņa mērījumiem, šīs sadaļas mērķis ir formulēt darba metodoloģisko ietvaru un izveidot analīzes matricu jeb instrumentu partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmu kontentanalīzes veikšanai.

Promocijas darba analītiskais ietvars ir attēlots matricā (skatīt 3. tabulu tālāk). Atbilstoši izvēlētajai pieejai, populisms tiek operacionalizēts kā divu pazīmju apvienojums, proti, to raksturo kritiska attieksme pret valdošo eliti (vai dažādām tās grupām) un ideja par tautas centrālo lomu politikas procesā, kas var tikt izteikta, piemēram, caur aicinājumu tuvināt varu tautai ar tiešās demokrātijas kanālu starpniecību. Izvēlētās kategorijas jeb pazīmes balstītas uz literatūras studijām un ir uzskatāmas par minimāli nepieciešamo pazīmju kopumu, kuru klātbūtne partijas diskursā ļauj spriest par tās populisma līmeni. Šajā gadījumā šīs pazīmes tiek uzskatītas par nepieciešamo un pietiekamo pazīmju kopumu (*necessary and sufficient features*). Darbā tiek izmantota Sartori ideja par minimālo definīciju. Saskaņā ar Sartori, minimālās definīcijas ietver tikai būtiskās – nepieciešamās un pietiekamās – attiecīgā jēdziena pazīmes. Sartori norāda – jo vairāk pazīmju jēdziens ietver, jo uz mazāku gadījumu skaitu tas attiecas.²⁷⁹ Ņemot vērā, ka minimālās definīcijas ir “balstītas uz ierobežotu skaitu pazīmju, tās var tikt izmantotas, analizējot plašu gadījumu skaitu”,²⁸⁰ turklāt dažādos laika periodos. Turpretim maksimālā definīcija ietver iespējami plašu definējamā jēdziena pazīmju skaitu. Autore uzskata, ka populisma jēdziena gadījumā šāдай pieejai būtu būtiski ierobežojumi, jo īpaši tāpēc, ka „jēdzieniskās dažādības ietveršana populisma gadījumā var tikai vairot, nevis mazināt populisma jēdziena neskaidro raksturu²⁸¹”.

Katra kategorija ietver arī pazīmes formulējumu jautājuma formā. Apstiprinoša atbilde apstiprina pazīmes klātbūtni, bet noraidoša atbilde liecina, ka pazīmes klātbūtne dokumentā nav identificējama. Trešā kolonna matricā piedāvā izvērstāku kategorijas paskaidrojumu jeb definīciju, kas precīzāk palīdz spriest, kā tieši attiecīgā kategorija darbā tiek saprasta. Lai atvieglotu un arī precizētu priekšvēlēšanu programmu kodēšanas jeb analīzes procesu, matricā iepretim katrai pazīmei ir formulēti arī to paskaidrojoši atslēgas

²⁷⁹ Sartori, Giovanni. 1970. Concept Misformation in Comparative Politics. *American Political Science Review*. 64 (4), pp.1033–1053.

²⁸⁰ Mudde, Cas and Cristobal Rovira Kaltwasser. 2013. Exclusionary vs. Inclusionary Populism: Comparing Contemporary Europe and Latin America. *Government and Opposition*. 48 (2), p.149.

²⁸¹ Weyland, Kurt. 2001. Clarifying a Contested Concept: Populism in the Study of Latin American Politics. *Comparative Politics*. 40 (1), p.3.

vārdi. Svarīgi akcentēt, ka abas pazīmes „zināmā mērā ir „tukši vēstījumi” (*empty signifiers*)²⁸²”. Tas lielā mērā izriet no apstākļa, ka „tie ir paši populistu, kuri konstruē konkrētas „elites” un „tautas” nozīmes”.²⁸³ Tieši tāpēc atslēgas vārdi ir formulēti, apvienojot dažādas pieejas, proti, balstoties uz teorētisko literatūru, līdz šim veiktajiem empīriskajiem pētījumiem, tāpat to klāsts ir papildināts analīzes gaitā (jo īpaši, ņemot vērā, ka populisma manifestācijas ir atkarīgas no attiecīgās politiskās sistēmas).

3. tabula

Analīzes matrica populisma līmeņa partiju priekšvēlēšanu programmās noteikšanai

Pazīme/ kategorija	Pazīmes operacionalizācija	Pazīmes raksturojums	Atslēgas vārdi	Piemērs
Elites kritizēšana (POPUL 1)	Vai priekšvēlēšanu programmā tiek kritizēta elite (politiskā, ekonomiskā, kultūras, mediju vai cita ar eliti asociēta grupa)?	Negatīva, nosodoša vai sarkastiska attieksme pret valdošo eliti. Ar eliti tiek saprastas dažādas kategorijas: politiskā, ierēdniecības, intelektuālā, ekonomikas, mediju u.c. elites grupas. Pazīmes izpausme savā radikālākajā formā var sasniegt arī elites pilnīgu noliegumu.	elite; pie varas esošie; vara; valdošie spēki; šauru grupu vara; politiķi; politiskās partijas; amatpersona; valdība; Saeima; parlaments; likumdevējs; valdība; koalīcija; oligarhs; nomenklatūra; turīgie; bagātie; miljonāri; augstākā ierēdniecība; lobiji; bankas;	“Latvijā valda varas un valsts amatpersonu patvaļa (..). Valsts varu sagrābuši politiskie grupējumi, kuru galvenais mērķis – valsts izlaupīšana.” ²⁸⁴

²⁸² Laclau, Ernesto. 1977. *Politics and Ideology in Marxist Theory*. New Left Books, London.

²⁸³ Mudde, Cas and Cristobal Rovira Kaltwasser. 2012. Populism and (liberal) democracy: a framework for analysis. Mudde, Cas and Cristobal Rovira Kaltwasser (eds.) *Populism in Europe and the Americas: Threat or Corrective for Democracy?* Cambridge University Press, New York, p.9.

²⁸⁴ Latvijas Apvienotās republikāņu partijas priekšvēlēšanu programma 8. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 11.04.2014.] Pieejams: <http://cvk.lv/pub/public/27466.html>

			baņķieri; mediji; intelektuāļi.	
Tautas centralitāte (POPUL 2)	Vai partija savā programmā atsaucas uz tautu?	Tautas kā homogēnas kopienas nostādīšana politiskās darbības centrā; uzskats, ka jebkurai politiskai darbībai ir jācentrējas uz tautas interešu īstenošanu. Partijas pozicionēšanās kā “patiesie” tautas interešu aizstāvji. Tautas jēdziens var tikt izteikts ar tādiem vārdiem kā “sabiedrība”, “iedzīvotāji”, “cilvēki” u.tml. Vienlaikus atsauc uz specifiskām sabiedrības grupām (piem., pensionāri, skolotāji, studenti u.c.) netiek skaitīti kā populistiski.	tauta; mūsu tauta; mēs; mēs visi; jūs; katrs no mums; ikviens; nācija; latvieši; latviešu tauta; latviešu nācija; tautas referendums; tautas iniciatīva; suverēns; cilvēki; iedzīvotāji; sabiedrība; pilsoņi; Latvijas iedzīvotāji; vēlētāji; nepilsoņi; nodokļu maksātāji; vienkāršie cilvēki; darba cilvēki.	“Katram jābūt atbildīgam par savu darbu, bet, ja tautas uzticība netiek attaisnota, tad tautai jādod iespēja šādas vēlētas amatpersonas atsaukt.” ²⁸⁵
Tie teikumi, kuros netiks konstatēta kāda no minētajām populismam raksturīgajām pazīmēm, tiks klasificēti kā nepopulistiski, piešķirot tiem attiecīgu kodu (POPUL 0). Tādējādi analīzē tiks iekļauts katrs partijas priekšvēlēšanu programmas teikums.				

Avots: Autores veidota matrica, sintezējot teorētiskās literatūras atziņas un līdzšinējo pētījumu praksi.

* Atslēgas vārdu sadaļa matricā tika papildināta partiju programmu satura analīzes procesā, jo populisms ir pakļauts kontekstam un iepriekš ir grūti prognozēt, kā tieši partiju programmās šīs pazīmes izpaudīsies.

²⁸⁵ Latvijas Apvienotās republikāņu partijas priekšvēlēšanu programma 8. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 11.04.2014.] Pieejams: <http://cvk.lv/pub/public/27466.html>

Būtiski ir uzsvērt, ka darbā netiek fiksēts šo atslēgas vārdu parādīšanās biežums tekstā, tā vietā to funkcija ir kalpot par iespējamu indikatoru pazīmes esamībai. Turklāt, darbā tiek izmantota kvalitatīvā kontentanalīze, kas paredz, pirms kodēšanas lēmuma pieņemšanas (proti, vai attiecīgā kategorija jeb pazīme ir attiecināma uz kodēšanas vienību), interpretēt vēstījuma, šajā gadījumā – teikuma –, kontekstu. Jo tas, ka partija savā programmā atsaucas uz politiķiem, vēl nenozīmē, ka vēstījumā būs ietverta kritika vai pausts nosodījums. Pēdējā matricas sadaļā piedāvāti divi ilustratīvi piemēri jeb teikumi no priekšvēlēšanu programmu analīzes, kuri raksturo antielitisma vai tautas centralitātes ideju. Sīkāk par kodēšanas stratēģiju tiks runāts sadaļas turpinājumā.

Elites kritika (jeb antielitisma pazīme) tiek operacionalizēta caur jautājumu “Vai priekšvēlēšanu programmā tiek kritizēta elite?”. Ar jēdzienu “elite” šeit tiek saprastas dažādas iespējamās elitei piederošās grupas. Visbiežāk populistisks diskurss vēršas pret politisko eliti: politiskajām partijām (politiskajām partijām kopumā, nevis kādu konkrētu partiju), valdību (valdību plašākā nozīmē, nevis vienu vai dažiem tās locekļiem), parlamentu vai politiķiem (pret politiķiem plašākā mērogā, nevis konkrētu indivīdu). Tāpat kritika var tikt vērsta pret administratīvo eliti (augstāko ierēdniecību, piemēram, partija var vērsties pret valsts pārvaldes iestāžu vadītājiem), ekonomisko eliti (piemēram, partija var vainot bankas un biznesa eliti par pārāk lielu ietekmi uz politiskajiem procesiem), mediju eliti (piemēram, par plašsaziņas līdzekļu vadības saistību ar politiskajām partijām un mediju vides politizāciju), kā arī intelektuālo un akadēmisko eliti (piemēram, partija var akcentēt inteliģences atsvešinātību no parastajiem cilvēkiem vai vainot lēmumu pieņēmējus par pārāk lielu paļaušanos uz ekspertu viedokli, nevis ieklausīšanos tautas vēlmēs).

Populisma jēdziena kontekstā nereti tiek norādīts, ka to raksturo vispārīga vēršanās pret pastāvošo kārtību (*anti-establishment*), tostarp kritizējot valsti par nespēju risināt noteiktas problēmas, vēršoties pret specifiskām rīcībpolitikas iniciatīvām, vai, daudz abstraktāk, vēršoties pret “sistēmu”. Mareks Zemaniks (*Marek Zemanik*) vērš uzmanību uz līdzību starp populismu un vēršanos pret pastāvošo kārtību, uzsverot, ka “vairākums partiju (vai kustību) reprezentē sevi caur šādu retoriku, vainojot ne tikai eliti, bet arī sistēmu par pastāvošo “nožēlojamo” tautas stāvokli”.²⁸⁶ Citi (piemēram, Jagerss un Volgreivs) savukārt vēršanos pret pastāvošo kārtību definē tieši antielitisma kategorijās, proti, kā “diskursu, kas akcentē distanci un atsvešinātību starp tautu un eliti”.²⁸⁷ Ir būtiski precizēt, ka saskaņā ar šajā darbā izmantoto teorētisko modeli populisms tiek operacionalizēts kā vēršanās pret eliti,

²⁸⁶ Zemanik, Marek. 2009. *The Curious Case of Populism in Slovakia: Challenging past conceptual stereotypes towards a redefinition of the term*, PhD Dissertation, p.8.

²⁸⁷ Jagers, Jan and Stefaan Walgrave. 2007. Populism as political communication style: An empirical study of political parties' discourse in Belgium. *European Journal of Political Research*. 46, p.324.

dažādām tās grupām, nevis pret “sistēmu” plašākā nozīmē vai kādām konkrētām rīcībpolitikām.

Kā norādīts iepriekš, antielitisma pazīme priekšvēlēšanu manifestā tiek fiksēta tikai tad, ja tajā vērsta kritika pret eliti vai kādu tās grupu plašākā nozīmē, nevis, piemēram, kritizēts kāds konkrēts politiķis vai politiskā partija. Minētais skaidri izpaužas, piemēram, LKPP manifestā 6. Saeimas vēlēšanām.

Piemērs: Latvijas krievu pilsoņi nevienam neko nav parādā – ne par 50 gadiem PSRS sastāvā, ne par LTF 7 gadus piekopto politiku.²⁸⁸ – vai Komunistiskā partija un tās maskētās pēcteču organizācijas jāpasludina par nelegālām Latvijas Republikā.²⁸⁹ – vai Latviešu tautas nāves sakne, kas jānocērt, bija un ir „Latvijas Ceļš”²⁹⁰ – vai Tiesas ceļā noteikt komunistiskās partijas atbildību par noziegumiem pret latviešu tautu.²⁹¹

Pirmajā piemērā LKPP skaidri atsaucas uz LTF, kritizējot to par realizēto politiku. Saskaņā ar kodēšanas stratēģiju šāds teikums netiek klasificēts kā pret eliti vērsta noskaņojuma paušana, jo kritika ir vērsta nevis pret partijām plašākā nozīmē, bet gan pret konkrētu politisko spēku. Tomēr ne visos gadījumos partija savos vēstījumos skaidri precizē konkrēto partiju, pret kuru tā vēršas vai kuru kritizē. Šajā gadījumā atkal ir būtiski analizēt kontekstu. Minētais uzskatāmi iezīmējas VL-TB/LNNK priekšvēlēšanu programmā 11. Saeimas vēlēšanām.

Piemērs: Nacionālā apvienība (NA) ir vienīgais Saeimā pārstāvētais spēks, kas stingri aizstāv Latvijas pilsoņu un latviešu intereses, kā arī neļauj Kremļa partneru atrašanos Latvijas valdībā.²⁹²

Zinot kontekstu, ir skaidrs, ka partija šajā gadījumā ar „Kremļa partneriem” saprot konkrētu politisko spēku, proti, SC. Tādējādi arī šāds teikums netiktu kodēts kā vēršanās pret eliti. Vienlaikus programmu analīze demonstrēja situācijas, kad politiskais spēks vēršas nevis pret kādu konkrētu partiju, bet gan pret plašāku partiju grupu (piemēram, „liberāļiem”

²⁸⁸ Latvijas Krievu pilsoņu partijas priekšvēlēšanu programma 6. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 04.02.2014.] Pieejams: <http://cvk.lv/pub/public/27755.html>

²⁸⁹ Pretkomunistu apvienības priekšvēlēšanu programma 5. Saeimas vēlēšanām. *Latvijas Vēstnesis*, 1993. gada 13. maijs, Nr. 24, 7.lpp.

²⁹⁰ Partijas “Mūsu zeme” priekšvēlēšanu programma 9. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 29.04.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/saeima9.cvkand9.sak>

²⁹¹ Latvijas Vienības partijas priekšvēlēšanu programma 5. Saeimas vēlēšanām. *Latvijas Vēstnesis*, 1993. gada 13. maijs, Nr. 24, 6.lpp.

²⁹² Nacionālās apvienības “Visu Latvijai!” – “Tēvzemei un Brīvībai/LNNK” priekšvēlēšanu programma 11. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 04.02.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/komisijas2010.cvkand11.sak>

vai „nacionāļiem”). Tādi vēstījumi tiek kodēti antielitisma kategorijā. Šādu situāciju demonstrē PCTVL priekšvēlēšanu programma gan 8., gan 11. Saeimas vēlēšanās.

Piemērs: Mēs strādājam Rīgas un citu pašvaldību vadībā, risinot problēmas, ko labējās partijas ir uzkrājušas desmit gadu laikā.²⁹³; Jaunajā Saeimā ir jābūt PCTVL frakcijai – bastionam bezkompromisa cīņai ar nacionāloligarhisko režīmu.²⁹⁴

Būtiski ir iezīmēt kodēšanas taktiku arī attiecībā uz kritiku, kas vērsta pret administratīvo eliti. Proti, ja programmā vispārīgi tiek kritizēta ierēdniecība (ierēdņi, civildienesta ierēdņi, birokrāti), tas netiek uzskatīts par pietiekamu indikatoru, lai attiecīgo vēstījumu klasificētu kā vēšanos pret administratīvo eliti. Ņemot vērā, ka ierēdniecība un birokrātija ir salīdzinoši plašs jēdziens, programmā ietvertai kritikai ir specifiski jābūt vērstai pret augstākā līmeņa ierēdniecību (nevis ierēdņiem vai birokrātiem kopumā), lai attiecīgo vēstījumu klasificētu kā vēšanos tieši pret administratīvo eliti. Programmu analīze liecina, ka liela daļa politisko spēku aicina samazināt ierēdņu (vai birokrātu) skaitu un/vai mazināt valsts pārvaldes aparātu kopumā. Šādi vispārīgi aicinājumi reformēt valsts pārvaldi un atlaist daļu ierēdņu netika klasificēti kā pietiekami rādītāji, kas raksturo vēšanos pret administratīvo eliti un tādējādi antielitisma kategorijā iekļauti netika. Minētais iezīmējas, piemēram, politiskās organizācijas H–86 priekšvēlēšanu programmā 7. Saeimas vēlēšanās, kā arī citu politisko spēku programmās.

Piemērs: Samazināt valsts darbinieku un ierēdņu skaitu un celt viņu kvalifikāciju.²⁹⁵; Iegūstot Latvijas pilsoņu uzticību, mēs garantējam (...) ievērojami samazināt valsts pārvaldes aparātu.²⁹⁶; Latvijā jāsamazina birokrātu – ierēdņu skaits vismaz 2 reizes, tas valstij ļaus ietaupīt Ls 200 milj. gadā.²⁹⁷

Vēršoties pret ierēdniecību (vai birokrātiju), vēstījumā ir jābūt ietvertam plašākam novērtējošam kontekstam. Šajā piemērā partija atsauca uz valsts varu kopumā, ierēdniecību minot tikai kā atsevišķu valsts varas sastāvdaļu:

²⁹³ Par cilvēka tiesībām vienotā Latvijā priekšvēlēšanu programma 8. Saeimas vēlēšanās. [Skatīts: 28.04.2014.] Pieejams: <http://cvk.lv/pub/public/27454.html>

²⁹⁴ Par cilvēka tiesībām vienotā Latvijā priekšvēlēšanu programma 11. Saeimas vēlēšanās. [Skatīts: 04.02.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/komisijas2010.cvkand11.sak>

²⁹⁵ Politiskās organizācijas “Helsinki - 86” programma 7. Saeimas vēlēšanās. [Skatīts: 04.02.2014.] Pieejams: <http://cvk.lv/pub/public/27734.html>

²⁹⁶ “Konservatīvie un zemnieki” priekšvēlēšanu programma 5. Saeimas vēlēšanās. *Latvijas Vēstnesis*, 1993. gada 13. maijs, Nr. 24, 4.lpp.

²⁹⁷ Latvijas Atdzimšanas partijas priekšvēlēšanu programma 8. Saeimas vēlēšanās. [Skatīts: 28.04.2014.] Pieejams: <http://cvk.lv/pub/public/27465.html>

Piemērs: *Liberāļi apzinās, ka jebkura valsts vara, un it sevišķi ierēdniecība vienmēr un jebkurā sabiedriskā iekārtā tiecas vispārības interešu vārdā palielināt savu varu un parazitēt uz sabiedrības rēķina.*²⁹⁸

Ne vienmēr, vērsot savu kritiku pret eliti, partija atsaucas uz kādu konkrētu elites grupu, proti, ne visos gadījumos ir iespējams konstatēt, pret ko tieši politiskais spēks vērsas. Jo īpaši tas iezīmējas situācijās, kad programmā lietotas atsauces uz „varu” (vai „pie varas esošie”, „varas posteņos esošie”, „valsts vara” u.tml.). Minētā situācija ilustrēta ar īsu fragmentu no vēlēšanu apvienības PMZPA programmas 6. Saeimas vēlēšanām.

Piemērs: *Latviešu tauta iedzīta katastrofālā stāvoklī, apkārt valda noziedzība, nabadzība, apātija. To visu izdarījuši valdošie spēki, kas grib lemt par mums arī turpmāk.*²⁹⁹

Priekšvēlēšanu programmu kontentanalīze parādīja, ka, jo īpaši pirmajās vēlēšanās pēc neatkarības atjaunošanas, daļa politisko spēku asi kritizē padomju varu un tās eliti, tai skaitā militārpersonas un Latvijas Komunistiskās partijas biedrus. Saskaņā ar darbā izmantoto kodēšanas stratēģiju šādas atsauces uz padomju varas eliti netiks klasificētas kā populistiskas.

Piemērs: *“Pretkomunistu apvienības” darbības mērķis ir – ar tautas atbalstu panākt savas pārstāvniecības vairākumu Saeimā, lai visīsākajos termiņos atbrīvotu Latviju no komunistu kundzības, veiktu deokupāciju, dekolonizāciju un atjaunotu taisnīgumu (...). PSKP pastrādātie noziegumi pret latviešu tautu liek noteikt īpašu statusu bijušajiem un esošajiem komunistiem un VDK darbiniekiem.*³⁰⁰

Līdzīgi, kā to parādīs tautas centralitātes pazīmes analīze, arī vērtējot antielitismu, būtiski ir ņemt vērā teikuma kontekstu, jo ne vienmēr tas, ka priekšvēlēšanu manifestā rodamas atsauces uz kādu no atslēgas vārdiem, nozīmē, ka partija vērsas pret kādu no elites grupām. To labi demonstrē jēdziens „vara” gdiņjums (bet līdzīgi apsvērumi attiecināmi arī uz citām situācijām). Partija vai partiju apvienība programmā var norādīt: „Esošā vara ir iedzinusi tautu katastrofālā stāvoklī.” Šajā gadījumā konkrētais vēstījums tiktu kodēts kā vērsšanās pret eliti. Taču tikpat labi šis jēdziens var būt lietots gluži atšķirīgā kontekstā, piemēram: „Vara ir mūsu visu rokās!”. Tādā gadījumā vēstījums vairs neietver antielitisma pazīmi, bet gan tiktu kodēts kā tautas centralitātes ideju raksturojošs.

²⁹⁸ Latvijas Liberālās partijas priekšvēlēšanu programma 5. Saeimas vēlēšanām. *Latvijas Vēstnesis*, 1993. gada 13. maijs, Nr. 24, 4.lpp.

²⁹⁹ Partiju “Mūsu zeme” un “Pretkomunistu apvienība” priekšvēlēšanu programma 6. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 04.02.2014.] Pieejams: <http://cvk.lv/pub/public/27763.html>

³⁰⁰ Pretkomunistu apvienības priekšvēlēšanu programma 5. Saeimas vēlēšanām. *Latvijas Vēstnesis*, 1993. gada 13. maijs, Nr. 24, 7. lpp.

Tas pats ir attiecināms uz citiem gadījumiem. Piemēram, manifestos var atsaukties uz politiskajām partijām, taču nevis negatīvā vai kritizējošā kontekstā, bet gan norādot uz nepieciešamību pārtraukt politiskās nesaskaņas un veidot ciešāku likumdevējā ievēlēto partiju sadarbību. Līdzīgi arī atsaukšanās uz intelektuāļiem var nozīmēt antielitisma pazīmes klātbūtni (piemēram, “valsti pārvalda iedomīgi intelektuāļi, nevis vienkāršie cilvēki”) vai, gluži pretēji, partija var aicināt vairāk paļauties uz inteliģenci (piemēram, “mums vajadzētu paļauties uz mūsu inteliģences zināšanām”). Minēto, proti, paļaušanos uz ekspertu lomu politikā, kā arī pozitīvu attieksmi pret valsts pārvaldes darbiniekiem (kas ir visnotaļ netipiska situācija partijai, jo īpaši jaunu partiju, diskursā), demonstrē citāts no Pēdējās partijas programmas 11. Saeimas vēlēšanām:

*Piemērs: Pakāpeniska partiju lomas mazināšana un atteikšanās no partiju sistēmas, palielinot sabiedrības, nevalstisko organizāciju un ekspertu lomu politikas veidošanā. (..) Valsts darbinieki ar misijas apziņu. Jāpārtrauc domāt par valsts darbiniekiem kā par liekēžiem.*³⁰¹

Tāpat partija var lietot atsauces uz jēdzienu „vara”, taču izmantot to drīzāk pozitīvā kontekstā. Šādu situāciju iezīmē TKB priekšvēlēšanu programma 7. Saeimas vēlēšanām:

*Piemērs: Latvijas neatkarību atjaunoja PSRS augstākās varas iestādes.*³⁰²

Ja partijas priekšvēlēšanu programmā kādā no teikumiem tiks konstatēts vēstījums, kas ietvers kritisku vai nosodošu attieksmi pret eliti vai kādu tās grupu, tas tiks uzskatīts par populistisku vēstījumu saturošu un attiecīgi apzīmēts ar kodu POPUL 1.

Tautas centralitātes pazīme tiek operacionalizēta ar jautājumu “Vai partija savā programmā atsauca uz tautu?”. Pretēji iepriekšējai pazīmei, tautas centralitātes iezīmes konstatācija ir ievērojami problemātiskāka, ņemot vērā, ka “populisms var ieņemt dažādas formas un pakāpes atkarībā no dažādajām nozīmēm, kas tiek piedēvētas jēdzienam “tauta” (..)”,³⁰³ jo partijas var lietot dažādus apzīmējumus. Turklāt, ir grūti iedomāties kādu politisko spēku, kurš izvairās uzrunāt tautu vai sabiedrību vai kā citādi atsaukties uz potenciālajiem vēlētajiem. Tieši šī iemesla dēļ populisma aprēķins tiek veikts tikai tām priekšvēlēšanu

³⁰¹ Pēdējās partijas priekšvēlēšanu programma 11. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 30.04.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/komisijas2010.cvkand11.sak>

³⁰² Tautas kopas „Brīvība” priekšvēlēšanu programma 7. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 25.04.2014.] Pieejams: <http://cvk.lv/pub/public/27714.html>

³⁰³ Tarchi, Marco. 2008. Italy: A Country of Many Populisms. Albertazzi, Daniele and Duncan McDonnell (eds.) *Twenty-First Century Populism: The Spectre of Western European Democracy*, Palgrave Macmillan, New York, p.85.

programmām, kurās vienlaikus tiks identificētas abas pazīmes – antielitisms un tautas centralitāte.

Lai noskaidrotu to, vai partija savā manifestā atsaucas uz tautu, matricā ir formulēti atslēgas vārdi, kuri potenciāli varētu norādīt uz šo pazīmi programmā. Jāuzsver, ka ar šo pazīmi netiek saistītas atsauces uz dažādām sociālām grupām, piemēram, studentiem, pensionāriem, skolotājiem, ārstiem u.tml., jo tiek uzskatīts, ka populistu skatījumā tautas jēdziens neietver sociālās šķirtnes. Tā vietā, kā norādīts teorētiskajā daļā, populistiskā diskursā tautas jēdziens tiek konstruēts kā homogēna kopa. De Rāts u.c., operacionalizējot tautas centralitātes pazīmi sava pētījuma vajadzībām, norāda, ka “tiek sagaidīts, ka populistu lietos vispārīgu terminoloģiju, plaši izmantojot tādus terminus kā “tauta” vai “pilsoņi”. Taču tas nenozīmē, ka atsauces uz “tautu” nevar būt izteiktas arī daudz specifiskākos un konkrētākos terminos”,³⁰⁴ piemēram, nodokļu maksātāji vai vēlētāji. Kā jau tika minēts, “politiskie aktieri atsaucas uz tautu nepārtraukti. Tie bieži lieto tādus vārdus kā “cilvēki,” “publika”, “pilsonis(ņi)”, “vēlētāji(s)”, “nodokļu maksātājs(i)”, “iedzīvotājs(i)”, “patērētājs(i)” un “sabiedrība”. Atsaucoties uz tautu, politiskais aktieris mēģina parādīt, ka viņam rūp cilvēku problēmas, vēlas aizstāvēt viņu intereses un, ka viņš nav attālināts no sabiedrības.”³⁰⁵

Priekšvēlēšanu programmu kodēšanas procesā, identificējot tautas centralitātes pazīmi, īpaša uzmanība pievēršama teikuma kontekstam, lai spriestu, kādā nozīmē attiecīgais vārds tiek minēts. Uzskatāms piemērs tam ir vārda “mēs” lietojums, kas var norādīt gan uz tautas centralitātes pazīmi (piemēram, “mēs, cilvēki, jūtamies pievilti”), gan arī, ja lietots gluži citā nozīmē, ietvert atsauci uz pašu partiju (piemēram, “mēs ticam, ka mūsu partija būs jaunās valdības kodols”). Ja partijas priekšvēlēšanu programmā kādā no teikumiem tiks konstatēta tautas centralitātes pazīme, tam tiks piešķirts kods POPUL 2.

Kā minēts iepriekš, par kodēšanas vienību partiju priekšvēlēšanu programmās ir izraudzīts teikums. Tam ir vairāki apsvērumi. Tiek pieņemts, ka noteikts saturisks vēstījums parasti tiek iekļautas teikuma robežās. Citi populisma līmeņa mērījumi par kodēšanas vienību ir izraudzījušies paragrāfu (piemēram, Rooduijn M. et.al., 2012), taču šāda pieeja nav izmantojama šī darba ietvaros, jo analīzei atlasītas Saeimas vēlēšanām reģistrēto sarakstu priekšvēlēšanu programmu īsās – 4000 zīmju – versijas. Ņemot vērā šo dokumentu ierobežojošo apjomu, lielā daļā no tiem teksts nav organizēts atsevišķās rindkopās, bet gan

³⁰⁴ De Raadt, Jasper, David Hollanders and Andre Frouwel. 2004. *Varieties of Populism: An Analysis of the Programmatic Character of Six European Parties*. Working Papers Political Science No.2004/04, p.6.

³⁰⁵ Jagers, Jan and Stefaan Walgrave. 2007. Populism as political communication style: An empirical study of political parties' discourse in Belgium. *European Journal of Political Research*. 46, p.323.

sadalīts teikumos (piemēram, 5. Saeimas vēlēšanās kandidējošās partijas LL programma sastāv tikai no vienkāršiem, nepaplašinātiem teikumiem). Ņemot vērā, ka promocijas darbā kodēšanas vienība ir teikums, rakstu zīmju skaits nav pietiekams dokumentu apjoma rādītājs. Lai objektīvāk spriestu par analīzē iekļauto priekšvēlēšanu programmu apjomu, 4. tabulā ir apkopots vidējais priekšvēlēšanu programmu teikumu skaits katrās Saeimas vēlēšanās, kā arī norādīta standartnovirze.

4. tabula

5.–11. Saeimas vēlēšanām reģistrēto vēlēšanu sarakstu priekšvēlēšanu programmu vidējais garums*

	Vēlēšanas						
	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
	Saeima	Saeima	Saeima	Saeima	Saeima	Saeima	Saeima
Priekšvēlēšanu programmu garums (teik.)	39,83	39,16	44,10	42,35	44,16	42,69	42,85
Std.novirze	12,02	10,76	10,01	12,11	9,84	13,71	10,78

Avots: autores aprēķins.

* Vidējais priekšvēlēšanu programmu garums parāda vidējo teikumu skaitu dokumentā. Aprēķins ir iegūts, summējot visu kandidējošo sarakstu 4000 zīmju priekšvēlēšanu programmu teikumu skaitu un izdalot ar vēlēšanās pieteikto sarakstu skaitu. Standartnovirze (Std.novirze) raksturo rezultātu izkliedi ap vidējo vērtību.

Vidējais priekšvēlēšanu programmu garums visu Saeimas vēlēšanu griezumā ir 42,16 teikumi. Kā nolasāms 4. tabulas datos, kopumā vidējam programmas garumam vēlēšanu starpā nav izteiktas tendences variēt. Salīdzinoši īsākās programmas, vērtējot pēc vidējā teikumu skaita, bija 5. un 6. Saeimas vēlēšanās, attiecīgi – 39 teikumi. Savukārt, garākās programmas raksturīgas 7. un 9. Saeimas vēlēšanās, sasniedzot nedaudz vairāk par 44 teikumiem. Pārējās vēlēšanās (8., 10. un 11. Saeimas) priekšvēlēšanu vēstījumi satur vidēji 42 teikumus. Starpība starp vidēji īsākajām un garākajām programmām ir pieci teikumi (rēķinot starpību starp 6. un 9. Saeimu). Tomēr būtiskas manifestu apjoma variācijas ir vērojamas pašos vēlēšanu sarakstos attiecīgo vēlēšanu ietvaros, uz ko norāda arī standartnovirze (šeit netiek vērtēts programmas apjoms rakstu zīmēs, kas ne vienmēr var sasniegt maksimāli atļauto 4000 zīmju robežu).

5. Saeimas vēlēšanās īsākā programma ietvēra tikai 18 teikumus, turpretim garākā – 65. Līdzīgi, piemēram, 6. Saeimas vēlēšanās, īsākais manifests bija tikai 13 teikumus garš

(tā ir visīsākā programma no visām analizētajām), savukārt garākais sastāvēja no 58 teikumiem. 8. Saeimas vēlēšanās īsākā programmā sastāvēja no 15, bet apjomīgākā – no 61 teikuma. Vismazākā programmu apjoma variācija iezīmējas 9. Saeimas vēlēšanās (standartnovirze tikai 9,84), šeit īsākā programma sastāvēja no 21 teikuma, bet garākā ietvēra 56 teikumus. Vislielāko variāciju partijas demonstrēja 10. Saeimas vēlēšanās 2010. gadā, kad īsākā programma bija tikai 14 teikumus gara, bet plašākais manifeststs sastāvēja no 60 teikumiem. 10. Saeimas vēlēšanas šajā aspektā raksturo arī lielākā standartnovirze – 13,71. Ne tik lielu atšķirību demonstrēja pēdējās parlamenta vēlēšanas 2011. gadā, kur īsākā programma ietvēra 23 teikumus, bet garākais manifeststs – 59. Līdz ar to ir redzams, ka teikumu skaits programmās stipri atšķiras. Kā rāda prakse, tam var būt tīri pragmatiski apsvērumi, proti, daļa partiju izvēlas savas idejas formulēt iespējami īsi un tieši, kamēr citi dod priekšroku plašākai, paskaidrojošai pieejai. Rezultātā jo izvērstāki ir teikumi pēc savas konstrukcijas, jo ātrāk partija izsmeļ atļauto maksimālo zīmju skaitu, tāpēc programmā ir mazāk teikumu, kam eventuāli ir būtiska ietekme uz populisma līmeņa aprēķinu.

Programmu garums ir ļoti būtisks aspekts, aprēķinot populisma līmeni. Jo īsāka ir programma, jo lielāka nozīme uz kopējo populisma līmeņa aprēķinu būs katram tajā esošajam teikumam, kas ietvers populisma pazīmi. Piemēram, ja priekšvēlēšanu programmā, kas sastāv no 15 teikumiem, populisma klātbūtne tiek identificēta piecos teikumos, tas nozīmētu, ka populisma līmenis ir 33,33 procenti. Un būtu pamats secināt, ka trešdaļu no programmas kopējā satura aizņem populistiska satura teikumi. Bet, ja populisms tiktu konstatēts piecos teikumos programmā, kura sastāv no 61 teikuma, situācija būtu cita. Šajā gadījumā populisma līmenis būtu tikai 8,1 procents, neatkarīgi no teikumu garuma. Līdz ar to teikumu skaitam ir ļoti tieša un nozīmīga ietekme uz populisma līmeņa procentuālo aprēķinu. Šī iemesla dēļ autore uzskata, ka paralēli populisma līmenim, kas izteikts procentuāli, ir jānorāda arī proporcija absolūtos skaitļos, proti, teikumu skaits ar populisma pazīmi pret kopējo teikumu skaitu programmā.

Attiecībā uz kodēšanas stratēģiju jānorāda, ka kodēti netiks sadaļu nosaukumi (ja politiskais spēks savu programmu ir organizējis vairākās sadaļās, piešķirot katrai virsrakstu, piemēram, “Labklājība”, “Ekonomiskā attīstība”, “Aizsardzība un starptautiskā sadarbība”, tad šie virsraksti netiek uzskatīti par atsevišķiem teikumiem un attiecīgi netiek kodēti). Ja vēstījumi ir atdalīti ar semikolu, tad aiz semikola sekojošā daļa tiek klasificēta kā jauns teikums (piemēram, programmā var būt norādīts: “Aizsardzības jomā mēs apņemas: palielināt aizsardzības budžetu; stiprināt sadarbību ar NATO; izskatīt iespēju veidot kopīgu

Baltijas valstu aizsardzības stratēģiju”, tad attiecīgi katrs ar semikolu atdalītais vēstījums tiek skaitīts kā jauns teikums).

Kontentanalīzes gaita paredz analizēt katru teikumu atsevišķi, konstatējot, vai kāds no teikumiem ietver matricā noteiktās populisma pazīmes. Tiek pieņemts, ka populistiski vēstījumi parasti tiek ietverti vairākos teikumos.³⁰⁶ Lai nošķirtu teikumus ar populisma pazīmi no pārējiem teikumiem, kuru saturā populisma pazīmju klātbūtne nav identificējama, teikumi, kas neietvers antielitisma vai tautas centralitātes iezīmes, tiks apzīmēti ar atsevišķu kodu – POPUL 0. Kontentanalīze tiks veikta visu no 5. līdz 11. Saeimas vēlēšanām reģistrēto sarakstu priekšvēlēšanu programmām. Savukārt populisma līmeņa aprēķins (dalot to teikumu skaitu, kas satur populismam raksturīgu pazīmi, ar kopējo teikumu skaitu programmā, izsakot rezultātu procentuāli) tiks veikts tikai tām programmām, kur vienlaikus tiks konstatētas abas matricā noteiktās pazīmes. Minētais balstās pieņēmumā, ka tikai tautas centralitātes un elites antagonisma apvienojums veido populisma kodolu. Turklāt “ideja par tautu kā indivīdu kopumu ir viena no tām, kas iegūst nozīmi tikai caur iedomātu kontrastu ar kaut ko citu,³⁰⁷” proti, eliti. Līdz ar to tikai abu šo pazīmju vienlaikus esamība ir nepieciešamais un pietiekamais faktors, lai konstatētu populisma klātbūtni.

Realitātē var būt situācija, kad partija savā programmā atsaucas uz tautu (sabiedrību, vēlētājiem, cilvēkiem, nāciju u.c. kategorijām), taču nepauž kritisku vai nosodošu attieksmi pret eliti (valdību, politiskām partijām, oligarhiem u.c. kategorijām). Priekšvēlēšanu programmu kodēšanas process parāda, ka gandrīz ikviens politiskais spēks ietver pirmo pazīmi, taču ne vienmēr dokumentā ir norādes uz nosodošu attieksmi elites grupu virzienā. Līdz ar to, lai gan absolūtais vairākums partiju un to apvienību tiecas uzrunāt tautu (izmantojot, protams, atšķirīgus formulējumus), ne visas ir kritiskas pret eliti. Tādējādi ne visu politisko spēku diskursā ir konstatējama populisma klātbūtne. Līdzīgu pozīciju aizstāv arī Mude, kurš akcentē, ka “aktierus vai partijas, kas izmanto tikai pret eliti vērstu retoriku nedrīkst kategorizēt kā populistiskas. Vienlaikus diskursi, kas aizstāv tikai tautas suverenitāti un tautas gribu, arī nevar tikt vērtēti par populistiskiem.”³⁰⁸

Veicot kontentanalīzi, ir svarīgi novērtēt iegūto rezultātu ticamību. Promocijas darbā vēlēšanām reģistrēto sarakstu 4000 zīmju priekšvēlēšanu programmu kodēšana tika veikta atkārtoti, lai spētu novērtēt, cik ticami ir iegūtie rezultāti, proti, vai atkārtoti mērījumi sniedz

³⁰⁶ Rooduijn, Matthijs. 2013. *A Populist Zeitgeist? The impact of populism on parties, media and the public in Western Europe*. PhD Dissertation, University of Amsterdam, Faculty of Social Sciences, p.59. [Seen on: 19.04.2013.] Available at: <http://dare.uva.nl/document/478438>

³⁰⁷ Canovan, Margaret. 1981. *Populism*. Harcourt Brace Jovanovich, New York, p.59.

³⁰⁸ Mudde, Cas and Cristobal Rovira Kaltwasser. 2013. Exclusionary vs. Inclusionary Populism: Comparing Contemporary Europe and Latin America. *Government and Opposition*. 48 (2), p.151.

tādus pašus rezultātus. Šim nolūkam tika izmantots Kapas koeficients (*Kappa coefficient*). Koeficienta vērtība tiek aprēķināta, dalot kategoriju skaitu (šajā gadījumā teikumu skaitu), kas abās kodēšanas reizēs tika iekļauti vienā un tajā pašā kategorijā (jeb kuri tika apzīmēti ar vienu un to pašu kodu) ar kopējo kodēto kategoriju skaitu (šajā gadījumā ar kopējo teikumu skaitu programmā). Tiek pieņemts, ka rezultāti ir pietiekami ticami, ja koeficienta vērtība ir $\geq 0,70$. Aprēķinos iegūtās koeficienta vērtības ir vērtējamas kā augstas, tādējādi apliecinot rezultātu ticamību. Vidējā koeficienta vērtība ir 0,93,³⁰⁹ kas uzskatāma par ļoti augstu.

Pirms pāriet pie datu analīzes, ir svarīgi iezīmēt vairākus disertācijas metodoloģiskā ietvara ierobežojumus. Pirmkārt, politisko partiju priekšvēlēšanu programmas, jo īpaši to īsās versijas, kas ir šī darba analīzes objekts, var neietvert pilnīgu partijas politiskā piedāvājuma izklāstu. Otrkārt, analīze neparāda populisma pazīmju “izkliedi”. Var būt situācijas, kad priekšvēlēšanu programmā elites kritika ir iekļauta vienā teikumā, bet atsaucies uz tautu – vairākos teikumos, turklāt dažādu politiku kontekstā (un otrādi). Turpretim summārā vērtība (vidējais populisma līmenis) atspoguļo procentuālo daļu no kopējā teikumu skaita manifestā. Treškārt, vidējo populisma līmeni attiecīgo vēlēšanu griezumā ietekmē kopējais vēlēšanās startējošo sarakstu skaits. Tam vēlēšanās ir tendence variēt. Ceturtkārt, korelācijas aprēķins starp populisma līmeni un iegūto balsu skaitu nenorāda uz kauzālu abu mainīgo sakarību, jo īpaši ņemot vērā mazo gadījumu skaitu. Visbeidzot, šīs disertācijas primārais nolūks nav skaidrot faktorus, kas varētu ietekmēt populisma līmeņa izmaiņas Latvijas politisko partiju diskursā, bet gan pētīt un raksturot esošo situāciju. Nākamā promocijas darba daļa piedāvā empīrisku datu analīzi.

³⁰⁹ Šeit ir parādīta vidējā Kapas koeficienta vērtība. Atsevišķi par vēlēšanām koeficienta vērtības bija: 5. Saeima: 0,82; 6. Saeima: 0,94; 7. Saeima: 0,94; 8. Saeima: 0,92; 9. Saeima: 0,96; 10. Saeima: 0,94; 11. Saeima: 0,96.

3. Populisma līmenis politisko partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmās

Šī darba nodaļa piedāvā pētījuma rezultātu analīzi, kas balstīta uz 128 partiju un to apvienību 4000 zīmju priekšvēlēšanu programmu kontentanalīzi, kvantitatīvi nosakot, cik populistiskas ir Latvijas politiskās partijas un to apvienības, kas kandidējušas no 5. līdz 11. Saeimas vēlēšanām. Populisma līmeņa aprēķina priekšnosacījums, kā norādīts iepriekšējā sadaļā, ir tas, vai attiecīgā politiskā spēka priekšvēlēšanu programmā iespējams identificēt abas populismam raksturīgās pazīmes vienlaikus (skat., iepriekšējo sadaļu), jo, pēc darba teorētiskā uzstādījuma, populisms ir antielitisma un tautas centralitātes apvienojums. Nodaļa ir organizēta vairākās apakšnodaļās atbilstoši darba ievadā formulētajām hipotēzēm. 3.1. apakšnodaļā tiek analizētas populisma līmeņa izmaiņas vēlēšanu sarakstu programmās, tai skaitā piedāvājot arī kvalitatīvu analīzi par abu pazīmju izpausmēm priekšvēlēšanu manifestos. 3.2. sadaļa savukārt skaidro atšķirības starp populisma līmeni partijās ar un bez iepriekšējas pieredzes likumdevējā un koalīcijas sastāvā. 3.3. apakšnodaļa pievēršas korelācijas jeb sakarības izpētei starp populisma līmeni (jeb to, cik populistiska ir partija) un attiecīgā saraksta panākumiem vēlēšanās.

3.1. Populisma līmeņa izmaiņas Latvijas politisko partiju diskursā

Pirmās brīvās Saeimas vēlēšanas pēc neatkarības atjaunošanas Latvijā norisinājās 1993. gada 5. un 6. jūnijā. Tajās tika pieteikti un reģistrēti 23 organizāciju un vēlēšanu apvienību saraksti. Vietu Saeimā ieguva astoņas partijas – LC (36 vietas), LNNK (15 vietas), SL – AT (13 vietas), LZS (12 vietas), L (7 vietas), TB (6 vietas), LKDS (6 vietas) un DCP (5 vietas). Pēc programmu analīzes populisma klātbūtni iespējams identificēt kopumā septiņos no iesniegtajiem 23 sarakstiem (jeb 30 procentiem partiju un to apvienību). Dati par partijām, kuru diskursā tika konstatēta populisma klātbūtne, ir ilustrēti 5. tabulā. Visaugstāko populisma līmeni uzrādīja TB manifests, sasniedzot vairāk nekā 66 procentus no visa dokumenta apjoma.

5. tabula

Populisma līmenis 5. Saeimas vēlēšanās kandidējošo politisko partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmās

Partija vai partiju apvienība	Populisma līmenis %*	Teikumu proporcija**
Vēlēšanu apvienība “Tēvzemei un brīvībai”	66,67	12/18
Pretkomunistu apvienība	43,48	10/23
Kustība “Līdztiesība”	40,54	15/37
Latvijas Liberālā partija	34,78	8/23
Konservatīvie un zemnieki	27,27	6/22
Neatkarīgo savienība	25,71	9/35
Latvijas Demokrātiskā darba partija	15,91	7/44
Vidējais:	11,10	
Std.nov:	19,11	

Avots: autores aprēķins.

*Vidējais populisma līmenis tiek aprēķināts, summējot kopējo populisma līmeni un dalot to ar vēlēšanās reģistrēto sarakstu skaitu.

** Teikumu proporcija parāda teikumu skaitu, kuru saturā tika identificēta kāda no populisma pazīmēm pret kopējo teikumu skaitu priekšvēlēšanu programmā.

Lai gan vairāk kā 2/3 no TB programmas teksta aizņem vēstījumi ar populistisku saturu, jāņem vērā, ka šim sarakstam bija viena no īsākajām priekšvēlēšanu programmām (18 teikumu) gan no visiem sarakstiem kopumā, gan no tiem, kuru saturā tika atklāta populisma klātbūtne. Otru augstāko populisma klātbūtnes intensitāti atklāja partijas PA programma – 43 procenti (jeb 10 no 23 teikumiem). Attiecīgi zemāks populisma līmenis konstatēts L (40 %), LLP (34 %), KZ (27 %), NS (25 %) un LDDP (gandrīz 16 %) priekšvēlēšanu vēstījumos. Kā redzams, partiju populisma pakāpe ir ļoti atšķirīga; starpība starp augstāko un zemāko populisma līmeni ir vairāk nekā 48 procentpunkti.

Atšķirības kļūst vēl redzamākas, palūkojoties uz partiju skaitu, kuru programmās populisms identificēts netika vispār. Proti, 16 no 23 sarakstiem populisma klātbūtni neuzrādīja. Minētais attiecināms uz šādiem 5. Saeimas vēlēšanās reģistrētiem sarakstiem: MZ, LZS, RP, LA, LTF, ZS, LNNK, DCP, LSDSP, LKDS, LVP, LL, KNDS–DIC–BKP, SL–AT, SRL un LC. Lai gan visās šo sarakstu programmās bija iekļauta atsaukšanās uz tautu (lietojot dažādus apzīmējumus, tostarp, atsaucoties uz pilsoņiem, nāciju, latviešiem, sabiedrību, nodokļu maksātājiem u.tml.), tajās nebija kritiskas attieksmes pret eliti. Vērtējot populisma pazīmju izpausmes 5. Saeimas vēlēšanās, jānorāda uz vairākiem aspektiem.

Tautas centralitātes pazīmes izpausmes organizāciju un vēlēšanu apvienību priekšvēlēšanu dokumentos iezīmē dažādas, nereti krasi atšķirīgas, stratēģijas, tāpēc būtiskas līdzības konstatēt ir diezgan problemātiski. Tiesa gan, 5. Saeimas vēlēšanās praktiski visu populistisko partiju diskursā bija identificējamas (dažādās intensitātēs) atsauces uz pilsoņiem. Jēdziens „pilsoņi”, tai skaitā „Latvijas pilsoņi”, tautas centralitātes pazīmes kontekstā partiju programmās atrodams salīdzinoši bieži. Vēršanās pie pilsoņu kopas kā galvenās mērķa grupas varētu būt skaidrojama ar tābrīža aktuālajām diskusijām par pilsonības jautājumiem, tostarp topošā Pilsonības likuma sakarā, kuru 1994. gadā pieņēma 5. Saeima. Tāpat nacionālistiski noskaņoti politiskie spēki lieto atsauces uz “latviešiem”, “latviešu nāciju” vai “tautu”. Savukārt tie, kuri izvēlas neitrālākas kategorijas, uzrunā “iedzīvotājus”, “cilvēkus” un “sabiedrību”.

Visizteiktāk vēršanās pie pilsoņiem iezīmējas TB priekšvēlēšanu manifestā. Tās programmā partija apņemas: (..) izveidot Saeimas komisiju, kas izmeklēs pašreizējās administrācijas amatpersonu darbības atbilstību Latvijas valsts un tās pilsoņu interesēm (..). (..) Latvijas Republikas pilsoņi! Mēs to spēsīm tikai visi kopā!”³¹⁰ Atšķirīgu pieeju demonstrē NS programma, kurā tautas centralitātes ideja galvenokārt konstruēta, izmantojot etnisko dalījumu, atsaucoties uz latviešiem, t.sk. nāciju. Tā, piemēram, partija apņemas: „Nodrošināt latviešiem saimnieka statusu savā zemē. (..) steidzami palielināt latviešu kapitāla īpatsvaru Latvijas saimniecībā un stiprināt nācijas saknes (..).”³¹¹ Minētās atsauces grupas – latvieši, tauta, nācija, arī pilsoņi – dominē partijas PA priekšvēlēšanu programmā. Partija norāda: “Latvijas laukiem (..) jākļūst par augstas kultūras vidi latviešu nācijas fiziskai un garīgai atdzimšanai un augšanai. Latviešiem savā zemē jādzīvo labklājībā: ekonomikā latviešiem jābūt vadošā lomā.”³¹² Turpretim LDDP programmā nav iespējams identificēt kādu noteiktu atslēgas vārdu dominēšanu. Programmā vienlaikus parādās dažādi atslēgas vārdi – gan cilvēki (“Tiesām, prokuratūrai un policijai jānodarbojas ar cilvēka tiesību aizsardzību.”³¹³), iedzīvotāji (“Attīstīsim sociālās palīdzības tīklu, kas aptvertu visas iedzīvotāju kategorijas.”³¹⁴), gan latviešu tauta (“(..) LR ir demokrātiska un tiesiska valsts, kas izveidojusies latviešu tautas pašnoteikšanās rezultātā.”³¹⁵).

³¹⁰ Vēlēšanu apvienības “Tēvzemei un brīvībai” priekšvēlēšanu programma 5. Saeimas vēlēšanām. *Latvijas Vēstnesis*, 1993. gada 13. maijs, Nr. 24, 4.lpp.

³¹¹ “Neatkarīgo savienības” priekšvēlēšanu programma 5. Saeimas vēlēšanām. *Latvijas Vēstnesis*, 1993. gada 13. maijs, Nr. 24, 5.lpp.

³¹² Pretkomunistu apvienības priekšvēlēšanu programma 5. Saeimas vēlēšanām. *Latvijas Vēstnesis*, 1993. gada 13. maijs, Nr. 24, 7.lpp.

³¹³ “Latvijas Demokrātiskās darba partijas” priekšvēlēšanu programma 5. Saeimas vēlēšanām. *Latvijas Vēstnesis*, 1993. gada 13. maijs, Nr. 24, 6. lpp.

³¹⁴ *Ibid.*

³¹⁵ *Ibid.*

L noliedz „Latvijas iedzīvotāju masveida sadalīšanu pilsoņos un apartīdos (...)”³¹⁶, bet galvenokārt uzrunā tieši „Latvijas iedzīvotājus”, kā vienotu, homogēnu grupu, turklāt, kā redzams citātā, partija noliedz šķirtnes šajā grupā. To, ka tautas centralitātes pazīmes izpausmes partiju programmās ir dažādas, iezīmē arī LLP manifests, kurā, atšķirībā no iepriekš minētajām partijām, dominē atsauces uz „cilvēkiem”, norādot: „Mēs, būdami Latvijas Liberālās partijas biedri, ar pilnu atbildības sajūtu paziņojam, ka ar visu savu darbību centīsimies (...) atjaunot visu iedzīvotāju slāņu cilvēka cieņai atbilstošu tiesisko stāvokli (...). (...) Tāpēc mēs centīsimies iespēju robežās atbrīvot jebkuru patstāvīgi domājošu cilvēku no pārvaldes institūciju aizbildniecības. (...) Mēs atbalstīsim visu, kas veicinās cilvēka un personības pašcieņu un kas balstās uz viņa pašnoteikšanos un atbildību par savas darbības sekām.”³¹⁷ Kā norādīts teorētiskajā literatūrā, tautas centralitātes pazīme partiju manifestos var ieņemt ļoti dažādas formas, un analīze parāda, ka, vismaz 5. Saeimas vēlēšanās, ir grūti runāt par kādu spilgti dominējošu pieeju, jo viena partija tiecas primāri uzrunāt pilsoņus, cita – latviešu nāciju, savukārt citas partijas lieto neitrālākas kategorijas un atsauces uz cilvēkiem, iedzīvotājiem vai sabiedrību.

Nedaudz konsekvētāka un homogēnāka aina parādās otras analizētās pazīmes, proti, antielitisma, kontekstā. Pret eliti vērstajā kritikā skaidri iezīmējas padomju režīma sekas – daļa partiju vaino pastāvošo eliti (pārsvārā valdību) saistībā ar padomju varas mantojumu vai arī norāda, ka Latvijā joprojām pie varas ir padomju režīma politiķi un reāla varas nomaiņa nav notikusi. Tā, piemēram, TB norāda: „Mūsu valsts vēl aizvien ir okupēta un kolonizēta, tās Satversme nedarbojas. Padomju varu mantojusī Gorbunova – Godmaņa administrācija ir novedusi valsti uz katastrofas sliekšņa. (...) izveidot Saeimas komisiju, kas izmeklēs pašreizējās administrācijas amatpersonu darbības atbilstību Latvijas valsts un tās pilsoņu interesēm (...).”³¹⁸ Padomju varas pārstāvju atrašanos Latvijas elitē uzsver arī partija KZ, norādot, ka “(...) valdība pieļauj padomju režīma ieceltajiem priekšniekiem valsts īpašumu padarīt par savu privātīpašumu, (...) valdība slēpj bezdarbnieku patieso skaitu un ilgstoši neizmaksā strādniekiem algas. Kāpēc Augstākā Padome kavē padomju varas noziegumu izpēti Latvijā? Tāpēc, ka Latvijā vēl joprojām pie varas ir padomju režīma politiķi.”³¹⁹ Starpkaru Latvijas ideālu piesaukšana parādās NS programmā: „Neatkarīgo savienība iestājas par valsts saimniecības politikas ievirzīšanu Ulmaņlaiku Latvijas gultnē

³¹⁶ Kustības “Līdztiesība” priekšvēlēšanu programma 5. Saeimas vēlēšanām. *Latvijas Vēstnesis*, 1993. gada 13. maijs, Nr. 24, 6. lpp.

³¹⁷ “Latvijas Liberālās partijas” priekšvēlēšanu programma 5. Saeimas vēlēšanām. *Latvijas Vēstnesis*, 1993. gada 13. maijs, Nr. 24, 4. lpp.

³¹⁸ Vēlēšanu apvienības “Tēvzemei un brīvībai” priekšvēlēšanu programma 5. Saeimas vēlēšanām. *Latvijas Vēstnesis*, 1993. gada 13. maijs, Nr. 24, 4. lpp.

³¹⁹ “Konservatīvo un zemnieku” priekšvēlēšanu programma 5. Saeimas vēlēšanām. *Latvijas Vēstnesis*, 1993. gada 13. maijs, Nr. 24, 4. lpp.

parlamentārā ceļā, nepieļaujot bijušo kompartijas funkcionāru un svešautiešu privātkapitāla virskundzību Latvijā. (...) radīt konstitucionālo tiesu un saukt pie atbildības visas tās amatpersonas, kas sekmējušas Latvijas saimniecības sagraušanu.”³²⁰ NS vēršas arī pret finanšu eliti, proti, bankām un Starptautisko Valūtas fondu: “Nacionalizējamas tās privātās bankas, kuras piedalījušās nelegāla kapitāla transportēšanā uz ārzemēm, slēpušas to vai veikušas finansiālas nelikumības. (...) Nepieļaut citu valstu iejaukšanos Latvijas iekšējās lietās un novērst Starptautiskā Valūtas fonda negatīvo ietekmi uz valsts saimniecību.”³²¹

Nošķirumu starp iedzīvotājiem un eliti akcentē arī L, apsūdzot elites grupas negodīgā privatizācijas procesa atbalstīšanā, solot ieviest tādu privatizācijas procedūru, kas „dotu iespēju kļūt par reāliem īpašniekiem ne tikai valsts nomenklatūras pārstāvjiem un bijušajiem īpašniekiem, bet arī plašiem iedzīvotāju slāņiem.”³²² Savukārt LLP manifestā iezīmējas vispārīga valsts varas kritika. Partija savā programmā raksta: „Liberāļi apzinās, ka jebkura valsts vara un it sevišķi ierēdniecība vienmēr un jebkurā sabiedriskā iekārtā tiecas vispārības interešu vārdā palielināt savu varu un parazitēt uz sabiedrības rēķina. (...) Mēs pieliksim visus mūsu spēkus, lai jebkura valsts iestāde un institūcija kalpotu cilvēkam un personībai, bet ne otrādi.”³²³ Turpretim PA, kā arī LDDP, primāri vēršas pret amatpersonām, galvenokārt aicinot izvērtēt to pieņemto lēmumu (specifiski gan neprecizējot, kādu) likumību. Šajā kontekstā PA norāda: „5. Saeimas darbība jāsāk ar tagadējās Augstākās Padomes pieņemto likumu un lēmumu revīziju un iespējamu atcelšanu. (...) Nepieciešams izvērtēt, izmeklēt nodarījumus un eventuāli saukt pie atbildības pašreizējās valdības locekļus un darbiniekus un Augstākās Padomes deputātus, veltot sevišķu vērību viņu komercdarbībai.”³²⁴ Līdzīgs skatījums parādās LDDP programmā: “Sausim pie atbildības amatpersonas, kuru darbība veicinājusi sabiedriskās mantas izlaupīšanu.”³²⁵

Divus gadus vēlāk, 1995. gada 30. septembrī un 1. oktobrī, Latvijā norisinājās 6. Saeimas vēlēšanas. CVK saņēma 19 partiju un to apvienību vēlēšanu sarakstus. Pārstāvniecību parlamentā ieguva deviņi deputātu kandidātu saraksti: LZS–LKDS–LDP – 8 vietas, LVP – 8 vietas, TSP – 6 vietas, DPS – 18 vietas, LSP – 5 vietas, TKL–ZP – 16 vietas, TB – 14 vietas, LC – 17 vietas un LNNK–LZaP – 8 vietas. Populismam raksturīgo

³²⁰ “Neatkarīgo savienības” priekšvēlēšanu programma 5. Saeimas vēlēšanām. *Latvijas Vēstnesis*, 1993. gada 13. maijs, Nr. 24, 5.lpp.

³²¹ *Ibid.*

³²² Kustības “Līdztiesība” priekšvēlēšanu programma 5. Saeimas vēlēšanām. *Latvijas Vēstnesis*, 1993. gada 13. maijs, Nr. 24, 6.lpp.

³²³ “Latvijas Liberālās partijas” priekšvēlēšanu programma 5. Saeimas vēlēšanām. *Latvijas Vēstnesis*, 1993. gada 13. maijs, Nr. 24, 4.lpp.

³²⁴ “Pretkomunistu apvienības” priekšvēlēšanu programma 5. Saeimas vēlēšanām. *Latvijas Vēstnesis*, 1993. gada 13. maijs, Nr. 24, 7. lpp.

³²⁵ “Latvijas Demokrātiskās darba partijas” priekšvēlēšanu programma 5. Saeimas vēlēšanām. *Latvijas Vēstnesis*, 1993. gada 13. maijs, Nr. 24, 6. lpp.

pazīmju apvienojums tika identificēts 10 vēlēšanās iesniegto sarakstu priekšvēlēšanu dokumentos (jeb 52 procentos gadījumu), kas ir vairāk nekā iepriekšējās Saeimas vēlēšanās. Tāpat ir vērojams diezgan būtisks vidējā populisma līmeņa kāpums salīdzinājumā ar iepriekšējām vēlēšanām, kas ļauj secināt, ka partijas otrajās parlamenta vēlēšanās pēc neatkarības atjaunošanas ir kļuvušas populistiskākas, vismaz attiecībā uz priekšvēlēšanu programmu saturu. Populisma līmeņa dati detalizētāk ir iekļauti 6. tabulā.

6. tabula

Populisma līmenis 6. Saeimas vēlēšanās kandidējošo politisko partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmās

Partija vai partiju apvienība	Populisma līmenis %	Teikumu proporcija
Latvijas Tautas fronte	47,37	18/38
Demokrātu partija	46,15	6/13
Partija “Mūsu zeme” un “Pretkomunistu apvienība”	41,03	16/39
Latvijas Liberālā partija	40,00	12/30
Latvijas Vienības partija	36,21	21/58
Latvijas Sociālistiskā partija	32,50	13/40
Tautas kustība Latvijai (Zīgerista partija)	32,14	9/28
Latvijas Demokrātiskās Darba partijas (LDDP), Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas (LSDSP) un Latvijas Apkrāpto cilvēku aizsardzības partijas "Taisnība" (Taisnība) koalīcija “Darbs un taisnīgums”	28,57	8/28
Maznodrošināto politiskā apvienība un Latviešu neatkarības partija	21,88	7/32
Tautsaimnieku politiskā apvienība “Tautsaimnieks”	10,64	5/47
Vidējais:	17,71	
Std.nov.	19,01	

Avots: autores aprēķins.

Visaugstāko populisma līmeni uzrāda 5. Saeimas vēlēšanu uzvarētāja LTF, kuras priekšvēlēšanu programmā gandrīz pusi no vēstījumiem (47 % jeb 18 no 38 teikumiem) veido teikumi ar kādu no populismam raksturīgām pazīmēm. Par vienu procentpunktu mazāka populisma pakāpe konstatējama DP manifestā (tiesa gan, šim politiskajam spēkam

bija arī viena no īsākajām programmām, tikai 13 teikumu apjomā). Populisma pakāpe 41 procenta apmērā tika identificēta partiju MZ–PA manifestā. Ceturtajā vietā ierindojas LLP (40 %). Tālāk seko LVP (36 %), LSP (32 %), TKL-ZP (32 %), LDDP–LSDSP–LACAPT–DP (28 %), MPA–LNP (21 %), turpretim viszemākais populisma līmenis tika identificēts TPAT priekšvēlēšanu programmā (10 %). Visnotaļ pārsteidzošs ir salīdzinoši zemais populisma līmenis TKL–ZP diskursā (šeit tā ierindojas tikai septītajā pozīcijā), ņemot vērā, ka šī partija vairākkārt tikusi minēta kā populistiskas partijas piemērs Latvijas kontekstā.

Analīze liecina, ka populistisks diskurss konstatējams 52 procentiem partiju, rēķinot proporciju starp partiju un partiju apvienību skaitu, kuru programmas uzrāda populisma klātbūtni, pret kopējo 6. Saeimas vēlēšanās iesniegto sarakstu skaitu (19). Pret eliti vērsta retorika apvienojumā ar centieniem akcentēt tautu kā politiskās varas subjektu netika identificēta deviņu sarakstu priekšvēlēšanu vēstījumos. Tie ir: TB, DPS, TSP, LNNK–LZaP vēlēšanu saraksts, LC, LNDP, LaZS, LZS–LKDS–LDP, LKPP. Lai gan šo partiju manifestos ir rodamas atsauces uz tautu, tajos nav pret elites grupām vērsta kritikas.

Sīkāk analizējot to partiju priekšvēlēšanu vēstījumus, kuru saturs ietver populisma pazīmes, iespējams izdarīt vairākus secinājumus attiecībā uz diskursīvo stratēģiju jeb taktiku, ko šīs partijas izmanto, vēršoties pret eliti vai atsevišķām tās grupām un definējot “tautas” jēdzienu. 6. Saeimā iezīmējas divas elitei piederīgas grupas, kuras partijas tiecas kritizēt. Bez politiskās elites, tai skaitā, politiskajām partijām, politiķiem, Saeimu un valdību, daļa partiju pauž visnotaļ kritisku nostāju pret vairākām ekonomiskai elitei piederīgām grupām, tai skaitā pārmetot dažādu “ekonomisko grupējumu” pārlieku lielo ietekmi lēmumu pieņemšanas procesā. Tā, piemēram, TPAT šajā kontekstā norāda: “Naudas un banku politikai jābūt pakārtotai tautas interesēm, nevis politiķu un viltus baņķieru dižmanībai, kā tas ir šodien, kad lata “stabilitāte” atrauta no darba cilvēku algām un pensijām (...).”³²⁶ Šeit skaidri iezīmējas populistisks diskurss, kurš tiecas pretnostatīt “tautu” (kā minētajā piemērā) elitei jeb dažu turīgu cilvēku grupai.

Ņemot vērā, ka 6. Saeimas vēlēšanas norisinājās tikai dažus gadus pēc valstiskās neatkarības atjaunošanas, partijām šajā periodā joprojām ir tendence uzturēt spēkā tēzi par padomju nomenklatūras klātbūtni valsts pārvaldē. 6. Saeimas vēlēšanu nenoliedzama zaudētāja LTF priekšvēlēšanu programmā norāda: “Diemžēl pēc neatkarības atgūšanas politisko un ekonomisko varu valstī pārņēma aprindas, kuru kodolu veido padomju laika nomenklatūras un ēnu ekonomikas cilvēki. Šā grupējuma politika ir pakļauta šaura

³²⁶ Tautsaimnieku politiskās apvienības “Tautsaimnieks” priekšvēlēšanu programma 6. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 01.03.2014.] Pieejams: <http://web.cvkv.lv/pub/public/27771/html>

jaunbagātnieku loka interesēm. (..) Dzīves līmeņa pazemināšanās, noziedzības pieaugums, korupcijas un valdošo politiķu cinisms grauj ticību Latvijas valstij, dzen tautu politiskā bezcerībā un gremdē apātiskā snaudā.”³²⁷ LTF apsola: “Nepieļausim jaunbagātnieku un organizētās noziedzības lobiju parlamentā un valsts institūcijās, kas līdz šim ļāvis izvairīties no nodokļu maksāšanas un devis iespēju pārpludināt Latviju ar kontrabandas precēm. (..) Atcerēsimies, ka reāli to var nodrošināt tikai tāda partija, kas pati nesēž uz baņķieru un citu jaunbagātnieku naudas maisiem un nekad nav tos izmantojusi, lai iekļūtu Saeimā.”³²⁸

Padomju varas kaitniecisko ietekmi uzsver arī TKL–ZP: “50 komunistiskās diktatūras gadi Latvijā ir iznīcinājuši visus veselīgas sabiedrības, valsts un saimniecības funkcionēšanai nepieciešamos morāli ētiskos pamatus, varmācīgi aizstājot tos ar komunistiskajām antivērtībām – savtīgumu, negodīgumu, aizdomīgumu, bezprincipialitāti, amoralitāti u.c. Šā destruktīvā procesa sekas jūtas visās mūsu sabiedrības dzīves jomās: atsevišķa cilvēka domāšanā un rīcībā, politiķu un ierēdņu korumpētībā un bezatbildīgumā (..).”³²⁹ Līdzīgu diskursu uztur arī DP: “Demokrāti pārtrauks Latvijas izsaimniekošanu. (..) Latvijā nav notikusi ekonomiskās un politiskās varas nomaiņa. Ekonomiskā un līdz ar to arī politiskā vara atrodas svešo iebraucēju un viņu funkcionāru rokās – tas latviešus un viņu ģimenes ved parādu jūgā. (..) Demokrāti, iegūstot vēlēšanās varu, realizēs svešo ekonomiskās varas nomaiņu Latvijā, ievērojot Satversmi un starptautisko tiesību normas.”³³⁰

Uz nepieciešamību nomainīt pastāvošo politisko eliti netiešā veidā aicina MPA–LNP, kuras redz Latviju, kas ir “atbrīvota no okupantu, kolonistu un bijušo PSKP funkcionāru kundzības. (..) jāpārvar varas atsvešināšanās no tautas.”³³¹ Pastarpināti kritiku ekonomiskai varai vai vismaz pārlietu lielai ekonomiskās un finanšu varas ietekmei programmā ietver arī LSP. Tās manifests vēsta: “Novērtējot pašreizējo sociālo, ekonomisko un politisko stāvokli republikā, mēs esam spiesti konstatēt sekojošo: Saeimas valdošā koalīcija grūž Latviju postā. Republikas iedzīvotāji grimst nabadzībā. (..) Privatizācijas procesiem, kas norisinās Latvijā, jānodrošina reāla sabiedrības kontrole. (..) Latvijas banka vairs nebūs valsts valstī, likums par to tiks pārskatīts.”³³²

³²⁷ Latvijas Tautas frontes priekšvēlēšanu programma 6. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 01.03.2014.] Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/27769.html>

³²⁸ *Ibid.*

³²⁹ Tautas kustības Latvijai (Zīgerista partijas) priekšvēlēšanu programma 6. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 01.03.2014.] Pieejams: <http://cvk.lv/pub/public/27765.html>

³³⁰ Demokrātu partijas priekšvēlēšanu programma 6. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 01.03.2014.] Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/27777.html>

³³¹ Maznodrošināto politiskās apvienības un Latviešu neatkarības partijas priekšvēlēšanu programma 6. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 01.03.2014.] Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/27748.html>

³³² Latvijas Sociālistiskās partijas priekšvēlēšanu programma 6. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 01.03.2014.] Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/27759.html>

Pret banku lobiju un ekonomisko grupējumu integrāciju politiskajā varā nostājas arī LDDP–LSDSP–LACAPT–DT, kas priekšvēlēšanu manifestā vēsta: “Esam par pragmatisku politiku, ārvalstu investīcijām, bet pret “šoka terapiju”, valsts ieslīgšanu parādos, vietējo un starptautisko monopolu diktātu, dabas bagātību, valsts īpašumu un saimniecības stratēģisko nozaru izlaupīšanu, cilvēku apkrāpšanu, pret mūsu strādājošo nekaunīgu ekspluatāciju, maksājot desmitiem reižu mazākas algas un pensijas nekā attīstītās valstīs, pret privatizāciju valdošā grupējuma un tā lobistu šaurā lokā. (..) Banku paradīzes, ar valsts aparātu saugšanu noziedzīgo struktūru pārvaldītas “brīvās tirdzniecības un beznodokļu zonas” modelis degradē latviešu tautas vēsturiskās ētiskās, kultūras vērtības, tradicionālos nodarbošanās veidus un draud iznīcināt nāciju.”³³³

Līdzīgā kontekstā arī LLP, vērtējot situāciju, kritiski norāda: “Par tiesisku valsti varēsim runāt tikai tad, kad pie tiesas, pirmā kārtā, tiks saukti miljonu izšķērdētāji, izsaimniekotāji un krāpnieki, kas atrodami visos valsts varas līmeņos, un katru no mums policija un tiesa aizstāvēs pret krāpniekiem, zagļiem un laupītājiem un norobežos no ierēdņu patvaļas. Mēs kategoriski prasām visu rangu vadītāju personīgu materiālo atbildību par zaudējumiem, kas radušies viņu nemākulības, nolaidības vai ļaunprātības dēļ, atbilstoši Latvijas Brīvvalsts likumiem. (..) Mūsu partijas pamatpienākums ir stāties pretī valsts varas institūciju un ierēdņu armijas centieniem palielināt savu varu un labklājību uz indivīda tiesību un dzīves līmeņa samazināšanas rēķina.”³³⁴ Tikmēr LVP manifests specifiski vērsas pret izpildvaras darbu, norādot: “LVP likvidēs (..) ekonomiskā rakstura kļūdu un noziegumu sekas, ko pieļāvušas trīs iepriekšējās valdības.”³³⁵ Līdzīga retorika atrodama partiju MZ–PA manifestā: “Pašreizējās un iepriekšējās valdības locekļu un darbinieku, AP (Augstākā Padome – *autores piezīme*) un 5. Saeimas deputātu, pašvaldību deputātu un darbinieku darbība un nodarījumi izmeklējami, pievēršot īpašu vērību viņu komercdarbībai, kredītu politikai, korupcijai un valsts līdzekļu izsaimniekošanai, eventuāli saucot viņus pie kriminālatbildības.”³³⁶

No iepriekš minētā redzams, ka pārsvarā partiju kritika elites grupām mijiedarbojas ar atsaukšanos uz tautu, proti, vienā vēstījumā ietverot abas pazīmes, tādējādi pretnostatot abas grupas vienu otrai. Kā norādīts darba teorētiskajā daļā, tautas jēdziena interpretācijas

³³³ Latvijas Demokrātiskās darba partijas, Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas un Latvijas Apkrāpto cilvēku aizsardzības partijas “Taisnība” koalīcijas “Darbs un taisnīgums” priekšvēlēšanu programma 6. Saeimas vēlēšanās. [Skatīts: 01.03.2014.] Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/27750.html>

³³⁴ Latvijas Liberālās partijas priekšvēlēšanu programma 6. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 01.03.2014.] Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/27746.html>

³³⁵ Latvijas Vienības partijas priekšvēlēšanu programma 6. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 19.04.2014.] Pieejams: <http://cvk.lv/pub/public/27749.html>

³³⁶ Partijas “Mūsu zeme” un “Pretkomunistu apvienība” priekšvēlēšanu programma 6. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 21.04.2014.] Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/27763.html>

iespējas ir ārkārtīgi plašas un partijas var izmantot dažādas stratēģijas, lai raksturotu savu references grupu. 6. Saeimas vēlēšanās kandidējošo partiju un to apvienību programmu satura analīze ļauj konstatēt, ka pārsvarā dominē tieši jēdziena “tauta”, “latvieši” vai “latviešu tauta” (retāk “iedzīvotāji”, “sabiedrība”, vai „pilsoņi”, kā to vairāk iezīmēja 5. Saeimas analīze, lietojums). To spilgti ilustrē LTF (“Atjaunosim tautai iespēju ietekmēt varu ne tikai vēlēšanu dienā! (..) Latvija mosties! Tautai jāatgriežas politiskajā dzīvē!”³³⁷), DP (“Viena Tēvzeme, viena tauta, viena valsts! (..) Demokrāti garantē taisnīgumu, tautas varu – lai atgūtu tautai nākotni un godu, mieru un labklājību.”³³⁸), LVP (“Mēs esam par nācijas spēka atjaunošanu un vienotu tautu savā zemē. No šī spēka un vienotības būs atkarīga tautas spēja realizēt savu gribu, veidojot Latvijas nākotni.”³³⁹), MZ–PA (“Latviešu tauta iedzīta katastrofālā stāvoklī, apkārt valda noziedzība, nabadzība, apātija. To visu izdarījuši valdošie spēki, kas grib lemt par mums arī turpmāk.”³⁴⁰), TPAT (“Pieliksim visas pūles, lai Tautu, partijas un Saeimu vienotu demokrātijas un Latvijas neatkarības ideja!”³⁴¹), LSP (“Darbu strādniekiem, atbalstu zemniekiem, drošību tautai.”³⁴²), kā arī LDDP–LSDSP–LACAPT–DT (“Valsts politikai jāgarantē latviešu un lībiešu tautas izdzīvošana un uzplaukums, viņu kultūras un valsts nostiprināšana un saglabāšana neierobežoti ilgi.”³⁴³) un TKL–ZP (“Iepriekšējo valdību attieksme pret izglītību, zinātņi, kultūru un valodu ir bijusi skandaloza, degradējot šos tautas identitātes faktoros par nācijas pabērn.”³⁴⁴).

7. Saeimas vēlēšanas Latvijā notika 1998. gada 3. oktobrī. Kopumā tajās tika iesniegts 21 partijas un to apvienību vēlēšanu saraksts, tomēr vietu likumdevējā ieguva seši politiskie spēki: TP (24 vietas), LC (21 vieta), apvienība TB/LNNK (17 vietas), TSP (16 vietas), LSDA (14 vietas) un JP (8 vietas). Pārējie 15 politiskie spēki noteikto vēlēšanu barjeru nepārvarēja un mandātus likumdevējā neieguva. Veicot populisma klātbūtnes izpēti sarakstu programmās, tā esamība tika konstatēta septiņu partiju un partiju apvienību

³³⁷ Latvijas Tautas frontes priekšvēlēšanu programma 6. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 03.03.2014.] Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/27769.html>

³³⁸ Demokrātu partijas priekšvēlēšanu programma 6. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 03.03.2014.] Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/27777.html>

³³⁹ Latvijas Vienības partijas priekšvēlēšanu programma 6. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 19.04.2014.] Pieejams: <http://cvk.lv/pub/public/27749.html>

³⁴⁰ Partijas “Mūsu Zeme” un “Pretkomunistu apvienība” priekšvēlēšanu programma 6. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 03.03.2014.] Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/27763.html>

³⁴¹ Tautsaimnieku politiskās apvienības “Tautsaimnieks” priekšvēlēšanu programma 6. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 01.03.2014.] Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/27771.html>

³⁴² Latvijas Sociālistiskās partijas priekšvēlēšanu programma 6. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 01.03.2014.] Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/27759.html>

³⁴³ Latvijas Demokrātiskās darba partijas, Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas un Latvijas Apkrāpto cilvēku aizsardzības partijas “Taisnība” koalīcijas “Darbs un taisnīgums” priekšvēlēšanu programma 6. Saeimas vēlēšanās. [Skatīts: 01.03.2014.] Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/27750.html>

³⁴⁴ Tautas kustības Latvijai (Zīgerista partijas) priekšvēlēšanu programma 6. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 22.04.2014.] Pieejams: <http://cvk.lv/pub/public/27765.html>

priekšvēlēšanu dokumentos, savukārt 14 politisko spēku manifestos abas pazīmes netika identificētas. Kā redzams no datiem, vidējais populisma līmenis salīdzinājumā ar iepriekšējām vēlēšanām ir būtiski samazinājies. Proti, 6. Saeimas vēlēšanās vidējais populisma līmenis sasniedza 17 procentus, bet 7. Saeimā – tikai 10 procentus jeb par septiņiem procentpunktiem mazāk. Uz kopējā fona redzams, ka 7. Saeimas vēlēšanās salīdzinājumā ar abām iepriekšējām kandidējošo sarakstu priekšvēlēšanu programmu saturs nav tik populistisks. Populisma līmeņa detalizētāki rādītāji ir iekļauti 7. tabulā.

7. tabula

Populisma līmenis 7. Saeimas vēlēšanās kandidējošo politisko partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmās

Partija vai partiju apvienība	Populisma līmenis %	Teikumu proporcija
Demokrātu partija	42,86	18/42
Tautas kopa “Brīvība”	40,90	18/44
Tautas kustība Latvijai (Zīgerista partija)	32,14	18/56
Latvijas Nacionāli demokrātiskā partija	30,65	19/62
Politiskā organizācija “Helsinki-86”	29,10	16/55
Demokrātiskā partija “Saimnieks”	28,30	15/53
Jaunā partija	20,45	9/44
Vidējais:	10,69	
Std.nov:	16,05	

Avots: autores aprēķins.

Lielākai daļai sarakstu populisma klātbūtne tomēr netika konstatēta. Minētais attiecināms uz šādiem vēlēšanās reģistrētajiem sarakstiem: LZS, LC, SDSO, TSP, DP–KDS–LZaP apvienība, LNRP, LSDA, TP, NPP, LAP, KP, MāZ, LVP un TB. Populisma esamību uzrādīja 1/3 jeb 33% gadījumu no visām vēlēšanās startējošajām partijām un to apvienībām, kas ir ievērojami zemāks rādītājs nekā 6. Saeimas vēlēšanās.

Vispopulistiskākais no 7. Saeimā kandidējošajiem politiskajiem spēkiem izrādījās DP (tāpat šī partija uzrādīja augstu populisma līmenī arī iepriekšējās vēlēšanās). Tās manifesta saturā aptuveni 42 procenti bija teikumi ar populistisku saturu (absolūtos skaitļos 18 no 42 teikumiem). Tiesa gan, atšķirībā no 6. Saeimas, šoreiz arī pašas partijas manifests, atbilstoši teikumu skaitam tajā, ir ievērojami garāks. Otrs augstākais populisma līmenis

raksturīgs TKB (gandrīz 41 % jeb 18 no 44 teikumiem). Salīdzinot abas populistiskākās partijas, ir skaidri redzama manifesta apjoma ietekme uz populisma līmeņa aprēķinu. Lai gan abām partijām ir vienāds kopējais populismu saturošo teikumu skaits, tām ir nedaudz atšķirīgs programmas kopējais garums.

Tas pats redzams arī TKL–ZP – trešā augstākā populisma līmeņa – manifestā, kur 32 procentos teikumu (jeb 18 no 56) tika identificēta kāda no populismam raksturīgām pazīmēm, kas ir ļoti līdzīgs rezultāts tam, kādu šī pati partija uzrādīja 6. Saeimā. Par aptuveni diviem procentpunktiem zemāks populisma līmenis konstatējams LNDP manifestā (30 %), tiesa gan, šim sarakstam bija arī viena no teikumu skaita ziņā garākajām programmām. Piektais augstākais populisma līmenis (29 %) konstatēts politiskās organizācijas H–86 priekšvēlēšanu dokumentā, attiecīgi par vienu procentpunktu zemāk – DPS manifestā. Pēdējā, septītajā, vietā ierindojas JP, kam aptuveni piekto daļu no priekšvēlēšanu programmas teikumu kopskaita aizņēma populistiska satura vēstījumi.

Paralēli populisma līmeņa kvantitatīvajam aprēķinam ir būtiski apzināt pieejas, kā politiskie spēki savos manifestos adresē kritiku pret eliti un konstruē tautas centralitātes ideju. Kontentanalīze ļauj secināt, ka 7. Saeimas vēlēšanās partijas, uzrunājot potenciālos vēlētājus, galvenokārt izmanto nacionālistisku diskursu. Plaši tiek lietoti tādi atslēgas vārdi kā “tauta”, “latvieši”, “nācija”, kā arī vārdu kopa “latviešu tauta”. Tās ir galvenās grupas, uz kurām atsaucas politiskie spēki. Minēto spilgti raksturo partiju TKB, TKL–ZP, LNDP, DP, kā arī daļēji politiskās organizācijas H–86 priekšvēlēšanu manifests. Tā, piemēram, TKB savā priekšvēlēšanu programmā 1998. gada Saeimas vēlēšanām pieprasa: “(..) ieviest tiešu saikni starp tautu un tās vēlētiem pārstāvjiem”, kā arī sola “(..) turpināt pievērst starptautiskās sabiedrības uzmanību latviešu nācijas tiesību pārkāpumiem (..); pārskatīsim un atcelsim visus likumus, kas kaitē latviešu tautas interesēm; (..) starptautisko normu ietvaros realizēsim pozitīvu politiku apdraudētās latviešu tautas labā”.³⁴⁵ “Tautas izdzīvošanas” ideja ir viens no TKL–ZP manifesta centrālajiem vēstījumiem: “Latvija! Tu esi mūsu valsts, šeit mūsu tautai ir jādzīvo gara skaidrībā un labklājībā, lai mēs neaizietu bojā. (..) Nacionāla politika Latvijā ir tāda politika, kas nodrošina latviešu tautai izdzīvošanas un uzplaukuma iespējas savā Tēvzemē. Novērsīsim tautas straujo izmiršanu. Cienīsim un aizstāvēsim latviešu valodu un mūsu tautas vēsturi. (..) Privatizāciju veiksīm tikai tautas interesēs.”³⁴⁶ Tautas centralitātes ideja spilgti parādās, runājot par lēmumu

³⁴⁵ Tautas kopas “Brīvība” priekšvēlēšanu programma 7. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 23.02.2014.] Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/27714.html>

³⁴⁶ Tautas kustības Latvijai (Zīgerista partija) priekšvēlēšanu programma 7. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 23.02.2014.] Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/27724.html>

pieņemšanas procesu, proti, Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā. Šajā kontekstā TKL–ZP raksta: “Mēs iesim uz Eiropas Savienību kopā ar tautu un tikai izpildot tautas gribu.”³⁴⁷

Līdzīga diskursīvā stratēģija dominē LNDP manifesta saturā. Partija norāda: “Dievs Latviju ir devis latviešiem. Latvija ir nacionāla valsts, kurā jānodrošina latviešu nācijas izdzīvošana un uzplaukums. Latviešiem ir tiesības uz nacionālu valsti aizsargājošiem pilsonības un valodas likumiem. (..) Nacionālā kultūra ir latviešu identitātes pamats. (..) Latviešu ekonomiskās patstāvības pamats ir lauksaimniecība. (..) Apdraudot nācijas attīstību, Latvijā izvēršusies seksuālie mazākumi. Lai pasargātu tautu no perverso grupu noziedzīgās un netikumiskās rīcības, aizliegsim seksuālo mazākumu publisku reklāmu un pasākumus.”³⁴⁸ Līdzīgus atslēgas vārdus lieto arī TKB: “Mēs atjaunosim 18. Novembra Latviju, nodrošinot tautas aizsardzību un uzplaukumu. (..) Uzticoties TK “Brīvība”, Jūs balsosit par: (..) latviešu tautas tiesībām savā Tēvzemē, ikviena tiesībām dzīvot drošībā un pārtībā. (..) TK “Brīvība” paredz tautas aizstāvībai: (..) ieviest tiešu saikni starp tautu un tās vēlētiem pārstāvjiem. (..) pārskatīsim un atcelsim visus likumus, kas kaitē latviešu tautas interesēm; uzticēsim būtiski svarīgos jautājumus latviešu tautas nobalsošanai (referendumam); starptautisko normu ietvaros realizēsim pozitīvu politiku apdraudētās latviešu tautas labā.”³⁴⁹ Diskurss ar izteikti nacionālistisku ievirzi parādās arī DP priekšvēlēšanu programmā. Partija šajā kontekstā norāda: “Demokrātu partija kopīgi ar latviešu tautu – saimniektautu panāk: starpnacionālo, starpkonfesiālo un starppaudžu demokrātiju. (..) Toreiz mēs, latvieši, visās pilsētās bijām vairākumā un visā Latvijā latviešu bija 75 %. Šodien mēs, valsts valodā runājošie latvieši, neesam vairākumā ne astoņās lielākajās pilsētās, ne visā Latvijā. Nav vispār virsvara pēdējos 5 gados valsts mērogā risinājusi, ne praktiski, ne zinātniski, latviešu nācijas izdzīvošanas demogrāfiskās problēmas.”³⁵⁰

Politiskās organizācijas H–86 priekšvēlēšanu vēstījumā par partijas pamatmērķi norādīts: “Latviešu nācijas tiesību, valodas un kultūras aizstāvība.”³⁵¹ Partija norāda: “(..) Izmaiņas Satversmē pieļaujamas tikai tautas nobalsošanā. (..) Katrs komunisti ar savu

³⁴⁷ Tautas kustības Latvijai (Zīgerista partija) priekšvēlēšanu programma 7. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 23.02.2014.] Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/27724.html>

³⁴⁸ Latvijas Nacionāli demokrātiskās partijas priekšvēlēšanu programma 7. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 23.02.2014.] Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/27732.html>

³⁴⁹ Tautas kopas “Brīvība” priekšvēlēšanu programma 7. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 27.04.2014.] Pieejams: <http://cvk.lv/pub/public/27714.html>

³⁵⁰ Demokrātu partijas priekšvēlēšanu programma 7. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 27.04.2014.] Pieejams: <http://cvk.lv/pub/public/27733.html>

³⁵¹ Politiskās organizācijas “Helsinki – 86” priekšvēlēšanu programma 7. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 27.04.2014.] Pieejams: <http://cvk.lv/pub/public/27734.html>

piederību noziedzīgai organizācijai ir kaitējis latviešu tautai.”³⁵² Tikpat nozīmīga mērķa grupa partijai ir Latvijas pilsoņi. Tas iezīmējas šādos vēstījumos: “Atcelt likumus, kas ir pretrunā ar LR pilsoņu interesēm. (..) Izveidot Informācijas departamentu, kas sniegs objektīvas ziņas par genocīdu pret Latvijas pilsoņiem. (..) Privatizācijas un brīvā zemes tirgus tiesības tikai LR pilsoņiem. (..) Panākt kompensāciju izmaksas LR pilsoņiem, kas cietuši no okupāciju varām. (..) Valsts medicīnisko aprūpi pieejamu visiem LR pilsoņiem. (..) Obligāta pamatskolas izglītība visiem LR pilsoņiem.”³⁵³

Lai gan vairākums partiju, kuru programmās ir populisma klātbūtne, tik tiešām tautas centralitātes ideju konstruē caur atsaucēm uz tautu, latviešiem, latviešu nāciju un pilsoņiem, citas partijas tautas centralitātes ideju pasniedz, apvienojot iepriekš minētos jēdzienus ar emocionāli neitrālākiem terminiem. Parasti tās ir atsauces uz Latvijas iedzīvotājiem, Latvijas sabiedrību, vēlētājiem vai cilvēkiem. Šādu stratēģiju realizē, piemēram, DPS un JP. DPS savā programmā norāda: “Mērķis ir radīt apstākļus Latvijas valsts, latviešu tautas un valodas mūžīgai pastāvēšanai un attīstībai. Tālab jāgarantē kultūras tradīciju saglabāšana, jānodrošina mūsdienīga izglītība, sociālā stabilitāte un cilvēku drošība. (..) Gan iekšpolitikai, gan ārpolitikai jāatbilst vietējo uzņēmēju, darba ņēmēju un patērētāju interesēm. (..) Vara ir tikai līdzeklis, lai pildītu savu vēlētāju gribu. (..) Tāpēc DPS nākamajā Saeimā spēs īstenot savus principus par labu cilvēkam, sabiedrībai, valstij.”³⁵⁴ Tikmēr JP galvenās references grupa ir cilvēks un iedzīvotāji. To skaidri ilustrē šīs rindas no partijas manifesta: “Mēs gribam dzīvot valstī, kurā cilvēks ir galvenā vērtība, vienlīdz augsta godā tiek celta gan brīvība, gan atbildība un valsts vara būtu tuvāka cilvēkiem (..). (..) izveidot tādu valsts pārvaldes sistēmu, kas kalpos iedzīvotāju interesēm (..). (..) atjaunotu iedzīvotāju uzticību privatizācijas sertifikātiem (..).”³⁵⁵

Elites antagonisma pazīmes kontekstā partiju priekšvēlēšanu programmas demonstrē divas stratēģijas. Lielākā daļa tiecas kritizēt esošo politisko eliti, tai skaitā pie varas esošās valdošās partijas, politiķus un amatpersonas. Šādu pieeju uzrāda JP, DPS, TKL–ZP, DP un H–86. JP šajā kontekstā norāda: “Mēs esam politikā tāpēc, ka valdošo politiķu darbības vai

³⁵² Politiskas organizācijas “Helsinki – 86” priekšvēlēšanu programma 7. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 27.04.2014.] Pieejams: <http://cvk.lv/pub/public/27734.html>

³⁵³ *Ibid.*

³⁵⁴ Demokrātiskās partijas “Saimnieks” priekšvēlēšanu programma 7. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 27.04.2014.] Pieejams: <http://cvk.lv/pub/public/27723.html>

³⁵⁵ Jaunās partijas priekšvēlēšanu programma 7. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 27.04.2014.] Pieejams: <http://cvk.lv/pub/public/27720.html>

bezdarbības rezultātā valstī izveidojusies politiskā, kultūras un saimnieciskā vide neatbilst mūsu priekšstatiem par mūsdienu Latviju.”³⁵⁶

Daudz kritiskāka savā nostājā pret eliti ir TKL–ZP: “Vecie varas vilki jaunās avju drēbēs (partijās) ar glaimiem un viltu nāk, lai ar vēl lielāku cinismu turpinātu postīt un izlaupīt Latviju, lai galīgi sagrautu tās laukus, lai daudziem cilvēkiem atņemtu pēdējo cerību, lai daudzus nabagos padarītu par dažu bagāto vergiem. Mēs to nedrīkstam pieļaut! Lai celtu, nevis grautu, lai sniegtu piepildījumu cerībām, mēs piedāvājam skaidru alternatīvu varas grupējumiem. (..) Valstsvīrus un politiķus, kas iedzīvojušies uz tautas rēķina, sauksim pie kriminālatbildības – gluži tāpat, kā jebkuru citu noziedznieku. (..) Mēs noraidām valdošo politiķu klanīšanos starptautisko organizāciju birokrātijas priekšā.”³⁵⁷

DPS retorika ir krietni mērenāka salīdzinājumā ar TKL–ZP nostāju. Tā lielā mērā vērš kritiku pret politiskajām partijām: “DPS ir vienīgā partija, kura konsekventi saka *jā* tad, kad citi svārstās, un spēj pateikt *nē* tad, kad citi padevīgi klusē. (..) Mūsu partijas pārstāvji nebaidījās atstāt ministru amatus un aiziet opozīcijā, kad citas partijas neievēroja mūsu iebildes pret elektroenerģijas, gāzes, telefona sakaru tarifu un dzelzceļa biļešu cenu paaugstināšanu, iedzīvotāju interesēm neatbilstošu “Latvenergo” un Latvijas kuģniecības privatizāciju.”³⁵⁸ Pretēji TKL–ZP vai DPS, kur antielitisma retorika ir atrodama vairākos vēstījumos, H–86 šī pazīme iezīmējas ļoti epizodiski, proti, partija vispārīgi norāda uz apņemšanos cīnīties ar valsts amatpersonu korumpētību.

Savukārt, DP programmā elites grupas identificēt precīzi ir problemātiskāk, ņemot vērā, ka partija atsaucas uz varu daudz plašākā nozīmē, taču konteksts vedina domāt, ka joprojām galvenā kritika mērķēta tieši politiskās elites virzienā. Partijas programmā teikts: “Demokrāti pārtrauks Latvijas izsaimniekošanu, varai – tautas īpašuma piesevināšanos un bezdarba pārmērību. (..) Galējais liberālisms ir oligarhijas sinonīms un vērsts uz bagāto kļūšanu vēl bagātākiem, iegrūžot jo kuplāku ģimeni, jo dziļākā nabadzībā, arī no sabiedrības atkarīgā verdzībā, reizē nokaujot tautas augstāko bagātību – Dzīvo kapitālu – Kuplu ģimeni.”³⁵⁹

³⁵⁶ Demokrātiskās partijas “Saimnieks” priekšvēlēšanu programma 7. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 23.02.2014.] Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/27723.html>

³⁵⁷ Tautas kustības Latvijai (Zīgerista partija) priekšvēlēšanu programma 7. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 23.02.2014.] Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/27724.html>

³⁵⁸ Demokrātiskās partijas “Saimnieks” priekšvēlēšanu programma 7. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 27.04.2014.] Pieejams: <http://cvk.lv/pub/public/27723.html>

³⁵⁹ Demokrātu partijas priekšvēlēšanu programma 7. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 23.02.2014.] Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/27733.html>

Tikmēr otra partiju grupa, proti, TKB un LNDP, demonstrē nedaudz atšķirīgu pieeju elites grupu kritizēšanā. Lai gan arī šīs partijas kopumā vērsas pret politisko eliti, tās apsūdz eliti saistībā ar padomju varas mantojumu (diskurss, kas spilgti iezīmējās 5. Saeimā). TKB retorika antielites kontekstā demonstrēta šajās rindās: “Lai saglabātu ietekmi un legalizētu okupācijas sekas, padomju nomenklatūra pārņēma Latvijas brīvvalsts ārējos atribūtus, taču būtībā izveidoja jaunu valsti – ar samazinātu teritoriju un izmainītu pilsoņu un iedzīvotāju kopumu. Valsts valdības un ekonomiskās sviras paliek PSKP nomenklatūras un VDK darbinieku rokās, valda korupcija, organizētā noziedzība, ekonomisks un morāls pagrimums. (..) TK “Brīvība” paredz tautas aizsardzībai (..) saskaņot esošos likumus ar Satversmi un panākt politisko partiju neatkarību no finanšu grupējumiem.”³⁶⁰ Līdzīga pozīcija atklājas arī LNDP manifestā. Raksturojot esošo situāciju valstī, partija norāda: “Latvijā varu ir ieguvuši krievu žīdu plutokrāti, kas sagrāba tautai piederošās vērtības un apkrāpa plašu sabiedrības daļu. (..) Mūsu mērķis nav celt valdošo slāņu komfortu, bet nodrošināt tautai uzplaukumu. Pa vienam Jūs salauzīs, kopā mēs uzvarēsim!”³⁶¹

Programmu satura kvalitatīva analīze ļauj ilustrēt dažādas populisma izmantošanas stratēģijas gan attiecībā uz elites grupu definēšanu un kritiku, gan arī uz dažādu pieeju, definējot tautas jēdzienu. Turklāt piemēri atklāj, ka pārsvarā atsaukšanās uz tautu notiek paralēli ar elites kritizēšanu, apliecinot, ka opozīcija elites grupām gandrīz vienmēr tiek definēta kā pretnostatījums tautai, neatkarīgi no tā, vai partija lieto vārdu “cilvēki”, “iedzīvotāji”, “latvieši” vai citu.

8. Saeimas vēlēšanas norisinājās 2002. gada 5. oktobrī. Tajās kopumā tika pieteikti un par vēlētāju balsīm sacentās 20 deputātu kandidātu saraksti. Likumā noteikto piecu procentu vēlēšanu barjeru pārvarēja un pārstāvniecību ieguva sešas politiskās partijas un to apvienības: JL (26 vietas), PCTVL (25 vietas), TP (20 vietas), ZZS (12 vietas), LPP (10 vietas) un apvienība TB/LNNK (7 vietas). Analizējot visu šajās vēlēšanās pieteikto sarakstu priekšvēlēšanu programmas, populisma klātbūtne tika konstatēta astoņu politisko spēku vēstījumos. Sīkāk dati atspoguļoti 8. tabulā.

³⁶⁰ Tautas kopas “Brīvība” priekšvēlēšanu programma 7. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 23.02.2014.] Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/27714.html>

³⁶¹ Latvijas Nacionāli demokrātiskās partijas priekšvēlēšanu programma 7. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 23.02.2014.] Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/27732.html>

8. tabula

Populisma līmenis 8. Saeimas vēlēšanās kandidējošo politisko partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmās

Partija vai partiju apvienība	Populisma līmenis %	Teikumu proporcija
Latvijas Apvienotā republikāņu partija	56,52	26/46
Latviešu partija	37,10	23/62
Mūsu zeme	34,10	15/44
Latvijas Pirmā partija	24,32	9/37
Politiskā apvienība "Centrs"	23,26	10/43
Latgales gaismā	23,10	9/39
Par cilvēka tiesībām vienotā Latvijā	20,45	9/44
Latvijas Sociāldemokrātiskā strādnieku partija	14,00	7/50
Vidējais:	11,64	
Std.nov.	16,71	

Avots: autores aprēķins.

Tabulā ievietotā informācija norāda, ka populisma aprēķinu 8. Saeimas vēlēšanās bija iespējams veikt astoņās priekšvēlēšanu programmās, jo to saturā tika identificētas abas populisma pazīmes. Pārējās 12 priekšvēlēšanu programmas uzrādīja tikai vienu vai nevienu no abām pazīmēm, kā rezultātā to saturā populisma kā plānās ideoloģijas esamību konstatēt nebija pamata. Iepriekš minētais attiecināms uz LAP, JL, PCP, LC, MaZ, ZZS, BP, KrP, SDLP, apvienību TB/LNNK, SDS, kā arī TP. Interesanti, ka populisms netika identificēts partijas JL priekšvēlēšanu programmā, ņemot vērā, ka tieši šī partija Latvijas gadījumā bieži tiek minēta kā populistiskas partijas piemērs.³⁶² JL gadījums, iespējams, demonstrē situāciju, kad priekšvēlēšanu programma (jo īpaši tās konsolidētā versija) var nesniegt pietiekamu informāciju par partijas politisko piedāvājumu, un analīzes rezultāti būtu atšķirīgi, ja izpēte iekļautu arī citus materiālus, piemēram, līderu runas, intervijas, televīzijas debates u.tml. informācijas avotus.

8. Saeimas vēlēšanu analīze apliecina vidējā populisma līmeņa nelielu pieaugumu (par gandrīz vienu procentpunktu) salīdzinājumā ar tā straujo kritumu iepriekšējās Saeimas vēlēšanās. Tāpat ir pieaudzis populistisko partiju īpatsvars: 1998. gadā populisms tika

³⁶² Skatīt, piemēram: Balcere, Ilze. 2012. *Baltic States*. Havlik, Vlastimil and Aneta Pinkova (eds.) *Populist Political Parties in East-Central Europe*. MuniPress, Brno, pp.39–71.

identificēts 33 procentos partiju, bet 2002. – jau 40 procentos partiju priekšvēlēšanu programmu. Visaugstāko populisma līmeni šajās vēlēšanās uzrāda LARP manifests, sasniedzot vairāk nekā 56 procentus (jeb 26 no 46 teikumiem programmā). 7. Saeimā tik augstu populisma līmeni neuzrādīja neviens no analizētajiem sarakstiem. Otra populistiskākā programma (37 %) tika identificēta LP. Trešajā vietā ierindojas partija MZ (34 %), kuras programmā populisms tika konstatēts 15 no 44 teikumiem.

Kvalitatīvi vērtējot vēstījumu saturu, nākas secināt, ka galvenās elites grupas, pret kurām politiskie spēki vēršas un kuras kritizē, nemainīgi ir politiskā elite, gan atsaucoties uz pastāvošo varu plašākā nozīmē, gan arī uz politiskajām partijām un parlamentu. Visai plašā nozīmē antielitisms parādās LARP programmā: “Latvijā valda varas un valsts amatpersonu patvaļa, nostiprinās korupcija, organizētā noziedzība un ēnu ekonomika. Valsts varu sagrābuši politiskie grupējumi, kuru galvenais mērķis – valsts izzagšana. (..) Valsts varu sagrābušie politiskie grupējumi galvenokārt pārstāv Tautas partiju un Latvijas ceļu. Iedzīvotāju noguldījumu izlaupīšanu bankās un investīciju firmās, no kā iedzīvojās arī šie politiskie grupējumi, veicināja Latvijas banka, kuru vadīja Einārs Repše, kas tagad vēlas iekļūt Saeimā ar savas kabatas partijas Jaunais laiks palīdzību, lai šie politiskie grupējumi varētu turpināt valsts izlaupīšanu. Tāpēc viens no mūsu partijas galvenajiem mērķiem ir panākt, lai valsts izlaupītājpartiju un to atbalstītāju – amatpersonu darbība tiktu izvērtēta visu neatkarības gadu laikā. (..) viens no mūsu mērķiem ir panākt, lai valsts varu sagrābušie politiskie grupējumi tiktu atstādināti no šīs varas un lai nepieļautu Saeimā atkal nokļūt negodīgām amatpersonām. (..) Lielākā daļa naudas līdzekļi no ekonomiskās darbības nonāk valsts izlaupītāju, ēnu ekonomikas un organizētās noziedzības darboņu, kā arī korumpēto valsts amatpersonu kabatās. Un visam tam pāri kā piesegjums stāv valsts varu sagrābušie politiskie grupējumi.”³⁶³

Savukārt LP manifestā norādīts: “Ar civilokupantu līdzdalību līdzšinējās vēlēšanās tika ievēlēti latviešu tautai nelabvēlīgi likumdevēji un varas pārstāvji. No 1940. g. ar apzinātu nodomu – pazudināt latviešu tautu, neviens likums nav pieņemts latviešu tautas interesēs. Pretvara, kas kalpo svešām tautām, Latviju ir pārvērtusi par koloniju.”³⁶⁴ Līdzīgi arī partijas MZ programma primāri vēršas pret iepriekšējām Saeimām un amatpersonām: “Mēs vienīgie stāvam pretī Latvijas un Latviešu tautas kapračiem, un nevienam nekad vairs nebūs pamata teikt: “Nebija jau CITAS izvēles.” (..) nekavējoties jāatceļ likumu antikonstitucionālās normas, vispirms Saeimas vēlēšanu nelikumīgā “procentu barjera”. Tas

³⁶³ Latvijas Apvienotās republikāņu priekšvēlēšanu partijas programma 8. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 09.05.2014.] Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/27466.html>

³⁶⁴ Latviešu partijas priekšvēlēšanu programma 8. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 09.05.2014.] Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/27467.html>

dos legālu pamatu 5.–7. Saeimas pretautisko likumu pārskatīšanai. (..) Izvērtēsim līdzšinējo amatpersonu rīcību un vainīgos sauksim pie atbildības.”³⁶⁵ Tieša kritika pret politisko eliti iezīmējas arī PCTVL, PAC un LG manifestos. Šajā kontekstā PCTVL norāda: “Mēs sevi neesam kompromitējuši ar korupciju un dalību nelikumīgā privatizācijā. Mēs strādājam Rīgas un citu pašvaldību vadībā, risinot problēmas, ko labējās partijas ir uzkrājušas desmit gadu laikā.”³⁶⁶

Vienlaikus LSDSP vairo politisko varu sadarbībā ar organizēto noziedzību, savā programmā solot “apturēt valsts izzagšanu, nepieļaut nelegālo līdzekļu legalizāciju, valsts varas un organizētās noziedzības sadarbību”.³⁶⁷ Kamēr politiskā elite veido galveno atsaucē grupu, LPP 2002. gada vēlēšanu programmā galvenokārt tiecas akcentēt politiskās un ekonomiskās varas ciešās attiecības: “LPP uzsver, ka varai jābūt tautas rokās, tādēļ jāpanāk oligarhu un ekonomisko grupējumu politiskās varas mazināšana.”³⁶⁸

Attiecībā uz otru pazīmi programmas iezīmē divas stratēģijas. Daļa partiju lieto tradicionālās atsaucē uz tautu, nāciju vai latviešiem; kamēr citas izmanto vairāk neitrālu pieeju, uzrunājot tādas grupas kā iedzīvotājus un sabiedrību. Pirmo pieeju lieto LP, ko demonstrē šādi vēstījumi: “Nozagto Latvijas valsti atdosim latviešiem. (..) Mūsu mērķis – latviešu Latvija. Tā ir latviešu tautas valsts, kurā politikā, likumdošanā, tautsaimniecībā un sociālā taisnīguma labad viss tiek darīts latviešu tautas labā – tās saglabāšanai un attīstībai, lai nodrošinātu latviskas kultūras, dzīvesziņas un mūžseno ideālu uzvaru. (..) Valsts spēku – tautas interesēs. (..) Valsts varai ir jākalpo tautai, un valsts spēkam tauta jāaizstāv. (..)”³⁶⁹ Līdzīgu stratēģiju izmanto partija MZ. Tas iezīmējas šajās rindās: “Partija “Mūsu zeme” uzskata, ka Latvieši savā dzimtenē, ko tiem ierādījis Dievs, ir nonākuši tādā situācijā, ka bez īpašas rīcības nav iespējams apturēt to izmiršanu. Ir nepieciešams noteikt Latviešiem Latvijā pirmtiesības. (..) Balstoties uz tautiskā taisnīguma principiem, rūpēsimies par latviešu nacionālās kultūras attīstību, par latviskās gaisotnes pārsvaru Latvijā, aizstāvēsim Latviešu tautas intereses. Mēs ticam, ka Latviešu nācijas lielais vairums ir goda cilvēki. Mēs neesam pret sveštautiešiem, mēs esam par Latviešiem. Mēs vēlamies padarīt Latvieti par kungu savā

³⁶⁵ Partijas “Mūsu zeme” priekšvēlēšanu programma 8. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 09.05.2014.] Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/27460.html>

³⁶⁶ Par cilvēka tiesībām vienotā Latvijā priekšvēlēšanu programma 8. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 09.05.2014.] Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/27454.html>

³⁶⁷ Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas priekšvēlēšanu programma 8. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 09.05.2014.] Pieejams: <http://cvk.lv/pub/public/27453.html>

³⁶⁸ Latvijas Pirmās partijas priekšvēlēšanu programma 8. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 09.05.2014.] Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/27461.html>

³⁶⁹ Latviešu partijas programma 8. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 09.05.2014.] Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/27467.html>

zemē šī vārda patiesā nozīmē.”³⁷⁰ Līdzīgi arī LG sevi primāri pozicionē kā “demokrātiska tautas partija³⁷¹” un iestājas par “vienotību, stabilitāti un tautas ticību rītdienai. Mēs esam pret sociālo spriedzi kā galveno Latvijas tautas problēmu avotu.”³⁷²

Attiecībā uz pārējām partijām var runāt par jauktu stratēģiju, lietojot gan atsauces uz tautu vai nāciju, gan sabiedrību, iedzīvotājiem un vēlētājiem. Piemēram, PCTVL apsola: “Būs jāatlīdzina zaudējumus, kas nodarīti Latvijas tautai (...). Tiesības vēlēties pašvaldības – visiem valsts pastāvīgajiem iedzīvotājiem. (...) Mēs esam par godīgumu un atklātumu valsts un pašvaldību iestādēs, par iedzīvotāju tiesību ievērošanu. Teritoriālā un reģionālā reforma – brīvprātīga un iedzīvotāju interesēs.”³⁷³

Līdzīgu stratēģiju demonstrē LARP: “Katram jābūt atbildīgam par savu darbu, bet ja tautas uzticība netiek attaisnota, tad tautai jādod iespējas šādas vēlētas amatpersonas atsaukt. (...) Latvija ir zaudējusi ekonomisko neatkarību, ko valdošo partijas tagad cenšas aizstāt ar iestāšanos Eiropas Savienībā un NATO. Viņiem šais Eiropas struktūrās atradīsies darba vietas, bet kas paliks Latvijas iedzīvotājiem? (...) Vēlētāji! Mēs varam noteikt savas valsts likteni, ja izdarīsim pareizo izvēli.”³⁷⁴ Tāpat arī LSDSP norāda: “Valsti atgūt tautai! LSDSP virza tautas nobalsošanai Satversmes grozījumu projektu, kas paredz tautas vēlētu prezidentu, jauktu vēlēšanu sistēmu un lielākas cilvēka sociālās garantijas. (...) Darbu katram darbspējīgam iedzīvotājam (...). Kopā ar tautu mums izdosies!”³⁷⁵

LPP primāri vērsas pie sabiedrības, pozicionējot sevi kā uz “konservatīvām vērtībām balstīta partija, kas veicinās sabiedrības saliedētību uz kristīgo un garīgo vērtību pamatiem. (...) LPP augstākais mērķis ir katra cilvēka garīga un materiāla labklājība (...). LPP veicinās Latvijas sabiedrības konsolidāciju starp latviešiem un cittautiešiem, kā starp dažādiem sabiedrības slāņiem. (...) LPP iestājas par sabiedrības morāles atveseļošanu un nostiprināšanu (...). Ir jāizveido Valsts un pašvaldību policijas sadarbības modelis, kas maksimāli atbilstu

³⁷⁰ Partijas “Mūsu zeme” programma 8. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 09.05.2014.] Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/27460.html>

³⁷¹ Partijas “Latgales gaisma” priekšvēlēšanu programma 8. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 09.05.2014.] Pieejams: <http://cvk.lv/pub/public/27468.html>

³⁷² *Ibid.*

³⁷³ Par cilvēka tiesībām vienotā Latvijā priekšvēlēšanu programma 8. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 09.05.2014.] Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/27454.html>

³⁷⁴ Latvijas Apvienotās republikāņu priekšvēlēšanu partijas programma 8. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 09.05.2014.] Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/27466.html>

³⁷⁵ Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas priekšvēlēšanu programma 8. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 09.05.2014.] Pieejams: <http://cvk.lv/pub/public/27453.html>

sabiedrības interesēm un kas ļauj ātri reaģēt uz iedzīvotāju iesniegumiem par likumpārskatīšanām.³⁷⁶

Četrus gadus vēlāk, 2006. gada 7. oktobrī, Latvijā notika 9. Saeimas vēlēšanas. CVK tika reģistrēti 19 deputātu kandidātu saraksti, no kuriem septiņas partijas un to apvienības ieguva pārstāvniecību Saeimā. Tās bija: TP (23 vietas), ZZS (18 vietas), JL (18 vietas), SC (17 vietas), LPP/LC (10 vietas), apvienība TB/LNNK (8 vietas) un PCTVL (6 vietas). Tāpat kā 8. Saeimas vēlēšanās, arī šoreiz ir redzams visnotaļ ievērojams vidējā populisma līmeņa kāpums, jo īpaši salīdzinājumā ar piedzīvoto kritumu 7. Saeimas vēlēšanās. Tas ļauj secināt, ka populisma nozīmei partiju priekšvēlēšanu diskursā ir tendence palielināties. Kopumā populisma klātbūtni bija iespējams identificēt 10 sarakstu priekšvēlēšanu vēstījumos. Dati par 9. Saeimas analīzes rezultātiem ir atspoguļoti 9. tabulā.

9. tabula

Populisma līmenis 9. Saeimas vēlēšanās kandidējošo politisko partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmās

Partija vai partiju apvienība	Populisma līmenis %	Teikumu proporcija
Mūsu zeme	36,36	16/44
“Latviešu Latvija” nacionālpolitiska latviešu aizstāvības organizācija	35,71	20/56
Dzimtene	27,50	11/40
Saskaņas centrs	27,45	14/51
Jaunie demokrāti	25,58	11/43
Eiroskeptiķi	25,00	12/48
Par cilvēka tiesībām vienotā Latvijā	24,07	13/52
Nacionālā spēka savienība	22,50	9/40
Tēvzemes savienība	18,00	9/50
Latvijas Sociāldemokrātiskā strādnieku partija	17,10	7/41
Vidējais:	13,65	
Std.nov.	14,04	

Avots: autores aprēķins.

³⁷⁶ Latvijas Pirmās partijas priekšvēlēšanu programma 8. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 09.05.2014.] Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/27467.html>

Salīdzinājumā ar 8. Saeimas vēlēšanām 2006. gada vēlēšanās ir samazinājies to partiju skaits, kuru programmas neuzrādīja populisma klātbūtni, proti, 2002. gadā tās bija 12 partijas un to apvienības, bet 9. Saeimas vēlēšanās – tikai deviņi no iesniegtajiem 19 sarakstiem. 8. Saeimas vēlēšanās populisma klātbūtne tika konstatēta 40 procentos (jeb 8 no 20 sarakstiem) partiju programmu, bet 9. Saeimas gadījumā to skaits jau pārsniedz pusi (52 % jeb 10 no 19 sarakstiem). Gluži tāpat ir vērojams vidējā populisma līmeņa kāpums, kas 9. Saeimā sasniedz 13,65 procentus (par diviem procentpunktiem vairāk nekā iepriekšējās vēlēšanās).

Līdzīgi kā visās iepriekšējās parlamenta vēlēšanās, arī šajās daļa partiju populismu neuzrādīja vispār. Minētais attiecināms uz JL, politisko organizāciju PSP, STP, apvienību TB/LNNK, TP, ZZS, LPP/LC, MāZ, kā arī partiju VL.

Visaugstāko populisma līmeni uzrādīja partija MZ, sasniedzot vairāk nekā 36 procentus (jeb 16 no 44 teikumiem manifestā). Jāpiezīmē, ka salīdzinoši augstu populisma pakāpi šis politiskais spēks apliecināja arī 8. Saeimas vēlēšanās (ar 34 %). Nedaudz mazāks populisma līmenis tika konstatēts LLNPLAO manifestā (absolūtos skaitļos – 20 no 56 teikumiem). Vidēji ceturto daļu no programmā ietvertajiem vēstījumiem ar populistisku saturu aizņēma Dz priekšvēlēšanu programma (27 % jeb 11 no 40 teikumiem), līdzīgs rezultāts bija arī SC gadījumā (27 % jeb 14 no 51 teikuma), attiecīgi 25 procenti no kopējā programmas garuma populistiski vēstījumi aizņēma E un JD manifestā. Nedaudz mazāk (24 %) uzrādīja PCTVL, un 22 procentus - NSS. Viszemākais populisma līmenis (šajā gadījumā zem 20 %) tika identificēts partijām TS (18 % jeb 9 no 50 teikumiem) un LSDSP (17 % jeb 7 no 41 teikuma). Jāpiezīmē, ka iepriekšējās vēlēšanās LSDSP manifestā populistiski vēstījumi aizņēma 14 procentu no dokumenta apjoma.

Līdzīgi kā iepriekšējās vēlēšanās, arī 2006. gadā galvenā kritika partiju programmās ir mērķēta pret valdošo politisko eliti. Citas elites grupas parādās ievērojami retāk. Izņēmums gan ir politiski patriotiskā apvienība Dz, kuras programmā antagonisms primāri vērsts pret oligarhiem jeb materiāli pārtikušo sabiedrības grupu. To pamato partijas manifestā vēstītais: „Jāpanāk, lai mums piešķirtā ES nauda tiktu iedzīvotājiem, kuri ir uz nabadzības sliekšņa, nevis miljoniem un oligarhiem. (..) Mēs apvienosim visus Latvijas iedzīvotājus, lai aizstāvētu viņu tiesības, un cīnīsimies pret oligarhiem, kuri izlaupa mūsu

valsti. (..) Mums jārod sevī spēks būt vienotiem, nākt uz vēlēšanām un kopīgi pateikt „JĀ” tautas izvirzītajiem pārstāvjiem, „NĒ” oligarhiem, kuri grib mūs aplaupīt un izrīkot.”³⁷⁷

Pārējās partijas, kuru programmās populisma klātbūtne tika konstatēta, pauž nepatiku un kritiku pret valdošajiem politiķiem un vietām arī pret ierēdniecību. SC nostāju šajā kontekstā pamato Īsa tēze: „Mums nav pieņemama valsts, kurā politiķi un ierēdņi mūsu vārdā risina savas problēmas.(...) Valsts pārvalde – ne ierēdņu, bet iedzīvotāju interesēs.”³⁷⁸ Līdzīgi opozīciju elitei definē cita kreisā spārna partija, proti, PCTVL, lakoniski norādot: „Korumpēto ierēdņu un politiķu vieta – cietumā.”³⁷⁹

Antielitisma pazīmes izpausmes kvalitatīva analīze ļauj konstatēt dažādas diskursīvās stratēģijas, kuras politiskie spēki izmanto, lai pretnostatītu sevi politiskajai elitei. Jāpiezīmē, ka gandrīz vienmēr opozīcija elitei ietver arī jēdziena „vara” vai „pie varas esošie” lietojumu, ne vienmēr paskaidrojot, kas tieši ar to domāts, bet citas partijas primāri vēršas pret Eiropas Savienību un Briseli. Minēto uzskatāmi ilustrē partija E: „Eiroskeptiķi piedāvā Jums iespēju pielikt punktu bezatbildībai, nabadzībai, Briseles un tās pakalpiņu patvaļai. Pirmkārt, mēs ar Satversmes un vēlēšanu sistēmas reformu panāksim pie varas esošo atbildību tautas priekšā. (..) Latvijas tautai jāatjauno tiesības ierosināt referendumus par ES jautājumiem, ko 2003. gada maijā tautai kopējā balsojumā atņēma eirokangaru partijas.”³⁸⁰ Kā alternatīvu esošajai varai savu izveidi pamato JD, norādot: „Partijas veidošanos ir noteikusi līdzšinējo varas pārstāvju nevēlēšanās apzināties un novērst patiesos valsts atpalcības cēloņus (...). Vēlētāju uzticības limits ir izsmelts – tautai jūs esat apnikuši, kungi! “Jaunie Demokrāti” uzskata, ka valsti un politiku nedrīkst izmantot ierobežota personu loka labklājības celšanai.”³⁸¹

Paralēli daudz plašākajam varas jēdziena lietojumam, daļa partiju precīzāk definē antielites kategorijas, kuras pārsvarā veido politiskās partijas, valdošā koalīcija vai amatpersonas. Tā, piemēram, TS vēršas pret valdošo koalīciju: „Valdošās koalīcijas iztapības politika, attiecībās ar ES un Krieviju, ir ļāvusi pieaugt valstij un tautai nelabvēlīgo

³⁷⁷ Politiskās partiotiskā apvienības “Dzimtene” priekšvēlēšanu programma 9. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 10.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/saeima9.cvkand9.sak>

³⁷⁸ “Saskaņas centrs” priekšvēlēšanu programma 9. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 10.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/saeima9.cvkand9.sak>

³⁷⁹ Par cilvēka tiesībām vienotā Latvijā priekšvēlēšanu programma 9. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 10.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/saeima9.cvkand9.sak>

³⁸⁰ Politiskās organizācijas (partijas) „Eiroskeptiķi” priekšvēlēšanu programma 9. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 10.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/saeima9.cvkand9.sak>

³⁸¹ Partijas “Jaunie demokrāti” priekšvēlēšanu programma 9. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 10.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/saeima9.cvkand9.sak>

spēku ietekmei.”³⁸² Jāpiemin, ka TS un E savā diskursā ilustrē jaunu jēdzienu pret eliti vērstas retorikas kontekstā, proti, opozīciju starptautiskām institūcijām, jo īpaši Brieselei un Eiropas Savienībai. Šeit redzamas antipātijas pārnacionālai elitei, kas, pēc partijas paustā, vājina Latvijas suverenitāti un mazina tautas ietekmi lēmumu pieņemšanā. Minētais daļēji parādās arī MZ programmā, kur minēts: “Pie varas esošajiem galvenais ir izdabāt Eiropas Savienībai, tāpat kā agrāk Padomju Savienībai.”³⁸³

NSS vēršas pret amatpersonām: „Iepriekšējo valsts amatpersonu bezatbildīgi noslēgtie starptautiskie līgumi, kuri neatbilst Latvijas, kā nacionālas, suverēnas valsts interesēm, pārskatāmi un atceļami.”³⁸⁴ LSDSP centrā ir vēršanās pret labējā spārna partijām, kuras, pēc partijas teiktā, ir atbildīgas par problēmām, ar kurām saskaras Latvijas valsts. Partija norāda: „15 gadus Latvijā ir valdījušas tikai labējas, sociāli bezatbildīgas partijas, kuru politika novedusi pie sašķeltas sabiedrības, tautas noslāņošanās, sociālo garantiju trūkuma, neticības šai valstij, kādēļ desmitiem tūkstoši iedzīvotāju atstājuši Latviju. (..) Latvijā beidzot ir jāizveido taisnīga valdība. Šāda valdība būs iespējama tad, ja “Sociālās frontes” spēki – LSDSP saraksts – Saeimā iegūs vairākumu. (..) Mūsu politiskie pretinieki ir uzcēlušī tādu Latviju, kurā ir divas iespējas, kā tikt pie labklājības – gaidīt, kad tā pati atnāks tālā nākotnē, vai arī braukt uz Īriju.”³⁸⁵

MZ gadījumā vēršanās pret eliti iezīmējas šajās rindās: „Partijas „Mūsu zeme” demokrātiskās sacelšanās, aicinājuma un protesta programma pret esošo pretvalstisko valsts varu 9. Saeimas vēlēšanās. (..) Uzskatām, ka Latvijas valsts likumdevēji un izpildvara, kā arī tiesībsargājošās institūcijas, sekmē Latvijas valsts nozagšanu un nostāšanos uz valsts organizētās noziedzības ceļa, ko pārvalda nevis partijiskās sistēmas, bet gan ekonomiskie grupējumi, kas manipulē ar ļoti lielu naudu. Tāpēc sabiedrībā valda bailes, nezināšana un vienaldzība. Sešpadsmit Latvijas valsts neatkarības gados organizētais valdošo spēku slēptais genocīds pret latviešu tautu ir novedis to līdz iznīcības robežai (..)”.³⁸⁶

Pirmo Saeimas vēlēšanu analīze, jo īpaši 5. un 6. Saeimas, parādīja, ka daļa toreizējo partiju uzturēja tēzi par nepieciešamību nomainīt politisko eliti, kā arī citas elitēm piederošas grupas un personālijas, jo saskaņā ar partiju nostāju elite joprojām atrodas padomju varas

³⁸² Partijas “Tēvzemes savienība” priekšvēlēšanu programma 9. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 10.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/saeima9.cvkand9.sak>

³⁸³ Partijas „Mūsu zeme” priekšvēlēšanu programma 9. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 10.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/saeima9.cvkand9.sak>

³⁸⁴ „Nacionālās spēka savienības” priekšvēlēšanu programma 9. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 10.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/saeima9.cvkand9.sak>

³⁸⁵ Latvijas Sociālistiskās strādnieku partijas priekšvēlēšanu programma 9. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 10.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/saeima9.cvkand9.sak>

³⁸⁶ Partijas „Mūsu zeme” priekšvēlēšanu programma 9. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 10.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/saeima9.cvkand9.sak>

nomenklatūras pakļautībā. Antielitisma diskurss kopš tā laika ir piedzīvojis būtiskas pārmaiņas. Tomēr arī 2006. gada parlamenta vēlēšanās ir politiskie spēki, kas uztur 1990. gadu sākumam raksturīgo retoriku. Šeit īpaši jāizceļ LLNPLAO gadījums. Partija norāda: „Ar civilokupantu līdzdalību līdzšinējās vēlēšanās tika ievēlēti latviešu tautai nelabvēlīgi likumdevēji un varas pārstāvji. No 1940. g. ar apzinātu nodomu – pazudināt latviešu tautu, neviens likums nav pieņemts latviešu tautas interesēs. Pretvara, kas kalpo ārzemniekiem, Latviju ir pārvērtusi par koloniju.”³⁸⁷

Tautas centralitātes pazīmes kontekstā iezīmējas līdzīga situācija ar iepriekšējā sadaļā analizētajām 8. Saeimas vēlēšanām. Lielākā daļa politisko partiju, konstruējot atsauces grupu, lieto tādus atslēgas vārdus kā „tauta”, „nācija” vai „latviešu tauta”. Turklāt pārsvarā minētās grupas parādās reizē ar elites kritiku. Tādējādi daļēji šīs pazīmes izpausme partiju priekšvēlēšanu dokumentos tika ilustrēta, raksturojot vērsanos pret dažādām elites grupām. Nacionālistiski orientēts diskurss iezīmējas, piemēram, E, TS, NSS, LLNPLAO un MZ programmās. Šajā kontekstā E aicina valstij būtiskus jautājumus lemt ar referendumu palīdzību, norādot: “(..) mēs ar Satversmes un vēlēšanu sistēmas reformu panāksim pie varas esošo atbildību tautas priekšā. Eiroskeptiķi ir par tautas tiesībām ar referendumu atsaukt Saeimu, par tautas tiesībām tieši ievēlēt un ar referendumu atsaukt Valsts prezidentu. (..) Tautas tiesības ierosināt referendumus nodrošina lielākus eiropfondus un, ja tauta nolems referendumā, iespēju izstāties no ES. (..) Pie varas jābūt Eiroskeptiķiem – patiesiem Latvijas tautas un valsts interešu aizstāvjiem.”³⁸⁸

Uzsvars uz latviešu interešu aizstāvības pārkumu dominē NSS programmā: “Ir nepieciešams noteikt latviešiem Latvijā pirmtiesības visās dzīves jomās (..). Nepieļaut latviešu tautai naidīgu organizāciju darbību Latvijā. Veicināt latviešu atgriešanos dzimtenē un radīt nepieciešamos apstākļus, lai apturētu latviešu emigrāciju uz Rietumiem. (..) Ekonomiskajai varai Latvijā ir jāpieder latviešiem. (..) Latvijā nav vietas svešu un naidīgu varu izstādītiem pieminekļiem, kas aizskar latviešu tautas godu.”³⁸⁹

Glūži identiska retorika dominē LLNPLAO priekšvēlēšanu programmā: “Mūsu mērķis – latviešu Latvija. Tā ir latviešu tautas valsts, kur ar valsts diženumu un spēku garantētas latviešu tautas tiesības un pārstāvētas tautas intereses politikā (..), jo latvju tauta ir

³⁸⁷ Nacionālpolitiskās latviešu aizstāvības organizācijas “Latviešu Latvija” priekšvēlēšanu programma 9. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 10.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/saeima9.cvkand9.sak>

³⁸⁸ Politiskās organizācijas (partijas) „Eiroskeptiķi” priekšvēlēšanu programma 9. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 10.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/saeima9.cvkand9.sak>

³⁸⁹ Nacionālās spēka savienības priekšvēlēšanu programma 9. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 10.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/saeima9.cvkand9.sak>

augstākā vērtība, (..) viss tiek darīts latviešu tautas labā – tās saglabāšanai un attīstībai, lai nodrošinātu latviskas kultūras, dzīvesziņas un mūžseno ideālu uzvaru. (..) Valsts spēku – tautas interesēs. (..) Valsts varai ir jākalpo tautai, un valsts spēkam tauta jāaizstāv. (..) Nacionālās ekonomikas un kapitāla, budžeta nodokļu un monetārā politika – latviešu interesēs.”³⁹⁰

Latviešu nācijas interešu aizstāvība ir prioritāte arī partijai MZ. Priekšvēlēšanu programmā 9. Saeimas vēlēšanām partija apsola: “Mūsu mērķis ir latviešu tautas saglabāšana un tās uzplaukums Latvijā. (..) Arī esot Eiropas Savienībā, mēs paturam tiesības lemt par savas valsts un nācijas attīstību jebkurā jomā. (..) Atcelsim vai grozīsim likumus, kas neatbilst Satversmei un Latvijas valsts un pamatnācijas interesēm. (..) Mēs esam par tautas vēlētu prezidentu, par to, ka deputāts Saeimā var būt ne ilgāk par diviem sasaukumiem. (..) Latviešu tautas nāves sakne, kas jānocērt, bija un ir “Latvijas Ceļš”. Tas iemin skuju taku latvietim. (..) Ja latvietis neatbalstīs partijas “Mūsu Zeme” programmas īstenošanu, tad visi esam atstāti nolemtībai.”³⁹¹ “Latviešu tauta” primāro mērķa grupu veido arī partijai TS. Tā par savu galveno uzdevumu izvirza: “(..) atjaunot LATVIJU, kā latviešu tautas Dzimteni. (..) nodrošināt latviešu tautai cilvēku cienīgu dzīvi. (..) Veicināsim tautiešu atgriešanos Dzimtenē.”³⁹²

Iepriekš minētie piemēri spilgti ilustrē apņēmību primāri aizstāvēt “latviešu” un “latviešu tautas” intereses, bet citas partijas izvēlas lietot neitrālākas atsauces, uzrunājot vēlētajus, sabiedrību vai iedzīvotājus. Šāda taktika raksturo PCTVL, JD, LSDSP un politiski patriotiskās apvienības Dz priekšvēlēšanu programmas. Šie politiskie spēki vienlaikus izmanto gan atsauces uz tautu un nāciju, gan emocionāli neizteiksmīgākus jēdzienus – sabiedrība, iedzīvotāji, vēlētaj, cilvēki u.tml. Bieži dominē vārdi “Tu” un “Jūs”, piemēram, apvienība Dz norāda: “Kāda būs nākamā Saeima, tas, vēlētaj, ir atkarīgs tikai no Tevis, no tā, kādus pārstāvjus izraudzīsi un deleģēsi turpmākos četrus gadus vadīt valsti! (..) Cienījamo vēlētaj! Partiju ir daudz, programmu vēl vairāk. “Dzimtene” ir viena, un tā atrisinās visas valsts problēmas! Izdari Pareizo izvēli!”³⁹³

³⁹⁰ Nacionālpolitiskās latviešu aizstāvības organizācijas “Latviešu Latvija” priekšvēlēšanu programma 9. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 10.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/saeima9.cvkand9.sak>

³⁹¹ Partijas „Mūsu zeme” priekšvēlēšanu programma 9. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 10.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/saeima9.cvkand9.sak>

³⁹² Partijas “Tēvzemes savienība” priekšvēlēšanu programma 9. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 10.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/saeima9.cvkand9.sak>

³⁹³ Politiskās partiotiskās apvienības “Dzimtene” priekšvēlēšanu programma 9. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 10.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/saeima9.cvkand9.sak>

Emocionāli spilgtāku jēdzienu lietojumu apvienojumā ar “mērenāku” jeb tehnokrātisku pieeju īpaši demonstrē partijas JD manifestos. Šeit partija par savu galveno mērķi izvirza: “(..) sasniegt patiesu dzīves kvalitāti ikvienam Latvijas iedzīvotājam un ģimenei, novēršot lielākās sabiedrības daļas nabadzību (..). Partijas veidošanos ir noteikusi līdzšinējo varas pārstāvju nevēlēšanās apzināties un novērst patiesos valsts atpazīšanas cēloņus, būt rīcībspējīgiem iedzīvotāju interešu aizstāvjiem. Vēlētāju uzticības limits ir izsmelts – tautai jūs esat apnikuši, kungļi!”³⁹⁴ Līdzīgs diskurss iezīmējas arī PCTVL gadījumā: “PCTVL tā ir cerība uz taisnīgu varu un visas Latvijas tautas labklājību. (..) Vesels cilvēks – veselīga nācija. PCTVL iestājas par kvalitatīvu medicīnisko aprūpi visiem. (..) Ikvienam – cilvēka cienīgu mājokli. (..) Nācijai jābūt gudrai. (..) Mūsu lozungs: Viens likums, viena taisnība visiem!”³⁹⁵

10. Saeimas vēlēšanas Latvijā norisinājās 2010. gada 2. oktobrī. Tajās sarakstus bija iesniegušas 13 partijas un to apvienības, no kurām Saeimā mandātus ieguva pieci politiskie spēki: V (33 vietas), SC (29 vietas), ZZS (22 vietas), nacionālā apvienība VL–TB/LNNK (8 vietas) un partiju apvienība PLL (8 vietas). 10. Saeima turpina iepriekšējās vēlēšanās novēroto tendenci, proti, populisma vidējā līmeņa pieaugumu. 9. Saeimā tas bija vairāk nekā 13 procentu, bet šajās vēlēšanās – jau 15 procentu (pieaugums divu procentpunktu apmērā). Nedaudz ir pieaugusi arī proporcija starp sarakstu skaitu ar populisma klātbūtni to programmās pret vēlēšanās kandidējošo sarakstu kopskaitu. 9. Saeimā populismu uzrādīja 52 procenti partiju, 10. Saeimā – gandrīz 54 procenti. Jāpiebilst, ka 2010. gada parlamenta vēlēšanās startēja rekordmazs sarakstu skaits. Piemēram, 2006. gadā par vietu likumdevējā spēkojās 19 sarakstu, bet 2010. gadā – tikai 13.

Lai gan populistisko partiju skaitam pret kopējo skaitu ir neliela tendence palielināties, arī šajās vēlēšanās bija tādas partijas, kuru manifestos populisma klātbūtni identificēt nebija iespējams vispār. Minētais attiecināms uz sešiem politiskajiem spēkiem: nacionālo apvienību VL–TB/LNNK, KDS, RL, PLL, ZZS, kā arī V. Dati par tiem sarakstiem, kuru programmās populisms tika konstatēts, ir apkopoti 10. tabulā.

³⁹⁴ Partijas “Jaunie demokrāti” priekšvēlēšanu programma 9. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 10.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/saeima9.cvkand9.sak>

³⁹⁵ Par cilvēka tiesībām vienotā Latvijā priekšvēlēšanu programma 9. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 10.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/saeima9.cvkand9.sak>

Populisma līmenis 10. Saeimas vēlēšanās kandidējošo politisko partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmās

Partija vai partiju apvienība	Populisma līmenis %	Teikumu proporcija
Tautas kontrole	42,86	6/14
Pēdējā partija	39,58	19/48
Saskaņas centrs	36,59	15/41
Par prezidentālu republiku	28,85	15/52
Par cilvēka tiesībām vienotā Latvijā	28,57	12/42
Daugava – Latvijai	15,52	9/58
Sociāldemokrātiska politisko partiju apvienība “Atbildība”	11,76	4/34
Vidējais:	15,67	
Std.nov.	17,27	

Avots: autores aprēķins.

No tabulas datiem nolasāms, ka pārsvarā populismu praktizē relatīvi mazas partijas ar vājām ievēlēšanas izredzēm. Tas attiecināms uz TK, PP, PPR, DL un A (daļēji arī uz PCTVL). Visaugstāko populisma līmeni uzrāda TK priekšvēlēšanu programma, kurā gandrīz 43 procenti no satura aizņem vēstījumi ar populistisku saturu (absolūtos skaitļos tie ir 6 no 14 teikumiem). Būtiski, ka TK ir ne tikai populistiskākā partija šajās vēlēšanās, bet tai ir arī visīsākā priekšvēlēšanu programma (tikai 14 teikumu apjomā). Otru augstāko populisma līmeni demonstrēja vēl vienas nesen dibinātas partijas programma, proti, PP (39,58 % jeb 19 no 48 teikumiem). Trešajā vietā ierindojas viens no vēlēšanu uzvarētājiem SC (36 %). Attiecīgi mazāku populisma līmeni uzrādīja partijas PPR (28 %), PCTVL (28 %), DL (15 %) un SDPPAA (11 %).

Līdzīgi kā iepriekš, arī 10. Saeimas vēlēšanās populistisko partiju kritika primāri adresēta politiskās elites, nedaudz retāk – administratīvās elites virzienā. To dažādās pakāpēs, ņemot vērā, ka populisma intensitāte partiju manifestos atšķiras, demonstrē visas septiņas partijas un to apvienības. Turklāt visbiežāk antagonisms politiskajai elitei tiek izteikts, vienlaikus to pretnostatot ar tautu. Minēto uzskatāmi demonstrē partijas PPR manifesti. Tajā partija īpaši uzsver savu atšķirību no pārējiem politiskajiem spēkiem jeb varas partijām: “Pretstatā varas partijām un to apvienībām, kas novedušas tautu līdz

nabadzībai, mēs esam jauns, no oligarhiem un starptautiskā kapitāla neatkarīgs politiskais spēks, kas patiesi pārstāv tikai un vienīgi tautas intereses. (..) Mēs pagriezīsim valsts varu ar seju pret tautu! (..) Katrai pretvalstiskai rīcībai ir Vārds un Uzvārds. Mēs esam par noziegušos amatpersonu kriminālatbildību ar mantas konfiskāciju. (..) Neļauj bendēt savu dzīvi politiķiem, kas par tautu atceras reizi četros gados!”³⁹⁶

Līdzīgu diskursu praktizē PCTVL: “2010. gadam ir jākļūst par liktenīga pavērsiena gadu Latvijas dzīvē. Ir jānotiek pārmaiņām no meliem uz godīgumu, no politiķu un ierēdņu egoistiskajām interesēm uz visas tautas interesēm, no nabadzības uz attīstību un uzplaukumu. (..) Mēs mainīsim politiķu un ierēdņu uzvedības noteikumus. (..) Mēs attīrīsim valsts uzņēmumu vadību no politiskajiem ielikteniem un pieņemsim darbā profesionāļus.”³⁹⁷

Kritika un opozīcija pie varas esošajām partijām raksturīga arī SDPPAA, kura vairo politisko varu ekonomiskās un finanšu krīzes izraisīšanā. Šajā aspektā partija norāda: “Iepriekšējos 20 gados Latvijā ir valdījušas tikai labējās, sociāli bezatbildīgās politiskās partijas, kuru darbība valsti ir novedusi visdziļākajā krīzē.”³⁹⁸ Gluži identisks ir arī partijas TK paustais, kura norāda, ka “VISAS tagadējās Saeimas partijas novedušas Latviju pilnīgā ekonomikas un sociālās sistēmas sabrukumā un gatavojas izsaimniekot atlikušos valsts uzņēmumus tos privatizējot”.³⁹⁹ Tikmēr partija DL vēršas pret politiķiem plašākā nozīmē, apsolot “likvidēt politiķu barotavas – politiskās padomes un valdes valsts un pašvaldību uzņēmumos”⁴⁰⁰. Kontekstā ar ekonomiskās un finanšu krīzes sekām, vairāki politiskie spēki, to vidū PCTVL un SC, 10. Saeimas vēlēšanas dēvē par svarīgām un izšķirošām. SC norāda: “(..) 10. Saeimas vēlēšanas tiešām ir izšķirošas un vēsturiskas. Tautas izvēle ir par to, vai pie varas paliks labējās partijas, kuras Latviju novedušas līdz nabadzībai un pazemojumam, vai arī mēs kopīgi atjaunosim mūsu valsti. (..) Par šādas, tautas uzticību baudošas valdības pamatu kļūs Saeimas koalīcija, kas neļaus izvērst starppartiju ķildas, neļaus politiķiem izmantot dienesta stāvokli, lai vairotu savu labklājību, bet nodrošinās ilgtspējīgu Latvijas attīstību.”⁴⁰¹

³⁹⁶ Partijas “Par prezidentālu republiku” priekšvēlēšanu programma 10. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 11.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/komisijas2010.cvkand10.sak>

³⁹⁷ Par cilvēka tiesībām vienotā Latvijā priekšvēlēšanu programma 10. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 11.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/komisijas2010.cvkand10.sak>

³⁹⁸ Partijas “Atbildība – sociāldemokrātiska politisko partiju apvienība” priekšvēlēšanu programma 10. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 11.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/komisijas2010.cvkand10.sak>

³⁹⁹ Partijas “Tautas kontrole” priekšvēlēšanu programma 10. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 11.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/komisijas2010.cvkand10.sak>

⁴⁰⁰ “Daugava – Latvijai” priekšvēlēšanu programma 10. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 11.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/komisijas2010.cvkand10.sak>

⁴⁰¹ “Saskaņas centrs” priekšvēlēšanu programma 10. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 11.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/komisijas2010.cvkand10.sak>

Interesanta stratēģija iezīmējas PP manifestā. Lai gan partija asi vēršas pret politisko sistēmu un politiskajām partijām un kritika vietām robežojas pat ar aicinājumu likvidēt partiju institūciju vispār, tās diskurss nenoliedzami iezīmē drīzāk ironisku, vietām pat komisku pieeju, raksturojot un argumentējot savu nepatiku pret valdošo eliti: “Jau dienu pēc vēlēšanām, kad beigsies dārgās reklāmas plūdi, aizvērsies partiju “atvērtie” biroji, politiķi sāks starptautisko aizdevēju prasīto budžeta cirpšanu par 200, 300 vai 400 miljardiem. (..) Piedodiet, bet mūsu atbildība nebeidzas, reizi četros gados iemetot urnā biļetenu ar mazākā ļaunuma partiju. Ja saskaitītu pie varas bijušo partiju solījumus, ar labiem nodomiem simtreiz varētu apjozt zemeslodi. (..) Tad kāpēc reizi četros gados Latvijas pilsoņi kā auni stājas rindā, lai, saņēmuši kārtējo siena (lasi, reklāmas) devu, noblētu (lasi, nobalsotu) par naskākajiem cirpējiem? (..) Ja vārds “partija” mūsu valstī ir diskreditēts, vajag būt drosmīgiem un pielikt šim posmam punktu – ar Pēdējo partiju. (..) Un nobeigumā atgādināsim tiem, kuri uzskata, ka politika ir nopietna lieta, kas domāta tikai safrizētiem un iestērķelētiem politiķiem: vislielākās muļķības pasaulē tiek paveiktas ar nopietnu sejas izteiksmi.”⁴⁰²

Raksturojot otras analizētās pazīmes izpausmes partiju priekšvēlēšanu programmās, iespējams runāt par divām pieejām (līdzīgi kā iepriekšējās vēlēšanās). Proti, daļa partiju izmanto tradicionālās atsauces uz tautu vai nāciju, kamēr citi politiskie spēki vēlētajus tiecas uzrunāt daudz plašāk, lietojot atsauces uz iedzīvotājiem, indivīdu, vēlētajiem u.tml. Tauta veido galveno mērķa grupu PPR manifestā, kurā partija aicina: “valsts pārvaldē ir būtiski ievērot tautvaldības principus. (..) Prezidentāla valsts pārvaldes iekārta ir panākumu atslēga, kas garantē valsts attīstības un tautas labklājības ilgtermiņa mērķu sasniegšanu. (..) Ar Dieva svētību un tautas gribu tas ir izdarāms! (..) Augstu valsts amatpersonu izvēlē, svarīgu lēmumu pieņemšanā būtiska ietekme ir profesionālajām asociācijām un tautas viedokļa aptaujai (..). (..) Mēs pagriezīsim valsts varu ar seju pret tautu!”⁴⁰³ Tāda pati pieeja dominē arī DL priekšvēlēšanu programmā (līdztekus atsaucēm uz pilsoņiem), kur partija apņemas “saglabāt tautas dzīvo spēku, konsolidējot Latvijas tautu nodrošināt tās izdzīvošanu. (..) lielo valsts uzņēmumu privatizācija pieļaujama tikai tautas akciju sabiedrības formā (..).”⁴⁰⁴

Pārējie politiskie spēki biežāk izmanto neitrālāku pieeju, par galvenajām atsauces grupām minot iedzīvotājus, cilvēkus vai sabiedrību, kas daļēji jau iezīmējās iepriekš,

⁴⁰² Pēdējās partijas priekšvēlēšanu programma 10. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 11.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/komisijas2010.cvkand10.sak>

⁴⁰³ Partijas “Par prezidentālu republiku” priekšvēlēšanu programma 10. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 11.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/komisijas2010.cvkand10.sak>

⁴⁰⁴ “Daugava – Latvijai” priekšvēlēšanu programma 10. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 11.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/komisijas2010.cvkand10.sak>

analizējot partiju vērsto kritiku pret dažādām elites grupām. Piemēram, SC pauž: “Emigrācija un zems dzimstības līmenis mūsu valstij rada tautas izzušanas draudus. Nav attaisnojama valsts politika, ja Latvijas iedzīvotāji atsakās radīt bērnus un aizbrauc no valsts. (..) Mēs uzvarēsim šajās vēlēšanās, lai cilvēkus atbrīvotu no lielās nabadzības (..). Tikai pārlicība par to, ka par cienījamu darbu tiks saņemti pelnīti ienākumi, ļaus darba cilvēkiem atlikt plecus un iztaisnot muguru. (..) Tas nozīmē, ka visi Latvijas iedzīvotāji, kas šeit ir dzimuši vai apmetušies uz dzīvi padomju laikā, ir piederīgi Latvijai un ir mūsu vērtība.”⁴⁰⁵

Līdzīgs diskurss iezīmējas arī TK manifestā: “Laiks Tautai pārņemt varu valstī! (..) panāksim vēlēšanu tiesības atsaukt ievēlētos deputātus. (..) apvienosim Latvijas iedzīvotājus kopīgā spēkā. (..) Taisnīga un spēcīga Tautas valsts, ar vienu no augstākajiem labklājības, izglītības un ekonomikas līmeņiem pasaulē.”⁴⁰⁶ Arī PCTVL akcentē: “Katrs Latvijas iedzīvotājs ir valsts bagātība!”⁴⁰⁷ Tikmēr PP galvenokārt tiecas uzrunāt cilvēkus: “(..) valsts bez cilvēkiem ir slikts joks. Cilvēka brīvības mums vienmēr būs pirmajā vietā. (..) Valsts panākumu mērauklai jābūt nevis kopproduktam un iztikas minimumam, bet gan laimes indeksam – Latvijas cilvēku labsajūtai. (..) lai izveidotu labāku pārvaldes sistēmu, kurā ikviens cilvēks varēs piedalīties lēmumu pieņemšanā arī starp vēlēšanām.”⁴⁰⁸

2011. gada 17. septembrī, pamatojoties uz 2011. gada 23. jūlijā notikušo referendumu, norisinājās Latvijas vēsturē pirmās ārkārtas Saeimas vēlēšanas. Līdzīgi kā 10. Saeimas vēlēšanās, arī 11. Saeimas vēlēšanās tika reģistrēti 13 deputātu kandidātu saraksti. Pārstāvniecību parlamentā izdevās iegūt piecām partijām un to apvienībām: politisko partiju apvienībai SC (31 vieta), ZRP (22 vietas), V (20 vietas), nacionālai apvienībai VL–TB/LNNK (14 vietas) un ZZS (13 vietas). Pārējās astoņas partijas mandātus neieguva. Toreizējais valsts prezidents Valdis Zatlers, rosinot Saeimas atlaišanu un tam sekojošo tautas nobalsošanu, paziņojumā norādīja: “Saeima parādīja, ka vispirms tā aizstāv noteiktu grupu, pat atsevišķu cilvēku personiskās intereses, nevis valsts intereses. (..) Rodas sajūta, ka jaunā Saeima komfortabli jūtas politisko shēmu, melu un visatļautības gaisotnē. Redzam arī to, ka valdība, kurai jābūt lemt spējīgai, nespēj darboties.”⁴⁰⁹ Vērtējot atlaišanas pamatojumu no populismam raksturīgo pazīmju rakursa, Zatlēra lēmuma pamatojuma būtība

⁴⁰⁵ “Saskaņas centra” priekšvēlēšanu programma 10. Saeimas vēlēšanās. [Skatīts: 11.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/komisijas2010.cvkand10.sak>

⁴⁰⁶ Partijas “Tautas kontrole” priekšvēlēšanu programma 10. Saeimas vēlēšanās. [Skatīts: 11.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/komisijas2010.cvkand10.sak>

⁴⁰⁷ Par cilvēka tiesībām vienotā Latvijā priekšvēlēšanu programma 10. Saeimas vēlēšanās. [Skatīts: 11.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/komisijas2010.cvkand10.sak>

⁴⁰⁸ Pēdējās partijas priekšvēlēšanu programma 10. Saeimas vēlēšanās. [Skatīts: 11.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/komisijas2010.cvkand10.sak>

⁴⁰⁹ Delfi. *Zatlers nolemj rosināt Saeimas atlaišanu*. Ziņu portāls Delfi, 2011. gada 28. maijs. [Skatīts: 11.02.2013.] Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/national/politics/zatlers-nolemj-rosinat-saeimas-atlaisanu.d?id=38755691>

lielā mērā sasaucas ar populismam raksturīgu diskursu. Proti, 10. Saeimas atlaišanas argumentācijā tika izmantotas populismam raksturīgās tēzes. Zatlera norādes uz Saeimas nonākšanu „noteiktu grupu” un „atsevišķu cilvēku” ietekmē, kā arī Saeimas un valsts interešu sadursme ietver populisma kā plānās ideoloģijas iezīmes.

Toreizējā prezidenta publiski deklarētā neapmierinātība ar likumdevēja un izpildvaras darbību potenciāli radīja leģitīmu pamatu un augsni tam, lai arī vēlēšanās kandidējošās partijas savos priekšvēlēšanu vēstījumos praktizētu elites kritizēšanu, īpaši ņemot vērā, ka arī referendumā vēlētāji pārliecinoši atbalstīja Saeimas atlaišanu. Tomēr partiju programmu satura analīze neapstiprina šo pieņēmumu, jo salīdzinājumā ar iepriekšējām vēlēšanām vidējais populisma līmenis pat ir nedaudz samazinājies. Populisma līmeņa aprēķins par 2011. gada vēlēšanām ir apkopots 11. tabulā.

11. tabula

Populisma līmenis 11. Saeimas vēlēšanās kandidējošo politisko partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmās

Partija vai partiju apvienība	Populisma līmenis %	Teikumu proporcija
Tautas kontrole	34,78	8/23
Pēdējā partija	32,43	12/37
Par prezidentālu republiku	28,30	15/53
Par cilvēka tiesībām vienotā Latvijā	25,71	9/35
Zatlera Reformu partija	20,51	8/39
Brīvība. Brīvs no bailēm, naida un dusmām	18,64	11/59
Vienotība	16,28	7/43
Saskaņas centrs	9,68	3/31
Vidējais:	14,33	
Std.nov.	13,48	

Avots: autores aprēķins.

Lai gan proporcija starp partijām, kuru programmas uzrādīja populisma klātbūtni un pārējām, 11. Saeimas vēlēšanās ir palielinājusies un sasniedz 61 procentu, vidējais populisma līmenis tomēr ir nedaudz samazinājies. Citiem vārdiem, partiju skaits, kas praktizē populismu, ir palielinājies, savukārt intensitāte, kādā populisma klātbūtne ir

konstatējama partiju programmās, salīdzinājumā ar iepriekšējām vēlēšanām ir samazinājusies par nedaudz vairāk kā vienu procentpunktu (2010. gadā – 15,67 %, bet 2011. gadā – 14,33 %). Kopumā populisma klātbūtne netika identificēta piecu sarakstu programmās. Minētais attiecas uz VL–TB/LNNK, ZZS, KDS, ŠRP un LSDSP.

Tāpat kā gadu iepriekš, arī 11. Saeimas vēlēšanās visaugstāko populisma līmeni uzrāda partija TK. Gandrīz trešdaļu (34 %) tās programmas saturu aizņēma populismu raksturojoši vēstījumi, kas gan ir nedaudz mazāk kā 2010. gadā. Otrajā vietā, tāpat kā gadu iepriekš, ierindojas PP (32 % jeb 12 no 37 teikumiem). Gandrīz nemainīga populisma pakāpe saglabājas partijas PPR programmā (28 %). Ceturtajā vietā ir PCTVL (25 %, iepriekšējās vēlēšanās – 28 %). Populisma klātbūtni uzrāda arī jaunpienācēja – ZRP, kas vēlēšanās ieguva otru lielāko mandātu skaitu, lai gan īsi pēc ievēlēšanas seši deputāti no frakcijas atšķēlās. ZRP programmā teikumi ar populistisku saturu aizņēma piekto daļu no dokumenta apjoma. Savukārt 18 procenti konstatējami partijas BBBND manifestā. Būtiski, ka, atšķirībā no iepriekšējām vēlēšanām, populisms tika identificēts arī t.s. varas partijas, proti, V programmā (16 % jeb 7 no 43 teikumiem). Būtisku populisma līmeņa samazinājumu uzrāda SC: 2010. gadā populisma pakāpe bija 36 procenti, bet gadu vēlāk aptuveni četras reizes zemāka – nedaudz vairāk par deviņiem procentiem.

Negaidītās ārkārtas parlamenta vēlēšanas, kas norisinājās tikai gadu pēc 10. Saeimas ievēlēšanas, ietekmēja arī politisko partiju iespējas sagatavoties. Kā to iezīmēs partiju diskursa izpēte, dažas partijas, tostarp PP, TK un PPR, 2011. gadā veica tikai nelielas korekcijas priekšvēlēšanu programmas saturā, kas izskaidro vietām redzamo dublēšanos ar iepriekšējā sadaļā norādītajiem piemēriem, veicot programmu satura kvalitatīvo analīzi. Vērtējot partiju diskursīvās stratēģijas populisma pazīmju kontekstā, arī 11. Saeimas vēlēšanās vairākums partiju, kuru programmās populisma klātbūtne tika konstatēta, vēršas tieši pret politisko eliti, tostarp politiskajām partijām un politiķiem kopumā. To spilgti iezīmē, piemēram, TK manifests: “VISAS tagadējās Saeimas partijas novedušas Latviju pilnīgā ekonomikas un sociālās sistēmas sabrukumā un gatavojas izsaimniekot atlikušos valsts uzņēmumus, tos privatizējot. (..) Izveidosim Nacionālo Atklāto Tiesu (NAT) ar starptautisko tiesnešu piesaisti par Latvijas politiķu un ierēdņu ekonomiskajiem noziegumiem, kas tika izdarīti personīgo interešu labā, graujot Latvijas ekonomiku un iedzīvotāju labklājības attīstību.”⁴¹⁰

⁴¹⁰ Partijas “Tautas kontrole” priekšvēlēšanu programma 11. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 11.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/komisijas2010.cvkand11.sak>

Nepatiku pret partijām un amatpersonām uzsver arī partija PPR, norobežojot sevi no varas partijām: “Pretstatā varas partijām un to apvienībām, kas novedušas tautu līdz nabadzībai, mēs esam jauns, no oligarhiem un starptautiskā kapitāla neatkarīgs politiskais spēks, kas patiesi pārstāv tikai un vienīgi tautas intereses. (..) Katrai pretvalstiskai rīcībai ir Vārds un Uzvārds. Noziegusies amatpersona ir krimināli atbildīga ar tai tieši un netieši piederošu mantu. (..) Neļauj bendēt savu dzīvi politiķiem, kas par tautu atceras reizi četros gados!”⁴¹¹ Arī BBBND priekšvēlēšanu programmā aicina politisko eliti uzņemties atbildību par valstī notiekošo: “Par valstī pēdējos 20 gados notikušo ir jāatbild visiem premjeriem, valdībām, deputātiem.”⁴¹²

Antielitisms kā politisko partiju kritika uzskatāmi parādās arī PP programmā. Tiesa gan, arī 2011. gada vēlēšanās, komentējot esošo situāciju valstī, partijas diskursā jūtama nepatika gan pret valdošajām partijām, gan politisko partiju jēgu un nepieciešamību kopumā: “Partijas vada viens princips: galvenais tikt Saeimā, un tad jau redzēs. Mēs apzināmies, ka, principiāli norobežojoties no naudas un gluži tāpat kā iepriekš priekšvēlēšanu kampaņai netērējot ne santīma, neveidojot atpazīstamu seju sarakstu vai nevirzot partijas priekšgalā vadoni vai mītisku pārcilvēku, mūsu izredzes uz milzīgu vēlēšanu atbalstu nav spīdošas. (..) Tāpēc, ka vēlamies pārtraukt partiju līderu kaismīgās runas ar atgādinājumu: “Paga, paga, mēs arī te esam, mēs arī esam daļa Latvijas un mēs nedomājam tāpat kā jūs.”⁴¹³

Tikmēr kreisā spārna partija PCTVL savā retorikā nevēršas pret kādu konkrētu elites grupu, bet vispārīgi norāda: “Jaunajā Saeimā ir jābūt PCTVL frakcijai – bastionam bezkompromisa cīņai ar nacionāloligarhisko režīmu. (..) Valsts uzņēmumu vadība ir jāattīra no politiskajiem ieliekteņiem.”⁴¹⁴ Arī SC specifiski vēršas pret līdz šim valdošajām liberālajām partijām un politiķiem, kuri, pēc partijas teiktā, ir atbildīgi par situāciju valstī: „Šajā situācijā sociāldemokrātiska, sociāli atbildīga valsts politika ir vienīgais veids, kā pārvarēt līdz šim dominējošo labējo liberāļu politikas sekas. Mūsu galvenās problēmas – grimšana nabadzībā un sociālās spriedzes pieaugums – pastāv neatkarīgi no tautības un valodas. Taču daudzi politiskie spēki, kuri pārstāv gan latviešu intereses gan nacionālo

⁴¹¹ Partijas “Par prezidentālu republiku” priekšvēlēšanu programma 11. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 12.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/komisijas2010.cvkand11.sak>

⁴¹² Partijas “Brīvība. Brīvs no bailēm, naida un dūsmām” priekšvēlēšanu programma 11. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 12.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/komisijas2010.cvkand11.sak>

⁴¹³ Pēdējās partijas priekšvēlēšanu programma 11. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 12.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/komisijas2010.cvkand11.sak>

⁴¹⁴ Par cilvēka tiesībām vienotā Latvijā priekšvēlēšanu programma 11. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 12.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/komisijas2010.cvkand11.sak>

mazākumtautību intereses, turpina uzsvērt nacionālos un vēstures jautājumus un izvirās risināt sociālās un ekonomiskās problēmas.”⁴¹⁵

Pārējo divu partiju – ZRP un V – priekšvēlēšanu diskursā nav identificējama specifiska vēršanās pret politisko eliti, piemēram, valdību, parlamentu vai partijām. Tā vietā šie spēki norāda uz vispārīgu nepatiku pret oligarhiem un šauru grupu varu, plašāk neprecizējot, kas tieši ar šīm grupām ir domāts, taču abas partijas šīs grupas min kontekstā ar nepieciešamību novērst to ietekmi uz lēmumu pieņemšanu. ZRP šo nostādni izpauž tēzē: “Izveidosim jaunu industriālo politiku, padarot caurskatāmus uzņēmēju un valsts sadarbības principus un tādējādi likvidējot šauru grupu varu.”⁴¹⁶ Vienlaikus partija V savā manifestā apsola “novērst oligarhu un naudas ietekmi uz lēmējvaru, izpildvaru un tiesu varu.”⁴¹⁷

Lai gan daļēji tautas centralitātes pazīme iezīmējās antielitisma pazīmes kontekstā, ir būtiski īsumā aplūkot, pie kādām grupām partijas savos manifestos vēršas. 11. Saeimas vēlēšanas iezīmē būtisku atšķirību no tā tautas centralitātes diskursa, kāds dominēja 1990. gadu vēlēšanās. Piemēram, 5. un 6. Saeimā kandidējošo vēlēšanu sarakstu programmās, kurās tika konstatēta populisma klātbūtne, tautas centralitātes pazīme pārsvarā tika izteikta caur nacionālistiski tendētu diskursu, proti, atsauces uz „tautu”, „nāciju”, „Latviešiem”, „Latviešu tautu” u.tml., bet pēdējo vēlēšanu analīze liek runāt par diskursa maiņu šajā aspektā. Lai gan saglabājas partijas (piemēram, TK un PPR), kurās dominē tradicionālā atsauksšanās uz tautu, palielinās to partiju skaits, kuras izvēlas neitrālākus apzīmējumus (piemēram, „iedzīvotāji”, „sabiedrība”, „vēlētāji”, „cilvēki” vai „pilsoņi”).

TK manifestā norādīts: „Laiks tautai pārņemt varu valstī! Tauta referendumā pauda savu gribu un 10. Saeimas deputāti ir atlaisti. (..) Mēs vēlamies un cīnīsimies par to, lai Latvija nākotnē kļūtu sociāli atbildīga, taisnīga un spēcīga tautas valsts (..)”.⁴¹⁸ Vienlaikus priekšvēlēšanu programmā partija izmanto tādus jēdzienus kā „Latvijas iedzīvotāji” un „vēlētāji”: „(..) apvienosim Latvijas iedzīvotāju kopīgā spēkā. (..) Dosim vēlētājiem tiesības atsaukt ievēlētos deputātus.”⁴¹⁹ Tikmēr PPR manifestā kā galvenā references grupa dominē tauta. Partija norāda: „Prezidentāla valsts pārvaldes iekārta ir panākumu atslēga, kas garantē valsts attīstības un tautas labklājības ilgtermiņa mērķu sasniegšanu. Ar Dieva svētību un

⁴¹⁵ “Saskaņas centrs” priekšvēlēšanu programma 11. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 12.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/komisijas2010.cvkand11.sak>

⁴¹⁶ Zatlera Reformu partijas priekšvēlēšanu programma 11. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 12.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/komisijas2010.cvkand11.sak>

⁴¹⁷ Partijas “Vienotība” priekšvēlēšanu programma 11. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 12.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/komisijas2010.cvkand11.sak>

⁴¹⁸ Partijas „Tautas kontrole” priekšvēlēšanu programma 11. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 12.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/komisijas2010.cvkand11.sak>

⁴¹⁹ *Ibid.*

tautas gribu tas ir izdarāms! (..) Tautas vēlēts prezidents ieceļ un vada profesionālu, nepolitisku un ļoti kompaktu valdību. Valsts pārvaldē ieviest tautvaldības principus. (..) Mēs atdodam varu tautai! Ir viens likums visiem – noziegumam pret tautu un valsti nevar būt noilguma! (..) Neļauj bendēt savu dzīvi politiķiem, kas par tautu atceras reizi četros gados!”⁴²⁰

Daudz neitrālāka savā retorikā ir PP, atsaucoties galvenokārt uz vēlētājiem, sabiedrību un iedzīvotājiem: „(..) mūsu izredzes uz milzīgu vēlētāju atbalstu nav spīdošas. (..) Pakāpeniska partiju lomas mazināšana un atteikšanās no partiju sistēmas, palielinot sabiedrības (..) lomu politikas veidošanā. (..) Cieņa pret katru Latvijas iedzīvotāju visā mūsu daudzveidībā (..). Likumi – balstīti uz uzticēšanos iedzīvotājiem. (..) Vajadzīga lielāka uzticēšanās cilvēku vairākuma spriestspējai un godaprātam.”⁴²¹ Līdzīgu pieeju izmanto arī partija BBBND: „Valsts galvenā vērtība – cilvēks. (..) Iedzīvotāji nav jādala pēc tautībām. (..) Cilvēkiem ir tiesības uz savu identitāti (..). (..) Katrs iedzīvotājs atbild par savu rīcību (..). Galvenais – cilvēka veselība, nevis komercintereses.”⁴²² Līdzīga diskursīvā stratēģija iezīmējas arī pārējo partiju – SC, PCTVL, V un ZRP – priekšvēlēšanu programmā.

Noslēdzot analīzi par katru no septiņām Saeimas vēlēšanām atsevišķi, sadaļas turpinājums piedāvā populisma līmeņa salīdzinošu analīzi visu parlamenta vēlēšanu griezumā. 12. tabulā ir apkopoti dati par vidējo populisma līmeni un tā atšķirībām katrās Saeimas vēlēšanās.

12. tabula

Populisma līmeņa partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmās izmaiņas laika posmā no 5. līdz 11. Saeimas vēlēšanām

Vēlēšanas	Gads	Populisma līmenis (vid.) %	Populisma līmeņa starpība *
5. Saeima	1993	11,10	–
6. Saeima	1995	17,71	+ 6,61
7. Saeima	1998	10,69	- 7,02
8. Saeima	2002	11,64	+ 0,95

⁴²⁰ Partijas “Par prezidentālu republiku” priekšvēlēšanu programma 11. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 12.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/komisijas2010.cvkand11.sak>

⁴²¹ Pēdējās partijas priekšvēlēšanu programma 11. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 30.04.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/komisijas2010.cvkand11.sak>

⁴²² Partijas “Brīvība. Brīvs no bailēm, naida un dūsmām” priekšvēlēšanu programma 11. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 30.04.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/komisijas2010.cvkand11.sak>

9. Saeima	2006	13,65	+ 2,01
10. Saeima	2010	15,67	+ 2,02
11. Saeima	2011	14,33	- 1,34

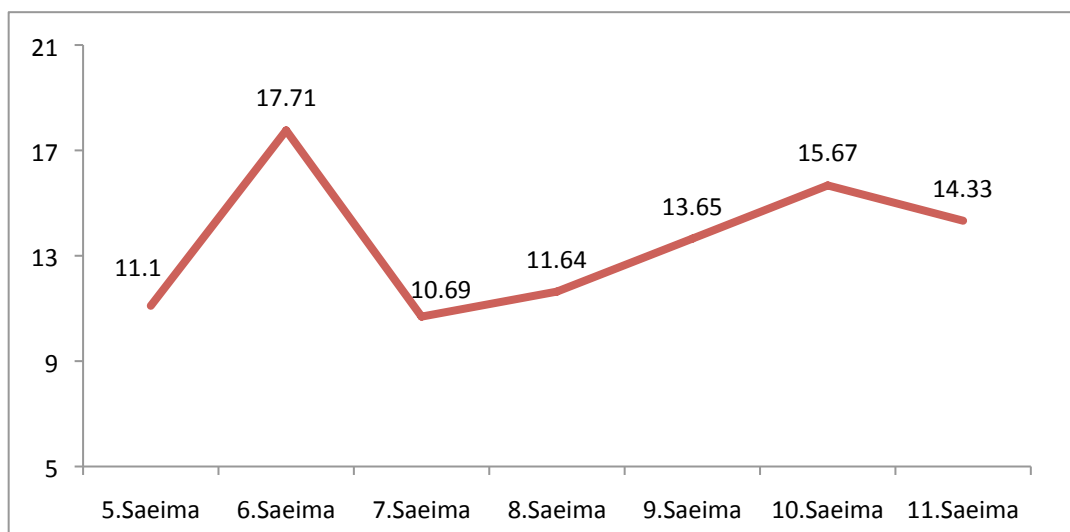
* salīdzinot ar iepriekšējām vēlēšanām. Pozitīva (+) vērtība parāda, par cik procentpunktiem vidējais populisma līmenis ir pieaudzis; negatīva (-) vērtība – par cik procentpunktiem vidējais populisma līmenis ir samazinājies.

Avots: autore aprēķins.

Vidējā vērtība ir aprēķināta, summējot katrai partijai konstatēto populisma līmeni un dalot iegūto vērtību ar kopējo attiecīgajās vēlēšanas reģistrēto sarakstu skaitu.⁴²³ Kā redzams no tabulas datiem, populisma līmenim ir tendence variēt. Viszemākais rādītājs sasniegts 7. Saeimas vēlēšanās (vairāk nekā 10 %), kamēr augstākais – 6. Saeimā (virs 17 %), starpībai sasniedzot septiņus procentpunktus. Savukārt, sākot ar 8. Saeimas vēlēšanām 2002. gadā, vidējam populisma līmenim ir tendence pakāpeniski pieaugt (ar nelielu samazinājumu 11. Saeimas vēlēšanās) par aptuveni diviem procentpunktiem. Vienlaikus 11. Saeima uzrāda trešo augstāko populisma līmeni (14 %) Saeimas vēlēšanu vēsturē. Kopumā laikā no 1993. līdz 2011. gadam populisma klātbūtne tika konstatēta 57 no 128 partiju un to apvienību programmām jeb 44 procentos gadījumu. Lai uzskatāmāk vizualizētu populisma līmeņa dinamiku, tā pārmaiņas ir attēlotas 1. diagrammā.

1. diagramma

Populisma līmeņa priekšvēlēšanu programmās izmaiņas laikā no 1993. līdz 2011.gadam

Avots: autore aprēķins.

⁴²³ Saeimas vēlēšanās iesniegto kandidātu sarakstu skaits: 5. Saeima – 23; 6. Saeima – 19; 7. Saeima – 21; 8. Saeima – 20; 9. Saeima – 19; 10. Saeima – 13; un 11. Saeima – 13 saraksti.

Pētījumi par populisma līmeni Rietumeiropas valstu politisko partiju manifestos ir demonstrējuši, ka kopumā nav iespējams runāt par populistiska diskursa intensitātes pieaugumu. Roduijns, de Lange un van der Brugs ir secinājuši, ka, salīdzinot populisma līmeni 1990. un 2000. gados, nevar runāt par populistiska diskursa lielāku izplatību.⁴²⁴ Vai Latvijas gadījums uzrāda līdzīgu situāciju? Lai gan dažas vēlēšanas (7. un 11. Saeima) ir uzrādījušas populistiska diskursa līmeņa mazināšanos salīdzinājumā ar iepriekšējām vēlēšanām, tomēr lielākā daļa vēlēšanu kopš 1990. gadu sākuma apliecina populistiska diskursa kāpumu. Turklāt arvien lielāks skaits vēlēšanās kandidējošo politisko spēku priekšvēlēšanu vēstījumos iekļauj elites kritiku un uzsver tautas centrālo lomu politikas procesā.

Salīdzinot vidējo populisma līmeni starp 1990. un 2000. gadu vēlēšanām, iezīmējas neliela atšķirība. Proti, ja 1990. gadu vēlēšanās (salīdzināti dati par 1993., 1995. un 1998. gada Saeimas vēlēšanām) vidējais populisma līmenis ir 13,17 procenti, 2000. gadu periodā (salīdzināti dati par 2002., 2006., 2010. un 2011. gada Saeimas vēlēšanām) tas ir pieaudzis līdz 13,82 procentiem (jeb par 0,65 procentpunktiem, kas gan ir vērtējams kā ļoti neliels kāpums). Tas liecina, ka kopumā pēdējā desmitgadē populisma klātbūtne partiju programmās ir nedaudz palielinājusies salīdzinājumā ar 1990. gadu periodu. Populistiska diskursa pieaugums vērojams arī, ja salīdzina proporciju starp partiju skaitu, kuru priekšvēlēšanu vēstījumos tika identificētas abas analizētās pazīmes, pret kopējo attiecīgajās vēlēšanās oficiāli pieteikto sarakstu skaitu. Šī informācija ir apkopota 13. tabulā.

13. tabula

Proporcija starp partiju skaitu, kuru programmās tika konstatēta populisma klātbūtne, un kopējo Saeimas vēlēšanās reģistrēto sarakstu skaitu

Vēlēšanas	Gads	Populistisko partiju skaits %	Populistisko partiju skaita proporcija*
5. Saeima	1993	30,43	7/23
6. Saeima	1995	52,63	10/19
7. Saeima	1998	33,33	7/21
8. Saeima	2002	40,00	8/20

⁴²⁴ Rooduijn, Matthijs, Sarah de Lange and Wouter van der Brug. 2012. A Populist Zeitgeist? Programmatic contagion by populist parties in Western Europe. *Party Politics*. Published online April 20, pp.1–20.

9. Saeima	2006	52,63	10/19
10. Saeima	2010	53,85	7/13
11. Saeima	2011	61,54	8/13
Vidējais:		46,34	

Avots: autores aprēķins.

* Attiecība starp partiju skaitu, kuru priekšvēlēšanu programmās tika identificēta populisma klātbūtne, pret kopējo vēlēšanās kandidējošo sarakstu skaitu.

Lai gan kopumā partiju īpatsvaram, kuru programmās populisma klātbūtne tika identificēta, pret kopējo attiecīgajās vēlēšanās kandidējošo partiju skaitu ir tendence palielināties (piemēram, 30 % 5. Saeimas vēlēšanās, 61 % - 11. Saeimas vēlēšanās), jānorāda arī uz datu svārstībām. Piemēram, 5. Saeimas vēlēšanās populismu uzrādīja 30 procentu jeb 7 no 23 sarakstiem, 6. Saeimā – jau 52 procenti jeb 10 no 19 sarakstiem. Turpretim 7. Saeima uzrāda strauju kritumu (tas iezīmējās, arī analizējot populisma līmeni, skat. iepriekšējo tabulu), kur tikai 33 procenti jeb 7 no 21 saraksta savās programmā uzrādīja populisma klātbūtni. Pieaugums ir vērojams 8. Saeimā, kad salīdzinājumā ar iepriekšējām vēlēšanām populistisko partiju īpatsvars palielinājās par septiņiem procentpunktiem, sasniedzot 40 procentu. Lūzuma punktu iezīmē 2006. gada Saeimas vēlēšanas. Proti, sākot ar 9. Saeimas vēlēšanām, novērojams būtisks tādu partiju īpatsvara pieaugums, kuru programmās identificējama populisma klātbūtne, pārsniedzot pusi no vēlēšanās kandidējošo sarakstu skaita. 9. Saeimas vēlēšanās tas sasniedza 52, 10. Saeimas gadījumā – 53 procentus, bet 2011. gada ārkārtas Saeimas vēlēšanu gadījumā populismu praktizēja jau 61 procents partiju un to apvienību, kas līdz šim ir arī augstākais rezultāts. Visu septiņu parlamenta vēlēšanu laikā populisma klātbūtne tika identificēta vidēji 46 procentos sarakstu. Salīdzinot 1990. un 2000. gadu vēlēšanas, vērojama to partiju skaita palielināšanās, kuru vēlēšanu piedāvājumā ir populisma klātbūtne. 1990. gados to īpatsvars sasniedza 38 procentus, bet, vērtējot pēdējās četras vēlēšanas, tas ir pieaudzis līdz 52 procentiem. Līdz ar to var secināt, ka populisma klātbūtnei Latvijas partiju priekšvēlēšanu dokumentos ir tendence palielināties.

3.2. Populisma līmeņa atšķirības atkarībā no politisko partiju pieredzes likumdevējā

Viens no promocijas darba izpētes jautājumiem paredz noskaidrot, vai populisma līmenis atšķiras starp partijām ar un bez iepriekšējas pieredzes Saeimā. Šajā sadaļā tiks

diferencētas vairākas partiju grupas, lai noskaidrotu, kurās no tām populisma līmenis ir augstāks. Tiks nošķirtas partijas un to apvienības ar pieredzi un bez pieredzes likumdevējā (nolūkā atbildēt uz iepriekšminēto izpētes jautājumu un pārbaudīt hipotētisko pieņēmumu), tāpat analīzes nolūkam tiks noteikts vidējais populisma līmenis starp opozīciju (partijas, kas attiecīgās Saeimas sasaukuma laikā ne reizi nav bijušas valdības sastāvā) un koalīciju veidojošajām partijām (partijas, kuras kaut reizi Saeimas darbības laikā ir bijušas valdību veidojošo partiju sastāvā). Attiecībā uz pirmo dalījumu, analīzē netiek iekļauti dati par 5. Saeimas vēlēšanām, ņemot vērā, ka šajā gadījumā nav iespējams nošķirt minētās divas partiju grupas. Apakšnodaļas noslēgumā tiks piedāvāta salīdzinoša analīze par visām Saeimas vēlēšanām.

5. Saeimas laikā (no 1993. līdz 1995. gadam) Latvijā darbojās divas valdības. Valda Birkava vadītā valdība darbu uzsāka 1993. gada 3. augustā, un tās pilnvaras oficiāli beidzās 1994. gada 18. septembrī. Otru valdību vadīja Māris Gailis, kura kabinets darbojās no 1994. gada 19. septembra līdz 1995. gada 20. decembrim. Šo divu gadu laikā koalīciju veidoja trīs politiskie spēki – LC un LZS (Gaiļa valdība) un LC un TPAT, kuru izveidoja deputāti no saraksta SL–AT (šis saraksts tiek ņemts par pamatu populisma līmeņa salīdzinājumam). Kā tika atzīmēts 3.1. sadaļā, 1993. gada Saeimas vēlēšanās parlamentā iekļuva astoņi saraksti. Rezultātā pārejās piecas Saeimā pārstāvētās partijas⁴²⁵ visu Saeimas sasaukuma laiku darbojās opozīcijā. Pēc 14. tabulas datiem var secināt, ka nevienai no koalīciju veidojošajām partijām populisma klātbūtne programmās identificēta netika.

14. tabula

Populisma līmenis 5. Saeimas koalīcijas un opozīcijas partijās %*

Koalīcijas partijas	Opozīcijas partijas
0,00	21,44

*Rezultāts iegūts, summējot populisma līmeņa aprēķinu, un dalot to ar attiecīgi koalīcijā un opozīcijā esošo partiju skaitu.

Avots: autores aprēķins.

Opozīcijas partijās populisms tika identificēts divos gadījumos – TB (66,67 %) un kustībai L (40,54 %). Rezultātā koalīcijas partijām populisma klātbūtne nav konstatējama vispār, kamēr vidējais populisma līmenis opozīcijas partijās ir 21 procenti.

⁴²⁵ LNNK, L, TB, LKDS, kā arī DCP.

Lai gan 6. Saeimas vēlēšanas bija tikai otrās brīvās likumdevēja vēlēšanas pēc neatkarības atjaunošanas un politisko partiju sistēma šajā periodā tikai pakāpeniski sāka veidoties, ir iespējams nošķirt politiskās partijas ar un bez iepriekšējas parlamentārās pieredzes, proti, partijas, kuras iekļuva 5. Saeimā un pārējos politiskos spēkus, kas nepieciešamo atbalstu nesaņēma vai arī izveidojās tikai pēc 1993. gada vēlēšanām. 15. tabulā ir ilustrēts vidējais populisma līmenis partiju un to apvienību programmās ar un bez iepriekšējas parlamentārās pieredzes. Kā redzams, no 6. Saeimā kandidējošajām partijām tikai divas bija iepriekš ieguvušas pārstāvniecību likumdevējā. Minētais attiecas uz TB un LC, kuru programmās populisma klātbūtne atklāta netika. Pārējie 17 saraksti mandātus iepriekšējā Saeimas sasaukumā neieguva.⁴²⁶ Tātad tie, saskaņā ar analīzes stratēģiju, tiek klasificēti kā politiskie spēki bez iepriekšējas parlamentārās pieredzes.

15. tabula

Populisma līmenis 6. Saeimas vēlēšanās kandidējošo politisko partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmās ar un bez iepriekšējas parlamentārās pieredzes

Partija vai partiju apvienība ar iepriekšēju parlamentāro pieredzi	Populisma līmenis (vid)	Partija vai partiju apvienība bez iepriekšējas parlamentārās pieredzes	Populisma līmenis (vid)
TB; LC	0,00	LZS–LKDS–LDP; TPAT; LTF; LSP; LDDP–LSDSP–LACAPT–DT; MPA–LNP; LLP; DP; MZPA; TKL; DPS; TSP; LVP; ZP; LNDP; LaZS; LKPP	19,85

Avots: autores aprēķins.

15. tabulā iekļautie dati labi parāda populisma atšķirības starp partijām ar iepriekšēju pieredzi likumdevējā un bez tās. Tiesa gan, šos rezultātus lielā mērā izskaidro apstākļi, ka 6. Saeimas vēlēšanas norisinājās tikai divus gadus pēc 5. Saeimas vēlēšanām, kad partiju sistēma joprojām atradās tikai veidošanās fāzē un politiskajā cīņā aktīvi iesaistījās arvien jauni politiskie spēki, no kuriem ievērojama daļa beidza pastāvēt neilgi pēc vēlēšanām. Aprēķini par 6. Saeimu liecina, ka 17 no 19 reģistrētajiem sarakstiem, ir politiskie spēki bez

⁴²⁶ Lai gan LZS un LKDS mandātu iepriekšējā Saeimā bija ieguvuši, 6. Saeimas vēlēšanās šīs partijas startēja kopējā sarakstā ar partijām, kuras pārstāvniecību iepriekšējā sasaukumā nebija ieguvušas. Līdz ar to šie saraksti (kur vismaz viena no partijām ir bez iepriekšējas parlamentārās pieredzes), tiek klasificēti kā politiskie spēki bez iepriekšējas pārstāvniecības likumdevējā.

pieredzes likumdevējā, turklāt populisma klātbūtne tika konstatēta 10 sarakstu priekšvēlēšanu vēstījumos. Redzams, ka tieši šai partiju grupai vidējais populisma līmenis ir 19,85 procenti, kamēr iepriekšējā Saeimā pārstāvēto partiju programmās populisms netika konstatēts vispār. Līdzīga tendence (ar dažiem izņēmumiem) tiks identificēta arī pārējās vēlēšanās.

6. Saeimas darbības periodā (no 1995. līdz 1998. gadam) Latvijā kopumā pie varas bija četras valdības un divi premjeri. Andra Šķēles pirmā valdība darbojās no 1995. gada 21. decembra līdz 1997. gada 12. februārim. Tās sastāvā ietilpa DPS, LNNK un LZP saraksts, TB, LC, LZS un KDS apvienotais saraksts, kā arī LVP. Valdības sastāvs mainījās, kad to atstāja LVP. Šķēles otrā valdība darbu uzsāka 1997. gada 13. februārī un funkcionēja līdz tā paša gada 6. augustam. Savukārt Guntara Krasta pirmā valdība strādāja no 1997. gada 7. augusta līdz 1998. gada 7. aprīlim. Valdības koalīciju veidoja DPS, TB-LNNK, LC un LZS un KDS apvienotais saraksts. Krasta otrā valdība (bez DPS tās sastāvā) darbojās no 1998. gada 8. aprīļa līdz tā paša gada 25. novembrim.

No parlamentā iekļuvušajām partijām šo četru valdību koalīcijās (dažādos periodos un sastāvos) darbojās seši saraksti: DPS, LNNK–LZaP apvienotais saraksts, TB, LC, LZS–LKDS–LDP un LVP. Rezultātā tikai trīs no ievēlētajiem deviņiem sarakstiem visu 6. Saeimas sasaukuma periodu pavadīja opozīcijā. Tie bija TSP, LSP un TKL–ZP. Populisma līmeņa vidējie rādītāji starp 6. Saeimas pozīcijas un opozīcijas partijām ilustrēti 16. tabulā.

16. tabula

Populisma līmenis 6. Saeimas koalīcijas un opozīcijas partijās %

Koalīcijas partijas	Opozīcijas partijas
6,04	21,55

Avots: autores aprēķins.

No deviņiem 6. Saeimā ievēlētajiem sarakstiem, kas kaut reizi atradās koalīcijas sastāvā, tikai vienam sarakstam, proti, LVP, tika konstatēta populisma klātbūtne (36,21 %). No trijām opozīcijas partijām populisms tika identificēts divu sarakstu priekšvēlēšanu programmā: LSP (32,5 %) un TKL–ZP (32,14 %). Pretēji 5. Saeimai, kurā populisms starp koalīciju veidojošajās partijās netika atklāts, 6. Saeima populisma klātbūtni uzrāda arī šai

partiju grupai (6 %). Tomēr joprojām saglabājas iepriekšējo vēlēšanu iezīme, ka vidējais populisma līmenis tomēr ir augstāks tieši opozīcijas partijās (21 %).

Turpinot analizēt populisma līmeņa atšķirības starp partijām ar iepriekšēju parlamentāro pieredzi un bez tās, arī trešās vēlēšanas pēc neatkarības atgūšanas uzrāda 6. Saeimas vēlēšanās demonstrēto tendenci, ka populismu tomēr vairāk praktizē politiskie spēki bez iepriekšējas pieredzes likumdevējā. Informācija par 7. Saeimu ir apkopota 17. tabulā.

17. tabula

Populisma līmenis 7. Saeimas vēlēšanās kandidējošo politisko partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmās ar un bez iepriekšējas parlamentārās pieredzes

Partija vai partiju apvienība ar iepriekšēju parlamentāro pieredzi	Populisma līmenis (vid)	Partija vai partiju apvienība bez iepriekšējas parlamentārās pieredzes	Populisma līmenis (vid)
LZS; DPS; ZP; LC; TSP; LVP; TB/LNNK ⁴²⁷	8,63	TKB; JP; LNDP; H; DP; MāZ; KP; SDSO; DP-KDS-LZaP; LNRP; NPP; TP; LSDA; AP	11,71

Avots: autores aprēķins.

Jāatzīmē, ka iepriekšējās vēlēšanās šī atšķirība bija daudz lielāka (partijām ar iepriekšēju pieredzi 0 %, partijām bez pieredzes – 19 %), savukārt 7. Saeimā starpība ir samazinājusies. To politisko spēku programmās, kuras ieguva pārstāvniecību 5. vai 6. Saeimā (vai arī abās), vidējais populisma līmenis ir vairāk nekā astoņi procenti, kamēr pārējām partijām tas ir par trim procentpunktiem augstāks, sasniedzot 11 procentu. Jānorāda, ka partijām ar iepriekšēju pieredzi Saeimā populisma klātbūtne tika konstatēta divās programmās (TKL–ZP un DPS). Otrās grupas partijās populismu uzrādīja pieci saraksti.

7. Saeimas sasaukuma laikā (no 1998. līdz 2002. gadam) Latvija kopumā piedzīvoja četras valdības un trīs premjerus. Viļa Krištopana pirmā valdība darbojās no 1998. gada 26. novembra līdz 1999. gada 4. februārim. Tās sastāvu veidoja LC, JP un TB/LNNK. Krištopana otrā valdība (kad koalīcijas sastāvam pievienojās LSDSP) darbu uzsāka 1999. gada 5. februārī un nostrādāja līdz 1999. gada 15. jūlijam. 1999. gada 16. jūlijā darbu sāka bijušā premjera Andra Šķēles valdība, kas strādāja līdz 2000. gada 4. maijam. To veidoja trīs partijas – TP, LC un TB/LNNK. Ceturto valdību 7. Saeimas sasaukuma laikā vadīja

⁴²⁷ Iepriekšējās vēlēšanās TB un LNNK iekļuva Saeimā, taču startēja atsevišķi. Ņemot vērā, ka abām partijām ir iepriekšēja pieredze parlamentā, tās tiek iekļautas partiju grupā ar iepriekšēju parlamentāro pieredzi.

Andris Bērziņš, tā darbojās no 2000. gada 5. maija līdz 2002. gada 6. novembrim. Bērziņa kabinetu veidoja četri politiskie spēki – TP, LC, TB/LNNK un JP. Tādējādi šo četru gadu laikā dažādos sastāvos vietu koalīcijā ieņēma pieci politiskie spēki (no Saeimā ievēlētajām sešām partijām): LC, JP, TB/LNNK, LSDSP⁴²⁸ un TP. Rezultātā tikai viens saraksts – TSP – ne reizi nebija koalīcijas sastāvā. 18. tabula attēlo vidējo populisma līmeni koalīcijas un opozīcijas partijās 7. Saeimas darbības periodā.

18. tabula

Populisma līmenis 7. Saeimas koalīcijas un opozīcijas partijās %

Koalīcijas partijas	Opozīcijas partijas
4,09	0,00

Avots: autores aprēķins.

No likumdevējā ievēlētajiem spēkiem populisma klātbūtne tika identificēta tikai viena saraksta programmā, proti, JP priekšvēlēšanu manifestā. Vienīgās opozīcijas partijas – TSP – programmā populisma klātbūtne netika konstatēta. Tādējādi, pretēji abām iepriekšējām vēlēšanām, 7. Saeimā augstāku populisma līmeni tomēr uzrāda koalīciju veidojošās partijas (4 %), bet opozīcijas gadījumā populisma klātbūtne nav identificējama vispār.

Pirmās vēlēšanas jaunajā tūkstošgadē uzrāda līdzīgu tendenci ar iepriekšējām vēlēšanām. Vidējais populisma līmenis partiju diskursā ar iepriekšēju pieredzi likumdevējā ir tikai 2,8% procenti, kamēr ievērojami augstāks tas ir to partiju programmās, kuras iepriekš parlamentā pārstāvniecību nav ieguvušas. Šīs grupas partiju manifestos vidējais populisma līmenis sasniedz vairāk nekā 14 procentu, kas ir par dažiem procentpunktiem mazāks nekā četrus gadus iepriekš. Dati par 8. Saeimu ir iekļauti 19. tabulā.

⁴²⁸ 7. Saeimā 14 mandātus ieguva saraksts “Latvijas Sociāldemokrātu apvienība”, kuras sastāvā bija LSDSP, Latvijas Sociāldemokrātu partija un Latgales Demokrātu partija, līdz ar to, aprēķinot vidējo populisma līmeni, par pamatu tiek ņemts saraksta “Latvijas Sociāldemokrātu apvienības” priekšvēlēšanu programmā veiktais aprēķins.

Populisma līmenis 8. Saeimas vēlēšanās kandidējošo politisko partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmās ar un bez iepriekšējas parlamentārās pieredzes

Partija vai partiju apvienība ar iepriekšēju parlamentāro pieredzi	Populisma līmenis (vid.)	Partijas vai partiju apvienība bez iepriekšējas parlamentārās pieredzes	Populisma līmenis (vid.)
ZZS ⁴²⁹ ; LC; TB/LNNK; TP; LSDSP ⁴³⁰	2,8	LAP; LP; JL; PCP; LARP; PAC; MS; LG; MāZ; BP; KP; SDLP; PCTVL; SDS; LPP	14,59

Avots: autore aprēķins.

Arī šīs Saeimas vēlēšanas kārtējo reizi apstiprina pieņēmumu, ka partijas, kuras kaut reizi savas pastāvēšanas laikā ir tikušas ievēlētas likumdevējā, tiecas būt mazāk populistiskas nekā tie politiskie spēki, kas vēlēšanās piedalās pirmo reizi vai arī ne reizi nav ieguvuši pārstāvniecību.

8. Saeimas sasaukuma laikā (no 2002. gada līdz 2006. gadam), līdzīgi kā iepriekš, darbojās četras valdības. Einara Repšes vadītais kabinets darbu uzsāka 2002. gada 7. novembrī un strādāja līdz 2004. gada 8. martam. To veidoja četru partiju koalīcija – JL, LPP, ZZS un TB/LNNK. Viņa vietu ieņēma Induļa Emša vadītā valdība, kas darbojās attiecīgi no 2004. gada 9. marta līdz tā paša gada 1. decembrim. Emša vadīto kabinetu veidoja trīs partiju koalīcija – ZZS, TP un LPP. Abas pārējās valdības līdz 10. Saeimas vēlēšanām vadīja Aigars Kalvītis. Viņa pirmā valdība (ZZS, TP, LPP un JL) funkcionēja no 2004. gada 2. decembra līdz 2006. gada 7. aprīlim, bet otrā valdība (kad JL koalīcijā aizstāja TB/LNNK) no 2006. gada 8. aprīļa līdz tā paša gada 6. novembrim. Šo četru kabinetu laikā vietu koalīcijā dažādos sastāvos un kombinācijās ieņēma pieci politiskie spēki: JL, LPP, TB/LNNK, ZZS un TP. Vienīgā opozīcijā palikuši partija šīs Saeimas darbības laikā nemainīgi bija kreisā spārna PCTVL (ar 25 deputātu mandātiem). Kā vēstīts iepriekšējā sadaļā, populisma klātbūtne tika identificēta astoņos sarakstos, to vidū, arī LPP (24,32 %) un PCTVL (20,45 %) manifestā. 20. tabulā ir attēlota vidējā populisma līmeņa atšķirība starp opozīciju un koalīciju veidojošajām partijām.

⁴²⁹ ZZS 8. Saeimas vēlēšanās kopā startēja pirmo reizi, taču atsevišķi abas partijas iepriekš ir bijušas pārstāvētas likumdevējā. LZS bija ieguvusi mandātus 5. un 6. Saeimā, bet “Zaļā partija” – 6. Saeimā.

⁴³⁰ LSDSP bija pārstāvēta 7. Saeimā Latvijas Sociāldemokrātu apvienība sarakstā, kas ieguva 14 mandātus.

20. tabula

Populisma līmenis starp 8. Saeimas koalīcijas un opozīcijas partijās %

Koalīcijas partijas	Opozīcijas partijas
4,86	20,45

Avots: autores aprēķins.

Atšķirībā no 7. Saeimas, kur augstāks populisma līmenis tika identificēts tieši koalīcijas partijām, 8. Saeimas vēlēšanas uzrāda pretēju situāciju. Vidējais populisma līmenis koalīciju veidojošajām partijām pārsniedz četrus procentus, kamēr opozīcijas tas ir aptuveni četras reizes vairāk, sasniedzot 20 procentu. Atkārtoti gan jāpiezīmē, ka opozīciju veidoja tikai PCTVL saraksts.

9. Saeimas vēlēšanas 2006. gadā apliecināja iepriekšējām vēlēšanām raksturīgo tendenci. Absolūtais vairākums kandidējošo sarakstu vēlēšanās piedalījās pirmo reizi vai arī nekad iepriekš noteikto barjeru nebija pārvārušies. Tikai septiņi no 19 vēlēšanās oficiāli pieteiktajiem sarakstiem klasificējami kā politiskie spēki ar iepriekšēju pieredzi likumdevējā. Arī šīs vēlēšanas turpina apliecināt visai ievērojamu populisma intensitātes atšķirību abās partiju grupās, kur atkal augstāks vidējais populisma līmenis konstatējams to sarakstu programmās, kuras nevienā no iepriekšējām vēlēšanām pārstāvēja Saeimā nav ieguvušas. No partijām ar iepriekšēju pieredzi populisma klātbūtne tika konstatēta PCTVL un LSDSP programmā. Te gan jāpiezīmē, ka PCTVL, lai gan plaši pārstāvēta 8. Saeimā, visu periodu atradās opozīcijā. Turpretim partijās bez iepriekšējas pieredzes nacionālajā parlamentā populisms tika identificēts kopumā astoņu sarakstu priekšvēlēšanu vēstījumos. Dati par 9. Saeimu ir iekļauti 21. tabulā.

21. tabula

Populisma līmenis 9. Saeimas vēlēšanās kandidējošo politisko partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmās ar un bez iepriekšējas parlamentārās pieredzes

Partija vai partiju apvienība ar iepriekšēju parlamentāro pieredzi	Populisma līmenis (vid)	Partijas vai partiju apvienība bez iepriekšējas parlamentārās pieredzes	Populisma līmenis (vid)

JL; TB/LNNK; PCTVL; TP; ZZS; LPP/LC ⁴³¹ ; LSDSP	5,88	LLNPLAO; PSP; STP; NSS; JD; MS; TS; E; MāZ; SC; Dz; VL	18,18
---	------	--	-------

Avots: autores aprēķins.

Būtiski, ka populistiskāki ir kļuvuši ne vien tie politiskie spēki, kas iepriekš nav bijuši politiskās elites daļa (iepriekšējās vēlēšanās 14 %), uzskatot, ka pārstāvniecība Saeimā vismaz formāli padara partiju par piederīgu politiskai elitei, bet arī tās partijas, kas ir tikušas ievēlētas likumdevējā. 8. Saeimā šo partiju grupā populisms bija vidēji 2,8 procenti, bet 9. Saeimā vidējā populisma pakāpe sasniedz jau gandrīz sešu procentu robežu. Tomēr pamatā tendence paliek nemainīga. Joprojām populismu vairāk praktizē politiskie spēki bez iepriekšējas pieredzes Saeimā. Kā redzams, 2006. gada vēlēšanās šī atšķirība ir aptuveni trīs reizes.

9. Saeimas sasaukuma laikā darbojās četras valdības. Aigara Kalvīša vadītais kabinets (kuru veidoja ZZS, TP, LPP/LC un TB/LNNK) strādāja no 2006. gada 7. novembra līdz 2007. gada 19. decembrim. Ivara Godmaņa valdība (sastāvā ietilpa ZZS, TP, LPP/LC un TB/LNNK) – no 2007. gada 20. decembra līdz 2009. gada 11. martam. Savukārt, Valda Dombrovska pirmais kabinets (tā sastāvā bija TP, ZZS, JL, PS un TB/LNNK) funkcionēja no 2009. gada 12. marta līdz 2010. gada 22. martam, bet otrā valdība (bez TP tās sastāvā) – no 2010. gada 23. marta līdz tā paša gada 2. novembrim. Visās četrās koalīcijās dažādās kombinācijās darbojās piecas partijas, proti, ZZS, TP, LPP/LC, TB/LNNK un JL. Jāpiemin, ka 9. Saeimas laikā daži partijas JL un TB/LNNK deputāti izveidoja jaunu politisko spēku – “Pilsoniskā savienība”, kas vēlāk iekļāvās V. Ņemot vērā, ka 9. Saeimas vēlēšanās tā nekandidēja, analizē tā atsevišķi netiek skaitīta, tā vietā populisma līmeņa aprēķins tiek balstīts uz datiem par JL un TB/LNNK sarakstiem. Rezultātā no septiņiem mandātus ieguvušajiem sarakstiem divi visu sasaukuma laiku nemainīgi darbojās opozīcijā. Tas attiecināms uz SC un PCTVL. 22. tabulā ir norādīts populisma vidējais līmenis pozīcijas un opozīcijas partijās.

⁴³¹ LPP un LC 9.Saeimas vēlēšanās pirmo reizi startēja vienā vēlēšanu sarakstā, taču atsevišķi šie politiskie spēki ir bijuši pārstāvēti Saeimā. LPP ieguva mandātus 8. Saeimā, bet LC – 5., 6. un 7. Saeimā.

22. tabula

Populisma līmenis 9. Saeimas koalīcijas un opozīcijas partijās %

Koalīcijas partijas	Opozīcijas partijas
0,00	25,76

Avots: autores aprēķins.

Saskaņā ar iepriekšējā darba sadaļā veikto analīzi 9. Saeimā parlamentā ievēlētajos sarakstos populisma klātbūtne atklājās tikai divu sarakstu – SC un PCTVL – priekšvēlēšanu programmās. Rezultātā (līdzīgi kā 5. Saeimas vēlēšanās) populisms koalīciju veidojošo spēku programmās nav konstatējams, atkārtoti demonstrējot situāciju, ka populisms tomēr vairāk ir raksturīgs opozīcijā esošajām partijām.

Arī 10. Saeimas vēlēšanas turpināja apliecināt Latvijas partiju sistēmas sadrumstalotību, jo vairākums politisko spēku, kas startēja vēlēšanās, bija jaunpienācēji vai arī jaunas partiju apvienības. Tikai trīs no iesniegtajiem 13 sarakstiem var uzskatīt par politiskajiem spēkiem ar iepriekšēju pieredzi likumdevējā. Tas attiecināms uz SC, PCTVL un ZZS. Pārējās partijas bija mainījušas nosaukumu, izveidojušas apvienības vai arī radušās salīdzinoši nesen. Un tomēr 10. Saeimas vēlēšanas ilustrē nedaudz atšķirīgu situāciju, vērtējot vidējo populisma līmeni partijās ar iepriekšēju pieredzi likumdevējā un bez tās. Proti, augstāku populisma līmeni uzrāda tie politiskie spēki, kuri kaut reizi ir ieguvuši mandātu Saeimā. Dati ir iekļauti 23. tabulā.

23. tabula

Populisma līmenis 10. Saeimas vēlēšanās kandidējošo politisko partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmās ar un bez iepriekšējas parlamentārās pieredzes

Partija vai partiju apvienība ar iepriekšēju parlamentāro pieredzi	Populisma līmenis (vid.)	Partijas vai partiju apvienība bez iepriekšējas parlamentārās pieredzes	Populisma līmenis (vid.)
SC; ZZS; PCTVL	21,72	PPR; PLL; A; PP; TK; V; RL; KDS; DL; VL–TB/LNNK	13,86

Avots: autores aprēķins.

Pirmajā partiju grupā populisma klātbūtne tika konstatēta gan SC, gan PCTVL (abi politiskie spēki vienmēr atradušies opozīcijā) priekšvēlēšanu dokumentos. Savukārt partiju grupā bez parlamentārās pieredzes, kurā klasificējams vairākums partiju un to apvienību, populismu uzrādīja puse jeb pieci saraksti. 10. Saeima ir vienīgā pārējo sešu vēlēšanu kontekstā (5. Saeimā šīs divas partiju grupas netika izšķirtas), kur augstāks vidējais populisma līmenis tomēr ir identificējams partijās ar iepriekšēju parlamentāro pieredzi, attiecīgi – 21 un 13 procenti.

10. Saeimas sasaukuma laikā, kas bija īsākais Latvijas vēsturē, darbojās tikai viena valdība, kuru vadīja Valdis Dombrovskis. Valdība strādāja no 2010. gada 3. novembra līdz 2011. gada 24. oktobrim. Tās sastāvu nemainīgi veidoja divi politiskie spēki – V un ZZS. Tomēr parlamentā mandātus bija izdevies iegūt pieciem sarakstiem, tādējādi ārpus valdības visu 10. Saeimas darbības periodu atradās trīs partijas: SC, PLL un VL–TB/LNNK. Kā nolasāms no 24. tabulas datiem, koalīcijas partiju programmās populisma klātbūtne konstatēta netika vispār, kamēr vidējais populisma līmenis starp opozīcijas partijām ir 12 procentu.

24. tabula

Populisma līmenis 10. Saeimas koalīcijas un opozīcijas partijās %

Koalīcijas partijas	Opozīcijas partijas
0,00	12,2

Avots: autores aprēķins.

Tādējādi 10. Saeimas vēlēšanas atkārtoti uzrāda tendenci (izņēmums bija vienīgi 7. Saeimas gadījumā), ka populisms vairāk ir izplatīts tieši opozīcijas partiju diskursā. Jāpiezīmē, ka populisma neesamību uzrādīja arī 5. un 9. Saeimas vēlēšanu analīze.

Turpinot aplūkot populisma līmeņa atšķirības starp partijām ar iepriekšēju pieredzi likumdevēhā un bez tās, arī 11. Saeimas vēlēšanas uzrāda līdzīgu situāciju. Lai gan vidējais populisma līmenis salīdzinājumā ar iepriekšējām vēlēšanām kopumā bija nedaudz samazinājies (skat., iepriekšējo darba apakšnodaļu), stabili nemainīga (izņēmumu uzrādīja vienīgi 10. Saeima) ir palikusi iepriekšējo gadu tendence attiecībā uz atšķirību populisma intensitātē starp pieredzējušajām un jaunajām partijām. Tautas centralitātes un antielitisma

pazīmes vairāk ir izplatītas tieši to partiju programmās, kuras nekad iepriekš attiecīgajā sastāvā likumdevējā nav pārstāvētas. Aprēķina rezultāti par 11. Saeimas vēlēšanām ir iekļauti 25. tabulā.

25.tabula

Populisma līmenis 11. Saeimas vēlēšanās kandidējošo politisko partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmās ar un bez iepriekšējas parlamentārās pieredzes

Partija vai partiju apvienība ar iepriekšēju parlamentāro pieredzi	Populisma līmenis (vid.)	Partijas vai partiju apvienība bez iepriekšējas parlamentārās pieredzes	Populisma līmenis (vid.)
VL–TB/LNNK; ZZS; SC; PCTVL; V; LSDSP	8,61	TK; BBBND; PPR; PP; ZRP; ŠRP; KDS	19,24

Avots: autores aprēķins.

Vidējais populisma līmenis to partiju priekšvēlēšanu programmās, kuras vismaz vienās no iepriekšējām vēlēšanām ieguva pārstāvniecību likumdevējā, vidēji ir 8,61 procenti. Turpretim partijām bez parlamentāras prakses – par 10 procentpunktiem vairāk (19,24 %). Jānorāda, ka pirmās partiju grupas gadījumā populisma klātbūtne tika konstatēta trīs programmās (SC, PCTVL un V), bet partiju grupā bez iepriekšējas likumdevēja pieredzes – piecu sarakstu programmās (TK, BBBND, PPR, PP un ZRP).

Darba tapšanas brīdī 11. Saeimas sasaukumā ir darbojušās divas valdības (otra joprojām turpina darbu). Pirmo no tām vadīja Valdis Dombrovskis (darbu uzsāka 2011. gada 25. oktobrī un pilnvaras nolika 2014. gada 22. janvārī), savukārt otro (sākot ar 2014. gada 23.janvāri) vada Laimdota Straujuma. Dombrovska kabinetu veidoja trīs partiju koalīcija – V, ZRP (2012. gada aprīlī partija lēma par nosaukuma maiņu uz Reformu partija) un VL–TB/LNNK. Straujumas valdības sastāvam pievienojās iepriekš opozīcijā esošā ZZS. Pašlaik opozīcijā nemainīgi ir atradusies tikai SC. Dati par populisma līmeņa atšķirībām koalīcijas un opozīcijas partijās ir iekļauti 26. tabulā.

26. tabula

Populisma līmenis 11. Saeimas koalīcijas un opozīcijas partijās %

Koalīcijas partijas	Opozīcijas partijas
9,2	9,68

Avots: autores aprēķins.

Pozīcijas partijās populisms tika identificēts divu koalīciju veidojošo partiju programmās – V un ZRP. Aprēķinot vidējo populisma līmeni 11. Saeimā, nedaudz augstāku rezultātu tomēr uzrāda opozīcija (9,68 %), kamēr koalīciju veidojošo partiju grupā tas ir par nepilnu pusprocentu zemāks (9,2 %). Sadaļas turpinājumā sniegta salīdzinoša analīze par visām vēlēšanām.

Gandrīz visas Saeimas vēlēšanas apliecina (izņēmums ir vienīgi 10. Saeima), ka populistisks diskurss ir raksturīgāks un vairāk izplatīts to partiju un partiju apvienību priekšvēlēšanu programmās, kuras iepriekš Saeimā nekad nav tikušas pārstāvētas. Politiskajiem spēkiem bez iepriekšējas saistības ar politisko eliti, ņemot vērā to atrašanos ārpus politiskās varas un lēmumu pieņemšanas procesa, ir ievērojami vieglāk distancēt sevi no elites struktūrām un praktizēt pret elites grupām vērstu kritiku apvienojumā ar tautas interešu aizstāvēšanu. Informācija par visām Saeimas vēlēšanām iekļauta 27. tabulā.

27. tabula

Populisma līmenis politisko partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmās ar un bez iepriekšējas pieredzes likumdevējā (6.-11. Saeima)

Saeimas vēlēšanas	Populisma līmenis starp partijām ar iepriekšēju pieredzi Saeimā	Populisma līmenis starp partijām bez iepriekšējas pieredzes Saeimā	Populisma līmeņa starpība* (%)
6. Saeima	0,00	19,85	- 19,85
7. Saeima	8,63	11,71	- 3,08
8. Saeima	2,80	14,59	- 11,79
9. Saeima	5,88	18,18	- 12,3
10. Saeima	21,72	13,86	+ 7,86

11. Saeima	8,61	19,24	- 10,63
Vidējais:	7,94	16,24	

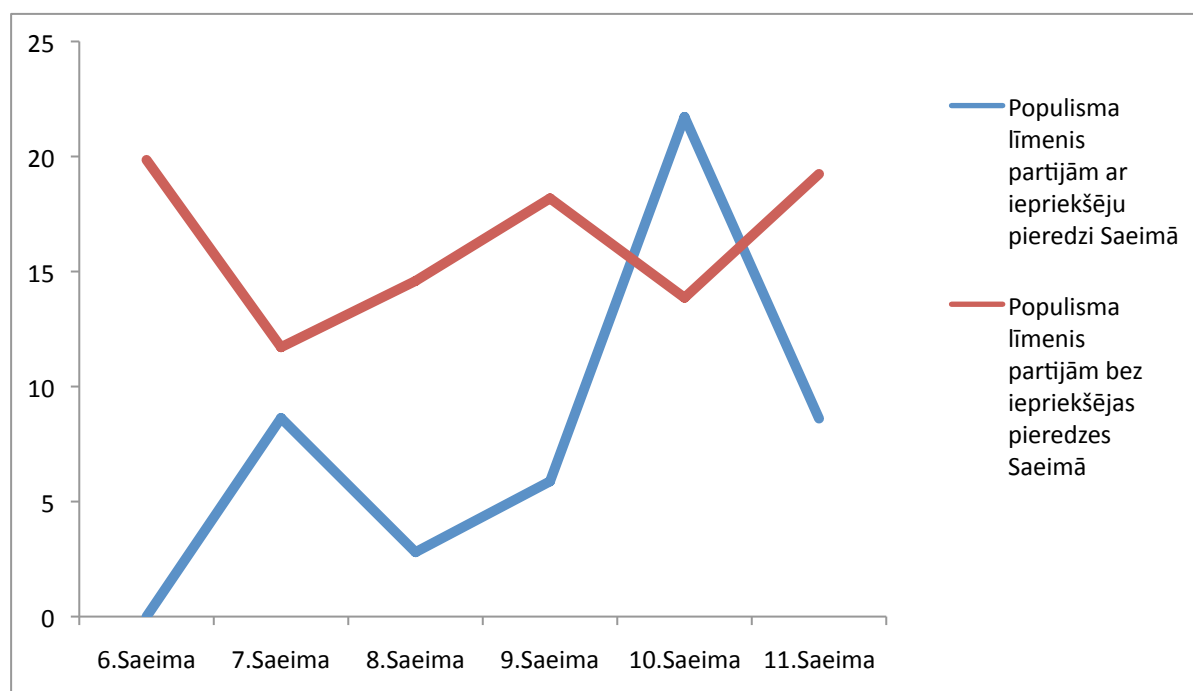
Avots: autores aprēķins.

* Populisma līmeņa starpība parāda, par cik procentpunktiem vidējais populisma līmenis atšķiras starp partijām ar iepriekšēju pieredzi Saeimā un tām partijām, kuras ne reizi nav pārstāvētas likumdevējā. Pozitīva vērtība (+) nozīmē, ka augstāks populisma līmenis ir partijām ar iepriekšēju pieredzi; savukārt negatīva vērtība (-) liecina, ka augstāks populisma līmenis ir partijām bez iepriekšējas pieredzes likumdevējā.

Populisma līmeņa atšķirību aprēķins apliecina, ka vairākumā gadījumu augstāks populisma līmenis ir to partiju priekšvēlēšanu programmās, kuras nekad iepriekš likumdevējā nav tikušas pārstāvētas. Vienlaikus populisma līmeņa atšķirībām ir tendence variēt. Uz to norāda 6. Saeima (starpība ir -19 %), 7. Saeima (-3 %), 8. Saeima (-11 %), 9. Saeima (-12 %), gan arī 11. Saeima (-10 %). Vienīgais izņēmums ir 7. Saeimas vēlēšanas, kur tieši partiju ar iepriekšēju parlamentāro pieredzi manifesti ir izrādījušies populistiskāki (par vairāk nekā septiņiem procentpunktiem). Vidējā populisma līmeņa atšķirība abām partiju grupām ir divas reizes (attiecīgi – 7,94 % partijām ar pieredzi Saeimā un 16,24 % – bez iepriekšējas pārstāvniecības likumdevējā). Lai vēl vairāk akcentētu abu partiju grupu atšķirību, 2. diagramma piedāvā salīdzinošu populisma līmeņa izmaiņu dinamikas ilustrāciju.

2. diagramma

Populisma līmenis 6.–11. Saeimas vēlēšanās* kandidējošo politisko partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmās ar un bez iepriekšējas parlamentārās pieredzes

Avots: autores aprēķins.

*5. Saeimas vēlēšanas šajā analizē netiek iekļautas, jo tajās nav iespējams nodalīt partijas ar iepriekšēju pieredzi likumdevējā un bez tās.

Diagrammā saprotamu iemeslu dēļ nav iekļauta 5. Saeima, ņemot vērā, ka tās bija pirmās brīvās Saeimas vēlēšanas pēc neatkarības atjaunošanas, kā rezultātā nav iespējams nošķirt partijas ar un bez iepriekšējas pieredzes likumdevējā, jo LR Augstākās padomes vēlēšanas 1990. gadā promocijas darbā netiek analizētas. 2. diagrammas dati uzskatāmi parāda, ka gandrīz visās Saeimas vēlēšanās ir identificējama atšķirība populisma līmenī starp partijām ar un bez iepriekšējas pieredzes parlamentā, kur partijas bez iepriekšējas pieredzes likumdevējā daudz aktīvāk praktizē populismam raksturīgu retoriku, iekļaujot to savos priekšvēlēšanu manifestos. Taču tie politiskie spēki, kuri savas pastāvēšanas vēsturē kaut reizi ir tikuši ievēlēti Saeimā, vidēji uzrāda zemāku populisma līmeni, izņemot jau minēto 10. Saeimas gadījumu, kur augstāks vidējais populisma līmenis ir tieši tām partijām, kuras bija ieguvušas pārstāvniecību kādā no iepriekšējām Saeimām. Tas, ka populisms Latvijā (arī Lietuvā un Igaunijā) ir izplatītāks relatīvi mazās, nepopulārās partijās un lielākoties koncentrējas zem nepieciešamās vēlēšanu barjeras, ir pierādīts arī 2012. gadā veiktā pētījumā, analizējot situāciju Baltijas valstīs, par pamatu ņemot pēdējās parlamenta vēlēšanas Latvijā, Igaunijā un Lietuvā.⁴³² Tādējādi promocijas darba rezultāti, kuri aptver daudz plašāku laika posmu, tiecas apliecināt iepriekšējos pētījumos konstatēto.

Autorei šķita būtiski noskaidrot arī populisma līmeņa atšķirības starp koalīcijas jeb valdību veidojošajām un opozīcijas partijām. Kas uzrāda augstāku populisma līmeni – partijas, kas kaut reizi attiecīgās Saeimas sasaukuma laikā ir atradušās valdībā, vai tomēr tie politiskie aktieri, kas dažādu iemeslu dēļ palikuši opozīcijā? Nošķirot abas grupas, protams, ir grūti secināt, vai partijas piekopj populismu, jo tās zina, ka, visticamāk, ievēlēšanas gadījumā būs spiestas darboties opozīcijā (un tādējādi tām ir leģitīms pamats dažādās formās vērsties pret valdošo eliti), vai tomēr tam ir gluži cits iemesls. Neiedziļinoties iespējamajos skaidrojumos, aprēķini rāda, ka populisms ir izplatītāks tieši opozīcijas partiju programmās. Proti, pārsvarā augstāku populisma līmeni (aprēķinot vidējo rādītāju) tomēr uzrāda tie politiskie spēki, kuri attiecīgās Saeimas sasaukuma laikā ne reizi nebija atradušies valdībā, bet gan visu parlamenta darbības periodu nemainīgi pavadījuši opozīcijā. Dati ir apkopoti 28. tabulā.

⁴³² Jakobson, Mari-Liis et.al. 2012. *Populism in the Baltic States*. Tallinn University Institute of Political Science and Governance, Open Estonia Foundation, Tallinn. [Seen on: 14.05.2014.] Available at: http://www.oef.org.ee/fileadmin/media/valjaanded/uuringud/Populism_research_report.pdf

28. tabula

Populisma līmenis opozīcijas un koalīcijas partijām (no 5. līdz 11. Saeimai)

Saeimas vēlēšanas	Populisma līmenis koalīcijas partijām	Populisma līmenis opozīcijas partijām	Populisma līmeņa starpība* (%)
5. Saeima	0,00	21,44	- 21,44
6. Saeima	6,04	21,55	- 15,51
7. Saeima	4,09	0,00	+ 4,09
8. Saeima	4,86	20,45	- 15,59
9. Saeima	0,00	25,76	- 25,76
10. Saeima	0,00	12,20	- 12,20
11. Saeima	9,20	9,68	- 0,48
Vidējais:	3,46	15,87	

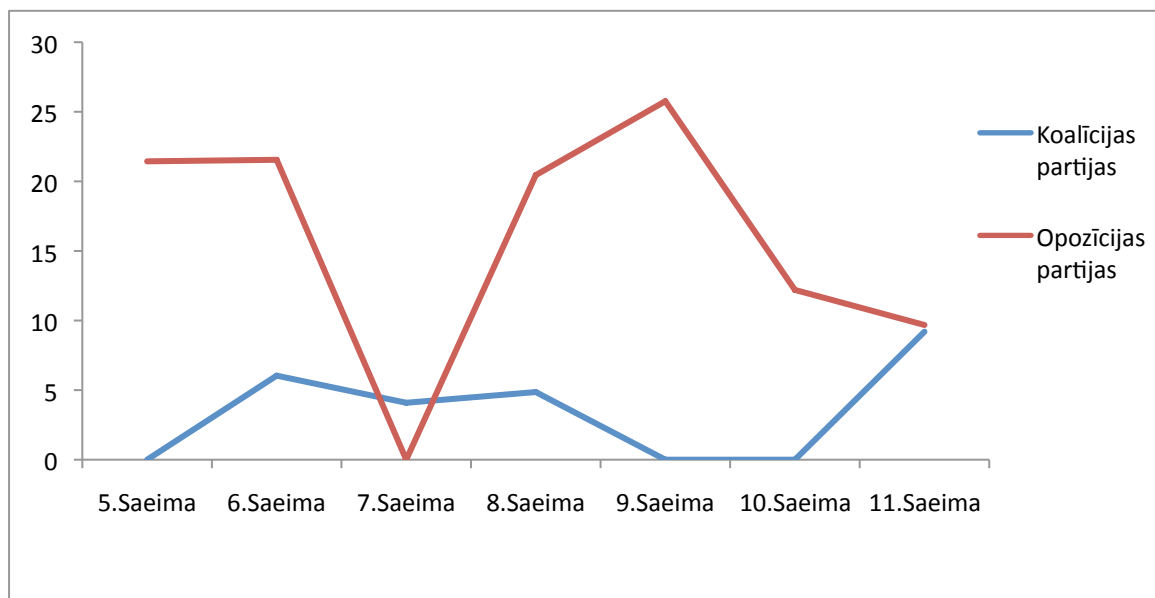
Avots: autores aprēķins.

* Populisma līmeņa starpība parāda, par cik procentpunktiem vidējais populisma līmenis atšķiras starp koalīcijas un opozīcijas partijām. Pozitīva vērtība (+) nozīmē, ka augstāks populisma līmenis ir koalīcijas partijām; savukārt, negatīva vērtība (-) liecina par augstāku populisma līmeni opozīcijas partiju priekšvēlēšanu programmās.

Kā parāda tabulas dati, vienīgais izņēmums ir 7. Saeimas vēlēšanas, kad augstāku populisma līmeni tomēr uzrādīja tās partijas, kas attiecīgā Saeimas sasaukuma laikā kaut reizi bija atradušās valdībā. Pārējās vēlēšanās (5., 6., 8., 9., 10. un 11. Saeima) iezīmējas tieši pretēja situācija – augstāks populisma līmenis ir tām partijām, kuras visu parlamenta sasaukuma laiku ne reizi nebija valdību veidojošo spēku sastāvā. Vienlaikus ir jānorāda, ka populisma līmenim abu partiju grupu starpā ir zināma tendence variēt atkarībā no vēlēšanām. Piemēram, vislielāko starpību (-25 %) uzrāda 9. Saeima, bet vismazāko, kur abu partiju grupu populisma līmenim ir tendence izlīdzināties, apliecina 11. Saeimas gadījums (-0,48 %). Vidējais populisma līmenis opozīcijas partijām ir 15,87 %, savukārt koalīcijas partijām četras reizes mazāks, proti, 3,46 % (starpībai sasniedzot vairāk nekā 12 procentpunktu). Tālākajā diagrammā (skat. 3. diagrammu) ir uzskatāmi parādīta vidējā populisma līmeņa atšķirība starp koalīcijas (zilā līnija) un opozīcijas (sarkanā līnija) partijām un tā izmaiņas no 1993. gada līdz 2011. gadam.

3. diagramma

Populisma līmenis koalīcijas un opozīcijas partiju priekšvēlēšanu programmās laikā no 5. līdz 11. Saeimai

Avots: autore aprēķins.

Diagrammas līknes skaidri parāda atšķirīgu populistiska diskursa izplatību abās partiju grupās. Izņemot 7. Saeimu, pārējo parlamentu sasaukumu laikā populisms bija mazāk izplatīts tieši valdību veidojošajām partijām, savukārt augstāks – opozīcijas partijām. Protams, jāņem vērā, ka šim salīdzinājumam ir savi ierobežojumi. Proti, šāds mērījums nevar konstatēt iespējamās izmaiņas partijas diskursā brīdī, kad tā pievienojas valdības koalīcijai vai pamet to.

3.3. Sakarība starp populisma līmeni un vēlēšanu rezultātiem

Viens no šī promocijas darba pētnieciskajiem jautājumiem paredz noskaidrot, vai pastāv sakarība starp populisma līmeni partijas priekšvēlēšanu programmā un šīs partijas panākumiem vēlēšanās. Izvirzītajā hipotēzē tiek pieņemts – jo augstāks ir populisma līmenis, jo lielāku balsu skaitu attiecīgā partija iegūst. Ņemot vērā, ka populistiska diskursa centrā ir vēršanās pret valdošo eliti un to, ka Latvijas sabiedrību raksturo augsta neuzticēšanās politiskajām institūcijām (t.sk., politiskajām partijām, Saeimai un valdībai), potenciāli varētu pieņemt, ka populistisks diskurss daļai vēlētāju varētu šķist saistošs. Protams, šajā kontekstā nevar runāt (un autore šādu tēzi darbā neizvirza), ka populisms

varētu ietekmēt vēlēšanu izvēli. Tā vietā, darbā ir izteikta piesardzīgāka pozīcija, proti, par iespējamo saistību (nevis cēlonību) starp populismu un vēlēšanu rezultātiem.

Lai atbildētu uz izpētes jautājumu un pārbaudītu hipotēzi, tiek rēķināta korelācija gan starp populisma līmeni un iegūto balsu skaitu, gan arī starp populisma līmeni un iegūto mandātu skaitu, kā arī noteikts vidējais populisma līmenis to sarakstu manifestos, kuri iekļuva attiecīgajā Saeimā, un tiem, kuri noteikto vēlēšanu barjeru nepārvarēja. Korelācijas analīze parādīja ļoti interesantu situāciju, kas ļauj izdarīt vairākus būtiskus secinājumus par populismu saistību ar vēlēšanu rezultātiem.

29. tabulā ir iekļauti dati, kas parāda populisma līmeņa atšķirības starp partijām, kas 5. Saeimas vēlēšanās ieguva pārstāvniecību parlamentā, un tiem politiskajiem spēkiem, kuriem nepieciešamo balsu skaitu savākt neizdevās. Redzams, ka vidējais populisma līmenis ir izrādījies augstāks (13,40 %) to astoņu politisko spēku programmās, kuras pirmajās neatkarīgajās Saeimas vēlēšanās ieguva vismaz vienu deputāta mandātu. Turpretim 15 ārpus parlamenta palikušajām partijām un to apvienībām vidējais populisma līmenis ir par 3,5 procentpunktiem zemāks, sasniedzot 9,81 procentu. Turpmākā analīze gan demonstrēs, ka šāda situācija, kad parlamentā iekļuvušo partiju programmas ir populistiskākas par tām partijām, kas mandātu attiecīgajās vēlēšanās neieguva, ir drīzāk izņēmuma gadījums, apliecinot tieši pretēju situāciju.

29. tabula

Populisma līmenis politisko partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmās ar un bez pārstāvniecības 5. Saeimā

Partija vai partiju apvienība, kas tika ievēlēta 5. Saeimā	Populisma līmenis (vid.)	Partija vai partiju apvienība, kas netika ievēlēta 5. Saeimā	Populisma līmenis (vid.)
LC; LNNK; SL-AT; LZS; L; VATB; LKDS; DCP	13,40	PA; ZS; LDDP; LTF; RP; KZ; LSDSP; NS; LLP; DIC-BKP; SRL; MZ; LL; LA; LVP	9,81

Avots: autores aprēķins.

Lai spriestu, vai starp abiem mainīgajiem pastāv sakarība, tika aprēķināts Spīrmena korelācijas koeficients (r), kurš mēra sakarības virzienu starp diviem mainīgajiem un to, cik tā ir cieša. 5. Saeimas gadījumā $r = -0,316$. Šāda koeficienta vērtība norāda uz negatīvu, taču

salīdzinoši nelielu sakarību starp populisma līmeni un iegūto balsu skaitu. Tas nozīmē, ka drīzāk ir vērojama gluži pretēja situācija, proti, partijas ar augstāku populisma līmeni ir tendētas gūt mazākus panākumus vēlēšanās. Negatīva koeficienta vērtība rezultējas, arī mērot sakarību starp populisma līmeni un iegūto mandātu skaitu Saeimā. 5. Saeimas vēlēšanās $r = -0,067$, kas būtībā norāda uz sakarība neesamību vispār.

6. Saeima, kā iepriekš norādīts, apliecina pretēju situāciju. Populisma līmenis ir augstāks to partiju diskursā, kas šajās vēlēšanās mandātu likumdevējā neieguva. Proti, vidējais populisma līmenis Saeimā ievēlētajām partijām ir 11 procentu, bet ārpus parlamenta palikušajām – vairāk nekā 23 procenti. Dati par 6. Saeimu ir ilustrēti 30. tabulā.

30. tabula

Populisma līmenis politisko partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmās ar un bez pārstāvniecības 6. Saeimā

Partija vai partiju apvienība, kas tika ievēlēta 6. Saeimā	Populisma līmenis (vid.)	Partija vai partiju apvienība, kas netika ievēlēta 6. Saeimā	Populisma līmenis (vid.)
LZS–LKDS–LDP; LVP; TSP; DPS; LSP; ZP; TB; LC; LNKP, LZP	11,21	LTF; TPAT; LDDP– LSDSP–LACAPT–DT; MPA–LNP; LLP; DP; MZ, PA; LNDP; LaZS; LKPP	23,56

Avots: autore aprēķins.

Aprēķins uzskatāmi norāda uz būtiskajām atšķirībām populisma intensitātē starp partijām, kuras tika ievēlētas 6. Saeimā, un pārējiem politiskajiem spēkiem, kas nesaņēma nepieciešamo balsu skaitu. Parlamentā neieklejušajām partijām populisma līmenis ir aptuveni divas reizes augstāks, norādot, ka vēlētajiem vairāk ir devuši priekšroku tiem politiskajiem spēkiem, kuru programmās populismam raksturīgās iezīmes ir mazāk izplatītas vai nav atrodamas vispār. To apliecina arī korelācijas aprēķins, kas 6. Saeimā ir $-0,389$. Redzams, ka salīdzinājumā ar 5. Saeimu sakarība ir nedaudz ciešāka, taču tās virziens atkārtoti demonstrē, ka starp augstāku populisma līmeni un balsu skaitu nepastāv pozitīva sakarība. Vēl ciešāka sakarība atklājas, pētot attiecības starp populisma līmeni un iegūto mandātu skaitu, kur 6. Saeimā $r = -0,404$, tādējādi apliecinot, ka partijas ar augstāku populisma līmeni ir saņēmušas mazāk mandātu. Arī šis rādītājs atkārtoti apliecina, ka nav

īsta pamata uzskatīt, ka partijas, kuras savās programmās praktizē populismu, vēlēšanās uzrāda labākas sekmes.

Būtisku atšķirību starp vidējo populisma līmeni Saeimā ievēlētām un neievēlētām partijām demonstrē arī kārtējās parlamenta vēlēšanas 1998. gadā. Vidējais populisma līmenis partiju vai partiju apvienību programmās, kuras ieguva mandātu 7. Saeimā, ir nedaudz vairāk kā trīs procenti (skat. 31. tabulu), kamēr ārpus Saeimas palikušajām partijām – 13 procentu.

31. tabula

Populisma līmenis politisko partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmās ar un bez pārstāvniecības 7. Saeimā

Partija vai partiju apvienība, kas tika ievēlēta 7. Saeimā	Populisma līmenis (vid.)	Partija vai partiju apvienība, kas netika ievēlēta 7. Saeimā	Populisma līmenis (vid.)
TP; LC; TB/LNNK; TSP; LSDA; JP	3,41	TKB; LZS; DPS; TKLZP; LNDP; H-86; DP; MZ; KP; SSO; DP, KDS, LZP; LNRP; NPP; LVP; AP	13,6

Avots: autore aprēķins.

Lai gan absolūtos skaitļos populisma līmenis ir samazinājies gan parlamentā ievēlētajām, gan neievēlētajām partijām, pretēji 6. Saeimas gadījumam, starpība starp abu partiju grupu populisma līmeni ir saglabājusies līdzīga. 1995. gada vēlēšanās starpība bija aptuveni 12 procentpunktu, bet 1998. gada vēlēšanās tā nedaudz pārsniedza 10 procentpunktus. Tāpat kā iepriekšējās vēlēšanās, arī šajās vēlēšanās ir devuši priekšroku partijām, kuru priekšvēlēšanu manifestos populisms ir mazāk sastopams. Arī korelācijas aprēķins starp populisma līmeni un partijas panākumiem vēlēšanās turpina apliecināt šo tendenci. Korelācijas koeficienta vērtība 7. Saeimā ir -0,357. Līdzīgu rezultātu demonstrē sakarības aprēķins starp populisma līmeni un iegūto mandātu skaitu, kas šajās vēlēšanās ir -0,311.

Neko būtiski atšķirīgu neuzrāda arī 8. Saeimas vēlēšanas 2002. gadā. Lai gan vidējais populisma līmenis, vērtējot pret iepriekšējām vēlēšanām, ievēlēto partiju grupai ir palielinājies, līdzīgs tas ir saglabājies ārpus likumdevēja palikušajām partijām. Proti, vidējais populisma līmenis ievēlētajām partijām ir vairāk nekā septiņi procenti, pārējām – 13,4. Dati norādīti 32. tabulā.

32. tabula

Populisma līmenis politisko partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmās ar un bez pārstāvniecības 8. Saeimā

Partija vai partiju apvienība, kas tika ievēlēta 8. Saeimā	Populisma līmenis (vid)	Partija vai partiju apvienība, kas netika ievēlēta 8. Saeimā	Populisma līmenis (vid)
JL; PCTVL; TP; ZZS; LPP; TB/LNNK	7,46	LAP; LP; PCP; LSDSP; LARP; LC; PAC; MZ; LG; MāZ; BP; KP; SDLP; SDS	13,43

Avots: autores aprēķins.

Tāpat, kā iepriekšējo vēlēšanu analīzē, arī 8. Saeima demonstrē diezgan būtisku atšķirību starp vidējo populisma līmeni to partiju programmās, kuras tika ievēlētas Saeimā, un pārējiem politiskajiem spēkiem, kuri pārstāvniecību neieguva. Starpība sasniedz gandrīz sešus procentus. 7. Saeimas vēlēšanās šī starpība gan bija krietni lielāka, proti, 10 procentpunktu. Citiem vārdiem, lai gan joprojām populismu aktīvāk praktizē partijas, kuras Saeimā ievēlētas netika, 8. Saeimas vēlēšanas norāda uz starpības samazināšanos starp ievēlētajām un neievēlētajām partijām. Diezgan būtiskas izmaiņas gan vērojamas korelācijas aprēķinā. Koeficienta vērtība šajās vēlēšanās ir tikai -0,189, joprojām apliecinot negatīvu sakarību starp populisma līmeni un iegūto balsu skaitu, taču ievērojami vājāku, atšķirībā no trijām iepriekšējām vēlēšanām. Līdzīgu sakarību uzrāda arī korelācijas aprēķins starp populisma līmeni un iegūto vietu skaitu Saeimā. Šeit r vērtība ir -0,135.

Ja 8. Saeimas vēlēšanas norādīja uz populisma līmeņa starpības mazināšanos ievēlēto un neievēlēto partiju grupā, tad 9. Saeima demonstrē atšķirīgu situāciju. 33. tabula ilustrē aprēķina rezultātus.

33. tabula

Populisma līmenis politisko partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmās ar un bez pārstāvniecības 9. Saeimā

Partija vai partiju apvienība, kas tika ievēlēta 9. Saeimā	Populisma līmenis (vid.)	Partija vai partiju apvienība, kas netika ievēlēta 9. Saeimā	Populisma līmenis (vid.)
TP; ZZS; JL; SC; LPP/LC; TB/LNNK;	7,36	LLNPLAO; PSP; STP; NSS; JD; MZ; LSDSP;	17,31

PCTVL		TS; E; MāZ; DZ; VL	
-------	--	--------------------	--

Avots: autores aprēķins.

2006. gada parlamenta vēlēšanas uzrāda atšķirības abās analizējamās partiju grupās. Vidējais populisma līmenis 9. Saeimā ievēlētajām partijām ir septiņi procenti, kamēr pārējām – 17 procentu, tādējādi atšķirība variē 10 procentpunktu robežās (līdzīgi kā 7. Saeimā). Neskatoties uz starpību, arī šīs vēlēšanas atkārtoti apliecina, ka vēlētāji tomēr lielāku atbalstu ir atdevuši par partijām, kuru ideoloģiskajā bāzē ir mazāk populisma. Uz to norāda arī korelācijas koeficienta vērtība, kas 9. Saeimas gadījumā ir -0,391 (augstāka nekā iepriekšējās un arī pārējo vēlēšanu kontekstā). Līdzīgu sakarības virzienu un ciešumu uzrāda korelācijas aprēķins starp populisma līmeni un iegūto mandātu skaitu ($r = -0,377$).

Arī 10. Saeimas vēlēšanas uzrāda būtisku populisma līmeņa atšķirību starp partijām vai to apvienībām, kuras pārvarēja piecu procentu barjeru, un ārpus Saeimas palikušajām partijām. Turklāt, 2010. gada parlamenta vēlēšanās vidējā populisma līmeņa starpība starp abām partiju grupām ir nepieredzēti liela, proti, 13,5 procenti. Informācija ir norādīta 34. tabulā.

34. tabula

Populisma līmenis politisko partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmās ar un bez pārstāvniecības 10. Saeimā

Partija vai partiju apvienība, kas tika ievēlēta 10. Saeimā	Populisma līmenis (vid.)	Partija vai partiju apvienība, kas netika ievēlēta 10. Saeimā	Populisma līmenis (vid.)
V; SC; ZZS; PLL; VL-TB/LNNK	7,32	KDS; PPR; A; DL; PP; TK; PCTVL; RP	20,89

Avots: autores aprēķins.

Vidējais populisma līmenis to partiju priekšvēlēšanu programmās, kuras ieguva pārstāvniecību likumdevējā ir 7,32 procenti, bet neievēlētajām partijām – gandrīz trīs reizes augstāks (20,89 %). Šīs vēlēšanas turpina uzrādīt negatīvu sakarību starp populisma līmeni un saņemto balsu skaitu, kārtējo reizi apliecinot, ka drīzāk vēlēšanas ir mazāk veiksmīgas populistiskām partijām. Korelācijas koeficienta vērtība 10. Saeimā ir -0,312, atkārtoti norādot uz diezgan vāju un statistiski nenozīmīgu sakarību. Būtiskas izmaiņas nav identificējamās arī attiecībā uz sakarību starp populisma pakāpi un deputātu vietu skaitu, proti, šajā aprēķinā $r = -0,380$.

Visbeidzot, arī 11. Saeimas vēlēšanas neiezīmē kādas būtiskas izmaiņas abās analizētajās partiju grupās. 2011. gadā augstāks vidējais populisma līmenis bija raksturīgs tiem astoņiem politiskajiem spēkiem, kuriem neizdevās iegūt pietiekamu vēlētāju atbalstu, lai saņemtu vismaz vienu mandātu likumdevējā. Dati ir ilustrēti 35. tabulā.

35. tabula

Populisma līmenis politisko partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmās ar un bez pārstāvniecības 11. Saeimā

Partija vai partiju apvienība, kas tika ievēlēta 11. Saeimā	Populisma līmenis (vid.)	Partija vai partiju apvienība, kas netika ievēlēta 11. Saeimā	Populisma līmenis (vid.)
V; ZRP; SC; VL-TB/LNNK; ZZS	9,29	LSDSP; KDS; ŠRP; PCTVL; PPR; PP; TK; BBBND	17,48

Avots: autores aprēķins.

Vidējais populisma līmenis 11. Saeimā pārstāvētajās partijās ir nedaudz vairāk par deviņiem procentiem, kamēr pārējo kandidējošo sarakstu programmās – 17 procentu. Starpība ir aptuveni astoņi procentpunkti, kas ir nedaudz mazāk kā iepriekšējās vēlēšanās, taču nav iespējams runāt par populistiska diskursa izlīdzināšanos starp ievēlētajām un neievēlētajām partijām. Vienlaikus var konstatēt populisma līmeņa kāpumu parlamentā pārstāvēto partiju programmās. Vismaz pēdējās trijās vēlēšanās tas bija turējies septiņu procentu robežās, bet 2011. gadā pārsniedza deviņus procentus. Analizējot sakarību starp populisma līmeni un vēlēšanu rezultātiem, 11. Saeimas vēlēšanas iezīmē būtisku atšķirību. Proti, ja visās iepriekšējās vēlēšanās var runāt par salīdzinoši nelielu korelāciju, tad šajās vēlēšanās sakarība starp mainīgajiem nav konstatējama vispār. Korelācijas koeficienta vērtība ir tikai -0,090. Vājāku sakarību, pretstatā iepriekšējām vēlēšanām, demonstrē arī korelācijas aprēķins starp populisma līmeni un iegūto mandātu skaitu Saeimā. Šeit $r = -0,216$.

Promocijas darbā tiek pētītas un salīdzinātas ne tikai populisma līmeņa izmaiņas partiju, kuras kaut reizi ir pārstāvētas Saeimā, programmās, bet arī atšķirības populisma pakāpē starp attiecīgajās parlamenta vēlēšanās ievēlētajiem politiskajiem spēkiem un partijām, kas vēlēšanās zaudēja, neiegūstot mandātu likumdevējā. 36. tabula apkopo rezultātus septiņu vēlēšanu periodā. Šie dati demonstrē interesantu situāciju. Proti, elites kritizēšana un atsauces uz tautu ir izrādījušies saistošāka tieši tiem politiskajiem spēkiem,

kuri sacensībās par iekļūšanu likumdevējā atrodas zaudētājos – nav spējuši savākt minimāli nepieciešamu vēlētāju atbalstu. Protams, interpretējot šos rezultātus, jāņem vērā arī vēlēšanām reģistrēto sarakstu skaits, kas katrās vēlēšanās atšķiras.

36. tabula

Populisma līmenis partiju priekšvēlēšanu programmās ar un bez pārstāvniecības attiecīgajā Saeimā

Saeimas vēlēšanas	Populisma līmenis starp partijām, kas tika ievēlētas (%)	Populisma līmenis starp partijām, kas netika ievēlētas (%)	Populisma līmeņa starpība* (%)
5. Saeima	13,40	9,81	+ 3,59
6. Saeima	11,21	23,56	- 12,35
7. Saeima	3,41	13,6	- 10,19
8. Saeima	7,46	13,43	- 5,97
9. Saeima	7,36	17,31	- 9,95
10. Saeima	7,32	20,89	- 13,57
11. Saeima	9,29	17,48	- 8,19
Vidējais:	8,49	16,58	

Avots: autores aprēķins.

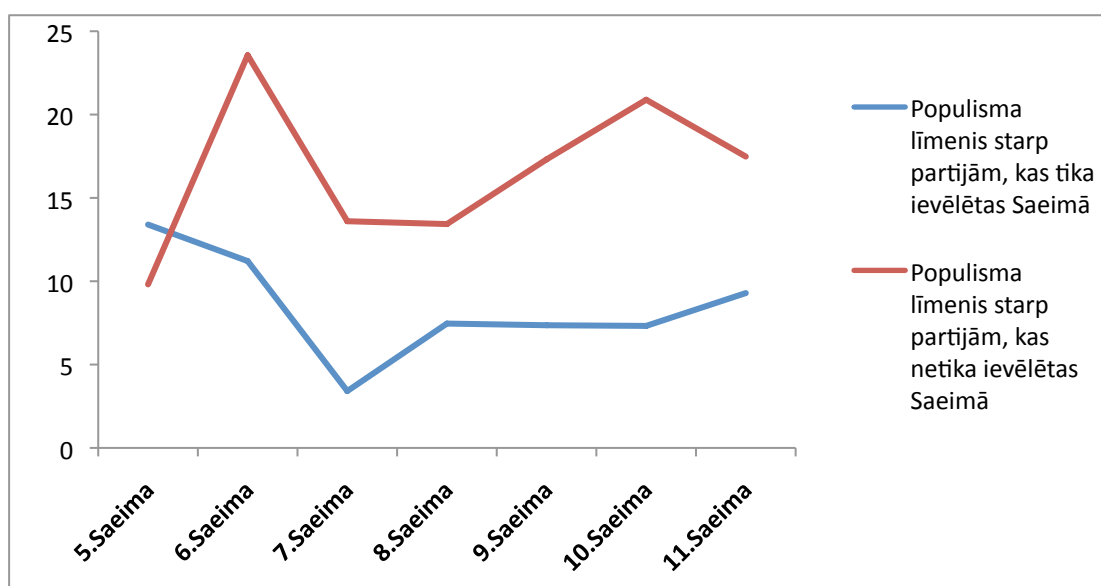
*Populisma līmeņa starpība parāda atšķirību starp vidējo populisma līmeni partijām, kas tika ievēlētas attiecīgajā Saeimā un vidējo populisma līmeni partijām, kuras netika ievēlētas; „-” vērtība nozīmē, ka augstāks populisma līmenis ticis konstatēts neievēlētajām partijām, savukārt „+” vērtība liecina par pretēju situāciju.

Līdzīgi, kā to parādīja iepriekšējā analīze, kurā tika salīdzinātas partijas ar iepriekšēju parlamentāro vēsturi un bez tās, arī šeit redzama būtiska atšķirība populisma līmenī tām partijām, kuras mandātu attiecīgajās vēlēšanās ieguva, un pārējām partijām. Lai gan atšķirīgs, kopumā populisma līmenis no 6. līdz 11. Saeimas vēlēšanām (ieskaitot) augstāks ir bijis vēlēšanās zaudējušajām partijām, atšķirībai variējot robežās no -5,97 8. Saeimā (mazākā atšķirība) līdz 13,57 procentiem (lielākā atšķirība) – 10. Saeimā. Citiem vārdiem, neargumentējot par vai pret populisma iespējamai ietekmei, vēlētāji tomēr priekšroku ir devuši partijām ar zemāku populisma līmeni to priekšvēlēšanu programmās. Izņēmums ir vienīgi 5. Saeimas vēlēšanas, kur vērojama tieši pretēja situācija, proti, vidējais populisma līmenis augstāks ir tieši parlamentā ievēlēto partiju priekšvēlēšanu programmās (starpība 3,59 %). Kā nolasāms no tabulas datiem, vidējais populisma līmenis visu septiņu

vēlēšanu griezumā Saeimā ievēlētajām partijām ir vairāk nekā astoņi procenti, kamēr ārpus parlamenta palikušajām partijām – vairāk nekā 16 procentu. Tādējādi atšķirība abu partiju grupās sasniedz gandrīz divas reizes. Populisma līmeņa dinamika abās partiju grupās vizuāli parādīta 4. diagrammā.

4. diagramma

Populisma līmeņa izmaiņas partiju priekšvēlēšanu programmās ar un bez pārstāvniecības Saeimā

Avots: autore aprēķins.

4. diagrammā ar zilu līkni apzīmētas vidējā populisma līmeņa izmaiņas to partiju programmās, kuras iekļuva attiecīgajā Saeimā, savukārt sarkanā līkne parāda vidējo populisma līmeni to politisko spēku priekšvēlēšanu vēstījumos, kuri pārstāvniecību neieguva. Līknes uzskatāmi ilustrē atšķirību starp abām partiju grupām, izņemot vienīgi 5. Saeimu.

To, ka populisms galvenokārt koncentrējas to partiju priekšvēlēšanu programmās, kuras noteikto procentuālo barjeru nespēja pārvarēt, parāda arī attiecība starp mandātu ieguvušo populistisko partiju skaitu pret kopējo partiju skaitu, kuru priekšvēlēšanu programmās populisma klātbūtne tika identificēta. Šie dati apkopoti 37. tabulā.

Proporcija starp Saeimā ievēlēto partiju skaitu, kuru programmas uzrādīja populisma klātbūtni, un kopējo partiju skaitu, kuru programmas uzrādīja populisma klātbūtni

Saeimas vēlēšanas	Proporcija starp ievēlēto un neievēlēto populistisko partiju skaitu	Kopējais ievēlēto partiju skaits
5. Saeima	2/7	8
6. Saeima	3/10	9
7. Saeima	1/7	6
8. Saeima	2/8	6
9. Saeima	2/10	7
10. Saeima	1/7	5
11. Saeima	3/8	5

Avots: autores aprēķins.

5. Saeimā populisma klātbūtni uzrādīja septiņu vēlēšanām pieteikto sarakstu programmas, taču tikai divi (kustība L un TB) saņēma pietiekamu vēlētāju atbalstu, lai iegūtu deputāta mandātu. Līdz ar to absolūtais vairākums sarakstu (seši no ievēlētajiem astoņiem) bija partijas vai vēlēšanu apvienības, kuru manifestos populismu identificēt nebija iespējams. 6. Saeimā ir līdzīga situācija, proti, tajā populisma klātbūtni uzrādīja jau 10 saraksti, un tikai trīs tika ievēlēti parlamentā. Minētais attiecas uz LVP, LSP, kā arī TKL-ZP. Arī šajās vēlēšanās vairākums ievēlēto sarakstu bija tādi, kuru programmās populisma esamību identificēt nebija iespējams. Savukārt pēdējās vēlēšanās pirmajā neatkarības desmitgadē tikai viens no kopumā septiņiem sarakstiem, kura priekšvēlēšanu programma uzrādīja antielitisma un tautas centralitātes iezīmes, ieguva mandātu likumdevējā. Minētais attiecināms uz JP.

8. Saeimā tikai divas no parlamentā ievēlētām sešām partijām var uzskatīt par populistiskām. Tās ir PCTVL un LPP. Jāpiebilst, ka abas 2002. gada Saeimas vēlēšanās startēja pirmo reizi (tiesa gan, LPP pamatā tika dibināta uz JP bāzes). Līdzīgi kā 6. Saeimā, arī 9. Saeimas vēlēšanās populisma klātbūtni programmu līmenī apliecināja 10 saraksti, taču tikai divi no tiem (abas kreisā spārna partijas PCTVL un SC) pārvarēja noteikto procentuālo vēlēšanu barjeru. Pārējās astoņas populistiskās partijas palika ārpus likumdevēja. Gluži identisku situāciju ar 7. Saeimu iezīmēja 10. Saeimas vēlēšanas, kur populisma klātbūtni

uzrādīja septiņu sarakstu programmas, bet vietu parlamentā ieguva tikai viena partija, proti, SC. Tas ļauj secināt, ka absolūtais vairākums Saeimā pārstāvēto partiju populisma esamību programmās nav uzrādījušas.

11. Saeimas vēlēšanas zināmā mērā kontrastē ar visām iepriekšējām. Mandātu parlamentā ieguva piecas partijas un to apvienības, no kurām trīs uzrādīja populismam raksturīgu pazīmju klātbūtni. Tas attiecas uz V, ZRP un SC. Populisms netika identificēts tikai divām partijām – VL-TB/LNNK un ZZS. Tomēr arī šajās vēlēšanās vairākums populistisko partiju saņēma mazāk par nepieciešamo balsu minimumu. Kā nolasāms no 37. tabulas datiem, laikā no 5. līdz 11. Saeimas vēlēšanām pārstāvniecību parlamentā ir izdevies iegūt vidēji divām populistiskām partijām, bet vairākums politisko spēku populistiska diskursa klātbūtni savās priekšvēlēšanu programmās neuzrādīja.

Indikatīvs rādītājs, kas potenciāli varētu ilustrēt panākumu atšķirības vēlēšanās starp „populistiskajām” un „nepopulistiskajām” partijām, ir atšķirība iegūto balsu skaita izteiksmē. Šādi dati iekļauti 38. tabulā. Pirmajā kolonnā norādītas attiecīgās Saeimas vēlēšanas, otrā kolonna sniedz informāciju par iegūto balsu skaitu (summu procentuālā izteiksmē) par partijām ar populisma klātbūtni to programmās, bet trešā kolonna – balsu skaitu (summu procentuālā izteiksmē) par pārējām partijām, kuru manifesti populistisku diskursu neapliecināja.

38. tabula

Par „populistiskām” un „nepopulistiskām” partijām nodoto balsu skaita atšķirības % *

Saeimas vēlēšanas	Populistiskās partijas	Ne-populistiskās partijas
5. Saeima	13,1	86,7
6. Saeima	36,8	62,6
7. Saeima	11,5	87,2
8. Saeima	35,3	64,3
9. Saeima	28,2	71,0
10. Saeima	30,2	67,5
11. Saeima	70,2	28,9

Avots: autores aprēķins.

*Tabulā ir apkopots kopējais atdoto balsu skaits (procentuālā izteiksmē) par partijām, kuru programmas uzrādīja populisma klātbūtni, un kopējais balsu skaits (procentuālā izteiksmē) par partijām, kuru programmās populisma klātbūtne identificēta netika. Procentu summa neveido 100, jo CVK tos rēķina no derīgo vēlēšanu aplokšņu, nevis derīgo vēlēšanu zīmju skaita.

Partijas, kuru programmas uzrādīja populisma pazīmes, kopumā ir saņēmušas ievērojami mazāku balsu skaitu (procentuālā izteiksmē), nekā tie politiskie spēki, kuru manifesti populismu neuzrādīja. “Populistiskās” partijas ir ieguvušas vidēji 32 procentus no vēlētāju balsīm, kamēr “nepopulistiskās” – vidēji 66 procentus balsu. Vienlaikus vēlēšanās ir vērojamas diezgan būtiskas atšķirības. Proti, balsu starpība 5. un 7. Saeimā ir virs 70 procentpunktiem, bet, piemēram, 6. Saeimā atšķirība ir mazāka, sasniedzot 25 procentpunktus. Jāatzīmē, ka vienīgais izņēmums šo rādītāju kontekstā ir 11. Saeimas vēlēšanas. 2011. gada vēlēšanās kopumā lielāku balsu skaitu ir ieguvušas tās partijas, kuru manifestos populisms tika identificēts (70 % balsu), kamēr pārējās partijas kopā savāca tikai 28 procentus balsu. Kā liecina analīze, pārsvarā partijas ar populistisku diskursu tomēr koncentrējas zem noteiktās vēlēšanu barjeras, bieži vien pat nerasniedzot viena procenta atzīmi. 5. Saeimā minētais attiecināms, piemēram, uz LLP, kura saņēma vien 0,13 procentus balsu, KZ – 0,25 procentus vai NS – 0,17 procentus. Līdzīgu situāciju apliecina arī 6. Saeima, kur, piemēram, MPA–LNP saņēma tikai 0,9 procentus, bet LLP un DP ieguva vien 0,2 procentus balsu. Līdzīgi piemēri raksturo arī pārējās vēlēšanas. Protams, ir arī izņēmumi, kur partija ar populisma klātbūtni programmā iegūst salīdzinoši augstu vēlētāju atbalstu. Spilgts apliecinājums tam ir PCTVL 8. Saeimas vēlēšanās, iegūstot 19 procentus balsu un pārliecinoši saņemot otru lielāko deputātu mandātu skaitu likumdevējā.

Viens no darba izpētes jautājumiem tiecas rast atbildi uz to, vai ir identificējama sakarība starp to, cik populistiska ir partija un kādi ir tās panākumi vēlēšanās. Laikā, kad sabiedrības noskaņojumam raksturīga liela neapmierinātība un neuzticēšanās politiskajām partijām, izpildvarai un likumdošanas varai, populistiska retorika, kas uzsver elites atsvešinātību no vienkāršās tautas, vēlētājus varētu potenciāli uzrunāt, jo šāda retorika varētu atbilst viņu pašu izpratnei par varas attiecībām. Lai atbildētu uz izvirzīto jautājumu un spriestu par iespējamu populisma līmeņa un par partiju atdoto balsu skaita sakarību, katru vēlēšanu griezumā tika aprēķināta korelācija starp abiem mainīgajiem (populisms – kā neatkarīgais mainīgais; balsu skaits – atkarīgais mainīgais). Tāpat tika noskaidrota korelācija starp populisma līmeni un iegūto mandātu skaitu. Lai gan korelācijas koeficients pats par

sevi vēl neraksturo cēlonības attiecības, tas parāda, vai sakarība vispār pastāv, kāds ir tās virziens un cik tā ir cieša, kas, savukārt, ir priekšnoteikums cēlonības identificēšanai. Sakarību aprēķins starp populisma līmeni un balsu skaitu ir ilustrēts 39. tabulā.

39. tabula

Sakarība starp populisma līmeni un iegūto balsu skaitu vēlēšanās

Saeimas vēlēšanas	Spīrmena korelācijas koeficients*
5. Saeima	-0,316
6. Saeima	-0,389
7. Saeima	-0,357
8. Saeima	-0,189
9. Saeima	-0,391
10. Saeima	-0,312
11. Saeima	-.090

Avots: autores aprēķins.

*Aprēķinam izmantots Spīrmena korelācijas koeficients (r), kas ilustrē lineāras attiecības starp mainīgajiem, kur r variē robežās no +1,0 līdz -1,0. Pozitīva korelācija nozīmē, ka, palielinoties viena mainīgā vērtībai, palielinās arī otra mainīgā vērtība; negatīva korelācija signalizē, ka, palielinoties viena mainīgā vērtībai, otra mainīgā vērtība – samazinās. Nevienā no gadījumiem netika identificēta statistiski nozīmīga korelācija.

Sakarības aprēķins ļauj izdarīt vairākus būtiskus secinājumus. (Korelācijas koeficienta aprēķina rezultāti SPSS vidē ir iekļauti darba 2. pielikumā un 3. pielikumā.) Visas Saeimas vēlēšanas demonstrē negatīvu korelāciju starp populisma līmeni un iegūto balsu skaitu. Tas, savukārt, ļauj izdarīt pretēju pieņēmumu, proti, ka īstenībā, populisma līmenim pieaugot, balsu skaitam ir tendence samazināties. Citiem vārdiem, sakarības aprēķins vēlreiz pamato tendenci, kas parādās arī iepriekšējā analizē, kur partijas ar populisma klātbūtni to manifestos vēlēšanās uzrāda vājāku sniegumu, nekā tie politiskie spēki, kuru manifesti populisma klātbūtni neuzrādīja vispār. To pamato arī tas, ka daudzos gadījumos populisms ticis konstatēts politiskajiem spēkiem, kuri vēlēšanās ir uzrādījuši vājus rezultātus, bieži vien pat nerasniedzot viena procenta sliekšni. Korelācijas ciešumam vēlēšanās ir tendence variēt. 5., 6., 7., 9. un 10. Saeimā r vērtība pārsniedz (dažos gadījumos pat diezgan ievērojami) 0,3 robežu, bet 8. Saeimā koeficienta vērtība ir tikai -0,189,

turpretim 11. Saeimas vēlēšanās sakarība starp populisma līmeni un balsu skaitu nav identificējama vispār. Turklāt nevienā aprēķinā netika konstatēta statistiski nozīmīga korelācija. Lai arī abu mainīgo sakarība nav vērtējama kā cieša, tomēr vēlreiz jāuzsver, ka drīzāk ir iespējams runāt par pretēju situāciju, nekā hipotēzē atrunātā.

Ņemot vērā, ka Latvijā pastāv proporcionālā vēlēšanu sistēma, gluži likumsakarīgi, ka līdzīgs korelācijas aprēķina rezultāts izriet no sakarības starp populisma līmeni un iegūto mandātu skaitu likumdevējā. Dati apkopoti 40. tabulā.

40. tabula

Sakarība starp populisma līmeni un iegūto mandātu skaitu

Saeimas vēlēšanas	Spīrmena korelācijas koeficients
5. Saeima	-0,067
6. Saeima	-0,404
7. Saeima	-0,311
8. Saeima	-0,135
9. Saeima	-0,377
10. Saeima	-0,380
11. Saeima	-0,216

Avots: autores aprēķins.

Kā redzams, visas vēlēšanas uzrāda negatīvu abu mainīgo sakarību, proti, pieaugot populisma līmenim, iegūtajam mandātu skaitam parlamentā ir tendence samazināties. Tātad populistiskās partijas nav uzrādījušas tik sekmīgus rezultātus. Tomēr jāņem vērā, ka neviens no aprēķiniem neuzrādīja statistiski nozīmīgu korelāciju, turklāt nav pamata runāt par ciešu abu mainīgo sakarību. Neskatoties uz to, šīs apakšnodaļas ietvaros veiktā datu analīze drīzāk tiecas apšaubīt pieņēmumu par pozitīvu sakarību starp to, cik populistiska ir partija un kādi ir tās rezultāti cīņā par vēlēšanu balsīm. Tas ļauj izdarīt pieņēmumu, ka populisms Latvijā nav sevišķi veiksmīga stratēģija, lai gan arvien vairāk politisko spēku izvēlas to praktizēt savos priekšvēlēšanu vēstījumos.

Secinājumi

Mūsdienās populisms ir kļuvis par plaši lietotu jēdzienu gan publiskajā diskursā, gan arī akadēmiskajā sfērā. Politikas zinātnes disciplīnas pārstāvji šīs parādības teorētiskajam skaidrojumam nopietni sāka pievērsies jau 20. gadsimta 60. gados. Populisma tematikai veltītajā pirmajā zinātniskajā monogrāfijā tās autori Ionesku un Gelners norādīja: “Mūsdienās populisma nozīmē ir neapšaubāma. Bet nevienam nav īstas skaidrības, kas tas īsti ir. Tas parādās visur, taču daudzās un pretrunīgās formās. Vai šim jēdzienam ir kādi vienojoši elementi, vai arī tas iekļauj virkni savstarpēji nesaistītu parādību?”⁴³³ Lai gan rakstītas teju pusgadsimtu atpakaļ, šīs rindas joprojām ir aktuālas, jo arī tagad turpinās diskusijas un tiek meklētas atbildes uz vairākiem būtiskiem jautājumiem. Vienas no galvenajām diskusijām norisinās ap populisma definējumu, proti, kas īsti populisms ir un kā to definēt, ņemot vērā, ka tas ticis attiecināts uz vairākām savstarpēji atšķirīgām politiskajām kustībām un līderiem dažādos vērstures periodos, sākot ar narodņikiem 19. gadsimta Krievijā, Latīņamerikas valstīm un beidzot ar radikāli labējām partijām mūsdienu Rietumeiropas demokrātijās.

Tomēr autores novērojumi liecina, ka lielāka problēma ir laika gaitā radies atšķirīgais populisma lietojums akadēmiskajā jomā un publiskajā telpā. Publiskajā diskursā, visbiežāk plašsaziņas līdzekļos, to plaši pieņemts attiecināt gan uz dažādām partijām plašā ideoloģiskā spektrā, gan politiķiem, tomēr visbiežāk šo jēdzienu lieto, atsaucoties uz rīcībpolitikas iniciatīvām vai politiķu izteikumiem, kuri primāri ir mērķēti uz ātru sabiedrības atbalsta gūšanu, taču nav nekādā veidā saistīti ar esošo sociālo un ekonomisko realitāti, tādēļ to īstenošana praksē, pēc attiecīgā autora domām, ir apšaubāma. Citiem vārdiem, šādā kontekstā ar populismu tiek saprasti sarežģītu problēmu vienkāršoti risinājumi vai tukši solījumi bez plašākas diskusijas par to praktisku realizēšanu. Turpretim politikas zinātnē populisma saturu pieņemts interpretēt nedaudz atšķirīgi. Tas, kas publiskajā un akadēmiskajā lietojumā tomēr kopīgs, ir populisma jēdziena attiecināšana tieši uz politikas sfēru.

Vispirms gan jānorāda, ka arī akadēmiskais diskurss nav tik monolīts, kā varētu šķist. Kopumā zinātniskajā literatūrā un arī pētnieciskajā praksē var nošķirt trīs populisma izpratnes. Turklāt viena no tām rezonē ar iepriekš raksturoto populisma lietojuma praksi publiskajā telpā. Populisms var tikt definēts kā politikas stratēģija, stils vai retorika. Saskaņā ar šo skatījumu populismu raksturo vienkāršota, tieša valoda un akcents uz iespējami

⁴³³ Ionescu, Ghita and Ernest Gellner (eds.). 1969. *Populism: Its Meanings and National Characteristics*. Weidenfeld and Nicolson, Hertfordshire, p.1.

nepastarpinātu saikni ar vēlētājiem. Otra pieeja populismu uzlūko kā specifisku partijas organizācijas formu. Tās centrā ir līderis, bieži lietots apzīmējums “harismātisks” līderis, bet pati partijas organizatoriskā struktūra centrējas ap šo vienu vadošo personu, bez kuras partija, visticamāk, nebūtu spējīga pastāvēt. Lēmumu pieņemšana šādā modelī netiek institucionalizēta, jo galavārds vienmēr ir tās līdera kompetencē.

Trešā pieeja, kas izriet no teorētiskās literatūras analīzes, populismu konceptualizē kā diskursu vai plāno ideoloģiju. Šī pieeja populismu uzlūko kā noteiktu ideju kopumu, kura centrā ir tautas interešu primārais raksturs jebkura lēmuma pieņemšanā apvienojumā ar ļoti kritisku un nesaudzīgu vēršanos pret valdošo eliti. Saskaņā ar šo skatījumu tiek pieņemts, ka būtu pārāk ambiciozi populismam piedēvēt pilntiesīgas ideoloģijas statusu, nostādot to blakus liberālismam, sociālismam vai konservatīvismam. Pilnās ideoloģijas spēj piedāvāt daudz aptverošāku un nepretrunīgāku pasaules skatījumu, kamēr populisms fokusējas uz diezgan ierobežotu ideju kopumu, proti, tā kodolu raksturo divu pazīmju – tautas centralitātes un antielitisma – apvienojums. Tieši šī pieeja pēdējā desmitgadē ir guvusi visplašāko pētnieku ievērību, jo ir izmantota gandrīz visos nozīmīgākajos pētījumos. Lai gan šis konsenss nav absolūts, autore skatījumā akadēmiskajā sfērā, pretēji publiskai telpai, populisms mūsdienās ir ieguvis daudz konkrētāku izpratni. Tomēr jāpiezīmē, ka tas ir noticis ilgā laika periodā.

Kā minēts iepriekš, populisma lietojums ir piedzīvojis arī ģeogrāfiskas izmaiņas. 20. gadsimta vidū to lietoja kontekstā ar vairākiem Latīņamerikas valstu līderiem, bet, sākot ar 1980. un 1990. gadiem, tas tika piedēvēts radikāli labējā spārna partijām Rietumeiropā. Nacionālā fronte Francijā, Austrijas brīvības partija, Flāmu intereses Beļģijā, Nīderlandes Brīvības partija – tie ir tikai daži zināmākie radikālā spārna politiskie spēki Eiropā, kuru ideoloģiju raksturo asa vēršanās pret dažādām minoritātēm, uzskatot, ka pārāk liberālā imigrācijas politika ir radījusi nopietnu apdraudējumu nacionālajai identitātei, opozīcija valdošai elitei, tautas interešu pārākuma uzsvēršana, skeptiska attieksme pret Eiropas Savienību u.tml. idejas. Tomēr pēdējās desmitgades laikā šis fokuss ir mainījies. Tā vietā pakāpeniski ir izkristalizējies pieņēmums, ka īstenībā populismu var praktizēt jebkurš politiskais spēks, neatkarīgi no tā ideoloģiskās piederības.

Viens no pirmajiem, kurš uz to vērsa uzmanību, bija nīderlandiešu politikas zinātnieks Mudde,⁴³⁴ norādot, ka mūsdienu politiskajā realitātē populisms vairs nav ekskluzīva radikālo spēku iezīme, bet ir atrodams arī tradicionālo partiju diskursā. Mudes

⁴³⁴ Šī atziņa tika publicēta rakstā: Mudde, Cas. 2004. *The Populist Zeitgeist. Government and Opposition*. 39 (4). [Seen on: 24.05.2014.] Available at: <http://politiki.osf.bg/downloads/1482168992/popzeitgeist.pdf>

tēze, ka populisms ir kļuvis par mūsdienu laikmeta garu (*the populist Zeitgeist*) izraisīja lavīnveida efektu un atstāja būtisku ietekmi uz populisma pētniecību. Proti, tika apšaubīts normatīvais skatījums, saskaņā ar kuru politiskās partijas klasificējamās kategorijās “populistiska” vai „nepopulistiska”. To aizstāja pieņēmums, ka dažādas partijas populismu var praktizēt dažādās pakāpēs. Angliski šo pieeju dēvē par *gradualist approach* jeb pakāpenisko pieeju. Tā aizsāka jaunu pētniecisko virzienu, par kura galveno mērķi kļuva populisma līmeņa kvantitatīvs mērījums, par pamatu galvenokārt ņemot partiju oficiālos dokumentus, tostarp priekšvēlēšanu programmas. Kā to apliecināja metodoloģiskajā daļā veiktā pētījumu analīze, šī pieeja vēl ir salīdzinoši jauna, un galvenais uzdevums ir attīstīt adekvātu metodoloģisko pieeju populisma līmeņa mērīšanā.

Populisma pētniecības disciplīnā pētnieku uzmanība galvenokārt ir bijusi mērķēta uz Rietumeiropas valstu gadījumu analīzi (piemēram, Francijas, Nīderlandes, Beļģijas vai Austrijas izpēti) vai atsevišķām Centrāleiropas valstīm (piemēram, Polijas, Slovākijas, Ungārijas gadījumu analīze), kamēr pētnieku pievēršanās Baltijas valstu reģionam kopumā vai Latvijai atsevišķi ir bijusi ļoti pasīva un epizodiska. Rezultātā trūkst nopietnu pētījumu par populisma iezīmēm ārpus Rietumeiropas (un daļēji Centrāleiropas) valstu politiskajām sistēmām. Ņemot vērā minēto, šīs disertācijas nolūks bija padziļināti pievērsties tieši Latvijas situācijas izpētei, radot iespēju turpināt pētnieciskās iestrādes un darbā lietoto metodoloģisko pieeju izmantot arī citu reģiona valstu izpētē.

Promocijas darba mērķis bija pētīt populisma līmeņa izmaiņas Latvijas politisko partiju priekšvēlēšanu programmās un noteikt tā saistību ar partiju rezultātiem likumdevēja vēlēšanās. Izmantojot kvalitatīvo kontentanalīzes metodi, tika analizētas visas Saeimas vēlēšanās reģistrēto sarakstu 4000 zīmju priekšvēlēšanu programmas laika posmā no 1993. gada līdz 2011. gadam. Kopumā analīze iekļāva 128 programmu izpēti. Darbā tika izmantota Mudes populisma definīcija, kurš norāda, ka populisms ir plānā “ideoloģiju, kas uzskata, ka sabiedrība ir sadalīta divās homogēnās un antagoniskās grupās – “nevainīgā tauta” pret “korumpēto eliti”, un kura uzskata, ka politikai jābūt visas tautas gribas izpausmei”⁴³⁵.

Autore apzināti izvēlējās lietot t.s. minimālo definīciju. Saskaņā ar Sartori, minimālās definīcijas ietver tikai būtiskās – nepieciešamās un pietiekamās – attiecīgā jēdziena pazīmes. Sartori norāda – “jo vairāk pazīmju jēdziens ietver, jo uz mazāku

⁴³⁵ Mudde, Cas. 2004. *The Populist Zeitgeist. Government and Opposition*. 39 (4), p.543. [Seen on: 16.11.2010.] Available at: <http://politiki.osf.bg/downloads/1482168992/popzeitgeist.pdf>

gadījumu skaitu to var attiecināt”.⁴³⁶ Ņemot vērā, ka minimālās definīcijas ir “balstītas uz ierobežotu skaitu pazīmju, tās var tikt izmantotas, analizējot lielu gadījumu skaitu”.⁴³⁷ Tā kā promocijas darbā populisma jēdziens tiek uzlūkots kā potenciāli attiecināms uz ik vienu politisko partiju, minimālās definīcijas izmantošana ir loģiska un pamatota izvēle. Turklāt, ņemot vērā, ka pētniekiem nav skaidras vienošanās par populisma saturu, svarīgi bija izvēlēties tās pazīmes jeb to pazīmju minimumu, kuru atzīst lielākā daļa pētnieku šajā disciplīnā, īpaši domājot par šeit lietotā metodoloģiskā ietvara izmantošanu turpmākos pētījumos.

Uz Mudes definīcijas pamata (un teorētiskās literatūras analīzi kopumā), populisma jēdziens tiek operacionalizēts kā divu pazīmju apvienojums: 1) pret eliti vērsta kritika (visbiežāk kritika vērsta politiskās elites virzienā, taču tikpat labi var būt kritizēta administratīvā, ekonomiskā, mediju vai intelektuālā elite); 2) ideja par tautu kā centrālo varas subjektu. (Sīkāk par darba metodoloģisko ietvaru un kodēšanas stratēģiju skatīt 2.3. apakšnodaļu.) Analizējot šo pazīmju klātesamību politisko partiju un to apvienību priekšvēlēšanu programmās, tika aprēķināts populisma līmenis. Tas tika darīts, ja programmā vienlaikus konstatējamas abas minētās pazīmes. Darbā bija izvirzīti trīs izpētes jautājumi un tiem pakārtotas pētnieciskās hipotēzes.

Pirmais izpētes jautājums: *Kā populisma līmenis partiju priekšvēlēšanu programmās ir mainījies laika posmā no 1993. gada līdz 2011. gada Saeimas vēlēšanām?* Hipotēze: *Populisma līmenis politisko partiju priekšvēlēšanu programmās laika periodā no 1993. gada Saeimas vēlēšanām līdz 2011. gada Saeimas vēlēšanām ir palielinājies.*

Tiek pieņemts, ka Latvijas politisko partiju diskurss pēdējās divās desmitgadēs ir kļuvis populistiskāks, proti, partijas daudz aktīvāk kritizē eliti un vienlaikus priekšplānā izvirza tautas intereses. Ņemot par pamatu Saeimas vēlēšanās kandidējošo partiju priekšvēlēšanu programmu kontentanalīzi, tika secināts, ka periodā no 1993. līdz 2011. gada vēlēšanām (kopumā ietverot septiņas Saeimas vēlēšanas) populisma līmenim ir bijusi tendence palielināties. Visstraujāko kāpumu uzrādīja 6. Saeimas vēlēšanas, kad vidējais populisma līmenis salīdzinājumā ar 5. Saeimu pieauga par vairāk nekā sešiem procentiem (no 11,10 % 5. Saeimas vēlēšanās līdz 17,71 % – 6. Saeimas vēlēšanās). Savukārt 7. Saeimā ir vērojams krass populisma kritums (- 7,02 %). Taču, sākot ar 8. Saeimas vēlēšanām, atkal

⁴³⁶ Satori, Giovanni. 1970. Concept Misformation in Comparative Politics. *American Political Science Review*. 64 (4), pp.1033–1053.

⁴³⁷ Mudde, Cas and Cristobal Rovira Kaltwasser. 2013. Exclusionary vs. Inclusionary Populism: Comparing Contemporary Europe and Latin America. *Government and Opposition*. 48 (2), p.149.

iezīmējas konstants vidējā populisma līmeņa kāpums (ar nelielu lejupslīdi 11. Saeimas vēlēšanās).

Populisma līmeņa kāpums ir identificējams, salīdzinot vēlēšanas 1990. gados ar Saeimas vēlēšanām 2000. gados, kur vidējais populisma līmenis ir attiecīgi 13,16 procenti un 13,82 procenti. Lai arī kāpums nav liels, tas tomēr norāda uz populistiska diskursa izplatību politisko partiju priekšvēlēšanu programmās. Uz to norāda arī tas, ka ir pieaudzis to politisko spēku procentuālais īpatsvars, kuru manifesti uzrādīja populisma klātbūtni. 5. Saeimas vēlēšanās populisms bija identificējams tikai 30 procentos sarakstu no kopējā vēlēšanās kandidējošo sarakstu skaita, bet 6. Saeimā to apjoms sasniedza jau 52 procentus, un neliels kritums vērojams 7. Saeimā, kur populismu praktizēja tikai 33 procenti sarakstu. Taču, sākot ar 8. Saeimu, ir vērojams konstants kāpums, sasniedzot maksimumu 11. Saeimas vēlēšanās, kur populismu savās programmās iekļāva vairāk nekā puse vēlēšanās startējušo partiju (61 %). Šie dati dod pamatu uzskatīt, ka pirmā hipotēze ir guvusi apstiprinājumu.

Otrais izpētes jautājums: *Vai populisma līmenis atšķiras starp partijām ar iepriekšēju pieredzi Saeimā un partijām bez iepriekšējas pieredzes Saeimā?* Hipotēze: *Politisko partiju, kam ir iepriekšēja pieredze Saeimā, priekšvēlēšanu programmās ir konstatējams zemāks populisma līmenis nekā to partiju priekšvēlēšanu programmās, kuras iepriekš Seimā nav bijušas pārstāvētas.*

Salīdzinot vidējo populisma līmeni partijās ar iepriekšēju pārstāvniecību Saeimā un to partiju programmās, kuras savas pastāvēšanas laikā ne reizi nav ievēlētas parlamentā, ir redzamas diezgan būtiskas atšķirības. Gandrīz visās Saeimas vēlēšanās (izņemot vienīgi 10. Saeimu) augstāku vidējo populisma līmeni uzrāda tie politiskie spēki, kuri nekad iepriekš mandātu parlamentā nav ieguvuši. Mazāks vidējais populisma līmenis ir to politisko spēku programmās, kuri vismaz reizi savas pastāvēšanas laikā ir ieguvuši mandātu likumdevējā. Vidējais populisma līmenis partijām ar iepriekšēju pieredzi Saeimā ir 7,94 procenti, bet partijām bez parlamentārās prakses – 16,24 procenti, tātad aptuveni divas reizes augstāks. Tādējādi pastāv lielāka varbūtība, ka politiskais spēks iekļaus populismam raksturīgas iezīmes savā programmā, ja pats nekad iepriekš nebūs ievēlēts parlamentā, savukārt mazāka iespējamība pievērsties populismam ir partijām ar pieredzi likumdevējā. Arī citi pētnieki ir norādījuši, ka jaunām partijām bez iepriekšējas varas pieredzes ir vieglāk uzbrukt elitei un

kritizēt to.⁴³⁸ Saskaņā ar veiktajiem aprēķiniem, arī otrā darba hipotēze ir uzskatāma par pierādītu.

Nošķirot partijas ar parlamentāro pieredzi un bez tās, autorei bija interesanti noskaidrot, vai populisma līmenis atšķiras arī starp opozīcijas un koalīcijas partijām. Dati apliecina, ka arī starp šīm grupām pastāv būtiskas atšķirības. Augstāku vidējo populisma līmeni uzrāda tieši opozīcijas partijas (jeb tie politiskie spēki, kuri visu attiecīgās Saeimas darbības laiku nemainīgi bija atradušies opozīcijā). Ievērojami zemāks populisma līmenis konstatējams valdību veidojošo partiju programmā. Izņēmums ir vienīgi 7. Saeima, kur situācija ir gluži pretēja.

Trešais izpētes jautājums: *Vai pastāv sakarība starp populisma līmeni partijas priekšvēlēšanu programmā un partijas rezultātiem Saeimas vēlēšanās?* Hipotēze: *Jo augstāks ir populisma līmenis attiecīgās partijas priekšvēlēšanu programmā, jo lielāku balsu skaitu tā iegūst vēlēšanās.*

Būtiski akcentēt, ka darba nolūks nebija noskaidrot populisma ietekmi uz vēlēšanu balsošanas izvēli. Tā vietā autore izvirzīja uzdevumu analizēt, vai starp populisma pakāpi (to, cik populistiska ir partija) un partijas rezultātiem vēlēšanās (iegūto balsu skaita izteiksmē) ir konstatējama sakarība. Šim aprēķinam tika izmantots Spīrmena korelācijas koeficients. Datu analīze apliecina, ka augstāku vidējo populisma līmeni uzrāda tie politiskie spēki, kuri attiecīgajā Saeimā ievēlēti netika. Izņēmums ir vienīgi 5. Saeimas vēlēšanas, kur vidējais populisma līmenis ievēlēto partiju programmās sasniedz 13 procentu, kamēr ārpus parlamenta palikušo partiju – deviņus procentus. Visās pārējās vēlēšanās iezīmējas diametrāli pretēja tendence – likumdevējā ievēlētās partijas ir mazāk populistiskas, atšķirībai variējot robežās no pieciem procentiem 8. Saeimā līdz 13 procentiem - 10. Saeimā. Vidējais populisma līmenis ievēlēto partiju priekšvēlēšanu programmās ir astoņi procenti, turpretim vēlēšanās zaudējušajām partijām – divas reizes augstāks, sasniedzot 16 procentus.

Partijas ar populisma klātbūtni to manifestos veido mazāko daļu no ievēlēto partiju kopskaita. Piemēram, 6. Saeimā iekļuva deviņi saraksti, taču tikai trīs sarakstos tika konstatēta populisma klātbūtne, savukārt 9. Saeimā mandātus ieguva septiņas partijas un to apvienības, taču populisma uzrādīja tikai divas no tām. Vēl viens indikators, kas varētu norādīt uz “populistisko” un “nepopulistisko” partiju rezultātiem, ir iegūtais balsu skaits procentuālā izteiksmē. Summējot iegūtās balsis (%) partijām, kuru programmās tika identificēta populisma klātbūtne, un pārējiem sarakstiem, redzams, ka gandrīz visas

⁴³⁸ Deegan – Krause, Kevin and Tim Haughton. 2009. Toward a More Useful Conceptualization of Populism: Types and Degrees of Populist Appeals in the Case of Slovakia. *Politics and Policy*. 37 (4), p.837.

vēlēšanas (izņemot 11. Saeimu) apliecina identisku situāciju. Proti, daudz lielāku balsu apjomu ir izdevies savākt tām partijām, kuru priekšvēlēšanu manifestos populisms identificēts netika.

Visbeidzot arī korelācijas koeficienta aprēķins norāda uz negatīvu sakarību starp to, cik populistiska ir partija un kādi ir tās vēlēšanu rezultāti. Visas Saeimas vēlēšanas uzrādīja negatīvu koeficienta vērtību robežās no -0,090 (11. Saeima) līdz -0,391 (9. Saeima). Nevienās vēlēšanās gan nav iespējams runāt par nozīmīgu abu mainīgo sakarību. Ņemot vērā, ka koeficienta vērtībai ir mīnusa zīme, tas nozīmē, ka, pretēji hipotēzē pieņemtajam, vairāk balsu tomēr izdevās iegūt politiskajiem spēkiem ar zemāku populisma līmeni priekšvēlēšanu programmās. Tas savukārt ļauj pieņemt, ka Latvijā populismam nav būtiskas lomas balsu izvēlē un vēlētāji vairāk ir tendēti atbalstīt partijas, kuru ideoloģiskajā bāzē populisma nav vispār vai arī tam nav būtiskas lomas. Rezultātā var secināt, ka darba trešā hipotēze nav guvusi apstiprinājumu.

Nobeigums

Šī promocijas darba galvenais nolūks bija pievērsties šobrīd politikas zinātnē aktuālas tēmas izpētei Latvijas kontekstā, proti, noskaidrot, cik izplatīts ir populisms politisko partiju programmātiskajā bāzē (tostarp nodalot vairākas partiju grupas) un pētīt, vai tam ir saistība ar vēlēšanu rezultātiem. Lai gan pirmais jautājumu loks ir iepriekš analizēts citu valstu gadījumos, populisma diferenciacijai dažādu partiju grupu starpā (piemēram, koalīcijas un opozīcijas partijas), kā arī sakarībai starp to, cik populistisks ir politiskais spēks un kādas ir tā sekmes vēlēšanās, līdzšinējie pētījumi pievērsušies nav. Līdztekus tam šajā darbā nopietna uzmanība tika atvēlēta metodoloģiskā ietvara izstrādei, kas ir galvenais instruments priekšvēlēšanu programmu analīzē un populisma līmeņa kvantitatīvā aprēķinā. Taču tikpat būtiski, cik konstatēt esošo situāciju un atbildēt uz izvirzītajiem izpētes jautājumiem, ir piedāvāt plašāku rezultātu skaidrojumu un to interpretāciju, kā arī iezīmēt turpmākos pētnieciskos virzienus un problēmjautājumus, uz kuriem atbildes būtu jāsniedz nākotnes pētniecībai. Tieši šim nolūkam atvēlēta darba noslēguma sadaļa.

Viena no darba pievienotajām vērtībām ir izstrādātais metodoloģiskais ietvars. Tas ir izmantojams gan cita līmeņa vēlēšanu analīzē Latvijā (piemēram, Eiropas Parlamenta vēlēšanām reģistrēto sarakstu programmu izpētē), gan arī ir piemērots citu valstu izpētei dažādos vēsturiskos periodos. Tāpat to viegli var izmantot arī citi pētnieki, pilnveidojot un papildinot tā saturu atbilstoši savām vajadzībām. Detalizētā kodēšanas stratēģija un izvēlētā minimālā populisma opracionalizēšanas pieeja ļauj šo metodoloģisko rāmi viegli pielietot starpvalstu salīdzinošajos pētījumos. Viens no turpmākajiem izpētes virzieniem, kas autorei šķiet īpaši saistošs nākotnē, ir šī darba hipotēžu pārbaude pārējās Baltijas valstīs, pētot Lietuvas un Igaunijas politisko partiju priekšvēlēšanu programmas pēdējo divdesmit gadu periodā, pielietojot šajā darbā izmantoto metodoloģisko ietvaru. Lai gan akadēmiskā interese par populismu aizvien pieaug, joprojām viens no galvenajiem disciplīnas izaicinājumiem ir atrast adekvātus metodoloģiskos risinājumus, lai šo parādību varētu pētīt dažādās politiskās sistēmās un atšķirīgos laika periodos. Šis pētījums sniedz nozīmīgu pienesumu šo mērķu sasniegšanā.

Promocijas darbs iekļauj apjomīgu empīrisko datu masīvu, kas var tikt plaši izmantots tālākos pētījumos. Piemēram, turpmākai izpētei, izmantojot šī darba empīrisko materiālu, noteikti būtu jāpievērš uzmanība arī nošķīrumam starp kreisajām un labējām partijām un tā saistībai ar populismu. Latvijas gadījumā šādu nošķīrumu praktiski realizēt

varētu būt gana sarežģīti, īpaši, ja runa iet par mazajām partijām, kuru ideoloģisko profilu daudzos gadījumos ir neiespējami noteikt. Tomēr vismaz indikatīvi būtu būtiski noskaidrot, kuriem politiskajiem spēkiem ir lielāka nosliece izmantot populismu – kreisām vai labējām partijām? Šī pētījuma kvantitatīvos datus noteikti varētu papildināt ar kvalitatīvu informāciju. Piemēram, veicot padziļinātās intervijas ar politisko partiju pārstāvjiem (vai priekšvēlēšanu kampaņu veidotājiem). Intervijas varētu palīdzēt noskaidrot, kas mudina partijas savos priekšvēlēšanu vēstījumos iekļaut populismam raksturīgus izteikumus; vai, tieši otrādi, atturēties no to lietošanas, tā vietā lielāku uzmanību veltot rīcībpolitiku piedāvājumam.

Datu analīze ļāva izdarīt vairākus interesantus secinājumus, kas liek izvirzīt papildus jautājumus, uz kuriem atbildes būtu jāmeklē turpmākiem pētījumiem. Viens no šiem jautājumiem ir – kāpēc politiskās partijas Latvijā turpina izmantot populismu savās priekšvēlēšanu programmās, ja saskaņā ar iegūtajiem rezultātiem populisma klātbūtne drīzāk ir saistāma ar vājāku sniegumu vēlēšanās? Citiem vārdiem, var pieņemt, ka “populisms nestrādā”, taču vidējais populisma līmenis pieaug, tāpat palielinās arī partiju procentuālais īpatsvars, kuras iekļauj populismu savās programmās. Kopumā populisms nav vērtējams kā partijai veiksmi nesoša stratēģija (vismaz Latvijas gadījumā), jo vēlētajiem tomēr vairāk izvēlas balsot par tiem sarakstiem, kuru ideoloģiskajā bāzē populisms nav atrodamas vispār vai arī tas nespēlē būtisku lomu. Populisms, ja vērtē tā klātbūtni priekšvēlēšanu dokumentos, vairāk ir raksturīgs tieši mazu, nepopulāru partiju programmās. Autore bieži ir novērojusi, ka šīs “sīkpartijas” nespēj konkurēt ar lielo, ietekmīgo partiju politisko piedāvājumu. Proti, partiju spēja piedāvāt nopietnas, detalizētas politiskās programmas bieži vien atšķiras (tiesa gan, atšķirība ir vērojama arī populāro partiju vidū). Nespējot noformulēt adekvātu saturisku platformu (par to liecina arī tas, ka mazās partijas pārsvarā aprobežojas ar 4000 zīmju programmas versiju), partijas var izvēlēties pievērsties populismam, tādējādi mēģinot, balsu konkurences apstākļos, visiem iespējamiem līdzekļiem piesaistīt vēlētajiem un plašsaziņas līdzekļu uzmanību. Ir zināms, ka partiju attieksme pret priekšvēlēšanu programmu izšķirošo nozīmi ir dalīta. Tas varētu būt vēl viens iespējama skaidrojums, kāpēc partijas turpina izmantot populismu pat, ja tas nedod gaidīto rezultātu. Partijas var uzskatīt, ka priekšvēlēšanu programmu saturam nav nekādas saistības ar vēlēšanu iznākumu, tāpēc nav būtiski, kāds ir manifesta saturs. Tomēr šo apsvērumu sistemātiskai pārbaudei ir jānotiek nākotnes pētījumu ietvaros.

Darbā vairākkārt tiek akcentēts, ka priekšvēlēšanu programmas nebūt nav vienīgais avots, kas attēlo partiju politiskos solījumus ievēlēšanas gadījumā. Iespējams, ka empīriskie

rezultāti būtu atšķirīgi, ja par izejas avotu tiktu izmantotas, piemēram, partijas līderu publiskās debates pirms kārtējām Saeimas vēlēšanām, partiju pārstāvju intervijas vai uzrunas partiju kongresos un citos nozīmīgos pasākumos. Šo un citu avotu izpētei varētu pievērsties turpmākie pētījumi.

Darba izstrādes gaitā tika noskaidros, ka populismu vairāk praktizē partijas bez iepriekšējas parlamentārās pieredzes. Šis secinājums loģiski saistās ar pieņēmumu, ka politiskajiem spēkiem, kuri nekad iepriekš nav bijuši politiskās elites daļa, ir leģitīms pamats kritizēt valdošo politisko eliti (tostarp arī citas elites grupas) par pieļautajām kļūdām, neveiksmēm vai neizpildītajiem solījumiem. Autore pieņem, ka tas, vai politiskais spēks praktizēs populistisku diskursu, var izrietēt no šī politiskā spēka atrašanās pozīcijas partiju sistēmā. Tas pats ir redzams, ja salīdzina populisma līmeņa atšķirības koalīcijas un opozīcijas partijās. Ņemot vērā, ka Latvijā lielāko daļu no vēlēšanās kandidējošajiem sarakstiem veido jauni politiskie spēki vai arī tādi, kuri savos iepriekšējos startos nav savākuši nepieciešamo procentuālo balsu minimumu, Latvijas partiju sistēma saskaras ar nopietnu potenciālo „populistisko” partiju kritisko masu. Vairākums politisko spēku, kas vēlēšanās pretendē uz vietu Saeimā, to neiegūst. Tas rada nepieciešamos apstākļus, lai tās turpinātu praktizēt populistisku diskursu, piemēram, norādot uz nevienlīdzīgu konkurenci starp varas partijām un mazajām partijām; vainojot valdošās partijas vēlēšanu maldināšanu u.tml. Gan šis promocijas darbs, gan arī citi pētījumi apliecina, ka populisma pakāpi ietekmē attiecīgās partijas atrašanās vieta partiju sistēmā. Iespējamība, ka populismam pievērsīsies kāda ietekmīga koalīcijas sastāvā ietilpstoša partija ar stabilu sabiedrības atbalstu ir ievērojami mazāka.

Šajā darbā partiju ar iepriekšēju pieredzi likumdevējā un bez tās nošķirums tika balstīts uz partijas nosaukumu, kas ir tikai viens no iespējamiem nošķiruma kritērijiem. Jaunas partijas definēšanā var izmantot arī citus atlasē kritērijus un to kombinācijas. Piemēram, citos pētījumos partija tiek konceptualizēta kā jauna, ja tā ir patiesi (*genuinely*) jauna, proti, ir radusies bez esošo partiju biedru palīdzības un iesaistes. Tāpat mēdz būt, ka partija ir veidojusies pēc tam, kad kāda vecāka partija ir sašķēlusies, pārņemot jaunu nosaukumu un identitāti; vai, ja partija izveidojās saplūstot jaunām un vecām partijām, bet partijas kodolu un identitāti veido jaunās, nevis vecās partijas biedri.⁴³⁹ Šāda sīkāka diferenciācija partiju starpā ļautu vēl padziļinātāk spriest par to, kuras partijas vairāk praktizē populismu.

⁴³⁹ Saarts, Tõnis. 2011. Comparative Party System Analysis in Central and Eastern Europe: the Case of the Baltic States. *Studies of Transition States and Societies*. Vol.3 (3), p.90.

Iegūtie dati ļauj secināt, ka populisma līmenim Latvijas politisko partiju programmās gadu gaitā ir tendence palielināties, jo īpaši, ja salīdzina vēlēšanas 1990. un 2000. gados. Nākotnes pētniecībai detalizētāk vajadzētu pievērsties populisma kāpuma cēloņu analīzei, aplūkojot saistību ar ekonomisko krīžu ietekmi, vēletāju zemo uzticēšanas līmeni politiskajām institūcijām un citiem faktoriem. Pie tam, svarīgi būtu saprast, kāpēc Latvijas situācija atšķiras no Rietumeiropas. Darbā jau tika atzīmēts, ka, analizējot Francijas, Vācijas, Itālijas, Nīderlandes un Lielbritānijas politisko partiju priekšvēlēšanu programmas, Roduijns, de Lange un van der Brugs ir secinājuši, ka, salīdzinot 1990. un 2000. gadu vēlēšanas, Rietumeiropas kontekstā nav iespējams runāt par populisma līmeņa kāpumu.⁴⁴⁰ Protams, šeit ir pamats norādīt uz atšķirīgām metodoloģiskām pieejām, kam noteikti ir ietekme uz secinājumiem (piemēram, promocijas darbā tiek analizētas visas partijas, bet minētajā pētījumā – tikai daļa no partijām). Šo atšķirību var skaidrot arī ar citiem apstākļiem, kuru rūpīgai pārbaudei būtu jāpievēršas nākotnes pētniecībai.

Par vienu no populisma cēloņiem uzskata sabiedrības neapmierinātību ar pārstāvniecisko institūciju darbu. Lai gan arī Rietumeiropas valstīs sabiedrības skepse pret pārstāvnieciskajām institūcijām ir izplatīta parādība, tā nav tik izteikta kā Latvijā. Latvijā neuzticēšanās līmenis politiskajām partijām, likumdevējam un izpildvarai ir viens no augstākajiem Eiropas Savienības dalībvalstu vidū. Šāds sabiedrības noskaņojums sniedz papildus motivāciju politiskajām partijām izmantot pret šīm institūcijām vērstu retoriku. Latviju raksturo arī nestabila partiju sistēma. Ir pierasts, ka vēlēšanās kandidē liels skaits politisko partiju (zināmu kritumu parādīja vien 2010. un 2011. gads), no kurām vairākums nopietni aktivizējas vai arī izveidojas īsi pirms kārtējām vēlēšanām. Lielākā daļa šo partiju paliek ārpus Saeimas nespējot iegūt pat dažus procentus balsu. Šie apstākļi, kuros daļa partiju ir spiestas funkcionēt, varētu veicināt arī populisma izplatību, jo liela daļa partiju paliek bez politiskās ietekmes. Autore pieņem, ka nepietiekamas organizatoriskās kapacitātes un finanšu līdzekļu trūkuma apstākļos (tikai tie, kas vēlēšanās iegūst vairāk kā divus procentus balsu tiek pie budžeta dotācijas), kā arī, iespējams, nespējot konkurēt par plašsaziņas līdzekļu uzmanību ar lielajām partijām, viens no instrumentiem šo politisko spēku rīcībā ir tieši asa vēršanās pret esošo eliti, tādējādi cenšoties piesaistīt elektorāta un mediju uzmanību. Rietumeiropas gadījumā mēs saskaramies ar stabilām un konsolidētām partiju sistēmām, kam noteikti ir ietekme arī uz populisma līmeni.

Lai gan kopumā ir vērojams populistiska diskursa kāpums – gan aplūkojot vidējo populisma līmeni, gan partiju īpatsvaru, kuru manifesti uzrādīja populisma klātbūtni –

⁴⁴⁰ Rooduijn, Matthijs, Sarah de Lange and Wouter van der Brug. 2012. A Populist Zeitgeist? Programmatic contagion by populist parties in Western Europe. *Party Politics*. Published online 20 April, 2012.

tendence nav lineāra. Ļoti strauju populisma kāpumu uzrāda 6. Saeimas vēlēšanas 1995. gadā. Salīdzinājumā ar 5. Saeimu, tajās vidējais populisma līmenis pieauga par vairāk nekā sešiem procentiem. Viens no apstākļiem, kas var vairojot populisma pieaugumu, ir ekonomiskā krīze. Nelabvēlīgu ekonomisko situāciju apstākļos priekšvēlēšanu kampaņu retorikā partijas var vainot viena otru (t.sk. valdību, likumdevēju vai valsts pārvaldi kopumā) nespējā risināt akūtās problēmas. Tas var mudināt arī jaunus politiskos spēkus īpaši asi vērsties pret tām partijām, kuras iepriekš atradās likumdevējā un/vai darbojās valdībā. 1990. gadu sākumā un vidū Latvija saskārās ar sarežģītiem sociālekonomiskiem apstākļiem. 5. Saeimas vēlēšanas nebija attaisnojušas vēlētajū cerības par strauju sociālo un ekonomisko apstākļu uzlabošanu. Latvijas finanšu sistēmas trauslumu spilgti apliecināja 1995. gads, kad par maksātnespējīgu tika pasludināta lielākā valsts komercbanka "Banka Baltija". Finanšu saistības ar bankas noguldītājiem tā arī palika neatrisinātas un liela daļa iedzīvotāju zaudēja savus noguldījumus. Šie notikumi nepalika nepamanīti arī politisko partiju piedāvājumos vēlētajiem. Turklāt, tās bija otrās brīvās likumdevēja vēlēšanas Latvijā, kurās daļa politisko spēku visai kritiski ņēmās vērtēt iepriekšējās Saeimas darbību, tai skaitā, vainojot to nespējā ātri risināt sabiedrībā samilzušās sociālās un ekonomiskās problēmas.

5. Saeimas vēlēšanu konteksts bija nedaudz atšķirīgs. Tās pagāja zem pirmo neatkarīgo vēlēšanu zīmes ar lielām gaidām par strauju ekonomisko augšupeju. Dati parāda, ka tieši 6. Saeimas vēlēšanās pieauga to politisko spēku īpatsvars, kuri savās programmās iekļāva populismam raksturīgos vēstījumus (5. Saeimas vēlēšanās tie bija 30 % sarakstu, bet 6. Saeimā jau 52 %). Iespējams, ka vilšanās un neapmierinātība ar iepriekšējās Saeimas darbu mudināja politiskos spēkus izmantot populismu savos priekšvēlēšanu manifestos. Šo notikumu kontekstā Latvijas politiskajā vidē parādījās par radikāli labējo partiju bieži dēvētā TKL-ZP, kuras izteikumi un agresīvā priekšvēlēšanu kampaņa, iespējams, mudināja arī pārējās partijas pielāgot savu retoriku.

Vairākumā gadījumu vēlēšanas apliecināja atšķirības populisma līmenī opozīcijas un koalīcijas partiju programmās, kur tieši opozīcijā esošie spēki ir tendēti uzrādīt augstāku populisma līmeni. Vienlaikus 7. Saeimas vēlēšanas norāda uz pretēju situāciju. Šajās vēlēšanās opozīcijas partijas (TSP) programma populisma klātbūtni neuzrādīja vispār, kamēr vidējais populisma līmenis starp valdību veidojošajiem spēkiem sasniedz četrus procentus. Der norādīt, ka šī nav Latvijai netipiska situācija, kad opozīciju visu parlamenta sasaukuma periodu veido viena partija, turklāt ar kreisam ideoloģiskajam spārnām raksturīgu pozīciju. Ir problemātiski skaidrot, kāpēc tieši 7. Saeimas gadījumā augstāks vidējais populisma līmenis ir tieši koalīcijas partiju diskursā. Jānorāda gan, ka vidējo rādītāju būtiski ietekmēja

vēlēšanu jaunpienācēja JP (partija bez iepriekšējās pieredzes likumdevējā), kuras programma no Saeimā ievēlētajām partijām bija vienīgā, kas uzrādīja populisma klātbūtni.

Savukārt 10. Saeimas vēlēšanas demonstrē izņēmumu attiecībā uz atšķirību starp vidējo populisma līmeni to partiju programmās, kuras iepriekš bija pārstāvētas Saeimā un partijām, kuras nekad iepriekš savas pastāvēšanas laikā mandātu likumdevējā ieguvušas nebija. Visās pārējās vēlēšanās augstāks populisma līmenis tika konstatēts partijām bez parlamentārās pieredzes, taču 10. Saeimas vēlēšanās 2010. gadā – partijām ar iepriekšēju pieredzi likumdevējā. Kā šo atšķirību var skaidrot? Pirms 10. Saeimas vēlēšanām varēja vērot vairāku politisko spēku apvienošanās. Tika izveidota V un Nacionālā apvienība “VL!-TB/LNNK”. Tāpat pārformējās LPP un vairāki bijušie TP deputāti, nodibinot apvienību PLL. Atbilstoši promocijas darbā izvēlētajai pieejai, šādas jaunizveidotas apvienības, tiek klasificētas kā jauni politiskie spēki bez iepriekšējās parlamentārās pieredzes. Tikai trīs no 10. Saeimā kandidējošajiem sarakstiem klasificējami kā politiskie spēki ar iepriekšēju parlamentāro vēsturi. Minētais attiecas uz SC, ZZS un PCTVL. Populisma klātbūtni uzrādīja abas kreisā spārņa partijas SC un PCTVL, kuras, turklāt, vienmēr ir atradušās opozīcijā. Lai spriestu, vai šāda situācija ir tikai atsevišķs izņēmums, analīzei būtu jāiekļauj arī 12. Saeimas vēlēšanas.

Šis promocijas darbs, vairāki pētījumi, kuros autore šo gadu laikā ir piedalījusies, kā arī izstrādātās publikācijas un dalība konferencēs ir pierādījusi, ka populisms nav tikai publiskajā retorikā un žurnālistikā lietots jēdziens bez kādas konkrētas nozīmes. Gluži pretēji, populisma jēdzieniskās robežas ir iespējams ļoti skaidri definēt, padarot to piemērojamu empīriskai analīzei. Vēl vairāk, apejot tradicionāli izmantoto pieeju, populismu ir iespējams empīriski mērīt, nosakot ikvienas politiskās partijas populisma līmeni. Vienlaikus jāatzīmē, ka šajā darbā pielietotā metodoloģiskā stratēģija ir novatoriska, taču joprojām atrodas pilnveidošanas stadijā. Tāpat šis pētījums rada atbildes uz vairākiem būtiskiem jautājumiem, tostarp izaicinot bieži dzirdētu apgalvojumu, ka vēlētajā Latvijā ir tendēti pakļauties populismam. Situācija, saskaņā ar iegūtajiem datiem, ir drīzāk pretēja – rezultāti parāda, ka populisma praktizēšana Latvijā nav sevišķi veiksmīga izvēle cīņā par vēlētajū simpātijām. Šo secinājumu Latvijas partijām vajadzētu ņemt vērā (vai vismaz paturēt prātā), izstrādājot savus priekšvēlēšanu piedāvājumus un iesaistoties cīņā par vēlētajū balsīm.

Literatūras saraksts

- Abts, Koen and Stefan Rummens. 2007. Populism versus Democracy. *Political Studies*. 55 (2), pp.405–424.
- Akkerman, Tjitske. 2003. Populism and Democracy: Challenge or Pathology? *Acta Politica*. 38, pp.147–159.
- Albertazzi, Daniele and Duncan McDonnell. 2007. Introduction: The Sceptre and the Spectre. Albertazzi, Daniele and Duncan McDonnell (eds.) *Twenty-First Century Populism: The Spectre of Western European Democracy?* Pgrave Macmillan, New York.
- Art, David. 2007. Reacting to the Radical Right: Lessons from Germany and Austria. *Party Politics*. 13 (3).
- Arzheimer, Kai and Elisabeth Carter. 2006. Political opportunity structures and the right-wing extremist party success. *European Journal of Political Research*. 45 (3), pp.419–443.
- Balcer, Ilze. 2012. Baltic States. Havlik, Vlastimil and Aneta Pinkova (eds.) *Populist Political Parties in East-Central Europe*. MuniPress, Brno, pp.39–71.
- Bale, Tim, Stijn van Kessel and Paul Taggart. 2011. Thrown around with abandon? Popular understandings of populism as conveyed by the print media: A UK case study. *Acta Politica*. 46, pp.111–131.
- Barney, Darin David and David Laycock. 1999. Right-Populists and Plebiscitary Politics in Canada. *Party Politics*. 5 (317), pp.317-339.
- Barr, Robert. 2009. Populists, Outsiders and Anti-Establishment Politics. *Party Politics*. 15 (2), pp. 29–48.
- Benoit, Kenneth, Michael Laver, and Slava Mikhaylov. 2009. Treating Words as Data with Error: Uncertainty in Text Statements of Policy Positions. *American Journal of Political Science*. 53 (2), p.495–513.
- Betz, Hans-Georg. 2001. Exclusionary Populism in Austria, Italy, and Switzerland. *International Journal*. 56 (3), pp. 393–420.
- Blokker, Paul. 2005. Populist Nationalism, Anti-Europeanism, Post-nationalism, and the East-West Distinction. *German Law Journal*. 6 (2).
- Browler, Shaun, David Denemark and Todd Donovan. 2003. *Populist Parties and Support for Direct Democracy*. University of Tasmania, Hobart (Research paper presented to the Australasian Political Studies Association Conference, September 29 – October 1). [Seen on: 05.11.2010] Available at: www.utas.edu.au/government/APSABowlerDenemarkfinal.pdf
- Buzalka, Juraj. 2008. Europeanisation and Post-Peasant Populism in Eastern Europe. *Europe – Asia Studies*. 60 (5), pp.757-771.
- Canovan, Margaret. 1981. *Populism*. Harcourt Brace Jovanovich, New York.

- Canovan, Margaret. 1982. Two Strategies for the Study of Populism. *Political Studies*. 30 (4), pp.544–552.
- Canovan, Margaret. 1999. Trust the People! Populism and the Two Faces of Democracy. *Political Studies*. 47 (1), pp. 2–20.
- Canovan, Margaret. 2002. Taking Politics to the People: Populism as the Ideology of Democracy. Meny, Yves and Yves Surel (eds.) *Democracies and the Populist Challenge*. Palgrave, New York.
- Canovan, Margaret. 2004. Populism for political theorists? *Journal of Political Ideologies*. 9 (3), pp.241–252.
- Carter, Elisabeth. 2005. *The Extreme Right in Western Europe: Success or Failure?* Manchester University Press, Manchester.
- Centrālā vēlēšanu komisija. Saeimas vēlēšanas. [Skatīts: 20.05.2013.] Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/27427.html>
- De Raadt, Jasper, David Hollanders and Andre Krouwel. 2004. *Varieties of Populism: An Analysis of the Programmatic Character of Six European Parties*. Working Papers Political Science No.2004/04 ISSN 1569– 3546, Amsterdam.
- Decker, Frank. 2005. Introduction: Populism and Democracy. Ociepa, Beata (ed.) *Populism and Media Democracy*. Hector, Wrocław.
- DeCuir-Gunby, Jessica T, Marshall, Patricia L., McCulloch, Allison W. 2011. Developing and Using a Codebook for the Analysis of Interview Data: An Example from a Professional Development Research Project. *Field Methods*. 23 (2).
- Deegan–Krause, Kevin and Tim Haughton. 2009. Toward a More Useful Conceptualization of Populism: Types and Degrees of Populist Appeals in the Case of Slovakia. *Politics & Policy*. 37 (4), pp.821–841.
- Deiwiks, Christa. 2009. Populism. *Living Reviews in Democracy*. Zurich. [Seen on: 03.11.2011.] Available at: <http://lrd.ethz.ch/index.php/lrd/article/view/lrd-2009-3/11>
- Delfi. *Zatlers nolemj rosināt Saeimas atlaišanu*. Ziņu portāls Delfi, 2011. gada 28. maijs. [Skatīts: 11.02.2013.] Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/national/politics/zatlers-nolemj-rosinat-saeimas-atlaisanu.d?id=38755691>
- Derks, Anton. 2006. Populism and the Ambivalence of Egalitarianism. How Do the Underprivileged Reconcile a Right Wing Party Preference with Their Socio-Economic Attitudes? *World Political Science Review*. 2 (3), pp.175–199.
- Di Tella, Torcuato S. 2011. *The Transformations of populism in Latin America*. [Seen on: 01.01.2011.] Available at: http://www.educ.ar/educar/lm/1188919582098/kbee:/educar/content/portal-content/taxonomia-recursos/recurso/788c872b-ff31-4306-98d0-f37da879c499.recurso/04185328-8250-4ecc-8b03-88b65a063bdd/the_transformation_of_populism.pdf

- Eiropas Komisija. 2013. *Standarta Eiroparometrs 80: Sabiedriskā doma Eiropas Savienībā: Nacionālais ziņojums: Latvija*. [Skatīts: 17.06.2014.] Pieejams: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb80/eb80_lv_lv_nat.pdf
- European Commission. 2012. *Eurostat: Income and living conditions: Gini coefficient of equivalised disposable income*. [Skatīts: 17.06.2014.] Pieejams: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tessi190&plugin=1>
- Gibbins, Roger and Loleen Youngman. 1996. *Mindscales: Political Ideologies Towards the 21st Century*. McGraw-Hill Ryerson Limited, Toronto.
- Hawkins, Kirk A. 2009. Is Chavez Populist? Measuring Populist Discourse in Comparative Perspective. *Comparative Political Studies*. 42, pp.1040–1067.
- Hawkins, Kirk, Scott Riding and Cas Mudde. 2012. *Measuring Populist Attitudes*. Working Paper No.55. [Seen on: 13.04.2013.] Available at: http://works.bepress.com/cas_mudde/72
- Heywood, Andrew. 1992. *Political Ideologies: An Introduction*. Macmillan, Hong Kong.
- Hicks, John. 1931. *The Populist Revolt: A History of Farmers' Alliance and the People's Party*. Greenwood Press, Westport.
- Hough, Dan and Michael Koß. 2009. Populism Personified or Reinvigorated Reformers? The German Left Party in 2009 and Beyond. *German Politics and Society*. 27 (2), pp.76-91.
- Houwen, Tim. 2011. *The non-European roots of the concept of populism*. Working Paper No.120, The Sussex European Institute, pp.1-52.
- Howard, Marc Morje. 2000. Can Populism Be Suppressed in a Democracy? Austria, Germany, and the European Union. *East European Politics and Societies*. 14.
- Hsieh, Hsiu-Fang, Shannon, E.Sarah. 2005. Three Approaches to Qualitative Content Analysis. *Qualitative Health Research*. 15 (9).
- Ionescu, Ghita and Gellner, Ernest (eds.). 1969. *Populism: Its Meanings and National Characteristics*. Weidenfeld and Nicolson, Hertfordshire.
- Ivarsflaten, Elisabeth. 2005. The vulnerable populist right parties: No economic realignment fuelling their electoral success. *European Journal of Political Research*. 44, pp.465–492.
- Jagers, Jan and Walgrave, Stefaan. 2007. Populism as political communication style: An empirical study of political parties' discourse in Belgium. *European Journal of Political Science*. 46, pp.319–345.
- Jakobson, Mari-Liis, et.al. 2012. *Populism in the Baltic States*. Tallinn University Institute of Political Science and Governance, Open Estonia Foundation. [Seen on: 14.04.2013.] Available at: http://www.oef.org.ee/fileadmin/media/valjaanded/uuringud/Populism_research_report.pdf

- Jansen, Robert. 2011. Populist Mobilization: A New Theoretical Approach to Populism. *Sociological Theory*. 29 (2).
- Kaltwasser, Cristobal Rovira. 2010. *Explaining the (Re)Emergence of Populism in Europe and Latin America*. Paper prepared for the IPSA/ECPR Conference, Sao Paulo, February 16 to 19.
- Kalwasser, Cristobal Rovira. 2010. Explaining the (Re)Emergence of Populism in Europe and Latin America. (Paper presented at the IPSA/ECPR Conference, Sao Paulo, Brasil).
- Kitschelt, Herbert. 1986. Political Opportunity Structures and Political Protest: Anti-Nuclear Movements in Four Democracies. *British Journal of Political Science*. 16 (1), pp.57–85.
- Klemmensen, Robert, Sara Binzer Hobolt and Martin Ejnar Hansen. 2007. Estimating policy positions using political texts: An evaluation of the Wordscores approach. *Electoral Studies*. 26, pp.746–755.
- Kondracki, Nancy and Nancy Wellman. 2002. Content Analysis: Review of Methods and Their Application in Nutrition Education. *Journal of Nutrition Education and Behaviour*. 34 (4), pp.224–230.
- Koopmans, Ruud and Susan Olzak. 2004. Discursive Opportunities and the Evolution of Right-Wing Violence in Germany. *American Journal of Sociology*. 110 (1), pp.198-230.
- Kuzminski, Adrian. 2008. *Fixing the System: A History of Populism, Ancient and Modern*. Continuum, New York.
- Laclau, Ernesto. 1977. *Politics and Ideology in Marxist Theory*. New Left Books, London.
- Laclau, Ernesto. 2005. *Populism: What's in a Name?* University of Essex, Mimeo.
- Laikraksts *Brīvā Zeme*, 1993. gada 7. novembris.
- Latvijas Fakti. 2012. *Attieksme pret korupciju Latvijā: Sabiedriskās domas aptauja*. [Skatīts: 18.06.2014.]Pieejams:
http://www.knab.gov.lv/uploads/free/attieksme_pret_korupciju_2012.pdf
- Laver, Michael and John Garry. 2000. Estimating Policy Positions from Political Texts. *American Journal of Political Science*. 44 (3), pp.619–634.
- Lubbers, Marcel, Mérove Gijsberts and Peer Scheepers. 2002. Extreme right–wing voting in Western Europe. *European Journal of Political Research*. 41, pp.345–378.
- MacQueen, K. et.al. 1998. Codebook development for team-based qualitative analysis. *Cultural Anthropology Methods*. 10 (2)
- Miller – Worth, Robert. 2009. The Populist Vision: Roundtable Discussion. *Kansas History: A Journal of Central Plains*. pp.18-45 [Seen on: 13.12.2010.] Available at:
http://www.kshs.org/publicat/history/2009spring_miller.pdf
- Miller, Sebastian J. 2008. *Why do Populist Outsiders get elected? The A.B.C. of Populism*. University of Meryland, [Seen on: 13.02.2011] Available at: [http://econ-server.umd.edu/~miller/PopulistOutsidersMODEL\(miller\)vAug08.pdf](http://econ-server.umd.edu/~miller/PopulistOutsidersMODEL(miller)vAug08.pdf)

- Ministru prezidenta K. Ulmaņa runa radiofonā 1934. gada 18. maijā. *Kara Invalīds*, 1934. gads, 1 (16).
- Minogue, Kenneth. 1969. Populism as a Political Movement. Ionescu, Ghita and Gellner, Ernest (eds.). *Populism: Its Meanings and National Characteristics*. Weidenfeld and Nicolson, Hertfordshire.
- Mouffe, Chantal. 2005. The “End of Politics” and the Challenge of Right-wing Populism. Panizza, Francisco (ed.) *Populism and the Mirror of Democracy*. London, Verso, pp. 50.-72.
- Mouzelis, Nicos. 1985. On the Concept of Populism: Populist and Clientelist Modes of Incorporation in Semiperipheral Polities. *Politics & Society*. 14 (3), pp.329–348.
- Mudde, Cas and Christobal Rovira Kaltwasser. 2011. *Voices of the Peoples: Populism in Europe and Latin America Compared*. Working Paper No.378.
- Mudde, Cas and Cristobal Rovira Kaltwasser. 2012. Populism and (liberal) democracy: a framework for analysis. Mudde, Cas and Cristobal Rovira Kaltwasser (eds.) *Populism in Europe and the Americas: Threat or Corrective for Democracy?* Cambridge University Press, New York.
- Mudde, Cas and Cristobal Rovira Kaltwasser. 2012. Populism: corrective and threat to democracy. Mudde, Cas and Cristobal Rovira Kaltwasser (eds.) *Populism in Europe and the Americas: Threat or Corrective for Democracy?* Cambridge University Press, New York.
- Mudde, Cas and Cristobal Rovira Kaltwasser. 2013. Exclusionary vs. Inclusionary Populism: Comparing Contemporary Europe and Latin America. *Government and Opposition*. 48 (2), pp.147-174.
- Mudde, Cas and Cristobal Rovira Kaltwasser. 2013. Populism. *Oxford Handbook of Political Ideologies*.
- Mudde, Cas. 2004. The Populist Zeitgeist. *Government and Opposition*. 39 (4), pp.542–563.
- Mudde, Cas. 2007. *Populist Radical Right Parties in Europe*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Papadopoulos, Yannis. 2004. National-populism in Western Europe: An Ambivalent Phenomenon. *Science and Society*. 12, p.4 [seen on: 03.01.2011.] Available on: <http://www.unil.ch/webdav/site/iepi/users/epibiri1/public/papadopoulos1.pdf>
- Pasquino, Gianfranco. 2008. Populism and Democracy. Albertazzi, Danielle & Duncan Macdonnell (eds.) *Twenty-first Century Populism: Thse Spectre of Western European Democracy*. Palgrave Macmillan, Hampshire, New York, pp.15-29.
- Pauwels, Teun. 2011. Measuring Populism: A Quantitative Text Analysis of Party Literature in Belgium. *Journal of Elections, Public Opinion & Parties*. 21 (1), pp.97–119.
- Plattner, Marc F. 2010. Populism, Pluralism and Liberal Democracy. *Journal of Democracy*. 21 (1), pp.81–92.

- Rode, Martin and Julio Revuelta. 2011. *Populism and economic freedom across countries*. [Seen on: 28.04.2011] Available at: http://www.pubchoicesoc.org/papers_2011/Rode_Revuelta.pdf
- Rooduijn, Matthijs and Teun Pauwels. 2011. Measuring Populism: Comparing Two Methods of Content Analysis. *West European Politics*. 34 (6), pp.1272–1283.
- Rooduijn, Matthijs, Sarah de Lange and Wouter van der Brug. 2012. A populist Zeitgeist? Programmatic contagion by populist parties in Western Europe. *Party Politics*. Published online 20 April 2012, pp.1–20.
- Rooduijn, Matthijs. 2009. *A populist zeitgeist? Populist parties and mainstream parties in the Netherlands and the United Kingdom*. Paper presented at the ECPR General Conference, Potsdam.
- Rooduijn, Matthijs. 2013. *A Populist Zeitgeist? The impact of populism on parties, media and the public in Western Europe*. PhD Dissertation, University of Amsterdam, Faculty of Social Sciences, p.59. [Seen on: 19.04.2013.] Available at: <http://dare.uva.nl/document/478438>
- Rooduijn, Matthijs. 2013. The Nucleus of Populism: In Search of the Lowest Common Denominator. *Government and Opposition*. Published online 11 September 2013, pp. 1–27.
- Rydgren, Jens. 2005. Is extreme right-wing populism contagious? Explaining the emergence of a new party family. *European Journal of Political Research*. 44, pp.413–437.
- Rytko M., Maria. 2007. Populism in Central Europe: Theoretical Problems. Nekvapil, Vaclav and Maria Staszkievicz (eds.) *Populism in Central Europe*. Association for International Affairs, Prague.
- Saarts, Tõnis. 2011. Comparative Party System Analysis in Central and Eastern Europe: the Case of the Baltic States. *Studies of Transition States and Societies*. Vol.3 (3), pp.83–104.
- Saeimas vēlēšanu likums. [Skatīts: 19.04.2013.] Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=35261>
- Satori, Giovanni. 1970. Concept Misformation in Comparative Politics. *American Political Science Review*. 64 (4), pp.1033–1053.
- Sikk, Allan. 2009. *Parties and Populism*. Working Paper, CEPSI Centre for European Politics, Security & Integration. [Seen on: 28.01.2014.] Available at: <http://www.ucl.ac.uk/ssees/docs/research-publications-documents/cepsi-working-papers/parties-and-populism.pdf>
- Šilde, Ādolfs. 1993. *Pirmā Republika*. Elpa, Rīga.
- Skolkay, Andrej. 2000. *Populism in Central Eastern Europe*. IWM Working Paper No.1/2000, Vienna.
- Smilov, Daniel and Ivan Krastev. 2008. The Rise of Populism in Eastern Europe: Policy Paper. Mesežnikov, Grigorij, Olga Gyarfašova and Daniel Smirnov (eds.). *Populism*

Politics and Liberal Democracy in Central and Eastern Europe. Institute for Public Affairs, Bratislava, p.7. [Seen on:12.01.2011.] Available at:http://www.ivo.sk/buxus/docs/publikacie/subory/Populist_politics.pdf

- Stanley, Ben. 2008. The thin ideology of populism. *Journal of Political Ideologies*. 13 (1), pp.95–110.
- Stavrakakis, Yannis. 2004. Antinomies of formalism: Laclau's theory of populism and the lessons from religious populism in Greece. *Journal of Political Ideologies*. 9 (3), pp.253-267.
- Stewart, Angus. 1969. The Social Roots. Ionescu, Ghita and Ernest Gellner (eds.) *Populism: Its Meanings and National Characteristics*. Weidenfeld and Nicolson, Hertfordshire.
- Taggart, Paul. 1995. New populist parties in Western Europe. *West European Politics*. 18 (1), pp.34–51.
- Taggart, Paul. 2000. *Populism*. Open University Press, Philadelphia.
- Taggart, Paul. 2002. Populism and the Pathology of Representative Politics. Meny, Yves and Yves Surel (eds.). *Democracies and the Populist Challenge*. Palgrave, New York.
- Taggart, Paul. 2003. *The Populist Turn in the Politics of the New Europe*. Paper prepared for the presentation at the 8th Biannual International Conference of the European Union Studies Association conference, March 27–29.
- Taggart, Paul. 2004. Populism and representative politics in contemporary Europe. *Journal of Political Ideologies*. 9 (3), pp.269–288.
- Taguieff, P.A. 1995. Political Science confronts populism: From a conceptual mirage to a real problem. *Telos*. 103, pp.9–43.
- Tarchi, Marco. 2008. Italy: A Country of Many Populisms. Albertazzi, Daniele and Duncan McDonnell (eds.) *Twenty-First Century Populism: The Spectre of Western European Democracy*, Palgrave Macmillan, New York, p.85.
- Učen, Peter. 2010. Approaching National Populism. Petocz, Kalman (ed.) *National Populism in Slovakia and Slovak – Hungarian Relations 2006 – 2009*. Forum Minority Research Institute, Šemorín – Somoňa, pp.13–38.
- Van der Brug, Wouter and Meindert Fennema. 2007. What Causes People to Vote for a Radical-right Party? A Review of Recent Work. *International Journal of Public Opinion Research*. 19 (4), pp.474–487.
- Van Kessel, Stijn. 2013. A Matter of Supply and Demand: The Electoral Performance of Populist Parties in Three European Countries. *Government and Opposition*. 48 (2), pp.175-199.
- Volkens, Andrea, Onawa Lacewell, Pola Lehmann, Sven Regel, Henrike Schultze and Annika Werner. 2011. *The Manifesto Data Collection*. Manifesto Project (MRG/CMP/MARPOR), Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung, Berlin.

- Von Beyme, Klaus. 2007. Populism and Right-Wing Extremism in Modern Democracies. Nekvapil, Vaclav and Maria Staszkievicz (eds.) *Populism in Central Europe*. Association for International Affairs, Prague, pp. 26-40.
- Vossen, Koen. 2010. Populism in the Netherlands after Fortuyn: Rita Verdonk and Geert Wilders Compared. *Perspectives on European Politics and Society*. 11 (1), pp.22–38.
- Walgrave, Stefan and Knut De Swert. 2004. The Making of the (Issues of the) Vlaams Blok. *Political Communication*. 21, pp.479–500.
- Weyland, Kurt. 1999. Neoliberal Populism in Latin America and Eastern Europe. *Comparative Politics*. 31 (4), pp.379-401.
- Weyland, Kurt. 2001. Clarifying a Contested Concept: Populism in the Study of Latin American Politics. *Comparative Politics*. 40 (1), pp.44–55.
- Wiles, Peter. 1969. A Syndrome, Not a Doctrine: Some Elementary Theses on Populism. Ionescu, Ghita and Gellner, Ernest (eds.). *Populism: Its Meanings and National Characteristics*. Weidenfeld and Nicolson, Hertfordshire.
- Worsley, Peter. 1961. The Concept of Populism. Ionescu, Ghita and Gellner, Ernest (eds.). *Populism: Its Meanings and National Characteristics*. Weidenfeld and Nicolson, Hertfordshire.
- Yves Meny and Yves Surel. 2002. The Constitutive Ambiguity of Populism. Meny, Yves and Yves Surel (eds.) *Democracies and the Populist Challenge*. Palgrave, New York.
- Zaslove, Andrej. 2011. *The Re-invention of the European Radical Right: Populism, Regionalism, and the Italian Lega Nord*. McGill-Queen's University Press, Montreal & Kingston.
- Zemanik, Marek. 2009. *The Curious Case of Populism in Slovakia: Challenging past conceptual stereotypes towards a redefinition of the term*, PhD Dissertation.

Saeimas vēlēšanām reģistrēto sarakstu priekšvēlēšanu programmas

5. Saeima

- “Konservatīvie un zemnieki” priekšvēlēšanu programma 5. Saeimas vēlēšanām. *Latvijas Vēstnesis*, 1993. gada 13. maijs, Nr. 24, 4.lpp.
- “Latvijas Demokrātiskās darba partijas” priekšvēlēšanu programma 5. Saeimas vēlēšanām. *Latvijas Vēstnesis*, 1993. gada 13. maijs, Nr. 24, 6.lpp.
- “Latvijas Liberālās partijas” priekšvēlēšanu programma 5. Saeimas vēlēšanām. *Latvijas Vēstnesis*, 1993. gada 13. maijs, Nr. 24, 4.lpp.
- “Neatkarīgo savienības” priekšvēlēšanu programma 5. Saeimas vēlēšanām. *Latvijas Vēstnesis*, 1993. gada 13. maijs, Nr. 24, 5.lpp.

Kustības “Līdztiesība” priekšvēlēšanu programma 5. Saeimas vēlēšanām. *Latvijas Vēstnesis*, 1993. gada 13. maijs, Nr. 24, 6.lpp.

Latvijas Vienības partijas priekšvēlēšanu programma 5. Saeimas vēlēšanām. *Latvijas Vēstnesis*, 1993. gada 13. maijs, Nr. 24, 6.lpp.

Pretkomunistu apvienības priekšvēlēšanu programma 5. Saeimas vēlēšanām. *Latvijas Vēstnesis*, 1993. gada 13. maijs, Nr. 24, 7.lpp.

Vēlēšanu apvienības “Tēvzemei un brīvībai” priekšvēlēšanu programma 5. Saeimas vēlēšanām. *Latvijas Vēstnesis*, 1993. gada 13. maijs, Nr. 24, 4.lpp.

6. Saeima

Demokrātu partijas priekšvēlēšanu programma 6. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 01.03.2014.]
Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/277777.html>

Latvijas Demokrātiskās darba partijas, Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas un Latvijas Apkrāpto cilvēku aizsardzības partijas “Taisnība” koalīcijas “Darbs un taisnīgums” priekšvēlēšanu programma 6. Saeimas vēlēšanās. [Skatīts: 01.03.2014.]
Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/27750.html>

Latvijas Krievu pilsoņu partijas priekšvēlēšanu programma 6. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 04.02.2014.] Pieejams: <http://cvk.lv/pub/public/27755.html>

Latvijas Liberālās partijas priekšvēlēšanu programma 6. Saeimas vēlēšanās. [Skatīts: 01.03.2014.] Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/27746.html>

Latvijas Sociālistiskās partijas priekšvēlēšanu programma 6. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 01.03.2014.] Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/27759.html>

Latvijas Tautas frontes priekšvēlēšanu programma 6. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 01.03.2014.] Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/27769.html>

Latvijas Vienības partijas priekšvēlēšanu programma 6. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 19.04.2014.] Pieejams: <http://cvk.lv/pub/public/27749.html>

Maznodrošināto politiskās apvienības un Latviešu neatkarības partijas priekšvēlēšanu programma 6. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 01.03.2014.] Pieejams: <http://web/cvk.lv/pub/public/27748.html>

Partiju “Mūsu zeme” un “Pretkomunistu apvienība” priekšvēlēšanu programma 6. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 04.02.2014.] Pieejams: <http://cvk.lv/pub/public/27763.html>

Tautas kustības Latvijai (Zīgerista partijas) priekšvēlēšanu programma 6. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 01.03.2014.] Pieejams: <http://cvk.lv/pub/public/27765.html>

Tautsaimnieku politiskās apvienības “Tautsaimnieks” priekšvēlēšanu programma 6. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 01.03.2014.] Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/27771/html>

7. Saeima

- Demokrātiskās partijas “Saimnieks” priekšvēlēšanu programma 7. Saeimas vēlēšanām.
[Skatīts: 27.04.2014.] Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/27723.html>
- Demokrātu partijas priekšvēlēšanu programma 7. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 23.02.2014.]
Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/27733.html>
- Jaunās partijas priekšvēlēšanu programma 7. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 27.04.2014.]
Pieejams: <http://cvk.lv/pub/public/27720.html>
- Latvijas Nacionāli demokrātiskās partijas priekšvēlēšanu programma 7. Saeimas vēlēšanām.
[Skatīts: 23.02.2014.] Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/27732.html>
- Politiskās organizācijas “Helsinki – 86” priekšvēlēšanu programma 7. Saeimas vēlēšanām.
[Skatīts: 27.04.2014.] Pieejams: <http://cvk.lv/pub/public/27734.html>
- Politiskās organizācijas “Helsinki - 86” programma 7. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts:
04.02.2014.] Pieejams: <http://cvk.lv/pub/public/27734.html>
- Tautas kopas “Brīvība” priekšvēlēšanu programma 7. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts:
23.02.2014.] Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/27714.html>
- Tautas kopas „Brīvība” priekšvēlēšanu programma 7. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts:
25.04.2014.] Pieejams: <http://cvk.lv/pub/public/27714.html>
- Tautas kustības Latvijai (Zīgerista partija) priekšvēlēšanu programma 7. Saeimas vēlēšanām.
[Skatīts: 23.02.2014.] Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/27724.html>

8. Saeima

- Latviešu partijas priekšvēlēšanu programma 8. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 09.05.2014.]
Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/27467.html>
- Latvijas Apvienotās republikāņu partijas priekšvēlēšanu programma 8. Saeimas vēlēšanām.
[Skatīts: 11.04.2014.] Pieejams: <http://cvk.lv/pub/public/27466.html>
- Latvijas Atdzimšanas partijas priekšvēlēšanu programma 8. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts:
28.04.2014.] Pieejams: <http://cvk.lv/pub/public/27465.html>
- Latvijas Pirmās partijas priekšvēlēšanu programma 8. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts:
09.05.2014.] Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/27467.html>
- Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas programma 8. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts:
19.05.2014.] Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/27453.html>
- Par cilvēka tiesībām vienotā Latvijā priekšvēlēšanu programma 8. Saeimas vēlēšanām.
[Skatīts: 28.04.2014.] Pieejams: <http://cvk.lv/pub/public/27454.html>
- Partijas “Latgales Gaisma” priekšvēlēšanu programma 8. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts:
09.05.2014.] Pieejams: <http://cvk.lv/pub/public/27468.html>
- Partijas “Mūsu zeme” priekšvēlēšanu programma 8. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts:
09.05.2014.] Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/27460.html>

Politiskās apvienības “Centrs” priekšvēlēšanu programma 8. Saeimas vēlēšanām. [skatīts: 19.02.2013.] Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/27457.html>

9. Saeima

“Saskaņas centrs” priekšvēlēšanu programma 9. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 10.05.2014.] <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/saeima9.cvkand9.sak>

Latvijas Sociālistiskās strādnieku partijas priekšvēlēšanu programma 9. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 10.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/saeima9.cvkand9.sak>

Nacionālās spēka savienības priekšvēlēšanu programma 9. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 10.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/saeima9.cvkand9.sak>

Nacionālpolitiskas Latviešu aizstāvības organizācijas “Latviešu Latvija” priekšvēlēšanu programma 9. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 10.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/saeima9.cvkand9.sak>

Par cilvēka tiesībām vienotā Latvijā priekšvēlēšanu programma 9. Saeimas vēlēšanām. [Zkatīts: 10.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/saeima9.cvkand9.sak>

Partijas “Jaunie demokrāti” priekšvēlēšanu programma 9. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 10.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/saeima9.cvkand9.sak>

Partijas “Mūsu zeme” priekšvēlēšanu programma 9. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 29.04.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/saeima9.cvkand9.sak>

Partijas “Tēvzemes savienība” priekšvēlēšanu programma 9. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 10.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/saeima9.cvkand9.sak>

Politiskās organizācijas (partijas) „Eiroskeptiķi” priekšvēlēšanu programma 9. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 10.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/saeima9.cvkand9.sak>

Politiskās patriotiskās apvienības “Dzimtene” priekšvēlēšanu programma 9. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 10.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/saeima9.cvkand9.sak>

10. Saeima

“Daugava – Latvijai” priekšvēlēšanu programma 10. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 11.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/komisijas2010.cvkand10.sak>

“Saskaņas centrs” priekšvēlēšanu programma 10. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 11.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/komisijas2010.cvkand10.sak>

Par cilvēka tiesībām vienotā Latvijā priekšvēlēšanu programma 10. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 11.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/komisijas2010.cvkand10.sak>

Partijas “Atbildība – sociāldemokrātiska politisko partiju apvienība” priekšvēlēšanu programma 10. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 11.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/komisijas2010.cvkand10.sak>

Partijas “Par prezidentālu republiku” priekšvēlēšanu programma 10. Saeimas vēlēšanām. [skatīts: 11.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/komisijas2010.cvkand10.sak>

Partijas “Tautas kontrole” priekšvēlēšanu programma 10. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 11.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/komisijas2010.cvkand10.sak>

Pēdējās partijas priekšvēlēšanu programma 10. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 11.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/komisijas2010.cvkand10.sak>

11. Saeima

“Saskaņas centrs” priekšvēlēšanu programma 11. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 12.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/komisijas2010.cvkand11.sak>

Nacionālās apvienības “Visu Latvijai!” – “Tēvzemei un Brīvībai/LNNK” priekšvēlēšanu programma 11. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 12.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/komisijas2010.cvkand11.sak>

Par cilvēka tiesībām vienotā Latvijā priekšvēlēšanu programma 11. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 12.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/komisijas2010.cvkand11.sak>

Partijas “Brīvība. Brīvs no bailēm, naida un dūsmām” priekšvēlēšanu programma 11. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 12.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/komisijas2010.cvkand11.sak>

Partijas “Par prezidentālu republiku” priekšvēlēšanu programma 11. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 12.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/komisijas2010.cvkand11.sak>

Partijas “Tautas kontrole” priekšvēlēšanu programma 11. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 12.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/komisijas2010.cvkand11.sak>

Partijas “Vienotība” priekšvēlēšanu programma 11. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 12.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/komisijas2010.cvkand11.sak>

Pēdējās partijas priekšvēlēšanu programma 11. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 12.05.2014.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/komisijas2010.cvkand11.sak>

Zatlera Reformu partijas priekšvēlēšanu programma 11. Saeimas vēlēšanām. [Skatīts: 12.05.2015.] Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/komisijas2010.cvkand11.sak>

Pielikumi

**1. pielikums Promocijas darba analizē iekļautās politiskās partijas un to dalība
Saeimas vēlēšanās**

Partija	Saeimas vēlēšanas							Kandidējošo reižu skaits kopā
	1993	1995	1998	2002	2006	2010	2011	
Savienība "Latvijas ceļš"	+	+	+	+	-	-	-	4
Latvijas Nacionālā neatkarības kustība	+	-	-	-	-	-	-	1
Saskaņa Latvijai-Atdzimšana Tautsaimniecībai	+	-	-	-	-	-	-	1
Latvijas Zemnieku savienība	+	+	+	-	-	-	-	3
Kustība "Līdztiesība"	+	-	-	-	-	-	-	1
Vēlēšanu apvienība "Tēvzemei un brīvībai"	+	+	-	-	-	-	-	2
Latvijas Kristīgo demokrātu savienība	+	-	-	-	-	-	-	1
Demokrātiskā centra partija	+	-	-	-	-	-	-	1
Pretkomunistu apvienība	+	-	-	-	-	-	-	1
Zaļais saraksts	+	-	-	-	-	-	-	1
Latvijas Demokrātiskā darba partija	+	-	-	-	-	-	-	1
Latvijas Tautas fronte	+	+	-	-	-	-	-	2
Republikas platforma	+	-	-	-	-	-	-	1
Konservatīvie un zemnieki	+	-	-	-	-	-	-	1
Latvijas Sociāldemokrātiskā strādnieku partija	+	-	-	+	+	-	+	4
Neatkarīgo savienība	+	-	-	-	-	-	-	1
Latvijas Liberālā partija	+	+	-	-	-	-	-	2
Krievu nacionālais demokrātiskais saraksts (Demokrātiskās iniciatīvas centrs – Baltijas konstitucionālā partija)	+	-	-	-	-	-	-	1
Saimnieciskās rošības līga	+	-	-	-	-	-	-	1

Pilsoņu kopa “Mūsu zeme”	+	-	-	+	-	-	-	2
Vēlēšanu apvienība “Latvijas Laime”	+	-	-	-	-	-	-	1
Liberālā alianse	+	-	-	-	-	-	-	1
Latvijas Vienības partija	+	+	+	-	-	-	-	3
Latvijas Zemnieku savienība, Latvijas Kristīgo demokrātu savienības un Latgalē Latgales Demokrātiskās partijas apvienotais saraksts	-	+	-	-	-	-	-	1
Maznodrošināto politiskā apvienība un Latviešu neatkarības partija	-	+	-	-	-	-	-	1
Latvijas Demokrātiskās darba partijas (LDDP), Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas (LSDSP) un Latvijas Aptrāpto cilvēku aizsardzības partijas “Taisnība” (Taisnība) koalīcija “Darbs un Taisnīgums”	-	+	-	-	-	-	-	1
Tautas saskaņas partija	-	+	+	-	-	-	-	2
Latvijas Krievu pilsoņu partija	-	+	-	-	-	-	-	1
Demokrātiskā partija “Saimnieks”	-	+	+	-	-	-	-	2
Latvijas Sociālistiskā partija	-	+	-	-	-	-	-	1
Latvijas Nacionāli demokrātiskā partija	-	+	+	-	-	-	-	2
Partijas “Mūsu zeme” un “Pretkomunistu apvienība”	-	+	-	-	-	-	-	1
Tautas kustība Latvijai (Zigerista partija)	-	+	+	-	-	-	-	2
Tautsaimnieku politiskā pavienība “Tautsaimnieks”	-	+	-	-	-	-	-	1
Latvijas Nacionāli konservatīvā partija – LNNK un Latvijas Zaļā partija	-	+	-	-	-	-	-	1
Demokrātu partija	-	+	+	-	-	-	-	2
Tautas partija	-	-	+	+	+	-	-	3

Apvienība "Tēvzemei un brīvībai/LNNK"	-	-	+	+	+	-	-	3
Latvijas Sociāldemokrātu apvienība	-	-	+	-	-	-	-	1
Jaunā partija	-	-	+	-	-	-	-	1
Darba partijas, Kristīgi demokrātiskās savienības, Latvijas Zaļās partijas apvienība	-	-	+	-	-	-	-	1
Latvijas Atdzimšanas partija	-	-	+	+	-	-	-	2
Nacionālā progresa partija	-	-	+	-	-	-	-	1
Sociāldemokrātiskā sieviešu organizācija	-	-	+	-	-	-	-	1
Tautas kopa "Brīvība"	-	-	+	-	-	-	-	1
Konservatīvā partija	-	-	+	-	-	-	-	1
Māras zeme	-	-	+	+	+	-	-	3
Helsinki-86	-	-	+	-	-	-	-	1
Latvijas Nacionālā reformu partija	-	-	+	-	-	-	-	1
"Jaunais laiks"	-	-	-	+	+	-	-	2
Politisko organizāciju apvienība "Par cilvēka tiesībām vienotā Latvijā"	-	-	-	+	+	+	+	4
Latvijas Pirmā partija	-	-	-	+	-	-	-	1
Zaļo un Zemnieku savienība	-	-	-	+	+	+	+	4
Latgales gaisma	-	-	-	+	-	-	-	1
Sociāldemokrātiskā labklājības partija	-	-	-	+	-	-	-	1
Politiskā apvienība "Centrs"	-	-	-	+	-	-	-	1
Krievu partija	-	-	-	+	-	-	-	1
Latviešu partija	-	-	-	+	-	-	-	1
Brīvības partija	-	-	-	+	-	-	-	1
Progresīvā centriskā partija	-	-	-	+	-	-	-	1
Latvijas Apvienotā republikāņu	-	-	-	+	-	-	-	1

partija								
“Saskaņas centrs”	-	-	-	-	+	+	+	3
Latvijas Pirmās partijas un partijas “Latvijas ceļš” vēlēšanu apvienība	-	-	-	-	+	-	-	1
Politiskā patriotiskā apvienība “Dzimtene”	-	-	-	-	+	-	-	1
Partija “Visu Latvijai!”	-	-	-	-	+	-	-	1
Jaunie demokrāti	-	-	-	-	+	-	-	1
Politiskā organizācija “Pensionāru un senioru partija”	-	-	-	-	+	-	-	1
Politiskā organizācija (partija) “Eiroskeptiķi”	-	-	-	-	+	-	-	1
Partija “Mūsu zeme”	-	-	-	-	+	-	-	1
Sociālā taisnīguma partija	-	-	-	-	+	-	-	1
Nacionālā spēka savienība	-	-	-	-	+	-	-	1
“Latviešu Latvija” nacionālpolitiska Latviešu Aizstāvības organizācija	-	-	-	-	+	-	-	1
Partija “Tēvzemes savienība”	-	-	-	-	+	-	-	1
Vienotība	-	-	-	-	-	+	+	2
Ražots Latvijā	-	-	-	-	-	+	-	1
Tautas kontrole	-	-	-	-	-	+	+	2
Par prezidentālu republiku	-	-	-	-	-	+	+	2
Partiju apvienība “Par Labu Latviju”	-	-	-	-	-	+	-	1
“Atbildība-sociāldemokrātiska politisko partiju apvienība”	-	-	-	-	-	+	-	1
Partija “Daugava-Latvijai”	-	-	-	-	-	+	-	1
“Pēdējā partija”	-	-	-	-	-	+	+	2
Nacionālā apvienība “Visu Latvijai!”-“Tēvzemei un Brīvībai/LNNK”	-	-	-	-	-	+	+	2
Kristīgi demokrātiskā savienība	-	-	-	-	-	+	+	2

Zatlera Reformu partija	-	-	-	-	-	-	+	1
Šlesera Reformu partija LPP/LC	-	-	-	-	-	-	+	1
“Brīvība. Brīvs no bailēm, naida un dusmām”	-	-	-	-	-	-	+	1

Avots: Informācija apkopota no Centrālās vēlēšanu komisijas mājas lapas: www.cvk.lv; Ar “+” tiek raksturota partijas dalība attiecīgā gada vēlēšanās, ar “-” apzīmētās ailes nozīmē, ka partija ar attiecīgo nosaukumu nav kandidējusi.

2. pielikums Korelācijas aprēķins starp populisma līmeni un iegūto balsu skaitu

5. Saeimas vēlēšanas

Correlations

			Populisma līmenis	Iegūtais balsu skaits
Spearman's rho	Populisma līmenis	Correlation Coefficient	1.000	-.316
		Sig. (2-tailed)	.	.142
		N	23	23
		<hr/>		
Iegūtais balsu skaits	Iegūtais balsu skaits	Correlation Coefficient	-.316	1.000
		Sig. (2-tailed)	.142	.
		N	23	23

Avots: autores aprēķins.

6. Saeimas vēlēšanas

Correlations

			Populisma līmenis	Iegūtais balsu skaits
Spearman's rho	Populisma līmenis	Correlation Coefficient	1.000	-.389
		Sig. (2-tailed)	.	.099
		N	19	19
		<hr/>		
Iegūtais balsu skaits	Iegūtais balsu skaits	Correlation Coefficient	-.389	1.000
		Sig. (2-tailed)	.099	.
		N	19	19

Avots: autores aprēķins.

7. Saeimas vēlēšanas

Correlations

			Populisma līmenis	Iegūtais balsu skaits
Spearman's rho	Populisma līmenis	Correlation Coefficient	1.000	-.357
		Sig. (2-tailed)	.	.112
		N	21	21
		<hr/>		
Iegūtais balsu skaits	Iegūtais balsu skaits	Correlation Coefficient	-.357	1.000
		Sig. (2-tailed)	.112	.
		N	21	21

Avots: autores aprēķins.

8. Saeimas vēlēšanas

Correlations

			Populisma līmenis	Iegūtais balsu skaits
Spearman's rho	Populisma līmenis	Correlation Coefficient	1.000	-.189
		Sig. (2-tailed)	.	.424
		N	20	20
		<hr/>		
Iegūtais balsu skaits	Iegūtais balsu skaits	Correlation Coefficient	-.189	1.000
		Sig. (2-tailed)	.424	.
		N	20	20

Avots: autores aprēķins.

9. Saeimas vēlēšanas

Correlations

			Populisma līmenis	Iegūtais balsu skaits
Spearman's rho	Populisma līmenis	Correlation Coefficient	1.000	-.391
		Sig. (2-tailed)	.	.098
		N	19	19
		<hr/>		
Iegūtais balsu skaits	Iegūtais balsu skaits	Correlation Coefficient	-.391	1.000
		Sig. (2-tailed)	.098	.
		N	19	19

Avots: autores aprēķins.

10. Saeimas vēlēšanas

Correlations

			Populisma līmenis	Iegūtais balsu skaits
Spearman's rho	Populisma līmenis	Correlation Coefficient	1.000	-.312
		Sig. (2-tailed)	.	.299
		N	13	13
		<hr/>		
Iegūtais balsu skaits	Iegūtais balsu skaits	Correlation Coefficient	-.312	1.000
		Sig. (2-tailed)	.299	.
		N	13	13

Avots: autores aprēķins.

11. Saeimas vēlēšanas

Correlations

			Populisma līmenis	Iegūtais balsu skaits
Spearman's rho	Populisma līmenis	Correlation Coefficient	1.000	-.090
		Sig. (2-tailed)	.	.769
		N	13	13
		<hr/>		
	Iegūtais balsu skaits	Correlation Coefficient	-.090	1.000
		Sig. (2-tailed)	.769	.
		N	13	13

Avots: autores aprēķins.

3. pielikums Korelācijas aprēķins starp populisma līmeni un iegūto mandātu skaitu

5. Saeimas vēlēšanas

Correlations

			Populisma līmenis	Iegūtais mandātu skaits
Spearman's rho	Populisma līmenis	Correlation Coefficient	1.000	-.067
		Sig. (2-tailed)	.	.762
		N	23	23
	Iegūtais mandātu skaits	Correlation Coefficient	-.067	1.000
		Sig. (2-tailed)	.762	.
		N	23	23

Avots: autore aprēķins.

6. Saeimas vēlēšanas

Correlations

			Populisma līmenis	Iegūtais mandātu skaits
Spearman's rho	Populisma līmenis	Correlation Coefficient	1.000	-.404
		Sig. (2-tailed)	.	.086
		N	19	19
	Iegūtais mandātu skaits	Correlation Coefficient	-.404	1.000
		Sig. (2-tailed)	.086	.
		N	19	19

Avots: autore aprēķins.

7. Saeimas vēlēšanas

Correlations

			Populisma līmenis	Iegūtais mandātu skaits
Spearman's rho	Populisma līmenis	Correlation Coefficient	1.000	-.311
		Sig. (2-tailed)	.	.170
		N	21	21

Iegūtais mandātu skaits	Correlation Coefficient	-.311	1.000
	Sig. (2-tailed)	.170	.
	N	21	21

Avots: autores aprēķins.

8. Saeimas vēlēšanas

Correlations

			Populisma līmenis	Iegūtais mandātu skaits
Spearman's rho	Populisma līmenis	Correlation Coefficient	1.000	-.135
		Sig. (2-tailed)	.	.570
		N	20	20
Iegūtais mandātu skaits		Correlation Coefficient	-.135	1.000
		Sig. (2-tailed)	.570	.
		N	20	20

Avots: autores aprēķins.

9. Saeimas vēlēšanas

Correlations

			Populisma līmenis	Iegūtais mandātu skaits
Spearman's rho	Populisma līmenis	Correlation Coefficient	1.000	-.377
		Sig. (2-tailed)	.	.111
		N	19	19
Iegūtais mandātu skaits		Correlation Coefficient	-.377	1.000
		Sig. (2-tailed)	.111	.
		N	19	19

Avots: autores aprēķins.

10. Saeimas vēlēšanas

Correlations

			Populisma līmenis	Iegūtais mandātu skaits
Spearman's rho	Populisma līmenis	Correlation Coefficient	1.000	-.380
		Sig. (2-tailed)	.	.201
		N	13	13
Iegūtais mandātu skaits	Iegūtais mandātu skaits	Correlation Coefficient	-.380	1.000
		Sig. (2-tailed)	.201	.
		N	13	13

Avots: autores aprēķins.

11. Saeimas vēlēšanas

Correlations

			Populisma līmenis	Iegūtais mandātu skaits
Spearman's rho	Populisma līmenis	Correlation Coefficient	1.000	-.216
		Sig. (2-tailed)	.	.479
		N	13	13
Iegūtais mandātu skaits	Iegūtais mandātu skaits	Correlation Coefficient	-.216	1.000
		Sig. (2-tailed)	.479	.
		N	13	13

Avots: autores aprēķins.

